François Chamoux civilizaţia elenistică
Volumul II
Traducere de ELENA LAZĂR.
FRANCOIS CHAMOUX
La civilisation hellenistique e Editions Flammarion – Editions Arthaud, Paris, 1981
Toate drepturile asupra prezentei ediţii în limba română sunt rezervate Editurii Meridiane
EDITURA MERIDIANE BUCUREŞTI, 1985
Pe copertă:
Pan (detaliu), secolul I e.n.
Muzeul Naţional, Neapole
Notă
Scopul acestui tabel îl constituie înlesnirea consultării lucrării de către cititor, propunându-i o trecere în revistă sinoptică a principalelor evenimente istorice, împărţite în patru mari sectoare geografice: Grecia propriu-zisă (inclusiv vecinii apropiaţi din nord, Macedonia şi Tracia), cu insulele Mării Egee, Asia, A-frica (din Egipt până-n Maghreb) şi Occidentul (Italia, Hispania şi Galia). O rubrică este rezervată faptelor de civilizaţie. Au fost indicate cele mai importante sincronisme, îndeosebi pentru istoria romană. Nu trebuie uitat că numeroase date antice, din cauza sistemelor de calcul locale, se suprapun pe doi ani „iulieni" şi că, prin urmare, unele evenimente nu sunt datate decât cu câteva luni după ce au avut loc: un joc de un an în calculul nostru (sfârşitul unui an iulian sau începutul celui următor) există adesea în această cronologie, care rămâne, de altfel, în multe cazuri, foarte aproximativă. S-au indicat prin semnul întrebării principalele date nesigure, în domeniul literaturii şi mai ales în cel al artelor, s-au ales, de regulă, evenimente bine

datate, evitându-se introducerea în această rubrică a ipotezelor cronologice care nu se sprijină decât pe consideraţii stilistice. Numărul mic al acestor date permite să apreciem dimensiunile 5 ignoranţei noastre în acest domeniu…

ANII GRECIA ŞI INSULELE ASIA

338 L lupta de la Cheroneea

335 334

333 332

Moartea l-ai Filip U. Urcarea pe tron a lui Urcarea pe tron a lui Darius în Codomanos Alexandru cel Mare Cucerirea şi distruge

338 – 335. Roma sn-Aristotel (384 – 33» pune Latium 322). Moartea lui

Isoerat e

Agias de L i şip rea Tebei

Lupta de la Granicos

Octombrie. Lupta de Ocuparea Egipt u-lur la Isos Cucerirea Tirului

Revolta şi înfrângerea l octombrie. Bătălia lui Agis III de la Arbela. Cucerirea Babilonului şi a"; – Suzei. Incendierea Persepolisului

330 – 326. Lipsă de ce-Complotul lui Filolas reale întemeierea Alexandriei. Călătoria la oaza lui Amon

335 – 323. Aristo335

tel la Atena

334 – 330. Alexan Monument horesic 334 dru Molosul în Iţaal lui Lisicrate „lia meridională

333 332

Împotriva lui Leo – 331 erate de Licurg

Procesul Despre coroană 330

A	GRECIA ŞI INSULELE	ASIA	AFRICA	OCCI
NII		GfREA		

3 Cucerirea Bactrianei.
29 328 Alexandru în Sogdi
328
325 324
323 322

Sfârşitul administraţi-Căsătoria lui Alexant-i lui Licurg la Alena dru cu Roxana. Executarea lui Calistene Alexandru la Ind întoarcerea din expediţie. Decembrie. Alexandru în Carmania

Edictul pentru întoar Afacerea lui Harpa-cerea proscrişilor Ios.

Nunţile de la Suza.

Moartea lui Hefaistion către 335 – 323. Portretele lui Alexandru de Lisip, Leoliares şi Apeles

Războiul lamiac

13 iunie. Moartea lui Plolemeu Alexandru Cirene ocupa

Septembrie. Lupta de la Cranon

327 326
O O!**
323 322
ANII 321
318 317
314 312
vO
ANI T
* i…
310 309 308
305 304 303
GRECIA ŞI INSULELE

ASIA
AFRICA
OCCIDENTUL
ANII
Moartea lui Crateros. Moartea lui Perdi-Acordul de la Tripacaş radeisos
Moartea lui Antipa-Polyperhon epimelet tros al regilor
Moartea lui Foción
317 – 307. Demetrios. …
din Faleron guvernează Atena f
Refacerea Tebei de înfrângerea şi moartea către Casandru lui Eumenes
Aga toci e preia puterea la Siracuza
Caracterele de Teo321 l rast (?)
Ins
Delos devine independent
Bătălia de la Gaza Revolta dt la Cirene şi reprimarea
…” „—” – ei
Seleucos la Babilon. 312 – 311. Începutul erei seleucide. Acordurile între diadohi
Ursuzul de Mcnan-dru
GRECIA ŞI INSULELE
Întemeierea Lisimahe-iei
Cucerirea Atenei de de către Demetrios Poliorcetes
Victoriile lui Derne-trios în Cipru
Expediţia şi moartea lui Ofelas
306 – 305, Revolta de la Cirene întoarcerea lui A-gatocle la Siracuza
Demetrios asediază Rodosul
Ridicarea asediului Rodosului
Seleucos părăseşte provinciile de la Ind

Bătălia de la Ipsos

308 307

Epicur (născut în 306 341) se stabileşte la Atena

30 i

—.; V-V ai circa 304 – 300. Ha303 res din Lindos, Colosul din Rodos Zenon din Kition 301 soseşte la Atena

298 294

286

Moartea lui Casandru Demetrios Poliorce-tes, regele Macedoniei

Cucerirea Tebei de către Demetrios înfrângerea lui Demetrios în Macedonia

Recucerirea Cire-nci de către Magas

Construcţia Farului din Alexandria

Demetrios trece în

Asia

Predarea lui Demc-Ptolemeu II asoeitrios at la putere circa 300. Tyhe 300 din Antioliia, de Eutyhides din Siciona c. 295. Oprirea baterii monedelor cu „cucuvele" la Atena

Moartea lui Menandru

Moartea lui Teo-îrast

291 288 287 286

289 – 281. Arşi 285 noeion-ul din Samotrace

281 280

283 – 246. Ptole".

meu H.

983 (9\ 250. Magas, regele Cirenei

1.1

ucos

080 – 263 Filetairos,.1 W*" ™1" 1

Moartea lui Ptolemeu

Keraunos

Etolienii apără Delfi
Antigonos Gonatas u învinge pe galaţi
Pirus se întoarce în
Epir
«statuia lui Demos-in Italia f-alizată de către Polyeuctos oRn-275. cabătălia de la Hera-c-MO
cleeale la Alexandria
Bătălia de la Ausculum
Pirus în Sicilia
281 280
278 277
275

ANII	GRECIA ŞI INSULELK	ASIA AFRICA	OCC Gf-REA
274		274 – 271. Primul răz	
	M	boi sirian	
272	Moartea lui Pirus		Cuce lui d
271		Plolemaia de la Alexandria. Moar tea lui Arsinoe II	c. 27 crit l
270	**		Cuce Regionu-M Epicur lui d 270 II, re
267	267 – 264. Războiul		

	hramonidi ac			
265	Înfrângere a şi moartea lui Areus			
264				Moartea lu răzb
263	Bătălia din Cos (?)	I.	263 – 241. Eumenes dinast al Pergamului	Trat ron
261			261 (?) – 253). Al doi le-a război sirian	
	to		3 IM SE	
MIM NII	w ri- A	— GRECIA ŞI INSULELE	— - ASIA AFRICA —	— „ OCC GÂNDIRE —
251	Arătos eliberează şi-ciona		Moartea lui Magas	circa lui Antigo
250				de la

2 Începutul erei Nou
48 ". părţilor arsacizi Roma şi H
246 – 241 (?). Al
treilea 246 – 221.
8 Ptele-războf sirian meu III
4$ Evergetes
246 – 226. Seleucos
11
2 Cucerirea
43 Corintului
de către
Arătos
Reformele
lui Agis IV 241 – 197. Atalos I.
2 Moartea lui Agis — Nr>nin Bătă
42 241 IV TJorcratrmilli insulele Eg
240 240 – 239. Moartea lui Antigonos Gonatas
239 239 – 229. Demetrios
ÎI 235 235 – 222. Creomene
III
239 235
°27 226
ooq
229 – 221. Ahtigonos Doson
— „I – 1...
Cu tremur de pământ la Rodos
226 – 223. Scicucos III
Cucerirea Megalopoli223 – 187. Antiohos III.
sului de către Cleorneiic **:
Bătălia de la Selasia... „221 – 20 – 1
meu IV 221 – 179. Filip V

229 – 228. Expediţia romană în IHria

Plole

219 „Războiul social”.

219 – 217. Al patrulea război sirian circa 220. Ex-voto al lui Atalos I în cinstea victoriilor asupra galaţilor

Cucerirea Saguntului de către Hanibal

22; $

OCCIDENTUL ŞI GÂNDIREA ANU

218 – 202. Al doilea război punic

Bătălia de la lacul

Pacea de la Naupactos Bătălia de la Rafia

216 – 205. Primul raz boi macedonean

Alianţa între Filip V şi Hariibal

208 207

206 205

Alianţa Romei cu eto212 – 205. „Anabaza” lienii. Moartea lui lui Antioli III Arătos

Cucerirea Siracuzei Moartea lui Arhi212 mede

207 – 186. Secesiu-Bătălia de la Mene în Egiptul de taurus

Sus

…Provincia romană

— Hispania circa 208 – 204.208

Moartea lui Hrisip

Tratatul de la Foi-nike

206 205

A NII i	GRECIA ŞI INSULELE	ASIA AFRICA	OCCIDENTUL
204	2	204 – 180. Plole meu Y	Atalo I trimite la Roma

			piatra nea gră Cibelei
2011		202 – 200. Al cincilea Bătălia de la Za mă război sirian	
201	Operaţiunile lui Filip V în Marea Egee	Filip Y în Analolia	
200	200 – 197. Al doilea război macedonean	Bătălia de la Paneion	
197	Bătălia de la Kynos-kefalai	197 – 159. Eumenes II al Pergamului	Împă irea în dou a provinci His
196	Flaminim is la Jocu rile istmice		pania
192	Moartea lui Nabis Războiul dintre Roma şi Antioh III		v… …). –.).
189		Bătălia de la Magnesia pe Sipylos	Întem ierea

coloniei romane Bo

logni

ANII	GRECIA ŞI INSULELI	I ASIA AFRICA	OCCI ENTUL
nu 187	Filopoimen cucereşte Sparta	Pacea de la Apameea 187 – 175. Seleucos IV	Senats consultun
186			de Bacchanali us
m	Moartea lui Filopoi	Moartea lui Hanibal	Cenzu ra lui Cât cel Bătrân
	men	180 – 145. Plolc	
180		? meu VI	
179 175	179.168. Perseu	175 – 161. Antioh IV	

1 71	171 – 168. Al treilea război macedonean				
170 – 168. Al şaselea război sirian					
Bătălia de la Pidna. Exilul tânărului Polibiu în Italia					
„Cercul lui Popi-lius”.					
c. 170. Monede a170 tenietie aparţinând noului stil		c. 170 – 160. Dischiderea lucrărilor la Olimpieion-ul din Atena			
După 168. Pilas168 trul lui Paulus Acmilius la Delâi X”: /					

A NII	GRECIA ASIA	ŞI INSULELE	AFRIC A	AHIA	nrrtn „” Q A kj-l ViliN
1 64	Sfârşitul revoltei Macabeilor				
1 63	„X.		Ptolemeu cel Tinăr, regele Cirenei		
1 59	159 – 139. Atalos II al Pergamului				Moa ţiu
1 55			Testamentul lui Ptolem	Mijlocul se	Solia la Ro

			eu cel Tânăr lui	Atalo
1	Întoarcerea lui			
50	Poliânaintarea părţilor în			
	biu în Grecia			
	Me-opotamia			
1	Provincia romană Mă			
48				
	cedonia			
1	Distrugerea Corintului		Distru	
46			gerea Carta	
			ginei	—»
1	145 – 126. Demetrios		145 –	A do
45			116. Ptole	
	II		meu	a sec
			cel Tânăr de	
			vine	mofo
			Ptolemeu	
			VIII	
1	Începutul erei hasmo			
43				
	neene			

135

139 – 133. Atalos III al Pergamului

Roma moşteneşte regatul lui Atalos III Provincia romană Asia

121 – 63. Mitridate VI Eupător, regele Pontului

133 – 121. Reforma Gracchilor întemeierea Nar-bonnei, colonie romană

138 – 137. Dioscu1311 rides şi Glcopatra, statui din Delos – circa 135. Teriaka 135 şi Alexifarmaka de

Nicandru din Colofon circa 135 – 51. Posidonios

133 129 121
ANII GRECIA ŞI INSULELE
ASIA
AFRICA
OCCIDENTUL
ARTA
GÂNDIHEA
AX, TT AMI
111 – 105. Războaiele împotriva lui I viguri a
102 – 101. Marius îi învinge pe cimbri şi pe teutoni
Moartea lui Ptolemeu Apion, regele Cirenei
Delos jefuit de Mitri88 – 85. Primul război date mitridatic
Prima jumătate a secolului I. Pasi-teles şi atelierul său de la Roma
Cucerirea Atenei de către Svlla
83 – 81. Al doilea război mitridatic
82 – 79. Dictatura Sanctuarul Fort u-lui Sylla noi din Praenesle
80 – 51. Ptolenicu /
XII Auletes
«o

ANII GRECIA ŞI INSULELE	ASIA	AFRICA	OCCIDENT GÂNDIREA
74		Provincia romană	
73	73 – 69. Al treilea boi mitridatic	Girenaica răz	

Înfrângere
Ser-Lucullus
toriusdecătre
72 f Pom-Roma Aco
U
69 66
64 63 62
Delos jefuit de piraţi
66 – G3. Al patrulea război mitridatic Provincia romană Siria pei Calamis luat din
Apolonia Pontică
Eşecul şi moartea c. 70. Coroana, lui Spartacus antologie alcătuită de Meleagru din Gadara
Procesul împotriva lui Veres
Consulatul lui Cicero
Triumful lui Pompei…
64 63 62
f – Sffe
ANII GRECIA ŞI INSULELE
ASIA
AFRICA OCCIDENTUL
ARTA ANII
GÂNDIREA
60 58
54 53 51
49 48
58 – 51. Războaiele galice
55. Moartea lui 55 Lucreţiu c. 54. Moartea lui 5* Catul
Bătălia de la Farsalos
Bătălia de la Carrhac: „moartea lui Crassus
Ptolemeu XIII şi Cezar trece Rubi-Cleopatra VII

decornii vin regi”.

Cucerirea Marsiâiei

Moartea lui Pompei. Cezar în Egipt înfrângerea şi moartea Incendiul Biblio-lui Farnaces tecii din Alexandria

53 51

49 48

ANII GRECIA ŞI INSULELE

42 Bătălia de la Filipi

39 37

ot 2 septembrie. Bătălia de la Actâum

ASIA

AFRICA

— ARTĂ

OCCIDENTUL ŞI GÂNDIRE;

Arcesilas, „Venus 46 Geni iris”.

15 martie. Moartea lui Cey.ar Al doilea triumvirat

Antoniu şi Cleopatra la Tars

Antoniu reorganizează Orientul

„Donaţiile” de la Alexandria

Moartea lui Anlo –, nius şi a Cleopalrei

Bucolicele de Ycr-giliu

42 41

INDICE DOCUMENTAR

Scopul indicelui de faţă îl constituie înlesnirea consultării şi lecturii lucrării trimiţând la paginile cărţii şi la ilustraţiile referitoare la diferite teme care sunt tratate acolo, precum şi la aluzii la diverse evenimente. El înregistrează, fără a fi exhaustiv, principalele nume proprii sau cuvinte cheie care ar putea stârni interesul cititorului. Nu e vorba deci de un dicţionar de antichităţi cu pretenţii enciclopedice. Pentru mai multe amănunte, cititorul e rugat să consulte lucrările indicate în bibliografie.

Drv, rj v lui. i, j…

U.: trimitere la ilustraţii alb/negru (cifre arabe) grupate în colite.

Cuvinte cu majuseule: trimitere la altă rubrică. Civil, gr., p.: trimitere la volumele precedente, Fr. Chamoux, Civilizaţia greacă, Editura Meridiane, 1985.

NEI. Şeful şcolii (sholarhos), după moartea lui Platon (347), este nepotul său Speusip, apoi, începând din 338, XENOCRATE, al cărui rol este considerabil (p. 40 şi 441*). În secolul III, Areesilau polemizează violent împotriva epicureilor şi stoicilor, în secolul 1T, GARNEADE, personalitate puternică, dă o mare strălucire Academiei: el este însărcinat cu o solie la Roma în 156 – 155. În secolul I, Filon din Larisa, venit şi el la Roma, îl are elev pe CICERO. După el, ANTIOH DIN ASCALON se ocupă cu restabilirea legăturilor cu doctrina platoniciană originară, apropiindu-se în acelaşi timp de peripateticieni şi de stoici. Cicero i-a citit opera şi a folosit-o în lucrările sale filosofice (p. 536).

ACROCORINT

Fortăreaţă ce servea de acropolă cetăţii CORINT, pe care o domină d>e pe înălţimea unei stânci iiriaşie, înaltă de 575 metri, în sudul oraşului. Ea păzea trecerea Istmului, controlând cele două mări, în vest Golful Corint şi portul Lehaion, în est Golful Saronic şi portul Kenhreai. S-au păstrat impunătoare vestigii din fortificaţiile antice care permiteau unei garnizoane bine conduse să reziste tuturor atacurilor. Ocupată de macedoneni (p. 91), ea este în secolul al III-lea una din „cheile Greciei" până la eliberarea sa de către ARĂTOS în 243 (p. 138).

ADUNANTOS DIN LAMPSACOS

Trimis al lui DEMETRIOS POLIORCETES, care e

însărcinat în 302 să negocieze cu cetăţile greceşti reconstituirea Ligii corintice (p. 91).

ADYTON

Termen grecesc însemnând „inaccesibil" Se foloseşte pentru a desemna o clădire sau partea unei clădiri sacre al cărei «acces este interzis profanilor AEMILIUS PAULUS (L.)

General roman al cărui portret măgulitor a fost m-l™. LIVIUS (cărţile 44 şi 45) şi de PLU-ul P*Ulus Aemilius) (p. 177). Consul Oafa) în 168 & l că? tigă „potriva lui la PIDNA reorganizează Mar – Pac? Tabul? irea monarhiei antigonide (p. flWJ° AEMILIANUS e adoptat de al le SCIPI° AFRICANUL, de unde şi 4-U-Cloana lui Pavula: is Aemilius de la DEL – JCI. * o şi 44).

AFRODIZIAS

fig p31 care cunoaşte o pros în epoca imPială romană. Imin în curs de desfăşurare.

la care nu se specifică volumul, se referă la

AGASIAS DIN EFES

Se cunosc sub acest nume doi sculptori elenistici.

1. A., fiul flui Menofilos, a lucrat da DELOS, la începutul secolului I, şi a lăsat mai multe semnături, mai ales pe portrete.

2. A., fiul lui Dositeos, a semnat vestita statuie tio marmură a unui luptător, numită Gladiatorul Bor-ghese, care se găseşte la muzeul Luvnu (U. 239). A trăit în secolul I î.e.n. P. 556).

AGATARHIDES DIN CNIDOS

Istoric şi geograf elenistic, cane trăieşte la ALEXANDRIA, în secolul II. Redactează o Descriere a lumii locuite, împărţită în 10 cărţi despre Asia şi 49 de cărţi consacrate Europei (incluzând aici Sciţia şi CI-RENAICA),

ca şi un periplu al Mării Eritree (Marea Roşie şi Golful Persic) în 5 cărţi, pe care le-a folosit DIODOR DIN SICILIA. Lucrările cuprindeau, în afara datelor geoginaţice, notiţe istorice despre diferitele regiuni, cu numeroase informaţii despre curiozităţile ţării (p. 467).

AGATOCLE

1. Dinast al SIRACUZEI. Fiul unui exilat din Region, se naşte către 360, are o tinereţe aventuroasă, apoi, soldat temerar şi norocos, se impune în faţa sinacuzanilor în 317 – 316 (p. 93). Luptă împotriva cartaginezilor în Sicilia, apoi în Africa obţinând când izbânzi, când înfrângeri (p. 94). El îl asasinează cu viclenie pe aliatul său OFELAS, care-i venise în ajutor din CIRENE, şi se întoarce în Sicilia în 307 (p. 95). Cucereşte aproape toate cetăţile greceşti din insulă, apoi încearcă să-şi extindă dominaţia asupra întregii Italii meridionalei unde îl chemase oraşul TARENT. S-a căsătorit cu o fiică a lui Ptolemeu I şi este considerat rege, chiar dacă n-a purtat acest titlu. Moare în 289 – 288, probabil otrăvit, fără să lase urmaş. Destinul său este foarte reprezentativ pentru cel al condotierilor elenistici.

2. Fiu dintr-o primă căsătorie a diadohului LISIMAH, el este calomniat de către mama sa vitregă, ARSI-NOE II, şi condamnat la moarte din ordinul tatălui său (p. 104).

Divinitate feminină anatoliană dare cunoaşte o anumită audienţă în epoca elenistică şi în timpul Imperiului Roman. Ea îşi trage mumale de la un munte din Frigia numit Agdos, Ungă oraşul Pesinunt. Este, fără îndoială, o încarnare-a CIBELEI, Marea Mamă. Joacă un rol important în legenda an atoli ană a lui ATIS (PAUSANIA, VII, 17, 10 şi urm.). Cultul său e atestat în Attica şi la ALEXANDRIA încă de la începutul epocii elenistice.

AGER PUBLICUS.

Expresie latinească desemnând proprietăţile funciare ale ştabului roman, (literal: „ogorul public), constituite în general din terenurile aflate în ţările cucerite, în special din cele regale (p. 193, 339).

AGFSILAU

Rege al SPARTEI (vezi Civil, gr., indice, ia acest cuvânt).

AGIS

Numele mai multor regi ai SPARTEI. l A. III (338 – 331) stârneşte în Pelopones o rebeliune împotriva lui ALEXANDRU CEL MARE, în timp ce acesta lupta în ASIA. Este învins de ANTIPATROS lângă MEGALOPOLIS şi piere în bătălie (p. 59), 2. A. IV (244 – 241) încearcă în zadar să refacă puterea Spartei pe calea reformelor sociale, care eşuează în faţa rezistenţei proprietarilor de pământ, şi este executat după nereuşita sa (p. 138 – 139).

AGONISTIC

Adjectiv desemnând tot ce se referă la concursuri în antichitatea greacă. Spiritul agonistic, dorinţa de întrecere cu respectarea unor reguli a fost una din trăsăturile marcante ale societăţii elenice. Termenul vine de la cuvântul agon, „luptă, întrecere, concurs".

AGONOTET

Magistrat însărcinat cu organizarea şi supravegherea unui concurs (p. 292, 308).

AGRIGENT

Numele latinesc al unei importante cotaţi din Sicilia (vezi fig. 5, p. 149 şi Civil, gr., indice, la acest cu-vmt). Numele grec este Akragas. După distrugerea de către cartaginezi, oraşul este repopulat în secolul IV Cunoaşte o oarecare prosperitate către 285 – 280 sub guvernarea tiranului Fintias. Suferă pagube serioase în timpul

războaielor punice. Cucerit de trupele romane în 210, continuă să fie administrat de Roma, aar nu mă! joacă niciun rol în istorie. Săpături arheologice în curs.

Ag; riPPA Prieten din copilărie al lui H (viitorul Augustus), rămâne mereu ăla – NTTTQ o în timpul certurilor acestuia cu ANTO-h, în dovedeşte un consilier politic avizat şi un

7 SSLÎ? mă ndant de răzt>oi, îndeosebi în campania în" ei aţa prin victoria de la Actium (31) (p 242), în care comanda flota lui Octaviarms. Augustus îl face ginerele său, dându, i de soţie pe fiica sa lulla. Moare în anul 12 î.e.n.

AGYRION

Orăşel grec situat în centrul Siciliei (fig. 5, p. 149), în vestul Etnei. De aici era originar, istoricul DIODOR (p. 269).

AHAIA

Regiune din nord-vestul Peloponesului (fig. 6, p. 180) căreia PAUSANIA i-a consacrat cartea a VII-a din PERIEGEZA să douăsprezece cetăţi erau organizate într-o Confederaţie aheeană, al cărei centru religios era un sanctuar al lui Zeus lângă HELIKE, în Golful Corint. Printre oraşele principale se numărau AI-G10N, Aegira şi P ATRAS, care cunoaşte o dezvoltare deosebită în epoca romană. Liga aheeană este unul din principalii protagonişti în jocul politic din Grecia în epoca elenistică (p. 137 – 138 şi fig. 10, p, 305). Instituţiile sale (p. 305 şi urm.). Când, în anul 27 î.e.n., Grecia e transformată în provincie romană, i se dă numele de provincia Aliaia (p. 198).

AHEEANĂ (Liga)

Confederaţia cetăţilor aheene cane, sub conducerea lui ARĂTOS, apoi a lui FILOPOIMEN, joacă un rol important

în Grecia elenistică (p. 137 şi urm., p. 143

şi urm., 165, 170, 179, 19G-198, 304 şi urm.; fig. 10, p. 305).

AHEM & NIZI

Dinastie regala din Perşi a, numită astfel după întemeietorul ei, Ahemenes (începutul secolului al VII-lea). Adversarul M ALEXANDRU CEL MARE, DARIUS III CODOMANOS este ultimul suveran al dinastiei (336 – 331).

AHILAS

Ofiţer în serviciiil lui PTOLEMEU XIII. împreună cu un alt consilier al regelui, POTIN, el pune la cale şi duce la împlinire asasinarea itui POMPEI (48), apoi atrage armatole lagide împotriva lui CEZAR în timpul răscoalei din Alexandria, P4 ere el însuşi asasinat (p. 234).

AIBTES

Rege mitic din Colhida (pe ţărmul Mării Negre, la poalele Cauca? ului), căruia lasou şi argonauţii W răpesc Lâna de aur. Tatăl Medeii. Joacă un roi important în poemul lu'\ APOLONIOS DIN RODOS, Argonauticele. Descriere imaginara a palatnhii sau, evocând pe cele ale suveranilor elenistici (p. 411 – 414».

10 EAI vegilor Mă-do-Ltotuşi să înmo:

PIRUS orint (fi.

W0 n

Numele mode-n

„Istan-uim, P «„po al ţuvi te săpatui i, monumente

(p 471 – 472).

A-Să romană din care Jace-e papa Familie Par (605) În ia de la Vatican (p. 5*>x pbeşte mult de infue-fintte trăsăturile ŞP606! drină, iară a fi clar. de-nia oraşuto g –, acestei arte (p. °52™d) – Jte p-in cunoscut (tig. perit de

oraşul modern, este y p. 393).

ALEXANDRU suverani sau principi ele-Nume purtat de mai mulţi suverai 29 nistici.

1. A. 111 al Macedoniei, fiul lui FILLP (356 – 323), numit Alexandru cel Mare (p. 23 şi urm., U. 11 – 15, J9) 248 j. Apoteoza lui Alexandru (p. 65 şi urm.), însemnele puterii sale (p. 336 – 337).

2. A. IV al Macedoniei, fiul precedentului şi al soţiei sale ROXANA (323 – 310), născut după moartea tatălui. Proclamat rege la naştere, în acelaşi timn cu FILIP ARIDAIOS (p. 69). Copilul şi mama se află pe rând în grija lui PERDICAS, ANTIPATROS şi POLYPERHON. După acordurile din 311 între dia-dohi, CASANDRU, care luase sub ocrotirea sa p o micul rege şi pe Roxana, îi omoară, înlăturând astfel vechea dinastie a Argeazilor (p. 86).

3. A., fiul lui CRATEilOS (un frate al lui ANTIGO-NOS GONATAS), rare-i urmase tatălui său la conducerea bazelor militare ele la CORINT şi CALCLS, se revoltă împotriva unchiului său Gonatas în 253 – 252 şi se proclamă rege (p. 136). Moare puţin mai târziu în împrejurări care nu ne sunt cunoscute.

4. A. Molosul, rege al modoşilor, în EPIli (3G2 – 331). Era fratele OLIMPIADEI, mama lui Alexandru cel Mare. El cucereşte întregul Epir, se căsătoreşte cu nepoata sa CLEOPATRA, fiica lui Filip II, apoi, ia chemarea TARENTULUI, merge în sudul Italiei unde, după primele succese, piere ucis (p. 93).

5. A. I Balaş (îi. 79), rege al Siriei, fiu presupus al lui ANTIOH IV. îl învinge pe suveranul legitim, DE-METRIOS I, în 150, se căsătoreşte ou CLEOPATRA TiiEA, fiica lui PTOLEMEU VI, şi este, în cele din urană, învins de DEMETRIOS II şi asasinat de arabii nabateeni în 145 (p.

187).

6. A. II Zabinas, uzurpator pe care PTOLEMEU VIII îl aţâţă împotriva lui DEMETRIOS II, în 130 – 129. După ce îl învinge pe Demetrios II, este şi el înfrânt şi omorât de ANTIOH VIII în 123 (p. 190).

7. A. ianai, fiul lui IOAN HIRCAN. Domneşte asupra unui principat iudeu independent de la 103 la 77, purtând mai multe războaie împotriva Seleucizilor, Lagizilor, nabateefiilor şi, în interior, împotriva fariseilor (p. 210).

8. A. HeOlos. fiul lui ANTONIUS şi al CLEOPATREI, unul din beneficiarii „donaţiilor de la Alexandria" din 34 (p.240).

AMASEEA

Oraş din PONT, în Anatolia (fig. 4, p. 124), din care era originar geograful STRABON (p. 264). Capitala şi reşedinţa regilor Pontului.

AMBRACCIA

Cetate greacă întemeiată în secolul VII de corintieni la Golful Arta, în Marea Ionică (fig. 3, p. 74). Capitala lui PIRUS din EPIR; face apoi parte din LI GA ETOLTANA (p. 260). Cucerită în 189 de romani, este *

«că L'i du Dă Acţiuni (31), de noua cetate Nico – Hs întemeiată de Augustus în amintirea victoriei sale.

râtafe greacă din Anatolia, pe coasta sudică a Mării Negre (fig 4, P124) – întemeiată de milezieni în se-Vul V primeşte o cleruhie ateniană, apoi depinde de marhul ahemenid. Inclusă în regatul PONTULUI (p 212), cucerită de LUCULLUS în 72 – 71 (p. 225).

AMON

Epitet dat lui Zeus de grecii din CIRENAICA, carea: Similează acestui zeu <pe zeul-berbec Amon, al cărui oracol se află la oaza Siwah, în inima desertului, la

jumătatea distanţei dintre Cirenaica şi Valea Nilului. Este un exemplu al tendinţei grecilor de a stabili echivalenţe între panteonul propriu şi divinităţile străine. Alexandru cel Mare vine să consulte oracolul din Siwah în 332 – 331 (p. 39). Cirenienii îl înfăţişează pe Zeus al lor, spre a-l deosebi de alte efigii ale aceluiaşi zeu, cu coarne de berbec, ce aminteau de Amon agiptean. Aceasta reprezentare a lui Zeus figurează pe moruediele lor şi devine o temă destul de răspândită în repertoriul artiştilor din epoca imperială romană (U. 170). Alături de Zeus-Amon se află soţia sa divină Hera Amonia şi fiul divin Hermes Paramon, care apare pe monedele din CIRENE (cap cu coarne, imberb). Un cult comun al celor trei divinităţi e atestat ia Olimpia, Alexandru poartă coarnele lui Amon pe unele monede! zi. 19).

AMFICTIONIE

Forma amfictyonia este la fel de corectă şi bine atestată. Organizaţie politică religioasă grupând în jurul unui sanctuar comun populaţii sau cetăţi greceşti. Cea mai vestită este cea oare adună în jurul sanctuarului lui Apolo de la DELFI şi al celui a-l Demetrei de la Termopile 12 populaţii din Grecia de nord şi centrală (vezi Civil. gr, t indice, la acest cuvânt).

ANABAZA

Cuvântul grec anabasis înseamnă „expediţie în interiorul unei ţări", îndepărtându-se de coastă. Este folosit de istoricul Xenofon pentru a desemna expediţia celor Zece Mii în 401 – 400 (vezi Ciuil. gr., în – ce, ia acest cuvânt) în interiorul Imperiului Persan – lermenul a fost reluat mai târziu pentru a desemna marea campanie a lui ANTIOH III, începând din 212, în satrapiile orientale ale Imperiului Seleucid (p. ID (J-161).

ANAXIMENES DIN LAMPSACOS

or şi istoric, care trece drept unul din dascălii Alexandru cel Mare (p. 24, 29).

ANDANIA

Târg din Mesenia, în munte, la hotarele Arcadiei (fis 6, p. 180). Aici s-a descoperit o importantă inscripţie din secolul I î.e.n. cu un amănunţit regulament pentru cultele locale (p. 486).

ANDRISCOS

Uzurpator care se dă drept fiul lui PER_3EU şi încearcă să ridice Macedonia şi Tesalia la revoltă în 149. Este învins în 148 de Metellus, prins şi omorât (p. 195).

ANTIGONOS

Numele mai multor suverani ai Macedoniei.

1. A. Chiorul (Monoftalmos), generalul lui ALEXANDRU, întemeietoriul dinastiei năimite, după el, a An-tigonizilor. Tatăl său era un nobil macedonean pe nume Filip. Joacă un rol hotărâtor în rivalităţile dintre diadohi (ip. 78 şi urm.), ajutat de fiul său' DEMETRIOS, zis şi Poliorcetes. Este primul care adoptă în 306 titlul de rege. Coaliţia duşmanilor săi îl ninv-ceşte în bătălia de la Ipsos (301), în care piere.

2. A. Gonatas, strănepotul precedentului, născut în jurul anului 319, din prima căsătorie a lui Demetrios (viitorul Poliorcetes), cu Fila, fiica lui ANTIPATROS. îl ajută pe tatăl său în ultimele lupte din Grecia împotriva rivalilor săi, apoi, după moartea lui Demetrios (283), adoptă titlul de rege. Începând din 277, reface statul macedonean, asigurându-şi hegemonia asupra celei mai mari părţi a Greciei (p. 138 şi urm.). Moare în 239, lăsând amintirea unoii suveran energic şi prieten al literelor (p. 139 – 140).

3. A. Doson, fiul lui DEMETRIOS CEL FRUMOS (fiu din

ultima căsătorie a lui Demetrios Poliorcetes), ora deci nepotul lui Antigonos Gonatas. La moartea, în 229, a lui Demetrios II, fiul şi succesorul lui Gonatas, Filip, urmaşul lui Demetrios, era prea mic pentru a domni. Doson îi este tutore, adoptând titlul de rege în 227. El apără cu succes' Macedonia împotriva duşmanilor săi şi-l învinge pe CLEOMENE III al Spartei la SELASIA (222). Moare puţin după aceasta, în 221, lăsându-i lui Filip V un regat puternic şi o autoritate respectată (p. 142 şi urm.).

ANTIGONOS DIN CARY$_3$TOS

Compilator şi biograf care trăieşte la curtea lui ATA-LOS I al Pergamului, la mijlocul secolului al III-lea (p. 468 şi 562).

ANTIMAHOS

Suveran al statului grec BACTRIANA, către 190 – 180 fii. 46).

e înr ei i-e obţinut în urma o II Teos, al doilea fiu al precedentului. Asociat la putere inc epid din 266 – 265, domneşte între 261

şi 246 (p. 124 şi curm.).

3 A cel Mare, fiul lui SELEUCOS II. Născut în 043 – 242, el domneşte între 223 şi 187. Reface puterea seleucidă, dar e învins de romani la Magnesia pe Sypilos în 190 şi trebuie să încheie pacea de la Apameea în 188 (p/156 şi urm., U. 39). 4. A. IV Epifanes, fiul mezin al precedentului. Osta-tec" ia Roma din 189 în 175, devine rege după asasinarea fratelui său mai mare SELEUCOS IV în 175. Silit să abandoneze, sub presiunea Romei, rodul victoriei sale asupra LAGIZILOR („Cercul lui Popi-lius") în 166. Trebuie să înăbuşe răscoala evreilor tradiţionalişti şi moare puţin după aceea, în 164 (p. 182 şi urm., îi. 40 şi 41).

5. A. V Eupător, fiul precedentului, era minor în 164. Este omorât de vărul său DEMETRÂOS în 162 (p. 186 – 187).

6. A. VI Bpifanes Dlonysos, fiul lui ALEXANDRU BALAŞ şi al CLEOPATREÎ THEA, era copil când DIODOT îl proclamă rege în detrimentul lui DEMETRÂOS II; va fi «ucis de Diodot câţiva ani mai târziu, în 139 – 138 (p. 188).

7. A. VII Evergetes Sldetes, fiul mezin al lui De-metrios I, se proclamă rege când află că fratele sau mai mare, Demetrios II, este ostatec la părţi, în 139… îl învinge pe uzurpatorul Diodot Tryfon, restabileşte autoritatea seleucidă asupra evreilor şi moare la 129 într-un război împotriva părţilor (p. 189 – 190). Fusese crescut în oraşul S'ide, de unde ultima sa poreclă.

8. A. VIII Epifanes Filometor Kalinikos Grypos, cel mai mic fiu al lui Demetrios II şi al Oleopatrei Thea, domneşte din 125, mai întâi împreună cu mama sa, a înlătură pe uzurpatorul ALEXANDRU ZABINAS în 123, apoi luptă mult timp împotriva fratelui său vitreg Antioh IX. Asasinat în 96 (p. 210). împreună cu mama sa Cleopatra şi ou fratele său Seleucos V este unul din eroii piesei lui Corneille, Rodogune. v-A. IX Filopator Cizicianul („crescut la Cizic"), fixil reopatrei Thea şi al Oui Antioh VII, se află mult 33 în C (mfli: et cu fratele vitreg, Antioh VIII. Moare

10. A. X Eusebes Filopator, fiul precedentuiaii, rivalul verilor săi Seleucos VI, Asntioh XI, FILIP l şi D! METRIOS III. Nu se cunoaşte data morţii sale (n 210).

11. A. XI Epifanes Filopator, fiul lui Antioh V] 'n fratele geamăn al lui Filip I. Moare în 94.

12. A. XII Dionysos Epifanes Filopator Kalinikos fiul cel mai mic al lui Antioh VIII, se ridică împotriva fratelui său Filip I şi piere curând, după un război împotriva

arabilor nabateeni în 84.

13. A. XIII Filadelfos Asiaticos, fiul lui Antioh X, e proclamat rege în Siria în 69 de Luoullus şi, după o ceartă cu vărul său Filip II, e înlăturat de Pompei în 64. Ultimul dintre Seleucizi (p. 225)…

14. A. din Ascalon. Filosof al academiei, care-i succede dascălului său Filon din Larisa ca şef al şcolii. Doctrina sa se apropia de stoicism. Cicero e elevul său în 79 – 78 (p. 536).

15. A. I al Comagenei, regele unui principat situat pe Eufratul de Sus, în nord-vestul Siriei. I se supune lui Lucullus în 69. îi sunt atribuite impunătoarele monumente din sanctuarul dinastic de la Neînrud Dagh (p. 225; H. 80).

16. A. Hierax, mezinul lui Antioh II Theos, îl determină pe fratele său Seleucos II – cu ajutorul mamei lor LAODICE, să-i cedeze titlul regal şi guvernarea Asiei Mici (242 – 241). Sprijinit de galaţi în luptele care-l opun fratelui său, e învins în 229 – 228 de Ata-los I al Pergamului. Alungat din Asia Mică, va pieri în Tracia (p. 125).

ANTIOHIA

Una din capitalele Seleucizilor (fig. 4, p. 124), întemeiată în 300 pe râul Oromte, de SELEUCOS I (p. 121). Este unul din cele mai mari oraşe elenistice, vestit îndeosebi pentru oracolul lui – Apolo situat în apropiere, la DAFNE (p. 484). În G4 POMPEI face din ea capitala provinciei Siria (p. 228). Tyhe din Antiohia, statuie semnată de EUTYHIDES din S'icio-na (p. 505 şi îi. 64).

ANTIOPE

Numele unei regine mitice a amazoanelor, care-i înfruntă pe eroii greci în bătălia de pe râul Termo-don, în nordul Anatoliei (p. 214).

ANTIPATROS

Ofiţer macedonean sub FILIP ÎI şi ALEXANDRU CEL MARE (forma latină a numelui său este Anti-pater). La moartea lui Filip, îl ajută pe tânărul Alexandru să preia puterea regală. După plecarea regelui în Asia, rămâne reprezentantul său în Europa şi îi menţine pe greci în supunere (p. 26). La moartea lui Alexandru, înăbuşă rebeliunea cetăţilor gre

— În războiul lamiac cu ajutorul lui CRATEROS, 065 – i în căsătorie pe fiica sa Fila. Participă la împotriva lui Perdicas, e ales de egalii săi t al regilor, pe care-i aduce în Europa, şi în 319 (p. 72 şi urm.).

uoateman, elevul lui Socnate. care trăieşte în «două jumătate a secolului al V4 ea şi primul pătrar al celui de-al IV-lea. Idealul său moral e prezentat în lucrarea intitulată Herakles, simbol al eroului capabil să îndure toate încercările. Exercită o puternică influenţă asupra lui Diogene Cinicul şi asupra primilor stoici (p. 538).

ANTOLOGIA PALATINĂ

Culegere de epigrame greceşti constituită în Evul Mediu de erudiţi bizantini şi păstrată într-<un manuscris din biblioteca de la Heidelberg, în Palatinat (de unde şi numele). O parte a acestui manuscris, care fusese mutilat, se află la Biblioteca naţională din Paris. Culegerea respectivă este cel mai bogat corpus de epigrame carie’s, a păstrat. El reuneşte în acelaşi timp texte care au fost efectiv înscrise pe monumente, de pe care călătorii le-au copiat, şi poeme compuse în maniera epigramelor, dar oare nu erau destinate să figureze pe monument. Distincţia dintre cele două categorii de piese este uneori destul de dificil de făcut (p. 291, 323, 339, 460, 491, 508).

ANTONIUS

General roman (M. Antoni us), născut în jurul anului 82. Tatăl său, M. Antonius Creticus, condusese o campanie neizbutită împotriva piraţilor în 73 – 72 (p. 222). Marc Antoniu îşi leargă destinul de cel al lui Cezar, îl urmează în Galia devenind locotenentul sau cel mai apropiat. După asasinarea dictatorului, joacă un rol hotărâtor în evenimentele care duc la formarea, în 43, a celui de-al doilea triumvirat, pe care-l constituie împreună ou OCTAVIANUS şi Depidus. Principalul autor ai victoriei de la Filipi (42). Întâlnirea sa ou CLEOPATRA VII la T ars, în 41, îi hotărăşte soarta. Subjugat de regina lagidă, eil reorganizează unentul grec, încercarea sa fiind considerată o ul-urrm şi ambiţioasă încarnare a monarhiei elenistice. Înmngerea de la Actium năruie acest vis (31) şi An-jonius se sinucide în 30 la Alexandria (p. 237 şi urm.). Portretul său fii. 52 şi 53).

ANUBIS

Zeu egiptean reprezentat cu vin cap de şacal fii. 174.)

APAME

de mai multe ale dinastiei

1. Prima soţie a lui SELEUCOS T NICATOR şi marna lui ANTIOH SOTER

2. Fiica lui ANTIOH îşi a STRATONICEI. Căsătorită cu MAGAS din Cirene, de >la care are o fijeg BERENICE După moartea lui Magas la 250, îşi ja drept iubit pe DEMETRIOS CEI, FRUMOS, pe care îl chemase pentru a-i fi ginere, Iar Berenice! şi omoară logodnicul în patul mamei sale (p. 116).

APAMEEA

Numele mai multor cetăţi din Imperiul seleucid, între altele:

1. Apameea pe Oronte, în Siria. Stoicul Posidonios era

originar de aici (fig. 4. p. 124).

2. Apameea-Kibotos, oraş în Frigia meridională, pe Meandrul Superior (p. 264; fig. l, p. 31 şi fig. 4, p. 124).

APELES

Cel mai vestit dintre pictorii greci, originar din Colofon, contemporan cu Alexandru cel Mare, căruia îi face mai multe portrete. Pliniu plasează apogeul carierei sale în 332. El pictează figuri de divinităţi, portrete de suverani sau oameni celebri, compoziţii complexe (un sacrificiu de taur la COS, o procesiune la EFES, o alegorie a Calomniei). Calitatea sa principală era graţia. Tradiţia antică îl aşază în rândul celor mai mari artişti cunoscuţi (p. 493).

APOLODOR

Nume purtat de numeroase personaje, printre care:

1. A. din Alexandria, medic specializat în studiul veninurilor (secolul III), unul din maeştriiiologiei, ştiinţa otrăvurilor.

2. A. din ATENA, gramatic, elev al lui ARISTARH; lucrează la Alexandria până în 146, apoi revine la Atena. Redactează un comentariu la Catalogul vaselor din cântul II al Iliadei (p. 528) pe care l-a folosit Strabon. Autor al unui amplu tratat Despre zei şi al unei lucrări de cronologic. I s-a atribuit mult timp, greşit, un manual de mitologie, numit Biblioteca lui Apolodor, redactat mult mai târziu, probabil în secolul I e.n.

3. A. din Carystos, poet comic de la începutul secolului III, autor fecund (a compus 47 de piese) din care Terenţiu s-a inspirat în mai multe rânduri. Aparţine, ca şi MÂNA. NDRU, comediei noi (p. 468, 562).

APOLONIA

Nume a diferite cetăţi greceşti. 1. A. din drenai ca (fig. ° „J CIRENE, aflat

teritoriul Cirenei şi primeşe păturl ale arheologilor francezi în curs ui (P. 442 şi urm, în, 26 p 443)., 9 A din Iliria, colonie greaca pe coasta albaneza a canalului Otranto, în nordul insulei Corfu (fig. 5, p. 49A Pontică, colonie a Miletului, pe coasta occidentală a Mării Negre (fig. 7, p. 214). S-a păstrat un Interesant decret onorific dat de această cetate pentru Hegesagoras din Istros (p. 250 şi urm.).

APOLONIOS

Foarte frecvent nume de bărbat.

l A. Dioiketes. Ministrul lui Ptolemeu II, care avea o întinsă proprietate la Filadelfia, în ea /a Fayum, în vestul Nilului: corespondenţa cu administratorul său ZENON s-a păstrat parţial (p. 366). 2. A. din Rodos. Poet alexandrin, originar din Nau-craţi's, elev al lui CĂLIM AH. Conducător al Bibliotecii din Alexandria (p. 526), compune un poem epic în 4 cânturi, Argonauticele, care s-a păstrat (p. 507). A fost nevoit la un moment dat să se retragă la RODOS, de unde numele care i se dă. Mărturii obscure şi contradictorii au făcut să se spună că ar fi avut o dispută literară cu maestrul său Calimah, pe un ton violent, dar acest lucru nu este sigur.

3. A. din Perge, originar din acest oraş din Pamfilia, trăieşte în a doua jumătate a secolului III. Matematician şi astronom, redactează un Tratat de secţiuni conice (p. 519).

4. A., fiul lui Nestor, sculptor grec din secolul I î.e.n., autor al vestitului Tors de la Belvedere, păstrat la Vatican (p. 555).

APOTROPAION (plural APOTROPAIA)

Termen grecesc desemnând un obiect sau o reprezentare, respectiv o formulă magică ce alungă soarta

rea sau ocroteşte omul împotriva nenorocirilor re-l conteşesc (p. 506).

APPIAN / APIAN

Istoric originar din ALEXANDRIA (secolul II e.n.). care scrie în timpul lui Antoninus Pius şi Marcus Aurelms. Autorul unei Istorii romane, în greacă păstrata parţial.

APULEIUS

Sf 3 atin din secolul n e.n. Romanul său Măgarul r c1 Prinde numeroase aluzii la mistere, la mă-vrăjitorie (p. 499).

AQUÍLIUS

1. M (Manlus) Aquílius, consul în 129, organizează provincia Asia după ce a înăbuşit răscoala lui ARls

TONICOS (p. 193).

2. Un alt M Aquílius, consul în 101, conduce în p!) o misiune trimisă de senat în Anatolia. Învins de Mitridate, este luat ostatec şi condamnat la moarte (p. 217).

ARĂTOS

1. A. din Siciona (271 – 213) joacă un rol de prim plan. În Greci a, secolului III ei iberind Peloponesul şi CORINTUL de sub dominaţia macedoneană. Este ales de 16 ori strateg al LIGII AHEENE. Neliniştit de succesele lui CLEOMENE II, reffole SPARTEI, Arătos se apropie de Macedonia. A scris Memorii, pe care PLUTARH le-a folosit pentru Viaţa lui Arătos

(p. 137 şi urm.).

2. A. din Soloi (în Cilicia), poet din prima jumătate a secolului III. Studiază la Atena, unde frecventează pe stoici şi se ocupă, de asemenea, cu astronomia. ANTIGONOS GONATAS îl cheamă la PE LA, unde scrie un Imn către Pan pentru nunta regelui şi, mai ales, poemul Fenomenele care, în 1154 versuri, constituie om erudit tratat de astronomie.

Textul’s – a păstrat. Arătos era foarte admirat de contemporanii săi, îndeosebi de Calhnah! Epigrama 27). Cicero traduce Fenomenele în latină (p. 140).

ARETALOGIE

Înşirarea puterilor şi virtuţilor unui zeu. Este o temă frecvent folosită în imnurile compuse în cinstea divinităţilor (p. 499).

ARETE

Numele grecesc al virtuţii, şi îndeosebi al virtuţii militare sau curajului în luptă (p. 55).

AREUS

Rege al SPARTEI în secolul III. Este primul în Sparta, care bate monedă cu efigia sa, imitându-i pe dia. ilohi. Apără cu succes Sparta împotriva lui PIRUS în 272 şi ia parte ia războiul bremonidiac împotriva lui ANTIGONOS GONATAS. în timpul căruia piere în lupta de lângă CORINT în 2G5 (p. 134 – 135).

ARGEAZI

Numele dinastiei macedonene care se stinge odată c1

Alexandrii IV, fiul lui ALEXANDRU CEL MARE, m

310 (p. 23 – 24, 86).

ARGYRASPIZI / ARGYRASPIDES

Acest nume, care înseamnă „scuturile de argint”, desemna un corp de elită al armatei macedonene, lor”.

din veterani ai campaniilor lui Alexandru în „J deosebeau, într-adevăr, prin încrustaţiile arcrint care le împodobeau marile scuturi rotunde.

În ajut S rol hotărâtor în înfrângerea lui EUMENBS dta CARDIA în 316 (p. 82 – 83).

AKHEGETES

pe; tPt erec însemnând „fondatorul”, care se alătură

numelui unui zeu – de pildă, Apolo din CIRENE – sau unui erou (p. 340).

ARHELAU

Strateg al lui MITRIDATE VI EUPĂTOR, însărcinat cu conducerea operaţiunilor militare din Europa în 88 – 86. Este învins de Sylla (p. 220).

AHHIAS DIN CORINT

Inginer naval în serviciul lui HIERON II (p. 150).

ABHIMEDE

Fiul unui astronom numit Fidias, se naşte la SIRA-CUZA în 287. Se afirmă atât în teoria matematică cât şi în aplicaţiile mecanice. Se află în relaţii strânse cu HIERON II şi cu fiul acestuia, Gelon. Vestita sa aserţiune „Daţi-mi un punct de sprijin şi voi răsturna pământul!" ne-a fost transmisă de matematicianul Papos (cca. 300 e.n.). Arhimede moare în timpul cuceririi Siracuzei de către METELLUS în 212 (p. 518 – 519).

ARHONTE

Termen desemnând în diferite cetăţi greceşti anul sau mai mulţi magistraţi însărcinaţi să conducă cetatea. La Atena, colegiu format din principalii magistraţi (vezi Civil, gr., indice, la acest cuvâat); unul din ei este eponim, adică dă numele său anului legal, pe care calendarul oficial îl desemnează prin expresia „sub arhontatul lui

ARIDAIOS

Porecla lui FILTP III al Macedoniei (vezi acest cuvânt).

ARISTARH DIN SAMOS

Astronom şi matematician din prima jumătate a se-iiv" 1 i °are claDOrează o teorie heliocentrică a nu 1: Ol susţinea că pământul se roteşte în u Xe\ Sale de-Plasându-se în acelaşi timp, ca şi ip ete> în urul

soarelui. Ei încearcă să cai – înşele soarelui şi lunii fată de pământ. ataţeşte totodată dispozitivul qnomon (cadran jâacindu-l mai precis

ABISTARHDIN MOTRA Q

n-matie din secolul al 11 7, ce (je la conducerea

J; r, r. – vM îi nersecuta pe = >". /.; – i „Q; comen

3 Vi CC u. u coQ!

critic sever (p.

ARISTEAS DIN PROCONES

Poet epic din a doua jumătate a secolului VII, autor al poemului Arimaspeia, care povestea, acordând \în larg spaţiu imaginaţiei şi legendei, o călătorie făcută timp de şase ani în regiunile neexplorate din nordul Mării Negre, la sciţi, isedonieni, arimaspi (populaţie1 mitică ai cărei bărbaţi aveau doar un singur ochi şi se află în luptă cu monştrii, grifonii) (p. 463). Deşi nu s-au păstrat decât fragmente neînsemnate, opera a avut un larg ecou, numeroasele reprezentări ale grifonilor din decorul elenistic provenind de aici.

dev al lol şi ANTIST & iNJR, w-A

Întemeiată pe o concepţie puriâicaioar-o «-care poate fi considerată ca deschizând calea epic-ureismukii (p. 537). Discipolii săi sunt cunoscuţi sub numele de drenatei: tradiţia, întreţinută de fiica sa Arete, strănepotul său Aristip, Teodoros Ateul şi mulţi alţii, rămâne vie până la sfârşitul secolului al

III-lea.

ARÎ Inginer

Zi să y*

a acesta» «n*" Viol s-a pl «dot. dar

TmlNtan-itlP.

AWSTOFAN mN BIZANŢ ERATOSTE. B.

Sl-r-Sf-o
ohoiecii ux.
Homer, ale poeţilor lirici şi ita…
cerile sale (hypoteseis) la piesele tragicilor şi ia.
mediile lui Aristofan cuprind preţioase informaţii.
Este totodată un lexicograf şi un lingvist cu în
fluenţă considerabilă (p. 528).

AB + STIL> aâllui EUMENES II al PERGAMULUI care, fa moartea lui ATALOS III (133), revendică regali lăsat de acesta moştenire romanilor. În cele din urină este învins (129), făcut prizonier şi executat la Roma (p. 193).

ARISTOTEL

Născut la Stagira, în Calcidica, în anul 384, fiul meritului Nicomah, vine la ATENA, fiind discipolul lui Platon până la moartea acestuia (347). Merge apoi în Misia pe lângă tiranul Hermias, apoi la Mi ti lene, înainte de a fi chemat, în 343, la curtea lui FILIP Îi" al Macedoniei, ca dascăl al tânărului ALEXANDRU (p. 24). După moartea lui Filip (336), revine la Atena şi întemeiază propria sa şcoală în gimnaziul Lyceului. La moartea lui Alexandru (323), este silit. să părăsească Atena, unde se formase un curent potrivnic partizanilor Macedoniei, şi se retrage la CALCI9, în Eubeea, de unde era originară familia mamei sale. Moare aici în 322 (p. 516 – 517; il. 199).

ABNOBIUS

Polemist creştin care scrie în latină ţi-a începutul secolului al IV-lea e.n.) o lucrare împotriva paginilor, care cuprinde numeroase amănunte utile despre credinţele şi cultele polileisimuui greco-latin.

ARRIAN / ARIAN

Flavius Arrianus, născut la Nicomedia, scrie în greacă, în secolul II e.n., lucrări de istorie şi geografie,

dintre care Anabazo (consacrată expediţiei lui Alexandru cel Mare) şi India, care reprezintă o sursă esenţială pentru istoria lui Alexandru. Prieten al împăratului Hadrian, exercită diferite funcţii publice (P. 30).

ARSACE / ARSACES

Numele mai multor suverani din dinastia Arsacizilor, a căror eră începe în 248 – 247 (p. 126).

ARSINOE

urnele mai multor principese din dinastia LAGIZILOR.

Î/raiă-l" fiica lui LISIMAH, prima soţie a lui PTOLEMkU II, mama lui PTOLEMEU Iii! Ptolerneu II o repudiază, luând-o de soţie pe Arsinoe II (p. 115).; A-H FILADELFA. Fiica lui PTOLEMEU I SOTER,!? BERENICE1, a doua soţie a acestuia, era mult ai în vârstă (circa 8 ani) decât fratele sau PTOLE-II. Se căsătoreşte mai întâi cu diadohul Lisi-regele Tracici. După moartea acestuia (281), de-sotm fratelui său vitreg PTOLEMEU KERAU cane, puţin după aceea, îi omoară copiii pe care ea îi avusese cu Lisimah. Arsinoii se refugiază în Egipt, unde fratele său Ptolerneu II se îndrăgosteşte de ea şi o ia în căsătorie (de aici poreclă Filadelfii, „cel care-şi iubeşte fratele sau sora" \ (p. 105). Moare în 271, lăsându-şi fratele-soţ nernân.1 gâiat (p. 115 şi urm.; U. 28). Ea a pus să se construiască Arsinoeioii-ul din SAMOTRACE (p. 489 şi fig. 30, p. 492). I se instituie un cult înainte de moarte, fiind asimilată cu Afrodita (p. 477).

3. A. 111, fiica lui PTOLEMEU III EVERGETES's; a BERENICEI II. Se căsătoreşte cu fratele ei PTOLEMEU IV FILOPATOR.

4. A., sora Cleopatrei Vil, este condamnată la moarte în 41 din ordinul surorii sale (p. 23U).

ARSINor:

Numele a diferite oraşe greceşti întemeiate de IA-GIZI.

1. A. din Fayum, numit mai întâi Crocodilopous, ia rimele de „oraşul Arsinoitelor" în epoca romană.

2. A. din CIRENAICA: nume dat prin metonomasie cetăţii TAUHEIRA (la nord de Benghazi (p. 268) după cucerirea Cirenaicii de către PTOLEMEU III (p. 117; fig. 2, p. 43 şi fig. 33, p. 56, vol. II).

ART AXERXE/ ART AXERXES

Numele mai multor regi ai Pensiei din dinastia Ahe-menizilor. Artaxerxe III O BOŞ (359 – 338), predecesorul lui DARIUS III CODOMANOS, întărise puterea persană înăbuşind revolta satrapilor şi recucerind Egiptul. Când satrapul BES09, după ce l-a asasinat pe Darius III, încearcă să treacă drept succesorul „său, el adoptă numele de Artaxerxe (p. 46).

ARTAXIAS

Regele Armeniei la începutul secolului al II-lea, întemeietorul oraşului Artaxata (p. 371).

ARTEMIDOROS DIN EFFS

Geograf care compune către 100 î.e.n. Un tratat de geografi descriptivă în 11 cărţi despre Europa, Libia şi Asia (Egiptul fiind considerat ca făcând parte din Asia). DIODOR DIN SIGILI A şi mai ales STUA-BON s-au inspirat din el (p. 467).

ASFALTIT (Lac)

Nume dat de greci Mării Moarte.

ASKLEPI03

Zeul medicinei: vezi Civil, gr., p. 262 – 263.

palele sale sanctuare (p. 491 şi urm.; fig. 32, P

şi îi. 1).

a ne juridică a respectului persoanei şi bunuri-4 le Acest privilegiu, care permite să se evita în tul de confiscare şi de întemniţare, putea fi m-dat de o cetate fie cu titlu individual fie colec-i„fie exemplu, cetăţenilor unui oraş prieten sau rât) (P î41 Şi 309) – Asylia nu trebuie confundata cu Preotul de azil, care acorda fugarilor şi suplicanU-i protecţie împotriva urmăritorilor lor dacă el se refugiau într-un templu sau într-un sanctuar, unde se aflau sub paza unui zeu.

ATALEIA

Numele mai multor cetăţi întemeiate în Anatolia de Atalizi Cea mai importantă, azi Adalia ţăntaliya), era un port din PAMFILIA, şi a fost întemeiată de Atalos 11 (P. 267; fig. l, p. 31).

Nume purtat de mai mulţi nobili sau suverani macedoneni, îndeosebi din dinastia Atalizilor din Pergam.

l A. I Soter, născut în 269, adoptat de vărul său EUMENES I al PERGAMULUI, căruia îi succede în 241. Este primul din dinastia sa care adoptă titlul de rege. Repurtează victorii însemnate asupra galaţilor şi consacră cu acest prilej ex-voto-uri la Pergam (fig 16, p. 406) şi la ATENA. Moare în 197 (p. 125 şi

2. A. II Filadelfos, născut în 220, fiul mezin al precedentului, îi succede în 159 fratelui său EUMENES II şi moare în 138, după ce a menţinut prosperitatea regatului său datorită prieteniei cu Roma (p. 191).

3. A. III Filometor, născut în 171, fiul lui Eumene-s II, este ultimul suveran al Pergamului. îi succede în 138 unchiului său Atalos II şi la moarte lasă moştenire regatul său romanilor, în 133 (p. 192). Arată un interes deosebit pentru iologie sau ştiinţa otrăvurilor (p. 522).

4. A., unchiul lui ALEXANDRU CEL MARE, este

asasinat în 336 pentru a nu râvni la puterea regală (P. 23).

ATARAXIA

Stare a sufletului „lipsit de tulburări", la care aspiră adepţii lui EPICUR (p. 542).

ATARGATIS

Divinitate de origine siriană, al cărei cult e atestat „începând din secolul al III-lea în diferite colţuri ale să-i fi 61 (la DELOS, în secolul II). Ea este SIIK Afroditei, apoi, în epoca romană cunoaşte

3 Orv – Unâele de Zei-a Siriană o anumită fairnă până în t (p. 500).

ATENA

Bine tratată de ALEXANDRU (p. 57 – 58). Sub administraţia lui LICURG (p. 57). Afacerea lui HARPA. LOS (p. 56). Războiul lamiac (p. 72 – 73). Condarnnarea ia moarte a lui FOCIÓN (p. 80). Guvernarea lui DEMETRIOS DIN FALERON (p. 80). Eliberată de DEMETRIOS POLIORCETES (p. 88 – 89), care se stabileşte din nou aici (p. 90). Războiul hremonidiac (p. 134). Plecarea garnizoanei macedonene în 229 (p. 142). Ruptura cu FILÂP V (p. 164). Câştigurile obţinoite d. după al treilea război macedonean: DELOS, colonie ateniană (p. 179 – 180). Solia din 155 la R0-mă (p. 196). Atena şi MITRIDATE: cucerirea oraşului de către SYULA (p. 219 – 220). Instituţiile şi societatea ateniană în epoca elenistică (p. 285 şi urm.). Monumentele înălţate aici de suveranii elenistici (p 363 – 364). Attica, după MENANDRU (p. 377). Agora elenistică (o. 401 şi urm.; fig. 14, p. 403). Gimnaziile Atenei (p". 439). Porticul lui Atalos (îi. 101 şi 103). GBmpeioai-ul fii. 102). Nava lui Lucian la Pireu (p. 454). Turismul la Atena: periegezele (p. 465 şi urni.). Pitaâda (p. 482). Stoicismul şi epicureismul la Atena (p. 539 şi urm.).

ATENjAIOS

Compilator grec. originar din NĂUCRATIS, care redactează la sfârşitul secolului al II-lea sau la începutul celui de-al III-lea e.n. un Banchet al sofiştilor, în 15 căra, în care, sub forma unei conversaţii la masă între mai multe personaje erudite şi curioase, sunt consemnate numeroase informaţii, citate şi anecdote axate pe cele mai diverse subiecte.

ATâă

Divinitate Mgiană, legată de cultul CIBEUEI (AG-DISTIS). Legenda îl reprezenta ca pe un tânăr, iubitul zeiţei, care, pierzându-şi minţile, ajunge să se castreze (p. 500 şi îi. 186).

A'TRIUM

Ouivânt latinesc ce desemnează curtea ce se deschide în interiorul casei romane şi, prin extensie, curtea înconjurată de porticuri ce prefigurează intrarea bazilicii paleocreştine (p. 411 şi urm.).

ATROPATES

Persan din statul maior al regelui DARIUS III CO-DOMANOS care, după bătălia de la Arbela, se alătură lui ALEXANDRU. Acesta îi încredinţează guvernarea Mediei de nord-vest care se numeşte apoi Media Atropatene (fig. 2, p. 43).

AURICA DE LA DELFL

Vestită statuie de bronz, datând din 474 şi reprezentând pe conducătorul unui car, învingător la Jocurile pitice ivezi Civil, gr., U. 197).

AMiv grec care, alăturat titlului unui magistrat unui ofiţer, înseamnă că acesta se bucură de o savt rit-ită fără limită: un strateg autocrator dispune toate puterile de decizie (p. 254). ANTIOH HI,! «mat de etolieni în 192 – 191

pentru a conduce războiul împotriva Romei, este strateg autocrator (p. 169).

AUTOLYCOS DIN PITANE

Astronom şi matematician (a doua jumătate a secolului IV), autorul a două din cele mai vechi texte ştiinţifice greceşti care ne-au parvenit (p. 523).

B

BABILON

Veche cetate din M-esopotamia, pe Eufrat, ia sud de Bagdad (fig. 2, p. 43). Cucerită de Alexandru după victoria de la Arbela-Gaugamela (331), este reşedinţa aleasă de rege pentru a-şi petrece ultimii ani ai vieţii şi aici va şi muri în 323 (p. 65). Este atribuită lui SELEUCOS în 321. Alungat de aici de către ANTI-GONOS, el revine în 311: întoarcerea lui Seleucos la Babilon marchează începutul erei Seleucizilor (p. 85). În continuare, oraşul va fi eclipsat de alte capitale: SELEUCIA pe TIGRU şi ANTIOHIA.

BĂCAN ALB

Serbări ale lui Bacchus la Roma. Cultul acestui zeu de origine greacă (DIONYSOS BACHOS) este asimilat celui al vechii divinităţi romane Liber Pater şi misterele lui Bacchus sunt celebrate la Roma după al doilea război punic, în 186 î. e/n. izbucneşte un scandal (Titus Livius, 39, 8 şi urm) şi mii de persoane sunt urmărite sub acuzaţia de a fi participat, eu prilejul acestor mistere, la orgii şi la crime. Senatul reglementează atunci foarte riguros cultul lui Bacchus (senatus consultiun ele baccâianaâibus, al cărui text s-a păstrat) (p. 487).

BACHOS

Alt nume al zeului vegetaţiei şi al viţei de vie. Oi-i-ginea numelui nu e clară: se crede a fi un nume. 1.l-dian sau semitic. Sigur este că numeroşi adepţi ai lui

Dionysos îl venerau sub acest nume şi? e mi-meau ei înşişi bachanţi (p. 487). Reprezentări ale «11 Dionysos (îi. 176, 177 şi 210).

BACTRIANA

Regiune din Asia centrală (îig. 2, p. 43), situată pe no* i suPerior fluviului Exus (Amudaria) în di AT Un ţilor Paropanisudes (Hiixducus). Cucerita ior i o-v ANDRU (P48). Regatul grec Bactriana (p. i «n). Cetăţile greceşti de aici (p. 471 – 472).

BALAGRAI

Târg situat la 50 km vest de CIRENE, lângă ora, şui actual Beida (Libia). Aici exista un importint sanctuar al lui ASKLEPIOS (p. 491).

BALAŞ

Vezi ALEXANDRU.

BANCA

Se dezvoltă în epoca elenistică (p. 360).

BARCE

Oraş din CIRENAICA (fig. 4, p. 149 şi 33, p. 56) situat într-un bazin fertil, pe platoul cirenian, lângă oraşul actual El Merj (Libia). PTOLEMEU III îi dă o lovitură serioasă transformând în cetate indepeiv dentă portul său. situat la circa 20 kilometri mai la nord, care ia numele de Ptolemaâs şi se dezvoltă rapid în detrimentul cetăţiiniamă (p. 117 şi 372 – 373).

B ATI AZI

Numele dinastiei regale din Cirene în epoca arhaică (638-o. 440). Derivă de la numele primului rege, Băţos (întemeietorul). Tatăl poetului CĂLIM AH se numea Băţos (p. 531).

BĂILE

În epoca elenistică se dezvoltă folosirea băii,

cunoscută încă din Grecia arhaică şi clasică. Alături de instalaţiile publice (băi şi piscine aflate în gimnazii, băi publice), în casele particulare se află săli de baie din ce în ce mai bine amenajate. Baia este legată de activităţile sportive, precum şi de preocupările religioase (rituri de purificare). Dar generalizarea acestui obicei trădează mai ales evoluţia unei societăţi în căutarea bunăstării. Termele, care au jucat un rol atât de important în societatea romană, derivă direct din băile publice elenistice (p. 435).

BERENICE

Numele mai multor regine din dinastia Lagizilor. 1. B. I, fiica unui macedonean numit Magas, se căsătoreşte mai întâi cu un ofiţer macedonean, Filip de la care are un fiu numit MAGAS (ca şi bunicul său), viitorul rege al CIRENEI. Ea devine apoi iubita şi în curând soţia lui PTOLEMEU I SOTER şi-i dăruieşte mai mulţi fii, printre care pe ARSINOE II şi pe PTOLEMEU ÎI FILADELFOS. Supravieţuieşte puţini ani soţului său şi beneficiază la moarte (circa 279), împreună cu acesta, de un cult numit al „Zeilor Salvatori" (p. 116).

2. B. II, fiica lui MAGAS, reqole Cirenei şi al APA-MEI, fiica lui ANTIOH I. La moartea lui Masas, Apame îşi logodeşte fiica cu DEMETRIOS CEL FRU

— G care-l ia ea însăşi ca amant. Berenice il a pe Demetrios în patul mamei sale ştse cu Ptolemeu, moştenitorul regatului la-psuccede tatălui său în 24C. împreună cu PTOLEMEU III EVERGETES ea readuce CI în stăpânirea Lagizilor. După moartea i (222 – 221) este asasinată din ordinul fiu – PTOLEMEU IV, la instigaţia ministrului SO-S (p. 116 – 117, 157; il. 30). Astronomul Conon unei constelaţii numele Cosiţa Berenicei, susţinând că acest grup de stele nou descoperit reprezenta o şuviţă

din părul pe care regina şi-l tăiase cu prile ml plecării soţului ei în al treilea război sirian. CĂLIMAH compune un poem, imitat de poetul latin CATUL.

3 B, fiica lui Ptolemeu II Filadelfos. se căsătoreşte cu Antioh II; asasinată împreună cu fiul ei, din ordinul Laodicei, după moartea lui Antioh II (246). fapt care provoacă al treilea război sirian (p. 117 – 118). E numită uneori Berenice Syra.

BERENICE

Nume dat prin metonomafie cetăţii EUHESPERIDES, după recucerirea CIRENAICII de către PTOLEMEU III EVERGETES, după 246 (fig. 2. p. 43 şi fig. 33, p. 56, voi II). Cu acest prilej oraşul e mutat mai, aproape de ţărmul mării. Noul nume îi va rămâne până la sfârşitul antichităţii (azi Benghazi). Săpături conduse de arheologi englezi (p. 117 şi 373).

BERYTOS

Numele grec al oraşului Beirut. Aşezământul Posidoniaştilor din B, de la Delos (p. 295 şi fig. 9, p, 298).

BESOS

Satrap persan al BACTRIANEI şi SOGDÂANEI sub DARIUS III CODOMANOS. După bătălia de la Gau-gamela, îl ucide pe Darius şi se proclamă rege sub numele de ARTAXEHXE (p. 46). Prins de macedoneni în 329, e? te executat, ca regicid, după torturi cumplite din ordinul lui ALEXANDRU (p. 49).

BIBLIOTECA

Costul ridicat al cărţilor (din cauza scumpete! papi-rusulm importat din Egipt şi a cheltuielilor impuse se copierea manuală) fac ca o bibliotecă să constituie totuşi un lux pentru particulari; ARISTOTEL reu-dfv TSA”? i facă° blDliotecă bogată şi variată. Primii tu! 1Z1 întemeiază la

începutul secolului III vestnă Bibhotecă din ALEXANDRIA, ai cărei conducă-SVICCesivi au fost Zenodot Apolonios din Rodos, Aristofan din Bizanţ, Aristarh, Apolono „– 47 527TI Tlclografos (Papyrus Oxyrhynchos 1241) (p. 526 – incendiată în 48 – 47

În timpul revoltelor din

Alexandria (p. 235). Vezi p. 115. Biblioteca din GAM (p. 528 şi fig. 16, p. 406).

BION

1. B. din Borystene, fiul unui pescar, fost sclav, şi aţ unei prostituate, se pregăteşte în filosofic unând şcolile academică şi peripateticiană, apoi călătoreşte mult; practică dialogul în maniera socratică, marcat de o puternică tendinţă spre cinism. El este oaspetele lui ANTIGONOS GONATAS în prima jumătate a secolului III (p. 140, 463 şi 538). 2. B. din Smirna, poet bucolic, circa 100 î.e.n.

BITINIA

Regat din nord-vestul Asiei Mici (fig. 4, p. 124), constituit încă din secolul al IV-lea şi care reuşeşte să reziste lui ALEXANDRU şi diadohilor. În prima jumătate a secolului al III-lea, NICOMEDES I îi dă mai multă strălucire (întemeierea NICOMEDIEI în 264). HANIBAL se refugiază la curtea lui PRUSIAS I, strănepotul său. şi în cele din urmă se sinucide (283) (p. 174 – 176). Acest rege întemeiază PRUSA (Brusa) şi pune să se înalţe la DELFI o coloană zveltă pentru a servi drept soclu sta-luiei sale (monumentul a fost reconstruit), în 74, NICOMEDES III lasă moştenire regatul său romanilor (p., 223).

BÂNTUIT

Mercenar gal care, în 63, din ordinul lui MITRI-DATE EUPĂTOR, îl omoară pe rege cu o lovitură de sabie (p.

227).

BLOSIOS/BLOSSIUS

Filosof stoic, originar din lume. prietenul lui Tiberius Gracchus (p. 193). După moartea acestuia, Blo-sios merge în Asia Mică la uzurpatorul ARISTO-M-rr-nq dar până la urmă se sinucide (p. MO).

BOETOS

Sculptor originar din Calcedon, activ în prima jumătate a secolului al II-lea (semnături la DELOS şi LIXDOS). Plinru îi atribuie statuia unui copil sugrumând o gâscă. Un alt text vorbeşte de „paturile lui Boetos", lecti hoetiaci, care sunt nişte mobile împodobite cu aplice de bronz fii. 144 şi H5J create de acest artist. Se pare că au existat mai mulţi artişti purtând acest nume în epoca elenistică, ceea ce e foarte greu de stabilit. Statuie înfăţişând un copil cu gâscă în Asklepion-ul din COS în secolul III (deci un secol înaintea lui Boetos) (p. $4H_2$.557). Există o copie în marmură cu subiect asemănător al cărei original ar putea îi cel al lu' Boetos.

ci devine mai frecventă în epoca elenistică (P419).

SSS – căntic al Niprului, fluviu din Rusia meri-onală (fig7, P214).

RRANHIZI

Familie din Milet, descendentă din ghicitorul Bran-v, n «Membrii acestei familii administrau sanctuarul oracular al lui Apolo de la DIDYMAI (p. 85). Drumul de la Milet la Didymai era străjuit de statuile lor.

BRENNUS

Nume purtat de conducători gali.

l Şef senon, care conduce invazia celtică din 387

În Italia până la prădarea Romei (el rosteşte vestita exclamaţie Vae victis).

2. Şeful triburilor galice care invadează în 279

Grecia de Nord şi ameninţă DELFI; după eşecul său, se sinucide (p. 132).

BRUTUS

Împreună cu CASSIUS şi cu alţi conjuraţi, M. lunius Brutus îl asasinează pe Cezar în curie la 15 martie 44 (Idele lui Marte). Fiind apoi învinşi de Antonius şi Octavianus la Filipi (42), Brutus se sinucide (p. 236).

BRYAXIS

BRYAI

Sculptor din secolul IV, unul din cei patru decoratori ai Mausoleului din Halicarnas. Mai târziu el execută un portret al lui SELEUCOS I. Creează tipul statuar al lui SERAPIS spre sfârşitul secolului al IV-lea (p. 497; il. 175).

BUCEFAL

Calul preferat al lui Alexandru cel Mare (p. 53).

BULEUTERION

Clădire destinată a adăposti şedinţele Sfatului sau uuie (P. 411) Buleuterionul din Priene (p. 390;». 86, 90 – 92).

BYBLOS

port fenician, situat la 40 km nord de Beirut.

BYZANTION/BIZANŢ

Bo5 nt1 Seacă întemeiată pe ţărmul european al

DONTtt în C! tre' 66° de megarieni, în faţa CALCE

49 pozitir! * e pe malul asiatic. Bucurându-se de o v e aeo «ebit de prielnică (îndeosebi un port excelent), cetatea e puternica şi prosperă în epocii clasice, controlând comerţul cu Marea Neagră (Pontul Euxin) prin Strâmtori. Ea rezistă lui Filip n în 340 – 339 (p. 25). Deşi a fost cucerită de către celţi în 278, rămâne independentă şi puternică în timpul întregii epoci elenistice. Optează

pentru prietenia romană împotriva lui FILIP V, ANTIOH m şi PERSEU. în timpul Imperiului Târziu, devine, începând cu 330 e, n. În din ordinul lui Constantin] capitala imperiului, noua Romă (p. 263).

CABIRI

Divinităţi ale sanctuarului din Samotrace (p. 489 şi urm.; fig. 29, p. 490).

CAECILIUS

Q. Caecilius Metellus Macedonicus, pretor în 148, primul guvernator al provinciei Macedonia, după ce a înăbuşit răscoala lui ANDRISCOS în 148 (p. 195). Consul în 143.

CALATIIOS

Cuvânt grecesc însemnând cos. Se foloseşte în cult pentru a desemna coşurile de răchită în care se pun obiecte sacre; se referă uneori şi la coafurile înalte în formă de coş, ca de exemplu cea a lui SERAPIS (p. 497).

CALCEDON

Colonie a Megarei pe ţărmul asiatic al Bosforului, în faţa Bizanţului (fig. 7, p. 214). Patria sculptorului BOETOS.

CALCIDICA

Peninsula în Marea Egee (fig. 3, p. 74), pe coasta Macedoniei, prelungită de cele 3 peninsule de la «st la vest – Acte, Sitonia şi Palene. Îşi datorează numele colonizării eubeenilor din CALCIS şi din ERETRIA.

CALCIS

Importantă cetate din Eubeea (fig. 3, p. 74), pe Eurip, în zona unde strâmtoarea dintre insulă şi continent nu e mai largă decât un râu. Una dintre „cheile Greciei" (p. 99).

CALIMAH

Cel mai mare dintre poeţii elenistici, născut la CJ"

RENE în jurul anului 315/310, mort după 246 &" 5 rudit şi talentat totodată, redactează Imnuri, EP1

MP Iambi şi ampla culegere Cauzele (poeme mi-finffire) deosebit de apreciată, îşi petrece tinere-in retatea natală, pe care e nevoit s-o părăsească ţea 9 flO centru a se stabili la ALEXANDRIA. Aici Spre bucură curând de favoarea lui PTOLEMEU II rlLADELFOS şi desăvârşeşte o operă considerabilă îi cavant După moarte s-au alcătuit numeroase comentarii ale operelor sale. S-au păstrat de la el 6 imnuri numeroase Epigrame şi fragmente disparate, dar destul de bogate, din celelalte poeme (p. 480 şi urm., 530 şi urm.).

CALISTENE

Istoric originar din Olint, strănepot al lui Aristotel, cu care lucrează (îndeosebi la stabilirea listei învingătorilor la Jocurile pitice). Îl însoţeşte pe ALEXANDRU pentru a scrie istoria expediţiei, clar, în urma evenimentelor stârnite de proskynesis, e amestecat în „conspiraţia pajilor" şi executat (p. 51).

CALIXEINOS DIN RODOS

Martor al procesiunii dionysiace din 276 – 275 de la ALEXANDRIA, despre care a scris o relatare folosită de compilatorul ATENAIOS (p. 361).

CALYDON

Oraş antic din ETOLIA (fig. 6, p. 180), vestit prin legenda mistreţului din Calydon (p. 260).

CAPPADOCIA/CAPADOCIA

Regiune din interiorul Asiei Mici, străbătută de râul Halys (fig. 4, p. 124). Mai întâi satrapie a Imperiului ahemenid, este un timp supusă Seleucizilor, apoi, către 225, devine un regat independent şi se menţine astfel de-a lungul diferitelor evenimente, până în epoca lui TIBERIUS

care o anexează în anul 17 e.n. Regele Ariarătes V înalţă o statuie în agora ATENEI dascălului său, filosoful CARNEADE (p. 267).

CARIA

Regiune din sud-vestul Asiei Mici (fig. 4, p. 124), unde locuia o populaţie băştinaşă vorbind un dialect neindoeuropean. Aici are loc o importantă colonizare dorică, de la începutul mileniului I, zona oevenind unul din centrele cele mai vii ale elenismului din Anatolia (p. 265).

CARNEADE

Filosof originar din CIRENE fii. 202; născut spre ursitul fecolului III, mort către 130 – 129. Participă în ci1? trimisă de atenieni la Roma în 156 – 155 to – s-Intemeietorul noii academii din ATENA secai Ecouri ale gândirii sale sunt identificate, un 51 31 târziu' în tratatele filosofice ale lui CI-CASANDREIA

Oraş întemeiat de CASANDRU, pe istmul Palene

CALCIDIGA (p. 261, 371 şi fig. 3, p. 74).

CASANDRU

Fiul lui ANTIPATROS, el avea aproape vârsta lui ALEXANDRU. Tatăl lui îi încredinţează conducerea cavaleriei, dar, înainte de a muri, îl desemnează pe POLYPERHON ca epimelefe al regilor, fapt care-l afectează pe Casandru (p. 79). Acesta recucereşte Macedonia (p. 80 – 81) cu trupe recrutate de ANTI-GONOS MONOFTALMOS. După ce a înlăturat-o pe OLIMPIADA, este recunoscut ca stăpân în Europa în 311 şi-i înlătură pe ROXANA şi ALEXANDRU IV (p. 86). îl impune pe DEMETRIOS DIN FALERON ca epimelet atenienilor din 317 în 307. Luptă împotriva lui DEMETRIOS POLIORCETES (p. 88 – 90), participă la bătălia de la Ipsos şi moare în 298 – 297. A adoptat titlul de rege în 306, în Macedonia întemeiază

TESALONICUL, iar în Calcidica, CASANDREIA (p. 371).

GASSIUS

C. Cassius Longinus, organizator, împreună cu Brutus, cumnatul său, al complotului care permite asasinarea lui CEZAR. Se sinucide în 42 după bătălia de la Filipi (p. 236).

CASTALIA

Izvorul de la DELFI, al cărui hume e reluat pentru a desemna un izvor al sanctuarului oracular ai lui Apolo de la DAFNE, Ungă ANTIOHIA (p, 484).

CATO DIN UTICA

M. Porcius Cato Uticensis (95 – 48), om politic roman a cărui formaţie stoică şi severitate a moravurilor l-au impus contemporanilor săi. El se opune puternic lui CEZAR şi, după bătălia de la FARSALOS (48). rezistă învingătorului în Africa până la bătălia de la Thapsai (46), după care se sinucide.

CATUL

Poet latin născut către 84 şi mort după 55. Se inspiră mult din poeţii elenistici (p. 572), ca TEO-CRIT şi CALIMAH (din a cărui operă traduce

Cosiţa Berenicei).

CELŢI

În urma importantelor mişcări de populaţie care, în cursul secolului IV, i-au determinat pe celţi să pătrundă în Italia şi în ţinuturile dunărene, triburi de celţi năvălesc în 279 în Macedonia şi Grecia. Alungaţi din DELFI de focidieni şi etouetii; ei luptă împotriva lui PTOLEMEU KERAUNOS S1

212

US GONATAS (p. 106.128, 132) şi înte-Tracia un regat care durează până în l triburi trec în Asia unde

participă la un – X. – în Bitinia apoi, învinşi de ANTIOH I în Italia elefanţilor" (275 – 274), se stabilesc în Fri" B Superioară, Ungă râul Halys, în regiunea degiată de acum înainte Galatia. Se dovedesc nişte V, Sni dificili pentru suveranii şi cetăţile greceşti H? n Anatolia, împotriva cărora trebuie să lupte tiii a-i împiedica să jefuiască teritoriile din jur pentru a i F i? 5) Ex. voto. ul lui ATALOS I după victoriile asupra galaţilor (p. 126 – 127; fig. 16, p. 406; «. 84).

— TT ry A T>

C Iulius Caesar (100 – 44), după cucerirea galilor (59 51), rupe relaţiile cu POMPEI şi-l învinge la FARSALOS (48). Venind în Egipt după moartea lui Pompei şi sedus de CLEOPATRA, e blocat în ALEXANDRIA timp de mai multe luni de populaţia revoltată. Apoi îl învinge pe FARNACE în Asia, pe CATO în Africa (Thapsai în 46) şi pe ultimii adversari în Spania, la Munda (45). Declarat dictator în 48 şi preluând toate puterile, este asasinat la 15 martie 44 (p. 235 şi urm.; il. 49).

CEZAREA/CAESAREA

Numele mai multor oraşe (în Palestina, în Capa-docia) şi îndeosebi al capitalei regatului Numidiei (Cherchel, în Algeria), unde îşi are reşedinţa regele IUBA (p. 244). Oraşul s-a numit lol.

CEZARION/CAESARION

Fiul lui CEZAR şi al CLEOPATREI născut în 47. Omorât în 30 din ordinul lui OCTAVIANUS (p236 – 237, 241, 244). Poartă şi numele de Ptolemeu XV şi e ultimul dintre LAGIZI.

CHEILE GRECIEI

care desemnează fortificaţiile de la DE-IAS, în Tesalia, CALCIS, în Eubeea, şi CO (cu ACROCORINTUL) (fig.

6, p. 180), a cărorle către garnizoanele macedonene permitea punctelor de trecere esenţiale în Grecia Propriu-zisă (p. 133).

CIBELE

drpntitateA de orisine anatoliană (cultul său avea cWi i, pentru pesinunt în Frigia), care e acceptată (Civil tun Purra în Grecia şi îndeosebi la ATENA no; 9 r) P37> voi 2). În epoca elenistică, se adaugă 53 şi co-°de divine cultului său, îndeosebi ATIS conoanfw (p. 499).

CICERO

M. Tullius Cicero (106 – 43), marele orator roman petrece în Grecia şi Asia Mică anii 79 – 77 pentru a studia retorica şi filosofia pe lângă dascălii greci a căror influenţă asupra gândirii şi a stilului său" este considerabilă. Prin lucrările sale el aduce o importantă contribuţie la răspândirea în societatea romană a moştenirii spirituale a Greciei elenistice (p. 540, 572).

CICLADE

Partea centrală a arhipelagului egeean, formată din numeroase insule ce par grupate în jurul insulei DELOS (fig. 3, p. 74 şi fig. 34, p 65, vol. II). În epoca elenistică, ele se organizează în Confederaţia Insularilor (Liga Nesiotă) sau Nesiotes (p. 84, 113).

CINISMUL

Doctrină filosofică datorată unui audient al lui Socrate, ANTISTENE, şi mai ales unui elev al acestuia din urmă, DIOGENE din Sinope, poreclit Câinele (kyon). Denumirea doctrinei derivă de la această poreclă şi de la numele gimnaziului, Kyno-„s-arges, unde preda Antistene (p. 440). Dat fiind caracterul negativist al acestui curent filosofic şi completa renunţare la bunurile pământeşti pe care el o recomanda, n-a fost niciodată o şcoală în

adevăratul înţeles al cuvântului; au existat filosofi cinici izolaţi care răspândeau doctrina, ca, de exemplu, Crates din Teba, BION din Borystene sau MENIP din Gadara. Cu toate acestea, influenţa lor e mare, chiar asupra unor curente ca stoicismul. Până în epoca imperială, tipul filosofului cerşetor. uşor de recunoscut după mantia zdrenţăroasă şi murdară, barba şi părul zbârlit, neruşinarea şi grosolănia voită a purtărilor, rămâne mult timp popular în rândul oamenilor de litere (p. 537 – 538).

CIPRICE (CÂNTURILE)

Poem epic din ciclul troian care relata în 11 cărţi evenimentele anterioare Iliadei, de la nunta lui Tetis cu Peleu şi judecata lui Paris până la al zecelea an al războiului Troiei, când intervine mânia lui Ahile. subiectul Iliadei. Era un catalog de legende şi episoade extrem de numeroase şi prin urmare sumar tratate. Era atribuit lui Stasinos, un podin Cipru contemporan cu Homer. De aici şi titlul acestei epopei. Episodul lui Protestlas (p. 28).

CIPRU

Marea insulă (fig. 4, p. 124), pe care ALEXANDRA o elib, erat-o de sub dominaţia persană, devină după moartea sa, una din ţintele luptelor dhitr6 dâadohi (p. 84.88). Începând din 296 este stăpânire

astfel rămâne în continuare (cu excepţia lagida şi perioade de independenţă, din 107 în unel mă în 58, când e alipită provinciei romane 89) P U1 23 i) înainte de a constitui, sub Augustus, CIU – unvincie de sine stătătoare. Ca posesiune a Egip-o i lae-id loacă un rol important în rivalităţile către PTOLEMEU VI şi PTOLEMEU VIII (p. 202 şi urm.).

riRENAICA

Rpsiunea, colonizată de greci din a doua jumătate

Croiului VII joacă un rol deosebit în epoca ele-niscă Ea se alătură lui ALEXANDRU (p. 40), noi e cucerită de PTOLEMEU la începutul stabiivii sale în Egipt (p. 75), recucerită în urma unei revolte de strategul OFELAS. apoi încă o dată de MAGAS (p. 95), care devine independent şi adoptă titlul de rege în 283 (p. 111 – 112). Alipită din nou la monarhia lagidă, prin căsătoria BERENICEI II cu viitorul PTOLEMEU III (p. 116), ea trebuie totuşi să fie parţial supusă cu forţa (p. 117), de unde numeroasele metonomasii ale cetăţilor (p. 372 – 373). PTOLEMEU VIII FYSCON se stabileşte aici o perioadă îndelungată (163 – 145), care este favorabilă prosperităţii ţării (p. 202). Testamentul prin care îşi lăsa regatul romanilor nu este executat, dar fiul fău bastard PTOLEMEU APION reia dispoziţiile care sunt aplicate la moartea sa în 96 (p. 211). Cirenaica este expusă atacurilor piraţilor în epoca războaielor mitridatice (p. 219) şi transformată în cele din urmă în provincie romană, în 74. ANTO-NIUS intenţiona să i-o dea ca regat fiicei sale CLEOPATRA SELENE (p. 241), plan nerealizat din cauza bătăliei de la Acţiuni (fig. 33, p. 56, voi II).

CIRENAICII

Filosofi din secolul IV şi III, a căror doctrină derivă am cea a lui ARISTIP din Cirene, elevul lui So-trate, de la fiica sa Arete şi de la fiul acesteia din urmă, Aristip, numit „Elevul mamei sale”. Erau teoreticieni ai plăcerii, care deschid calea epicureis

(P537). În epoca diadohilor, TEODOROS AFEUL stârneşte scandal (p. 537). Printre ceilalţi luosofi cirenaici ai acestei epoci, mai sunt citaţi araibates şi elevii săi Hegesias şi Anikeris.

CIRENE

Civil mai

— Cetate greacă din Africa (fig. 2, înaintea întemeierii ALEXANDRIEI (vezi

9 r" P 45 vol

un

DuPă felurite peripeţii (vezi ea devine reşedinţa regelui – 20) care o conduce cu înţelepciune. cinstea sa (P. 322 şi urm.). Dispunea de bine organizat, care este întărit în secolul

ENGHAZ, (Euhesperides 4 sau Berenice)

Fig. 33. CIRENAICA ELENISTICA

Una din regiunile greceşti în care civilizaţia elenistică a cunoscut cel mai puternic avânt. Coloniştii greci, stabiliţi în această zonă a coastei africane încă din al doilea sfert al secolului VII, s-au folosit într-un chip remarcabil de resursele unui ţinut favorabil agriculturii şi creşterii vitelor. Ei l-au transformat într-un grânar de unde Grecia propriu-zisă şi mai ales Atena se aprovizionau cu cereale. Grecii se înţelegeau bine cu populaţia locală care se seden-tarizase şi elenizase. Totuşi, nomazii din desert, nasamoni sau înarmărizi, făceaţi uneori incursiuni prin satele compatrioţilor lor sedentari sau în gospodăriile greceşti din interiorul ţinutului. Diodor (III, 49) descrie aceste operaţiuni după mărturii elenistice. Cea mai importantă cetate rămâne Cirene, patria lui Calimah şi Eratostene, unde au trăit regii Magas, Ptolemeu Fyscon şi Ptolemeu Apion. Situată pe un platou, la 600 m altitudine, ea are un port la 20 km nord-est; portul va deveni cetate independentă sub numele de Apolonia, fără îndoială la începutul secolului I î.e.n. Cirene va fi atunci deservită de portul Fycus (Ras el Hamanah), mai îndepărtat şi mai puţin lesnicios, până la transformarea regiunii în provincie

romană în timpul lui Augustus. Estul ţării, mai secetos, nu are oraşe importante: Darnis (Derna) St Antipyrgos (Tobruk) nu sunt decât mici adăpostul"! portuare. În schimb, în vest, Barce, în centrul umr bazin fertil, a cunoscut o frumoasă dezvoltare până la recucerirea ţării de către Ptolemeu ŢII după 246. că va fi acum eclipsată de portul Ptolema is, e>are – „în n rptate prosperă. Tauheira, pe coasta

— Mai asupra întreg» Cnenaux.

/ 442 şi urm.; fig. 26, p. 443), şi care devine II\ (p, Jpnt în secolul I sub numele de APOLONTA, în tPv? l când LUCULLUS se amestecă în treburile probaDH 22Q) Oraşul e înzestrat cu clădiri publice importante: porticul agorei (p. 407 şi fig 17, înm gimnaziul (il 104). În epoca elenistica se p> trră numeroşi cirenieni în literatură; CALIMAH, tul TEAITETOS, savantul ERATOSTENE, filosoful TEODOROS.

T nint unui vestit oracol al lui Apolo, cu sanctuar şi templu oracular, lângă oraşul COLOFON din Ionia.

Grec numit de Alexandru satrap al Mediei; este executat din ordinul regelui pentru că a asuprit populaţia (p. 56).

CLEANTE

Filosof stoic, originar din Asos în Troada, succesor al lui ZENON la conducerea şcolii stoice (p, 504). Moare în 232. De la el s-a păstrat un Imn către Zeus (p. 539 – 540).

CLEARHOS

Filosof originar din Soloi în Cilicia. Este elevul lui ARISTOTEL şi călătoreşte până în BACTRIANA. unde pune să se graveze la AÂKHANUM maximele delfice (p. 472 – 473).

CLEITARHOS

Istoric, fiul lui Dinon din COLOFON, partizan al lui

PTOLEMEU I SOTER, se stabileşte la ALEXANDRIA (fără îndoială începând din 308) şi redactează o Istorie a lui Alexandru, în care personajul Ptolemeu joacă un rol de prim plan. Lucrarea a fost folosită ca sursă de DIODOR DIN SICILIA şi QUINTUS CURTIUS (p. 29 – 30).

CLEITOS

Tovarăş al lui ALEXANDRU, numit Cleitos cel

«egru, El salvează viaţa regelui în bătălia de la

ranicos (p. 33). Numit comandant al unei juma-Aiiva avaleriei macedonene (p. 47) este omorât de diână3? 5U> în 32 g327, în timpul unei certe iscată

«Upd beţie (p. 49 – 50).

CLEOMENE

lO A".

ĂLEXAnr, îi? aucratis ofiţer grec însărcinat de tributul! guverneze Egiptul şi să strângă cereilp /" 39 Stauileşte monopolul exportului de omoară în – îoU) – PTOLEMEU, fiul lui Lagos, il 57 lui PERDll Aq pentru că se aflase de partea

2. C. III, regele Spartei (237 – 221), care reia programul de reforme sociale pe care Agis IV nu roxişise să-l pună în aplicare. După ce a obţinut succese împotriva LIGII AHEENE, este învins de ANfi GONOS DOSON la SELASIA (222) şi se refugiat în Egipt, unde PTOLEMEU IV FILOPATOR îl itură (p. 143 şi urm.) –

CLEOPATRA

Nume de femeie foarte răspândit în epoca elenistică în familiile princiare şi purtat şi de particulari.

1. Sora lui ALEXANDRU CEL MARE, soţia, apoi văduva lui ALEXANDRU MOLOSUL.

2. EI. I, fiica lui ANTIOH III cel Mare, se căsătoreşte în 194 – 193 cu PTOLEMEU V EPIFANES şi este regenta

regatului lagid după moartea soţului său (p. 201).

3. EI. II, fiica precedentei şi a lui PTOLEMEU y, se căsătoreşte cu fratele ei PTOLEMEU VI FILO-METOR. După moartea acestuia (145), se căsătoreşte cu un alt frate, PTOLEMEU VIII. împreună cu care domneşte, nu fără certuri sângeroase, până la moarte

(p. 201 şi urm.).

4. EI. Thea, fiica lui Ptolemeu VI, se căsătoreşte pe rând cu ALEXANDRU BALAŞ, DEMETRIOS fi şi ANTIOH VII (p. 187 – 188). Este condamnată la moarte în 121 din ordinul fiului ei ANTÂOH VIII.

5. EI. Selene, fiica lui Ptolemei VIII, se căsătoreşte pe rând cu fratele ei PTOLEMEU IX, cu ANTIOH VIII, cumnatul ei, cu fratele vitreg al acestuia din urmă, ANTIOH IX, şi, în sfârşit, cu fiul acestuia, ANTIOH X. Moare asasinată în 69

(p. 211).

6. EI. VII, marea Cleopatra (69 – 30), fiica lui PTOLEMEU XII AULETES. se căsătoreşte cu fratele ei mai mic PTOLEMEU XIII, apoi e iubită de CEZAR şi de ANTONIUS (p. 232 şi urm.; il. 50 şi 51).

1. EI. Selene (a nu se confunda cu EI. nr. 5), fiica lut Antonius şi a Cleopatrei, se căsătoreşte cu IUBA II, regele Mauretaniei (p. 232 şi 244).

CLEROS

Termen grec însemnând „lot" şi mai ales lot de pământuri date unui beneficiar, adesea soldat, care se numeşte „cleruh" sau proprietar de lot. În epoca clasică atenienii îşi stabiliseră la aliaţii lor sau în teritoriile cucerite colonii de cleruhi, cZeruW* (p. 179). Sistemul e reluat de regi pentru a-şi sta" bili mercenarii, îndeosebi în Egipt (p. 367).

CLISTENE

Atenian care, după căderea Pisistratizilor (510), °r ganizează democraţia la Atena, instituind sistem11 55 celor zece triburi (vezi Civil, gr., p. 88).

S9

Z S? dorică din Asia Mică, situată pe un proC tnriu înaintat din faţa coastei CARIEI (fig. 4.

1? 4) Sanctuarul Afroditei, pentru care PRAXI-P-ŢI E execută vestita statuie reprezentând zeiţa

V* Sediul unei faimoase şcoli de medicină, rivarrind cu cea pe care HIPOCRATE o întemeiase în

COS (P520).

COELESIRIA x

Expresia, care vrea să însemne propriu-zis „Siria ecobitäv desemnează prin convenţie jumătatea sudică a regiunii Siria-Palestina, mergând de la frontiera egipteană (în sudul Gâzei) până în nordul BYBLOSULUI. Aceste teritorii au fost întotdeauna considerate de suveranii Egiptului ca o zonă pendinte şi rămân obiectul unui conflict permanent cu Imperiul seleucid.

COLOFON

Cetate din Ionia, situată în nordul EFESULUI, nu departe de Valea Caistrului (fig. l, p. 31). Portul său era Notion. Sanctuarul oracular de la CLAROS se află la circa 12 km sud de Colofon. LISIMAH mută, în 298, la Efes pe locuitorii Colofonului, dar oraşul e repopulat curând. Patria poetului NIC AN – DROS (p. 522).

COLOS

Termen de origine greacă, împrumutat probabil dintr-o limbă neindoeuropeană, care desemna iniţial o statuie sau o statuetă. şi n-a căpătat decât târziu sensul de statuie uriaşă, fără îndoială prin referire la statuile colosale din Egipt. Colosul din Rodos, una din cele 7

minuni ale lumii, e înălţat de sculptorul Hares din Lindos între 304 şi 292 în amintirea rezistenţei victorioase în timpul asediului oraşului de către Demetrios Poliorcetes în 305 – 304; a fost distrus de cutremurul de pământ din 227 – 226.

COM AGENE/COMM AGENE

Regiune din Asia, situată în nordul Siriei, pe malul drept al Eufratului (fig. 4, p. 124), mărginită la Ucă6 – 9 Apă T>OCIA şi Armenia, la vest de Ci – a. Rămâne, în timpul întregii perioade elenistice, principat guvernat de dinastia Orontizilor, care 11 dintre" un satrap persan, dar care adoptă rege se elenizează ca şi vecinii lor din Woi Capitala lor era Samosata pe Eufrat. Pune – ANTIOH l abileşte relaţii cu Roma şi ridice sanctuarul dinastic de la Neînrud

Dagh / ce's d8 r» (P. 225; il. 81).

COMEDIA NOUA

Continuă Comedia mijlocie, care înlocuieşte în secolul IV Comedia veche a lui Aristofan şi a riva* Iilor săi (vezi Civil, gr., p. 336 – 337). MENANDR\j este iniţiatorul ei şi principalul reprezentant (ple. sale sale sunt compuse între 321 şi crea 291 anui morţii). Alături de el, sunt citaţi FILEMON Dll SIRACUZA, înaintaşul şi rivalul său, Difilos din Sinope, Mahon din Corint (care trăieşte la ALEXAN. DRIA) şi mulţi alţi poeţi (peste 60), dintre care unii compun fiecare peste 100 de piese (Menandry scrie 108). Este vorba deci de o producţie uriaşă, care se dezvoltă mai ales în secolele III şi n Condiţiile materiale ale reprezentaţiei s-au schimbat: corul, care rămâne în orchestra, este separat de actorii care se află pe tribuna prosceniului şi nu mai joacă niciun rol în acţiune: el se limitează la interludii de cântece şi dans între acte.

Subiectele părăsesc cu totul actualitatea politică: este vorba de acum de o comedie de intrigă, ce se desfăşoară adesea în jurul unei poveşti de dragoste care interesează prin peripeţii, prin înfăţişarea veridică a obiceiurilor şi prin accentul asupra caracterelor pozitive. Dacă s-ar judeca după piesele lui Menan-dru, tonul dialogului este firesc, uşor şi plăcut, evitându-se limbajul şi ironiile grosiere. Influenţa filosofiei contemporane e marcată prin preocupări morale, sensibile în intrigă (care favorizează împăcările şi se încheie de obicei prin triumful binelui) şi în detaliul dialogului, bogat în sentinţe morale. Această literatură, care nu mai era direct inspirată de evenimente, depăşea cadrul cetăţii şi putea lesne interesa alte popoare decât grecii prin ceea ce cuprindea din generalul uman: de aceea e transpusă din abundenţă în latină, în secolul II. de către Plaut şi Terenţiu (p. 377, 428 şi urm.; U. 209, 257).

CONSUL

Magistratură romană anuală, cea mai înaltă în statul roman. Există doi consuli, cărora li se pot încredinţa şi misiuni în exterior, îndeosebi conducerea unui război. Ajuns la sfârşitul mandatului său, consulului i se poate prelungi funcţia în caz de război sau în străinătate, cu titlul de proconsul.

COR

Grup de bărbaţi, de femei sau de copii care executa un cântec oral, de obicei însoţit de dansuri. Un COT tragic sau comic este un element necesar în reprezentaţiile de teatru; locul lui este în orchestra, spaţiu mai mult sau mai puţin circular, situat faţa băncilor unde? tău spectatorii, în timp ce ac”.

se află pe o estradă în faţa scenei (proske (p. 432 şi urm.).

CORIBANTI…"".

TVvinităţi masculine de origine asiatica al căror lt care prevedea dansuri războinice şi mani-Sctâri orgiastice, este practicat la Atena din se-oaul al IV-lea. Ei sunt asociaţi cultului CIBELEI, Mama Zeilor.

CORINT

Vezi Civil, gr., p. 48, vol. II, la acest cuvânt. În timpul epocii elenistice, Corintul joacă un rol important datorită controlului Istmului pe care-l exercita începând cu fortăreaţa ACROCORINTULUI (fig. 6, p. 180). Una din „cheile Greciei", în secolul al III-lea, ca urmare a ocupaţiilor macedonene (p. 129), până la cucerirea Acrocorintului de către ARĂTOS în 243. Reocupat de macedoneni în 224 (p. 145), Corintul redevine liber în 196 (p. 166), dar e complet distrus de MUMMIUS în 146 (p. 197). Cezar reinterneiază ora –, sul în 44 transformându-l în colonie romană (Colonia Laus Iulia Corinthus), unde se stabilesc mulţi italici. Ea redevine acum una din cele mai importante cetăţi ale Greciei. Liga de la Corint este organizarea cetăţilor greceşti realizată de FILIP AL MACEDONIEI după victoria sa de la CHERONEEA (Civil, gr., p. 41). ALEXANDRU îi succede tatălui său ca şef al armatelor Ligii (p. 24), DEMETRIOS POLIORCETES încearcă s-o reînvie în folosul său (p. 91).

COROPEEA

Târg din Tesalia, situat în Magnesia, pe coasta Golfului Pagasetic (Golful Voios). Aici se află un sanctuar oracular al lui Apolo Coropaios. Depindea de cetatea DEMETRIAS (p. 483).

COS

Insulă din Dodecanes, în apropierea coastei anato-iiene a CARIEI (Halicarnas la nord, CNIDOS la sud)

\n. Z4, p. 124). Populaţia era de limbă dorică. Patu i H. IPOCRAT şi sediul unui important sanc & f? –, Asklepios, ca şi a şcolii de medicină a J>Kiep; azilor, urmaşii lui Hipocrat (p. 491 şi urm., 52°; fig. 32, p. 495).

323 (p

— Regiunea muntoasă a Zagrosului (între şi Ecbatana» fâS2. P43) împotriva căreia poarta° campanie în iarna lui 324

COSMETES

Magistrat atenian, însărcinat din secolul al IV-lea să conducă formarea efebilor. Funcţie anuala, cos-metes e asistat de zece sofronistai (p. 447).

CRASSUS

L. Licinius Crassus (114 – 53), unul din membrii pe, mului triumvirat, alături de CEZAR şi POMPEI, învins şi ucis de părţi în bătălia de la Carrhae (n

233).

CRATEROS

1. Ofiţer macedonean (în serviciul lui ALEXANDRU) care se distinge în numeroase rânduri în misiuni dificile (p. 47.54, 55). Participă la Nunţile de la Susa (p. 62), apoi aduce în Europa pe veteranii macedoneni (p. 63). După moartea lui Alexandru, este desemnat de egalii săi ca reprezentant al regilor (p, 70) apoi îl ajută pe ANTIPATROS să obţină victoria de la Cranon în 322 (p. 73). Dar va pieri în anul următor într-o bătălie împotriva lui EUMENES (p. 77). La Delfi, în spatele templului lui Apolo, şi mai jos de teatru, există o mare nişă zidită care, după spusa unei epigrame de zece versuri gravată pe eu, adăpostea un grup de statui de bronz pe care. Oateros le consacrase pentru a aminti că în timpul unei vânători de lei, în Siria, îl salvase pe Alexandru atacat de fiară. PLINIU

şi PLUTARH menţionează ca autori ai acestor statui (azi dispărute) pe sculptorii LISIP şi LEOHARES.

2. Fiul precedentului şi al soţiei sale FILA, fiica lui Antipatros. Cum FILA. după moartea acestuia, s-a căsătorit cu DEMETRIOS POLIORCETES, şi i-a dăruit un fiu, ANTIGONOS GONATAS, acesta din urmă şi Crateros erau fraţi vitregi, născuţi din aceeaşi mamă. Ei întreţin relaţii excelente şi Anticonos îi încredinţează lui Crateros paza CORINTULUI, punct strategic cheie (p. 136).

CRETA

Marea insulă (fig. 3, p. 74) este cunoscută, mai ales în epoca elenistică, pentru a fi furnizat armatelor S1 cetăţilor mercenari, ca şi baze navale pentru flotei6 lagide. Ea adăposteşte, de asemenea, piraţi în vre" mea lui MITRIDATE (p. 218, 222 – 223). Stela tne: rară a unui mercenar cretan fii. 118). Ofranda adusă de un arcaş cretan lui SERAPIS (p. 372). Preoţi ere-tuni în relatarea lui EVHEMEROS (p. 502).

CRITOL AOS j

Filosof originar din Faselis, unul din cei trei nipân – ai soliei filosofilor trimisă la Roma de atenient, 156 – 155 (p. 196). El aparţinea şcolii peripatetici6 şi-i combate pe stoici, apărând învăţătura lui AH TOTEL (p. 536).

rec, originar din CNIDOS. Medicul regelui

CRESIAS

heSenid ARTAXERXE II din 405 până în 397; în L – … A, r. irt y – T» ÎEI r\ J'st. rtrî & n n & wilriv / P/T'ci-l-n t! v.

tors din Asia, scrie o Istorie a perşilor (Persika) în L de cărţi, astăzi pierdute, dar care sunt mult citate şi folosite de istoricii ulteriori (p. 51).

CRESIFON

Atenian care propune, în 330, poporului atenian să-i

decerneze elogiul şi o coroană lui DEMOSTENE, în semn de recunoştinţă pentru dărnicia şi atitudinea ta politică. Oratorul ESCHINE se opune şi iniţiază un proces împotriva lui Cresifon. Procesul nu e judecat decât 6 luni mai târziu, în 330, Eschine rostind cu acest prilej discursul împotriva lui Cresifon, iar Demostene discursul Despre coroană (p. 57 – 58).

CUREŢI

Demoni ai vegetaţiei, de origine cretană, care dansează înarmaţi în jurul lui Zeus, după naşterea zeului, pentru a acoperi cu zgomotul scuturilor lor, pe care le izbeau în cadenţă, «cântecele noului-născut –ascunz îndu-l astfel de tatăl său Cronos. Curenţii sunt deseori confundaţi cu coribanţii (p. 408).

DAFNE

Sanctuar oracular al lui Apolo, lângă oraşul AN-TIOHIA (fig. 4, p. 124). Aici se găsea Un izvor numit CASTALIA, ca la DELFI (p. 484).

*

DAMOFON

PAUTTP – cor din secolul al II-lea, originar din MESENA. AUSANIA menţionează mai multe din operele sale, toate în Pelopones: la Mesena (îndeosebi cele care se aflau în templul lui ASKLEPIOS; fig. 18, p. 410 în A p412> la AIGION în AHAIA şi mai ales unin roaf ia la MEGALOPOLIS şi în sanctuarul Des-sruneii – LYCOSURA. S-au descoperit vestigiile D J* UIU1 în marmură care reprezenta, la Lycosura, m-am (adică stă PÂnă), nume dat fiicei Demetrei, tirană A* Demetra şi purtat, în afara lor, şi de statuia i nytos (P486). În plus, Damofon restaurase de Firim Zeus de la OLIMPIA, realizată odinioară U] as, ale cărei plăci de fildeş se desprinseseră.

dul Peon-Parbară din Balcani> care ocupa, în norân regiuni «alea suPerioară a râului Axios (Vardar).

Wea Skopje. DEMETRIOS II piere într-o întrebuie să coDOMANOS/CODOMANUL

COU-ul iuv ALEXA.

Ultimul! trap – al Armel Sior (n 336 cu ajutorul MARE. A *°f nu-i Ahememz jos m

de a urca pe ” dantul ga” n-egsf pe fiul său Ar-tui Bagoas comxe în oHOS g P înf mt?

neză pe ţtură pe Bagoas şi trec După

Ies Darius îl inlatr, acedoneana (Pf. j» 2 p. 43) şi

curând invaa n, ace 2, gatrap.

Înfrângerile de la de Bbă OS Ji lee comise

Gaugamela, este pentru g-oua fiice şi! «d

(p. 46). te Mama, ia „enilor după bătălia S pentru Citate. macedoaenuo. (p.

It. 2M).

DECADB

AHMA

hme, de <, ţinut poate iirm.). DEINOCRATES T oraşului cu.

să sculpteze lui.

statuie uriaşa a res

Fig. 34. DELOS ÎN MIJLOCUL CICLADELOR Harta face să se înţeleagă bine cum Delosul, situat în mijlocul Cicladelor (literal, insulele „formate în cerc”), ocupă o poziţie centrală ce favorizează încă de la începuturi rolul său de sanctuar comun al insularilor ionieni şi, în epoca elenistică, funcţia sa comercială de piaţă de redistribuire, în sud, Păros şi Naxos (aceasta din urmă cu solul cel mai fertil din Ciciade); Tinos la nord, Syra şi Myconos la est şi

vest formează o adevărată coroană cu micul grup Re-neea-Delos, care sunt separate printr-un canal îngust (vezi îig. 28, p. 478). Într-o epocă în care navigaţia comercială încerca să ocolească largul mării pentru a se putea refugia într-un mic golfuleţ, în cazul când vântul se stârnea pe neaşteptate, o atare situaţie era privilegiată.

DELOS

Mică insulă din Ciciade (fig. 34), sediul unui sanc Uar al i-Apolo (vezi Civil. gr., p. 52, voi II), fiind considerată drept locul de naştere al zeului. Contro-ata mult timp de atenieni, ea devine independentă către 314 (p. 84). Suveranii elenistici îşi înmulţesc dei ofrandele (p. 123, 135, 479). Încheie o convenţie sart-Ha cu etolienii (p. 141). În 166, Roma hotărăşte ber sula atenienilor tP179), care o declară port Atar>! ceea ce îi aduce o mare prosperitate (p. 180). 65 înuă A de îl ota lui MITRIDATE în 88 (p. 219), je-Qe piraţi în 69 (p. 223), insula Delos nu-şi mai rzzG o l! u l V o l o’s™

Fig. 35. DEMETRIAS

În fundul Golfului Pagasetic (Voios), în faţa aşezării moderne a oraşului Voios, Demetrios Poliorcetes întemeiază, după 294, cetatea care-i poartă numele. El strânge aici prin sinoecism pe locuitorii din Pagasai, veche cetate care ocupa aşezarea, din Iolcos (antica cetate a lui Iason şi Pelias, de unde a pornit corabia Argo) şi din alte câteva localităţi învecinate. Noua cetate devine capitala Confederaţiei magnesienilor. Ea este înconjurată de o incintă încă vizibilă pe teren, care o transformă într-un oraş atât de puternic încât, împreună cu portul, bine protejat, va juca (alături de Calcis în Eubeea şi de Co-rint) rolul uneia din cele trei „chei ale Greciei”. A fost deseori reşedinţă a monarhilor antigonizi. În zidurile sale s-au

descoperit un mare număr de stele, pictate (îi. 205), provenind din necropolă, care au fost refolosite ca material de construcţie în anii 192…"

191.

revine niciodată din această ultimă încercare. gustori străini la Delos (p. 295; fig. 8, p. 296 şi 9, p. 298). Case din Delos (p. 397 şi urm.; fig. p. 398; il. 58, 63, 97, 98, 99, 100, 156). Portul şi barele (p. 479 şi urm.; fig. 28, p. 478). Palestra granit (fig. 24, p. 435; il. 181, 188, 233). Cenotat Reneea (p, 461).

enian, contemporanul lui DEMOSTENE, sus-ducă CHERONEEA (338), alianţa ATENEI cu Scionia (P73). După bătălia de la Cranon (322), trebuie la încheierea păcii cu ANTIPATROS şi-i C°d mnă la moarte pe DEMOSTENE şi HIPERIDE. Cu toate acestea, CASANDRU îl execută în 319.

NEMETRIAS

Cetate întemeiată de DEMETRIOS POLIORCETES în Vesalia în extremitatea Golfului Pagasetic (Voios) în 294 – 293 (p. 99 şi fig. 35, p. 66, voi II). Principal centru al puterii Antigonizilor, una din „cheile Greciei", Demetrias controla sanctuarul lui Apolo Coropaios (p. 483). Stelele funerare pictate de la Demetrias (îi. 1 93).

DEMETRIOS

Nume de bărbat foarte răspândit în epoca elenistică, purtat de particulari ca şi de principi. 1. D. Poliorcetes, fiul lui ANTIGONOS MONOFTAL-MOS, născut în c. 336, se căsătoreşte la vârsta de 15 ani cu FILA, fiica lui ANTIPATROS şi văduva lui CRATEROS (p. 77). Participă la luptele duse de tatăl său în 315 – 314 (p. 84), cucereşte ATENA cu forţa de la CASANDRU, în 307, şi repurtează strălucite succese în Cipru, apoi adoptă titlul de rege; asediază în zadar Rodosul, dar face să se ridice asediul

Atenei de către Casandru (p. 87 şi urm.). A fost poreclit „Asediatorul oraşelor" (Poliorcetes). Încearcă să reconstituie în favoarea sa Liga de la Corint în 302 (p. 91) şi ocupă ACROCORINTUL. Participă la bătălia de la Ipsos (301). Fiica sa STRATONICE s-a căsătorit cu SELEUCOS (p. 96). D. recucereşte Atena în 294 şi este proclamat regele Macedoniei. Acum întemeiază DEMETRIAS. Dar, în 288, este alungat am Macedonia de PIRUS (p. 100) şi trece în Anato-iia. unde este luat prizonier de SELEUCOS, care-l une la curtea lui până la moarte (283) în captivitate 2 D TT (P – 101) Portretul său monetar (îi. 26). r prt fiul lui Antigonos Gonatas, este rege al Mă-ceaoruei din 239 până în 229. Domnia lui este din – a (P. 140 – 141).

re™, fel – Frumos fiul lui D-Poliorcetes, vine la Cisători a moartea lui MAGAS (250) pentru a se că-ucis d CU? r. mâesa me>Ştenitoare BERENICE, dar e ME (p iifif1011 Că 3 sedus" ° Pe rena mamă APA – domnestPS<iter refiele Siriei fiul lui SELEUCOS IV, ipotetio ai J62 până în 15° <P186 – 187). Portret o D IT a-T.acestui suveran (îi. 74).

— fiul mai mare al lui D-L Soter. re-7 a lui ALEXANDRU BALAS regatul şi domneşte până la moartea sa, în

Părintesc

125, dar petrece mai mult de zece ani ca ostatoc ia părţi (p. 186 şi urm.).

6. D., fiul mezin al lui Filip V al Macedoniei, exe… cutat din ordinul tatălui său (p. 174).

7. D. din Bactriana, fiul lui EUTYDEMOS, domneşte în Bactriana la începutul secolului III până când uzurpatorul EUCRATIDES îi ia locul (p. 186).

8. D. din Faleron, filosof şi retor atenian, elev al l-j

Aristotel. Casandru îi încredinţează guvernarea Atenei din 317 până în 307 (p. 80). Alungat de Demetrios Poliorcetes, merge la ALEXANDRIA pe lângă PTOLEMEU I, unde rămâne până în 280. Aici ajută la constituirea bibliotecii (p. 52G). În timpul guvernării sale la Atena, el dă o lege prescriind luxul excesiv al mormintelor, fapt care pune capăt activităţii atelierelor de sculptură specializate în stele funerare.

9. D. din Faros, aventurier grec a cărui activitate în ILIRIA provoacă primul război macedonean (p. i5 iţ 154 şi Urm.). Polibiu îl descrie ca geniul rău al lui FILIP V. Ucis în 214, în timp ce ataca MESENA.

10. D. din Skepsis (oraş în Troada) redactează în secolul al II-lea o Periegeză a Troadei (p. 466), ca şi un comentariu foarte amănunţit al „Catalogului troienilor" din Iliada (II, 816 şi urm.).

DEMOCRIT

Filosof originar din Abdera (vezi Civil, gr., p. 342). Doctrina materialistă pe care o propagă e reluată de EPICUR (p. 541).

DEMOS

Cuvânt grecesc însemnând „popor". Un cult al Demosului e instituit în anumite cetăţi (p. 512).

DEMOSTENE

Orator atenian ostil Macedoniei (vezi Civil, gr., p. 347). Activitatea sa împotriva lui ALEXANDRU (p. 26, 57 şi urm.); moare în 322, la Calauria (p. 74).

DEMOTICA

Se numeşte astfel (adică „populară") o scriere hieroglifică, dar foarte simplificată, folosită în mod curent în Egipt sub LAGIZI, îndeosebi pentru a tran; scrie contractele între particulari (p. 345). Aceasta scriere

cursivă se distinge de cea hieratică, o scriere sacră folosită de preoţi, şi de hieroglifica propriu-zisă, care este rezervată pentru gravarea textelor Pe monumente.

DESPOINA

Termen grec însemnând „Stăpâna", prin care dienii desemnau divinitatea principală a sanctua

T TfOSURA (p. 486). Ea este asimilată Corei – fiica Demetrei.

care serveşte ca semn distinctiv pentru (p. 336 şi îi 7$, 131).

lA

nâADOHL"...

Tprrnen grec însemnând „succesorii" şi care în limh lui istoricilor desemnează pe moştenitorii imediaţi! lui Alexandru cel Mare (p. 70). Este totodată şi titlu la curtea LAGIZILOR (p. 349).

DIAGRAMMA – ...

Termen grec desemnând un regulament amănunţit redactat şi impus de autoritatea regală (p. 346).

DIDYMAI

Sanctuar oracular al lui Apolo, situat la circa 20 de km sud de Milet (fig. l, p. 31). Templul, distrus de perşi în 494. În timpul revoltei din Ionia, este înlocuit de clădirea uriaşă din care supravieţuiesc şi azi ruine impunătoare (p. 419 şi urm.; fig. 21, p. 420 şi 22, p. 421; U. 107 – 113).

DIFTERE

Piei de capră tăbăcite pentru a servi ca suport de scris în epoca arhaică (vezi Civil, gr., p. 324), tehnică reluată ulterior odată cu pergamentul (p. 527).

DINAST

Termen foarte general; el desemnează orice principe sau conducător ce scapă oricărui control.

DIO CASŞIUS

Istoric originar din NTCEEA. Trăieşte în a doua jumătate a secolului II şi la începutul secolului III e.n. (consul în229 sub împăratul Severus Alexander). Redactează în greacă o Istorie romană în 80 de cărţi, am care s-a păstrat o mare parte.

DIOCLES DIN CARYSTOS

Medic contemporan cu Alexandru cel Mare şi elev «lui ARISTOTEL (p. 520 – 521). Dar această dată e controversată Ş [el a aparţinut probabil unei gene-tavu anterioare.

S91*» DIN SICILIA la ongil? ar din AGYRION, în Sicilia, care scrie.

”.

D lui Cezar şi Augustus, o istorie universala Pilatn Biblioteca istorică (p. 16 şi 29). Este un.com Ronia C01? ştiinc. jos care a citit şi a călătorit mult (la clar i? l? gi Pt) – El încearcă să dea un rezumat al principalelor evenimente, îndeosebi militare, fără a căuta să analizeze cauzele profunde, dar cu intenţia de a desprinde discret lecţii de morală (p. 505). Manifestă interes pentru etnografic şi pentru minunile lumii (p. 467) şi subliniază cu precădere caracterul neaşteptat al unor evenimente în scriindu-se astfel în tradiţia paradoxografie!. Stilm său este lipsit de afectare şi reflectă folosirea curentă a limbii elenistice (koine).

D10DOR PERIEGETUL

Atenian care, la începutul secolului al III-lea, compune lucrări de periegeză despre ATENA şi Attica (p. 464).

DIODOT

1. D. I, satrap al BACTRIANEI (fig. 2, p. 43) e: are ia

titlul de rege în timpul lui SELEUCOS II (p. 126).

2. D. II, fiul şi succesorul precedentului.

3. D. TRYFON, ofiţer rebel al lui DEMETRIOS II, regele Siriei (p. 188 – 189; U. 75).

DIOFANTE DIOFANTOS DIN SINOPE

Strateg grec în serviciul lui MITRIDATE EUPĂTOR (p. 215).

DIOGENE

1. D. din Sinope, filosof cinic din secolul al IV-lea, veritabil întemeietor al cinismului, poreclit Câinele (Kyon) din cauza refuzului oricărui confort şi oricărei convenţii. O întreagă legendă se ţese în jurul său şi îndeosebi anecdota întâlnirii sale cu ALEXANDRU (p. 538 – 539).

2. D. din Oinoanda (în LICIA) pune să se graveze, în secolul al II-lea. textele lui Epicur pe pereţii unui portic, în scopul de a-i lămuri pe vizitatorii cetăţii sale (p. 542). Descoperirea lor este de o importanţa deosebita pentru studiul doctrinei.

3. D. din SELEUCIA pe Tigru, filosof stoic din secolul al II-lea, elevul lui HRISIP (p. 540). Face parte din solia trimisă în 156 – 155 de ATENA pe lângă senatul roman (p. 196).

DIOIKETES

Termen grec însemnând „administrator". Desemnează îndeosebi pe funcţionarul ce răspunde de administra" rea finanţelor în monarhia lagidă (p. 350).

DION

Oraş din sudul Macedoniei, pe râul Helikon, în nordul Olimpului (fig. 3, p. 74).

D ION ÎS CEL BĂTRÂN.

Tiran al Siracuzei, născut către 430, mort în 36

Civil, gr., p. 126).

2! 7

CEL TÂNĂR

— L şi succesorul precedentului, domneşte din 367 până în 344 (vezi Civil, gr., p. 133).

DTONIS TRACUL

r – «naţie din Alexandria, elev al lui ARISTARH, au-l lui celui mai vechi manual de gramatică şi de literatură cunoscut (p. 536).

niONYSIACI (ARTIŞTI)

La începutul secolului III se constituie în lumea «reacă asociaţii de artişti sau tehnitai dionysiaci. Ele reuneau comedianţi, dansatori, muzicanţi, poeţi, sub patronimul lui Dionysos, pentru a-şi da concursul la serbările zeului. Beneficiau de privilegii şi de onoruri conferite de cetăţi sau suverani. Aceste grupuri se deplasau frecvent dintr-un oraş într-altul. Au favorizat mult dezvoltarea teatrului elenistic (p. 429).

DIONYSOS SKYTOBRAHION

Zis şi Dionys „Braţ de piele". Mitograf din Alexandria (secolul al II-lea) a cărui lucrare, scrisă în spirit evhemerist, a fost din plin folosită de DIODOR DIN SICILIA în primele cărţi ale Bibliotecii istorice (p. 503).

DISTIH ELEGIAC

Formă poetică compusă dintr-un hexametru şi un pentametru dactilic, folosită adesea în epigrame.

DITIRAMB

Poem coral specific cultului lui Dionysos (vezi Civil. gr., p. 329).

DODONA

Sanctuar al lui Zeus în munţii EPIRULUI (fig. fi, P180), la circa 20 de km sud de lanina. Aici se afla un oracol foarte vechi (vezi Civil, gr., p. 24 f) şi urm.).

Sanctuarul cunoaşte o prosperitate deosebită în secolul al III-lea, sub PIRUS şi după el (p. 465 477; „S. 27, p. 466; il. 2, 207).

DOREA

Cuvânt grecesc însemnând „cadou". Desemnează în – Un Domeniu cedat de rese în folosinţă unui (p. 366 şi urm.).

DORIDA

tOrj 71 din din Grecia centrală (în 6, p. 180), pe panmiază – noapte ale Parnasului, ai cărei locui-11 că aici era locul de P°mire al tuturor dorice. Mica cetate Kytenion făcea parte (P. 309 şi urm.).

DORIKTETOS

Termen grec însemnând „cucerit prin lance". Se aplică teritoriilor cucerite de ALEXANDRU şi de monarhi; elenistici (p. 28, 33S-339; fig. 2, p. 43).

DOSON

Vezi ANTIGONOS.

DRAHMA

Unitate de greutate care serveşte şi ca unitate mo netară. Greutatea sa variază după sistemele de măsură, în Attica drahma cântărea ceva mai mult de 4 grame. Se bat monede de argint de una, două sau patru drahme (drahma, didrahma, tetradrahma), rareori de valoare mai mare (decadrahrna, spre exemplu). Subdiviziunile se bazează pe un obol (1/6 din drahmă). Moneda de argint serveşte la tezaurizare şi la plăţile importante; ea poate circula de la o cetate la alta. În interiorul cetăţii plăţile curente se fac în monedă de bronz.

DRAMA SATIRICA

Piesă cu un caracter tradiţional în cadrul serbărilor lui Dionysos. În cadrul ei intervine întotdeauna un cor de

satiri care îi conferă un ton vioi. În concursurile dionysiace de la Atena, în epoca clasică, tragediile, grupate în trilogii, erau de obicei însoţite de o dramă satirică. Personajul Paposilen (îi. 181) face parte din acest gen de piese.

DYRAHIUM

Cetate greacă pe coasta iliră a Adriaticii (fig. 5, p. 149), azi Durazo. Acest nume e dat oraşului în epoca romană, înainte el se numea EPIDAMNOS. Este unul din punctele de debarcare ale romanilor în Balcani şi, împreună cu APOLONIA din Iliria, punctul de plecare al VIEI EGNATIA, care ajungea la Tesalonje, de-a lungul munţilor, fiind una din marile căi de circulaţie în timpul imperiului.

EACIZI

Descendenţi ai lui Eac. Acest erou era fiul lui şi al nimfei Egina, eponima insulei. Fiul său, Teia-mon. este tatăl marelui Aiax, iar celălalt fiu, tatăl lui Ahile. Urmaşii lui Ahile îşi ziceau, Ea cizi; acesta este îndeosebi cazul lui PIRUS din ALEXANDRU CEL MARE se înrudea cu ei mama sa OLIMPIADA (p. 24, 103).

Prin! Stutie răspândită în cetăţile greceşti şi bine cunoscută îndeosebi la Atena (vezi Civil, gr., p. 156).

«noul ei este formarea morală şi educaţia fizică a erilor între 18 şi 20 de ani, care se numesc efebi, ţ r idrul unui fel de pregătire militară ce se face

În gimnaziu (p. 439, 447).

EFEMEBIDE/EPHEMERIDES

jurnal al acţiunilor regelui, ţinut de un arhivar la unii suverani elenistici şi îndeosebi pe lângă ALE-VANDRU unde responsabilul acestei cronici cotidiene era EUMENES din CARDIA (p. 29).

Importantă cetate din Ionia, situată în câmpia Cais-tr

ului (Vezi Civil, gr., 246) (fig. l, p. 31). Port în antichitate, el se află azi la mai mulţi kilometri de mare. LISIMAH încearcă să schimbe numele oraşului, dar metonomasia nu e de durată. Sanctuarul Artemidei, al cărui templu e reconstruit, după incendiul din 356, eu sprijinul financiar al lui ALEXANDRU. Monedă din Efes (îi. 187).

EFYRA

Localitate din EPIR, sediul unui oracol al morţilor (p. 419, 485).

EGNATIA (VIA)

Drum construit de trupele romane, fără îndoială în a doua jximătate a secolului al II-lea î.e.n., pentru a lega de Tesalonic şi de provincia Macedonia porturile ilire din Adriatica, EPIDAMNOS (Dyrahium) şi APOLONIA din Iliria (fig. 5, p. 149). Originea numelui Egnatia este controversată (p. 195, 260).

ELEFANŢI

Grecii şi macedonenii cunosc prima dată elefanţii înfruntând armata lui Poros în 326 (p. 52, 53). Elefanţii obţinuţi de SELEUCOS de la CIANDRACUPTA (p. °6) joacă un rol decisiv în bătălia de la Ipsos (p. 92). Mos Hi de PIRUS în Italia (p. 130) şi de AN-I împotriva galaţilor în 275 – 274 (Bătălia ele-vezi a. 120). Sacrificarea a patru elefanţi lui după lupta de la RAFIA (p. 427). Vânătoare de in Africa sub Lagizi (p. 451).

attică, sediu al sanctuarului celor două zeiţe, Şi Core (vezi Civil. gr… t p. 244 – 245). Un car-Alexandria poartă acest nume (p. 485).

om inf prin cre se acordă unui sclav condiţia °m hber. Acte de eliberare (p. 273).

ELIS

Oraş principal din Elida, Diluat în cttnpie, la ieşi rea

văii râului Peneios, care coboară din Munţii Afeadiei (îig. 6, p. 100). Eleenii controlau sanctuarul Olimpiei şi organi7.au Jocurile olimpice. Filosoful pţ RON era originar d în Elis (p. 537).

ENYALIOS

Epitet al lui Ares, zeul războiului (p. 322 – 323). Acesta era probabil iniţial numele unui alt /eu, care se confunda în continuare cu Ares.

EPAMINONDA

Vestit general teban (vezi Civil. grM p. 60, vol. U).

EPICLESIS

Epitet ritual al lui Zeus. Face parte, în ochii credinciosului, din personalitatea divină şi marchează caracterul local at fiecărui cult (p. 474).

EPICTET

Filosof stoic originar din Hierapolis, în Frigia. Fost sclav, el trăieşte la Roma ca libert. Proscris de împăratul Domiţian, se retrage la Nicopolis Ungă Acţiuni), unde are ca audient, la începutul secolului II e. xi., pe istoricul Arrian. Acesta redactează către 130 notiţele luate de el la lecţiile lui Epictet precum şi un manual cuprinzând esenţa învăţăturii dascălului său. M ARCUŞ AURELIUS îl foloseşte.

EPICITR

Atenian, fiul lui Neocles, născut în 341 la Samos. Între 327 şi 324 urmează la Teos, în Ionia, lecţiile unui filosof, Nausifanes, care îi predă învăţătura lui E>e-mocrit. Din 323 până în 321 este efeb la Atena, în acelaşi timp cu viitorul poet comic MENANDRU. Petrece apoi o vreme la COLOFON şi predă la Mitilene şi la Lampsacos înainte de a reveni la Atena, în 307 – 306, cu discipolii săi. De atunci trăieşte în grădina pe care a cumpărat-o, înconjurat de prieteni, ducâno o viaţă frugală şi suportând cu o

resemnare °f° fiică crudele suferinţe alo bolii care-l răpune în 270 (p. 503 – 504, 541 – 542; il. 201).

EPIDAMNOS

Cetate greacă din îl iria, pe coasta adriatică (fig – t P 149), întemeiată în secolul al VII-lea de Corcirăb a numit mai târziu DYRAHIUM.

EPIGON OI

Cuvânt grec însemnind „urmaşi". Era titlul uno lrre, y) ei pei arhaice din ciclul teban, relatând cucerirea „jj de fiii sau „epigonoi" ai celor Şapte care eşuas

+ " * lor în aceeaşi încercare. Se aplică în ace-„l™ Snasitor imediaţi-ai dtodohttor (p. 70).

mai laşi jrpl GRAMA

Cuvântul, care înseamnă propriu-zis „inscripţie", desemnează îndeosebi o inscripţie metrică în versuri, un ooem compus pentru a fi gravat, dedicaţie versificată sau epitaf (p. 507). Au existat, de-a lungul antichităţii, poeţi care au cultivat genul epigramei, care capătă o dezvoltare considerabilă în epoca elenistică (p. 533 – 534). Unii scriitori, ca POSIDIP DIN PE LA, erau cunoscuţi ca „poeţi de epigrame" (p. 533). S-a descoperit un număr foarte mare de texte înscrise, pe care epigrafiştii le adună în culegeri speciale. Încă din antichitate, erudiţii au compilat florilegii («au antologicii) de epigrame, unde se aflau alături texte care fuseseră efectiv înscrise şi mici poeme compuse după modelul epigramelor, pe teme foarte variate: astfel Coroana, culegere datorată lui MELEAGRU din Gadara, el însuşi autor de epigrame (spre 70 î.e.n.). Aceste florilegii au furnizat subiecte erudiţilor bizantini care au recopiat şi clasificat miile de epigrame, din care esenţialul este cuprins în manuscrisul Antologiei Palatine, care datează din secolul X sau XI.

EPIMELET

Literal: „cel care se îngrijeşte de…”. Magistrat sau funcţionar cu o sarcină specială. Termenul este foarte vag şi a desemnat felurite responsabilităţi, în epoca diadohilor epimeletul regilor este un fel de regent al lui FILIP ARIDAIOS, bolnav mintal, şi al copilului ALEXANDRU IV (p. 78). Epimeletul ATENEI (P. 80).

EPIR

Întinsă regiune muntoasă a Greciei continentale, de-li} Ltată la vest de Marea Ionică, la nord de ILIRIA (Albania actuală), la est de Macedonia şi Tesalia, la sud de Etolia (fig. 10, p. 305). Populaţia era împărţita în mai multe triburi, printre care moloşii. În interior, sanctuarul foarte vechi de la DODONA îi

«trăgea pe greci pentru oracolele sale (p. 260). Regii ioioş] lor susţineau că se trag din Pirus, fiul lui PIAR» A erau aliacu regele Macedoniei: OLIM-epirot – mama lui ALEXANDRU CEL MARE, era CLEOP P8°) – Alexandru Molosul se căsătorise cu toi p; TRA sora lui Alexandru cel Mare. Domnia cântuS 307 – 272) constituie pentru Epir o perioadă uşi prosperitate (p. 93 şi urm., 129 şi urm.).

— „… «ilare scrie scrisori”. Şef al serviciului de i la curtea Lagizilor (p. 351).

EPONIM

Cel care du numele său unui oraş, unul sanctuar unui grup social sau unui an. În cetăţile greceşti, se numea astfel persoana (un magistrat sau zeu) al cărei nume serveşte pentru a desemna anul în calendarul local (p. 291).

ERASISTRATOS

Medic vestit din secolul III, originar din Ceos. Joacă un rol în povestea STRATONICEI (p. 520). Predă ia Alexandria (p. 521).

EHATOSTENE

Scriitor şi savant originar din CIRENE (secolul ti [) Mai tânăr decât C/VLIMAH, este elevul său la Cirene ca şi gramaticul cirenian Lysanias. Pleacă apoi la ATENA, unde urmează lecţiile stoicului ZENON. PTOLEMEU III îi încredinţează educaţia fiului său şi conducerea Bibliotecii din ALEXANDRIA. S-a remarcat în acelaşi timp ca poet, istoric, filolog, matematician şi geograf (p. 523 şi urm.).

ERETRIA

Cetate din Eubeea. vecină şi rivală cu CALCIS (p. 261 şi fig. 6, p. 180).

ESCHIN E

Orator atenian, adversar al lui Demostene (vezi Civil, gr., p. 348) pe care îl înfruntă xiâtima dată în 330, în procesul împotriva lui Cresâfon (p. 57 – 58).

ETESIENE (VÂNTURI)

Vânturi din nord, destul de puternice, care suflă în timpul verii în Marea Egee.

ETNICO N

Adjectiv care, în limbajul curent, însoţeşte numele unui cetăţean grec pentru a indica cetatea din care provenea (p. 276).

ETOLT!

Regiune muntoasă din Grecia continentală, delimitată la nord de Epir, la vest de Acarnania, la sud de Go-furile Patras şi Corint, la vest de Locrida Ozole S1 sudul Tesaliei (fig. 10, p. 305). Partea de coastă – în sud-vest, prezintă două câmpii aluviale destul de fier" tile în văile joase ale râurilor Ahelous şi? veno (p. 132, 260.307).

FTOLTANA (LIGA)

P. 132 şi urm.; p. 307 şi urm.; fig. 10, p.: 10→.

EUCLIDE-ul

Matematician contemporan cu PTOLEMEU I. Autor Elementelor (p. 518).

care preia puterea regală în BAC* în c. 170 – 160 î.e.n. P. 185; H. 45). – rrTDOXIOS DIN CNIDOS

Matematician V astronom din secolul IV (p. 523

524).

T TF A N TOS

Filosof originar din Olint. Prietenul lui ANTIGONOS RONYTAS căruia îi dedică tratatul Despre regalitate (p. 140). Scrie şi lucrări istorice şi tragedii.

EUFRANOR

pictor şi sculptor din secolul IV, renumit prin marile sale tablouri de bătălii (p. 560).

EUHESPERIDES

Cea mai occidentală dintre cetăţile greceşti din CI-RENAICA (azi Benghazi). PTOLEMEU III trebuie să trimită împotriva ei o expediţie militară după 246. Atunci îi impune schimbarea numelui; oraşul se numeşte de acum înainte BER ent ce (p. 372 – 373; fig. 33, p. 5G, vol. II).

EUMENES

Grec din Cardia (în Chersonesul Tracici, azi peninsula Galipoli). Serveşte pe lângă ALEXANDRU ca arhivar şi şef al cancelariei (p. 29). După moartea regelui, primeşte satrapia CAPADOCIA şi se află de partea lui PERDICAS în conflictul care-l opune pe acesta din urmă lui PTOLEMEU (p. 76). Dă dovadă de calităţi militare neaşteptate şi-l învinge pe CRATEROS, care moare în luptă (p. 77). Rezistă mult timp lui ANTIGONOS MONOFTALMOS (p. 78, 82), înainte de a fi învins, trădat de soldaţii săi. Predat şi condamnat la moarte (p. 83), rămâne credincios până la capăt dinastiei Argeazilor. PLUTARH i-a consacrat una din Vieţi.

EUMOLPIZI

Una din ce! P două familii din ELEUSIS din cadrul 7 Se recrutau Preoţi care vegheau la celebrarea dia rândul lor era ales hierofantul (vezi t 9, r! p 244>Un pumolpid a fost consilierul re-s al lui PTOLEMEU I (p 485).

11 LISIMAH, care, în cinstea ei, schimbă în Eu-ia numele oraşului SMIRNA (p. 370).

77 în rjmnnă T din 9ACTRIANA. Către 230, îl răstoarnă OU1 Şi-i ia locul, în timpul Anabazei lui AN-TIOH III, el trebuie să recunoască autoritatea regehr seleueid (p. 161). La faceputul secolului al II-lea arl drept succesor pe – fiul său DEMETRIOS II care e în!

vins şi ucis, 20 de ani mai târziu, de EUCRATIDE (p. 185).

EUTYHIDES

Sculptor din Siciona, elevul lui LISIP; autor al statuie Tyhe din Antiohia (p. 505; il. 64).

EVERGETES

Termen grec însemnând „binefăcător". Desemnea/u persoanele, cetăţeni sau străini, care au adus servicii cetăţii şi care sunt răsplătiţi prin onoruri (p, 284). Epitet laudativ, adăugat ia numele lui PTOLEMEU III (p. 119) şi PTOLEMEU VIII EVF. RGE-TES FYSCON (p. 206).

EVHEMEROS

Mitograf din MESENA (sfârşitul secolului ui IV-lea – începutul celui de-al 111-lea, autorul unei Povestiri sacre care exercită o mare influenţă asupra istoricilor şi autografilor ulteriori (p. 50—503).

EVREI

Atitudinea lor potrivnică faţă de elenizare sub dominaţia seleucidă (p. 184). Revolta din secolul al II-lea (p. 184 şi urm.). ALEXANDRU I AN Al (p. 210). Pompei la

Ierusalim (p. 229). Regatul lui HE-RODES cel MARE (p. 239).

EXEDRA

Bancă de piatră în semicerc saxi în fomru literei pl al cărei spătar poate servi drept soclu pentru statui. Prin extensie, sală semicirculară sau rectangulară deschisă pe o latură şi înzestrată cu bănci. Se află îndeosebi în gimnazii (p. 4: H, 471).

EXEGETES

Persoană cunoscătoare în materie de religie, căreia i se cere să explice sensul semnelor său;» 1 oracolelor, ca şi conduita de urmat cu privire la zei (P

485).

FALANGA

Formaţie strânsă de hopliţi (infanterişti grei) 8 r sau macedoneni (p. 449 – 450).

FALERA i co

Podoabă de metal în formă de disc, în general încrustaţii, care se aşază pe hamul cailor 322 – 323>.

Fig. 36. FARUL DIN ALEXANDRIA (după Thiersch, P/iaroi, frontispiciu)

Desenul reconstitutiv dă o idee exactă despre acest uimitor monument, cu atât mai impresionant prin înălţime (circa 100 m deasupra nivelului mării) cu cât se înălţa pe o coastă joasă. Masa primului etaj atrage atenţia în detrimentul etajelor 2 şi 3, care nu apar deloc, pentru cel care priveşte monumentul de aproape, decât ca un soclu înalt pentru a purta statuia lui Zeus „care supraveghează portul41 (vezi îi. 158, 159, 161 şi 245). O incintă pătrată (reprezentată aici întx-o manieră puţin fantezistă), trebuia să înconjure esplanada unde se înălţa turnul pe insula Faros. Podul pe arcade, în dreapta, este ipotetic. Digul

Heptastadiului, care lega insula de ţărm, era mult mai larg (circa 1 200 m) şi nu este vizibil pe această imagine luată dinspre mare, din cauza construcţiilor de pe insulă, exact în dreapta. În stânga, intrarea marelui port: el se numea trecerea Taurului şi este menţionat în epigrama lui Posidip din Pe la (p. 416; vezi planul Alexandriei, p. 393).

FĂLOS

Sex masculin. Reprezentarea sexului erijat, folosită-n cultul lui Dionysos sau servind de apotropaion. * & anumite ceremonii are loc o procesiune a falusului sau /alo/oria (p. 488, 506).

FAR

din ALEXANDRIA (p. 416 şi urm.; fig. 35;

I – W

FARNABAZOS

rap

150, 245).

din Asia Mică la sfârşitul seeo –, V-lea şi la începutul celui de-al iv-lea

? – epot al precedentului şi nepot al lui MEM – rea Ee ROPOS-Comandă flota persană în Mă-s-e după moartea lui Memnon şi înregistrează aici succese până rând căderea Tirului l-a lipsit de orice bază în Imperiul ahemenid (p. 37).

FARNACES

J. Rege al Pontului, fiul lui MITRIDATE U] (rirca

185 – 170). El poartă în 183 – 179 un război noizbutit împotriva vecinilor săi şi trebuie să-şi părăsească stăpânirilo (p. 214 – 215).

2. Fiul lui Mitridate Eupător. Se revolta împotriva tatălui său în 63 şi o recunoscut de POMPEI rege

«l Bosporului cimerian. Caută mai târziu să

recucerească Pontul, e învins de Cezar în 52 şi ucis la întoarcerea sa în Regatul Bosporan de un general rebel (p. 227, 235).

FARSALOS

Oraş din Tesalia (fig. 3, p. 74), în apropierea căruia CEZAR îl învinge pe POMPEI în 48 (p. 234).

FAYUM

Mare oază în vestul Nilului, pe malurile lacului Moeris, la circa 70 de kilometri de Cairo (fig. 2, p. 43). În timpul LAGIZILOR s-a extins aici dezvoltarea agriculturii (p. 366).

FILA

Fiica lui ANTIPATROS şi sora lui CASANDRU, este mai întâi soţia lui CRATEROS. apoi, rămânând văduvă, se căsătoreşte cu DEMETRIOS POLIOR-CETES, mult mai tânăr decât ea. îi rămâne soţie credincioasă de-a lungul întregii existenţe zbuciumate a acestuia. Îi dăruie un fiu, ANTIGONOS GONATAS şi moare în 288 (p. 77, 100).

FILADELFIA

Aglomeraţie la marginea oazei FAYUM în Egipt, unde se afla proprietatea diozkeie-ului APOLO-NIOS (p. 366, fig. 2, p. 43).

FILE

Insulă de pe Nil, la sud de Asuan şi de prima cataractă; aici se afla sanctuarul lui Isis (p. 468).

FILEMON

Poet comic reprezentant al comediei noi, origiâiar din Siracuza (sau din Soloi). Primeşte cetăţenia ateniană în 306. Mai vârstnic decât MENANDR. *" supravieţuieşte şi trăieşte aproape 100 de ani".

compus circa 100 de piese. PLAUT l-a imitat i» mai multe piese (p. 430).

FILETAIROS

Ofiţer macedonean în serviciul lui LISIMAH; 8 meiază la PERGAM dinastia Atalizilor tfiilM totuşi titlul de rege). Luptă împotriva gala-P123 onp şi gramatic, originar din COS (se întâlneşte şi forma1 Filitas). Preceptorul lui PTOLEMEU ÎI FILA-DELFOS. Are drept elevi pe eruditul ZEIVODOT şi pe poetul TEOCRIT. Moare în insula Cos. A redactat o culegere de Glossui (cuvinte şi expresii me) şi a compus poeme care au deschis calea lui CAL IM AH şi-APOLONTOS din RODOS (p. 534).

FILIP

Nume de bărbat foarte răspândit, îndeosebi în dinastia Argeazilor şi Antigonizilor.

1. F. Îl al Macedoniei, tatăl lui ALEXANDRU CEL MARE. Domneşte din 359 în 336 (p. 23 şi urni; vezi Civil gr., p. 135 şi urm.).

2. F. III Aridaios, fiul bastard al precedentului, înapoiat mintal. Domneşte împreună cu nepotul său ALEXANDRU IV din 323 până în 317 şi e condamnat la moarte din ordinul OLIMPIADEI (p. 69 şi urm., 80 – 81).

3. F. IV, fiul mai mare al lui CASANDRU, îi succede tatălui său în 390 şi moare după un an din cauza bolii.

4. F. V, fiul lui Demetrios II, născut în 238, regelf Macedoniei din 221 până în 179. Determinat să intre în conflict cu Roma, e învins la Kynoskefalai în 197 (p. 146, 153 şi urm., 162 şi urm., 108, 1H9, 173.363; U. 36).

5. F. I al Siriei, fiul lui ANTIOII VIU. care-şi dispută puterea cu fraţii săi (din 94 până în 83, anul morţii).

6 – F. Îl al Siriei, fiul precedentului, se alia/ă cu arabii, dar dispare într-o înfruntare, lăsând locul lui ANTIOH XIII (p. 210, 228).

F., fratele lui HARPALOS, satrap al lui Alexan

«nHn India în 327 – 326 (p. 53).

b-E. din Acarnania, medicul lui Alexandru (p. 35).

FILIPEION

r* eroic al dinastiei Artâeazilor, înălţat la îi", IA de FILIP n al Macedoniei şi de AlexanlU cel Mare (fig. 37, p. 82, vol. II).

FILISTIS

S°un lui HIERON II al Sii-acuzei (p. 148; U. 53).

GADARA

ePicureic din secolul I î.e.n. Fragmente ale >1 542) ei sale au fost descoperite la Herculanum (p.

Fig. 37. FILIPEION-UL DIN OLIMPIA (după W. Dinsmoor, Architecture of Ancient Creece; fjg. ssrestaurare de Adler)

Acest monument circular, de un tip pe care grecii îl numeau Tolos (exemple vestite la Delfi şi ia Epidaur), este înălţat din iniţiativa lui Filip n al Macedoniei, început în 337, un an înaintea morţii lui Filip, este terminat în vremea lui Alexandru. El era constituit dintr-o sală rotundă al cărei zid, care se sprijinea pe o temelie din marmură, era construit din piatră calcaroasă a cărei faţă exterioară era acoperită cu stuc. Jur-împrejur se înălţa un peristil din 18 coloane ionice. Diametrul clădirii, măsurat la nivelul asizei superioare a soclului care poartă colonada cu stilobat, este de 15, 50 m. În interior se aflau efigiile membrilor familiei lui Filip, executate în aur şi fildeş de sculptorul Leohares. Folosirea tehnicii criselefantine, rezervată imaginilor divine, denotă clar că intenţia cu care a fost înălţat Filipe-ion-ul era de a sublinia caracterul divin al Argeazilor, urmaşii lui Herakles şi deci ai lui Zeus. Monumentul ocupă un loc privilegiat în sanctuar, lângă

poarta principală şi în faţa Pritaneului eleenilor.

FILOI

Cuvânt grecesc însemnând „prietenii" regelui (p. 347).

FILON DIN BIZANŢ

Inginer militar din a doua jumătate a secolului ai

Ilî-lea, autor al unui tratat de mecanică, unul din c-ele mai vechi exemple ale literaturii tehnice (P

446).

FILOPOIMEN

Om de stat şi comandant militar, născut la MEGA-LOPOLIS, în Arcadia, în 253, mort la MESENA în 183. Se afirmă în bătălia de la SELASIA (222), este hiparh în cursul primului război macedonean (21°)» apoi strateg al Ligii aheene în 208; la îndemnul n»

se îndepărtează de Filip V, rămânând doilea război macedonean. Apoi m-a aducă Peloponesul sub autoritatea aheeană, nedepsind revolta SPARTEI (188). Vrând să împiesecesiunea mesenienilor, aceştia îl iau ost alee execută (183). Faima rigorii şi austerităţii de dă dovadă, datorită pregătirii sale filosofice, şi necontenit pentru ea reface „e adevărat puterea şi unitatea Ligii aheene, îi aduc ia posterităţii, cum o atestă biografia sa re de PLUTARH (p. 155, 173).

w-l

FILOTAS, lui p-Hrmenion, executat pentru complot impo-lui ALEXANDRU în 330 (p. 47 – 48).

FILOXENOS DIN ERETRIA

Pictor din a doua jumătate a secolului al IV-lea, elevul lui Nicomah. Autorul unei Bătălii a lui Alexandrii, comandată de CASAXDRU (p. 37, 561; U.

244).

FINTÂtfA

Aducerea apei, indispensabilă vieţii aşezărilor şi sanctuarelor, a fost considerabil dezvoltată de arhitecţii şi urbanişti elenistici (vezi Civil, gr., p. 67, vol. II). Există numeroase exemple în cetăţile greceşti dezvelite de săpături, chiar în Asia centrală, ca la Ai-KHANUM (îi. 1271

FLAMTNINUS

T. Quinctius Flamininus avea 30 de ani în 198, când, fiind consul, primeşte comanda operaţiunilor militare împotriva lui FILTP V (p. 165). După victoria de la Kynoskefalai, el bate monedă de aur cu efigia sa (îi. 37), proclamă libertatea grecilor la Jocurile istmice din 196 şi i se acordă numeroase onoruri din partea cetăţilor, înainte de a ajunge la Roma în 194 (p.166 – 167). Portretul său de la DELFI (U. 38).

FLORUS

Autor al unui compendiu de istorie romană, de l, întemeicrea Romei până la Augustus, în 2 cărţi. trăieşte în timpul împăratului Hadrian, în secolul al II-lea e.n.

DUBLU

83 necunoscut de grecii vechi sub numele de autos, este un fluier propriu-zis, ci un instrument cu membrană vibratoare, un fel de clarinet (vezi Civil gr., p. 329).

FOCIÓN!

Strateg atenian născut în 402. În anii 350 – 340 participă la campaniile împotriva lui Filip II şi a. celorlalţi duşmani ai Atenei. Ales strateg de 45 de ori. Om de caracter, perfect integru (refuză darurile trimise de Alexandru), era conservator din i punct de vedere politic şi pledează, în pofid a \\ \\! Demostene, pentru înţelegerea cu Macedonia. În 31? este condamnat la moarte şi executat în condiţii scandaloase. PLUTARH i-a consacrat una din

Vierile sale (p. 58, 79; il. 21).

FORTUNA DIN PRAENESTE

În acest târff din Latium (azi Palostrina), la sud de Roma, SYLLA pune să se construiască începând din S2 î.e.n. un vast sanctuar al Fortunei (corespunzând divinităţii greceşti TYHE), unde funcţiona un oracol. Mai multe terase succesive, pe panta colinei, legate prin scări sau rampe sfârşeau sus în coloane măreţe formând porticuri, înconjurate de un imens semicerc cu coloane: ansamblu măreţ, care răspunde aceleiaşi preocupări pentru organizarea simetrică, cu perspectivă largă asupra regiunii înconjurătoare, care se întâlneşte şi la Asklepieion-ul din COS (p. 494). Într-o sală cu absidă, se găsea faimosul. mozaic ni-lotic din palatul Barberini (H. 81 şi 146).

FOTIUS

Patriarh al Constantinopolului, mort în 891, care joacă un rol important în problemele religioase ale epocii şi renumit îndeosebi pentru erudiţia sa. Contribuie la renaşterea literelor la BIZANŢ în secolul IX, după tulburările stârnite de iconocl? m.

FRAATES

Numele mai multor regi părţi. Fraates II, succesorul lui MITRIDATE I, este învingătorul lui ANTIOH VII în 129 (p. 190).

FYL ARHOS/FIL, ARHOS

Istoric atenian din a doua jumătate a secolului III-Autor al unor Istorii în 28 cărţi de care s-a folosit POLIBIU. Acesta critică însă aspru caracterul anecdotic romanesc şi voit moralizator al operei lui Fi-l larhos (p. 16).

FYSCON

Poreclă peiorativă („Umflatul”)

VIII EVERGETES II.
lui
GALAŢI
Nume dat de greci celţilor care invadează Grecia şi Ainatolia la începutul secolului al III-lea (p. 448). Reprezentări ale galaţilor (U. 84 – 85).
GALI
Preoţi eunuci ai CIBELEI şi ai lui ATIS (p. 500).
GEŢI
Populaţie înrudită cu tracii care locuia pe role două maluri ale cursului inferior al Dunării (p. 102, 250).
GIMNASIARHIE
Magistratură sau funcţie (liturgia) ce constă în controlul bunei funcţionări a gimnaziului şi susţinerea cheltuielilor pe care le implică (p. 293). Titularul se numeşte gimnasiarh.
GIMNAZIU
Ansamblu de instalaţii destinate exerciţiilor corpului şi putând servi totodată drept loc pentru conferinţe sau lecţii ale filosofilor sau retorilor (vezi Civil, gr., p. 345). Cetăţile greceşti le înmulţesc în epoca elenistică şi frecventarea gimnaziului devine semnul apartenenţei la elenism (p. 484 şi urm., p, 536 şi urm.). Evreii şi gimnaziul (p. 184). Gimnaziul din CIRENE (U. 104). Gimnaziul de la Al-KHANUM (U. 122, 123, 218).
GINECEU
Apartament al femeilor într-o casă greacă.
GINECONOM
Magistrat însărcinat cu supravegherea bunei comr Portari a femeilor într-o cetate greacă (p. 292).
GLOSE / GLOSSAI
Literal: „limbi”. Termen folosit de gramatici pen

u a desemna cuvintele rare, împrumutate din lima? ai%haică sau din dialecte, pe care poeţii erudiţi VP uPocii le introduceau în operele lor cu sensul echisau dialectal (p. 529).

GRACCHUS (Ti.)

al pl-nPr. Onitis Gracchus, om politic roman, tribun socialel33 Vrea să in4 troducă la Roma reforme r limp Ortante» reîmpărţind particularilor păs statului (ager publicus). Rezistenţa sena-l *°rţelor conservatoare îl fac să eşueze şi tr-o răzmeriţă în 132 (p, 193).

H

HANIBAL

General cartaginez: „al cărui geniu militar şi ale («rui victorii repetate; pun Roma în primejdie în t im" pul celui de al doilea război puuie (218 – 202).! „vias în cele din urmă de SCIPIO AFRICANUL H caută refugiu la ANTIOH III, căruia îi dă sfatucaro nu sunt însă urmate (p. 169 – 170). Dxipă paeo-i de la APAMEEA (188), este primit de PHUS [\J; al BIŢI N! EI, dar acesta e silit să-l predea (i & j\ şi Hanihal se sinucide (p. 174).

H AR I DE M OS

Şeful mercenarilor din slujba lui Darius III, executat din ordinul Marelui Rege pentru că a criticat aspru tactica adoptată de perşi împotriva lui Alexandru cel Mare (p. 35). Era cetăţean atenian.

HARPALOS

1. Macedonean, prieten din copilărie al lui Alexandru cel Mare. Desemnat de rege să administreze vistieria regală în 331 (p. 40), rămâne în funcţie la Babilon în timpul expediţiei lui Alexandru în Orient. Abuzează însă de aceasta încredere şi, la întoarcerea regelui (324), fuge în Cilicia, apoi la Atena, ducând surne uriaşe de bani (p. 56).

Deşi îi cumpără pe DEMOSTENE, este închis la Atena, reuşeşte să scape, dar este ucis în Creta de vin şef de mercenari, TIBRON (p. 60).

2. Arhitect grec din Egipt, al cărui epitaf în versuri a fost descoperit (p. 418).

HARPOCRATE

Personaj divin din mitologia egipteană, corespunzând lui I-Iorus copil, fiul lui Isis şi al lui Osiris, cult dezvoltat îndeosebi la FILE. E reprezentat fie pe genunchii sau în braţele mamei sale, t'le singur, cu un deget la gură.

folosit

HASIDIM

Cuvânt ebraic însemnând „oameni pioşi pentru a desemna pe evreii tradiţionalişti din's colul II (p. 184).

(a

HASMONEI.

Nume de familie iudeu căreia îi aparţin

(p. 189).

HECATEU

1. H. din Milet, istoric şi om de stat (sfârş Hul slului al VI-lea, începutul celui de-al V-lea), P1 i cesor al lui Herodot (veri Civil, gr., p. 3: /8).

H din Abderat istoric şi geograf din secolul al

TV-lea care scrie o lucrare Despre hiperboreeni (a

„Rui inspiraţie utopică a constituit modelul lui NHEMEROS) şi una Despre Egipt, pe care a folosit-o DIODOR DIN SICILIA (p. 467).

HEFAISTION/HEFESTION

Macedonean, prieten apropiat al lui ALEXANDRU CEL MARE (p. 47, 52, 54, 62). Moartea şi funeraliile sale (p. 63).

HEGESAGORAS

Ofiţer din Istros, onorat de APOLONIA PONTICA, căreia i-a adus servicii (p. 251 şi urm.).

HELENOS

Fiul lui PIRUS al EPIRULUI (p. 140). Numele său, ca şi cel al tatălui, era împrumutat din tradiţia epică: Helenos era un fiu al lui Priam, dotat cu darul prezicerii viitorului; după cucerirea Troiei a fost prizonierul lui Pirus, fiul lui Ahile, şi l-a urmat în Epir unde, după moartea acestuia, s-a căsătorit cu Andromaca. Trecea drept întemeietorul ora – şului Butrote.

HELIKE

Cetate din AHAIA (i-ig. 10, p. 305), la Golful Corint, scufundată de un cutremur de pământ şi e* maree în 373 (p. 259).

HELIODOR

1. Ministrul lui SELEUCOS IV, care-l asasinează pe rege în 175. A fost alungat din Templul din Ierusalim, ale cărui comori voia să le prădeze (p. 182).

2. H. Periegetul, autor al unui tratat Despre monumentele Acropolei Atenei (p. 464).

HERACLEEA

Numele mai multor oraşe din lumea greacă.

1 Oraş din Golful Tarent, în apropierea căruia piRUS îi învinge pe romani în 280 (p. 130 şi fig. 5, P. 149).

2 – H. din Latmos, oraş din Carla (fig. 4, p. 124), vestit; prin Grota lui Endymion (p. 312).

HERACLIDES

Nume de bărbat.

0-1. Criticos, geograf din secolul al III-lea care aâ2 se te o lucrare Despre oraşele Greciei (p. 465).: „w-Lembos, istoric din secolul II. Trăieşte la 7 dria în timpul lui

PTOLEMEU VI FILO

(p. 393).

HERMĂ

Pilon cvadrangular dominat de capul zeului Hermes (vezi Ciuţi, gr., p. 119). Cu timpul, bustul prezentat sub această formă. În epoca imperială romană, se răspândeşte obiceiul de a plasa în grădini sau biblioteci portrete de bărbaţi celebri în formă de herme (p. 558).

HERMIAS

Ministrul lui ANTIOII III la începutul domniei acestui rege (p. 156 – 157).

HERMOGENE

Arhitect din a doua jumătate a secolului al III-lea, începutul celui de-al II-lea, a cărui influentă este considerabilă în epoca elenistică. Principala sa realizare este Ariemmon-ul din Magnesia pe Meandru. Arhitectul roman Vitruviu se inspiră mult din opera lui Hermogene când scrie tratatul Despre arhitectură (p. 422 – 423).

HERODES

Regele Ixideei din 40 până în 4 î.e.n. Aparţinea unei familii iudee care exercitase funcţii importante. Tatăl său, Antipatros, a primit cetăţenia romană şi a fost procurator al ludeei în timpul lui Cezar. He-rodes îl învinge pe ultimul dintre hasmonei, Anti-gonos, care era sprijinit de părţi şi e recunoscut ca rege şi aliat (rex socius) de ANTONIUS. Conduce ţara cu fermitate şi o modernizează (p. 239).

HEROFILOS

Medic originar din CALCEDON, care predă la Alexandria la începutul secolului III şi aduce contribuţii însemnate la cunoaşterea anatomiei (p. 521).

HERONDAS

Se întâlneşte, de asemenea, ortografia Herodas. Poet

din secolul al îII-lea, autorul Mimilor – scenete care evocă cu naturaleţe şi vioiciune personaje «m viaţa cotidiană: mijlocitoarea, codoşul, dascălul, cizmarul, femeile în vizită la templul lui Asklepu» (din Cos). Textul acestor piese a fost descoperit Pe un papirus (p. 492 – 403).

HESTIA

Divinitate a căminului, atât publică cât şi de Pe altarele sale se păstra un foc continuu… său de la DELFI era cinstit cu deosebire: P1 atenianã venea aici să caute flacăra sacră pe care ducea la Atena (p. 482 – 483).

T teral: „tovarăşi". Sunt desemnaţi astfel cavalerii wedoneni de pe lângă rege care formaţi un corp Sate oricând de luptă (p. 42, 47, 48).

HIEROGLIFICA

Scriere sacră a vechilor egipteni, folosită îndeosebi pe monumente (p. 345).

HIERON II

Regele SIRACUZEI. Născut în jurul anului 305, fiul siracuzanului Hierocles este desemnat ca strateg cu puteri depline, apoi, către 270 – 269, e proclamat rege. Susţinea că va aduce Siracuzei prestigiul pe care aceasta îl cunoscuse sub tiranii Deinorne-nides, Gelon şi Hieron I, cu două secole în urmă. Domneşte până la moarte în 215 (p. 14", şi urrn.; il. 34, 73).

HIERONIMOS/HIERONIM DIN CARDIA H. (sau Ieronimus), originar din Cardia, în Cherso-nesul Traciei (ca şi EUMENES), este prietenul şi tovarăşul lui Eumenes. Are apoi relaţii cu ANTIGO-NOS MONOFTALMOS, DEMETRIOS POLIORCE-TES şi ANTIGONOS GONATAS. Scrie o istorie a diadohilor, care mergea până la moartea lui piHUS (273 – 272) şi care e folosită de istoricii ulteriori (p. 82).

HIEROPOI

Magistraţi însărcinaţi cu administrarea unui sanctuar şi a cultelor aferente. Menţionaţi în inscripţiile a numeroase cetăţi, şi îndeosebi ia DELOS (p, 380).

MILIARII

Termen grec (literal: comandant a o mie de soldaţi) care desemnează pe şeful gărzii regale a monarhilorahemenizi. Hiliarhul era de fapt un adevărat vizir. Alexandru adoptă acest obicei şi-i dă titlul de niliarh lui HEFAISTTON (p. 62), apoi lui PERDÎ-CAS (p. 69).

HILOŢI

Utegorie de sclavi specifică SPARTEI (vezi Civil. r – P289, 291), unde sclavii legaţi de pământ erau Ioane numeroşi. CLEOMENE În eliberează «n număr de hiloţi pentru a-i înrola în armată 145, 274).

al cavaleriei. Funcţia putea fi asumată şi ofiţeri purtând acest titlu: astfel, în lui Alexandru, există succesiv unulr doit

P*

ooi apoi patru, în cele din urmă cinci hiparhii, având fiecare în fruntea lor un hiparh. SELEUCOS, după moartea lui Alexandru, exercită singur această funcţie (p. 70). Caz particular al Cizicului, unde magistratul eponim este numit hiparh (p. 288).

HIPERIDE/HYPERIDE

Orator attic, contemporan cu Demostene şi, ca şi acesta, adversarul Macedoniei (vezi Civil, gr., n 348). Condamnat la moarte în 322, după bătălia de la Cranon (p. 72 – 73).

HIPOCRAT

Vestit medic din Cos, care trăieşte în a doua jumătate a secolului V (vezi Civil, gr., p. 263). Amintirea sa era întreţinută de Asklepiazii din Cos (p. 491). În epoca

elenistică şi în cea imperială romană i se instituie un cult ca unui personaj eroi/at. Se alcătuieşte o culegere de scrieri hipocratice încă din secolul III.

HIPOCRENE

Izvor apărut miraculos, în muntele Helicon, dintr-o lovitură de copită dată de Pegas.

HI POD A MOŞ

Arhitect originar din Milet care, în secolul al V-lea, introduce planul ortogonal în urbanism (vezi Civil.

gr., p. 283). Arhitecţii elenistici îl folosesc mult (p.

389).

HLAMIDA

Mantie militară, destul de scurtă, formată dintr-un dreptunghi de stofă fixată pe umărul drept printr-o fibulă (sau broşa); cele două pulpane cad pe latura dreaptă, lăsând braţul drept liber. Hlamida macedoneană avea cele două colţuri de jos tăiate şi scurtate după o linie curbă. Putea fi aruncată pe spate, ca o pelerină; fibuia venea atunci în faţa gâtului şi ambele braţe erau libere (îi. 114, 11S, 119).

HOMOPOLIŢIE

Uniune politică între două cetăţi (p. 301).

HORA.

Termen grec („ţara11, „teritoriul", „câmpia") care otsemnează teritoriul unei cetăţi, îndeosebi pentru copune zonei urbane. Fiecare cetate este formată Q oraş şi din horo să (p. 376 şi urm.). Hora oasiiw este terenul regal, care aparţine suveranului w 339}.

HORAŢIU, n ţin.

Q. Horatius Flaccus (65 – 8 î.e.n.), vestit poet w 90 a cărui operă, îndeosebi în Ode, s-a inspirat din modele pe care i le oferă poezia greacă, induşiv poeţii elenistici (p.

572).

HREMONIDES

Atpnian autor al decretului care în 267 determină Atena să poarte, împotriva lui ANTIGONOS GO-NfATAS, războiul numit hremonidiac (p. 134 – 135).

HBESTOS

Fratele lui MITRIDATE EUPĂTOR, condamnat la moarte din ordinul regelui la începutul domniei sale (P213).

HRISIP

Filosof stoic, originar din Soloi, în Cilicia. Îi succede lui CLEANTE la conducerea şcolii stoice (p. 504, 540, şi îi. 204}.

HTONIAN

Acest adjectiv, care înseamnă terestru, pământean, e folosit pentru a desemna divinităţile de sub pământ, legate de pământ sau de infern, prin opoziţie cu divinităţile cerului (numite „uaniene"), ca şi cultele şi riturile cuvenite acestora. Totuşi, aceleaşi divinităţi pot lua, după împrejurări, un aspect sau altul (p. 496).

HYRCAN

Alegorie divinizată a sănătăţii, reprezentată sub forma unei tinere femei, fiica lui Asklepios (p. 408; U. 192).

HYRCAN

Ioan H., mare preot al Ierusalimului, apoi rege al Iudeii din 134 până în 104, Aparţinea familiei Has-moneilor (p. 189).

I.:

IAMBULOS

Autorul unei lucrări utopice, relatând o călătorie paginară în insulele situate mai jos de ecuator, „«se locuitorii ar fi trăit într-un regim de comple-rt-comunitate.

Opera datează din secolul III şi DIO (II, 55 – 60) ne-a păstrat ecoul ei (p. 280).

Cetate greacă situată pe vechea aşezare a Troiei fE: 1. p. 31). Pietatea manifestată de ALEXANDRII MARE faţă de Ahile permite acestei mici ce-trfi ** CaPete mai multă importanţă: ea devine cen-ut unei mici confederaţii şi atrage vizitatorii curioşi să regăsească amintirile homerice pe unde se desfăşurase acţiunea Iliadei (p. 465).

1 LIRIA

Regiune muntoasă situată în nordul Epirului, pe coasta Adriaticii, corespunzând Albaniei actuale ş-sudului Iugoslaviei, cu numeroasele insule care mărginesc coasta dalmată (fig. 5, p. 149). Câteva colorir greceşti erau implantate aici: APOLONIA DIN il., ţ, RIA, Epidamnos şi, în insule, Isa, Faros, Corciră" Neagră. Ilirii se ocupau cu pirateria (p. 260). Problemele Iliriei determină intervenţia Romei în afacerile Greciei (p. 154 şi urm., p. 164 şi urm.).

ILITYA

Divinitate care ocroteşte naşterile.

1 MAGINES

Expresia latină imagines moiorum, „portrete ale strămoşilor1 (Pliniu cel Bătrân, XXXV, 6), face aluzie la obiceiul roman de a păstra în familii portretele în ceară ale strămoşilor care îndepliniseră o magistratură curulă (p. 558 – 559).

IMPERATOR

Titlu acordat prin nelamarea armatei sau de către senat unui general învingător.

IMPOZITE

Percepute de cetate (p. 283) sau de rege (p. 35 fi şi urm.).

INCINTE

Frecvenţa războaielor impunea fiecărei cetăţi construcţia şi întreţinerea unei incinte fortificate (p. 442 şi urm.). Se găsesc numeroase exemple la

PRIE NE (p. 392), PERGAM (p. 404), APOLOXIA

DIN CIRENAICA (p. 443 şi urm.). Incinta de la IvYTENION (p. 310, 446). „Zidul lui Triarius" deja DELOS (fig. 8, p. 296).

INVENTARE

Liste ale ofrandelor aflate într-un sanctuar sau într-o construcţie sacră, alcătuite de magistraţii responsabili (p. ’363).

OLOGI A

Ştiinţa otrăvurilor şi contraotrăvurilor, foarte aez".

voltată în epoca elenistică (p. 522).

IONATAN

Fratele lui IUDA MACABRUL (p. 187, 139).

1 SOCRATE 34T)?

Retor din secolul al IV-lea (vezi Civil, gr., pl

(CapOLIŢIE

r li ta te civică stabilită prin convenţie între două ti centru cetăţenii fiecăreia din ele care ac sta în cealaltă (p. 301).

t

Tocuri serbate în sanctuarul lui Poseidon de la istmul CORINT, din doi în doi ani, în al doilea şi l patrulea an ai fiecărei Olimpiade. Fac parte din perioadă (p. 437). Jocurile istmice din 196 (p. 166).

TSTROS/HISTRIA

Cetate greacă pe coasta occidentala a Mării Negre, la sudul gurilor Dunării (p. 253 şi urm.; fig. 7, p.

214).

IUBA II

Regele Mauretaniei (25 î.e.n. – 23 e, n.), care se căsătoreşte cu CLEOPATRA SELENE (p, 232 şi 244). Spirit cultivat şi curios, redactează în greacă mai multe lucrări istorice.

IUDA MACABEUL

Conducătorul evreilor răsculaţi împotriva autorităţii seleucide (p. 185, 136).

IUSTIN

Autor latin care redactează, probabil în secolul al III-lea e. n „un rezumat al Istoriilor filipice ale lui TROGUS POMPEIUS.

K

KALINIKOS

Epitet însemnând „cu frumoasă victorie". Este dat de obicei lui lierakles (p. 506). Purtat de asemenea de SELEUCOS II (p. 125).

KERAUNOS

Poreclă însemnând „fulgerul", dată lui Ptolemeu, ţiul lui PTOLEMEU I SOTER, asasinul lui SELEU-LOS I (p. 105 – 106).

KERKIDAS

°m de stat şi poet orifiinar din MEGALOPOLIS

cin*, 1 al II-lea). Prietenul lui ARĂTOS, parti-Pa ia bătălia de la SELASIA. Meliambii săi, poetif. satirice în formă lirică, constituie un apel la jusvie socială în favoarea celor năpăstuiţi (p. 280).

93 rmufăali Ot Prietenul şi sfetnicul lui PIRUS al Epicare conduce, fiind în slujba acestuia, mai multe solii. Conversaţie celebră între Pirus şi k „neas (p. 129), 9 RI

2. Erou căruia grecii din AÂKHANUM, în Bactria na, îi înalţă un sanctuar unde s-au descoperit gravate maximele delfice ale lui CLEARHOS (p. 472)".

KITION

Cetate de pe coasta meridională a Ciprului lui ZENON stoicul (fig. 4, p. 124).

KOINE

Astfel se numeşte limba greacă „comună" (acesta este sensul cuvântului) folosită în lumea elenistică sub influenţa cancelariei marilor monarhii. Derivă din dialectul attic clasic vorbit de oratorii, istoricii şi filosofii Atenei în secolul IV, cu câteva modificări neînsemnate (p. 351).

KOINON

Astfel se numeşte o confederaţie (literal „comunitate") de cetăţi, întemeiată în general pe baza vecinătăţii geografice şi înrudirii etnice (p. 302).

KOME

Cuvânt însemnând „sat" (la plural komai), prin opoziţie cu cetatea, polis, în Egipt, subdiviziune administrativă condusă de un Homarii (p. 353).

KORE/CORE

Vezi Civil, gr., p. 111, vol. II (la rubrica sculptură).

KYNOSKEFALAI

Lanţ de coline, „Capetele de din", în sud-estul Tesaliei (fig. 6, p. 180), în apropierea căruia are loc, în 197, bătălia în care FLAMININUS îl învinge pe FILIP V al Macedoniei (p. 166).

KYTENION

Mică cetate din Dorida, pe versantul de nord al Parnasului (fig. 6, p. 180). La sfârşitul secolului al III-lea ea trimite o solie la XANTOS pentru a ot>: ţine daruri în bani destinate reconstruirii incintei fortificate (p. 309 şi urm.).

LAGINA

Sanctuarul Hecatei, lângă STRATONICEEA din RIA.

LAGIZI

JL/in3 StJcl –., …

numele de la cel al tatălui lui PTOLEMEU macedonean numit Lagos.

elenistici ai Egiptului trage

T AHAHES

Strateg atenian care, după plecarea lui Demetrios poliorcetes în Asia în 302, ajunge la putere sprijinindu-se pe mercenarii săi, graţie lui CASANDRU. Conduce Atena ca un tiran şi pune mâna pe comorile zeilor mergând până la jefuirea veşmântului de jur al Atenei Partenos. În 294 e nevoit să capituleze în faţa lui Demetrios refugiindu-se în Beoţia, unde este ucis (p. 97).

L AMIA

Numele unei curtezane.

POLIORCETES (p. 90).

amanta lui DEMETRIOS

LAMIAC (război)

În cursul lui se înfruntă ATE âsă şi aliaţii săi cu macedonenii lui ANTIPATROS, după moartea lui ALEXANDRU, în 323 – 322 (p, 72).

LAMPADOFORI

Literal: „purtători de lămpi 4. Candelabre de bronz ce pot avea forma Unei statui de efeb sau a unei divinităţi, în mâinile căreia sunt aşezate suporturi pentru agăţarea lămpilor (p. 549 – 550; U. 143, 250).

LANASA

Fiica lui AGATOCLE, căsătorită cu PI RUS (p. 98).

LAOCOON

Vestit grup în marmura (Muzeul Vaticanului) identificat cu cel pe care PLINIU CEL BĂTRÂN (Istoria naturală, XXXVI, 37) îi semnalează ca împodobind casa

împăratului Titus şi ai cărei autori ar fi sculptorii rodieni Agesandros, Polidoros şi Atenodoros. Grupul reprezintă moartea lui Laocoon, preot troian, şi a celor doi i-ii ai săi, strangulaţi de şerpi, potrivit unei tradiţii a ciclului epic (Prădarea Tratei de Arctinos din Milet, poet de la sfârşitul secolului VIII î.e.n.) şi care este reluată de VERGTLIU. Lao-coon a fost mult timp considerat o operă elenistică, am secolul al II-lea sau I î.e.n. Dar descoperirea de la Sperlonga, pe coasta tireniană, a unei grote cu numeroase fragmente de grupuri în marmură a clarificat problema. Unul din aceste grupuri, reprezentându-l pe Ulise pe vasul său atacat de Scylla, este în mod sigur semnat de cei trei sculptori pe se pliniu îi citează ca autori ai lui Laocoon. Or, i grotei a fost realizată, potrivit unei inţii în latină, în timpul dinastiei Flaviilor de un al poetului Marţial. Cum stilul grupului lut ţiaţ – şi Scyllci aminteşte pe cel al lui Laocoon. – … Cestuia din urmă poate fi stabilită în epoca viNor, între 70 şi 80 e.n., ceea ce ar corespunde Jriei lui Pliniu care a văzut grupul în palatul lui Titus. O dată în plus constatăm că istoricii sculpturii elenistice, ţinând cont de evoluţia presupusa a stilului, s-au înşelat grav plasând această operă capitală un secol sau două mai devreme: fapt elocvent privind lipsa de precizie a criteriilor stilistice în cadrul acestui domeniu (p. 551).

LAODICE

Numele mai multor principese elenistice.

1. Soţia lui ANTIOH II, ale cărei intrigi provoacă „războiul laodiac” (p. 117).

2. Soţia lui ANTIOH III, în cinstea căreia regele instituie un cult (p. 333).

3. Fiica lui MITRIDATE VI FUPĂTOR (p. 217).

LATIFUNDIA

Cuvânt latinesc care desemnează, în Italia, marile proprietăţi funciare lucrate de numeroşi sclavi. Fe-nomenul concentrării pământurilor în mâinile unui mic număr de proprietari bogaţi, în detrimentul ţăranilor liberi apare şi în Grecia propriu-zisă (p. 378 – 379).

LEGAT

Trimis al senatului roman pentru o misiune diplomatică, cu puteri depline.

LEMBOI

Vase de luptă uşoare, folosite atât de piraţi cât şi de flotele de război elenistice (p. 151).

LEOCRATE

Atenian care a fugit din Atena în 338 după bătălia de la Cheroneea şi pe care oratorul LICURG îl acuză de dezertare în 330 (p. 57).

LEOHARES

Sculptor grec din secolul IV. Participă la decorarea Mausoleului din Halicarnas şi este unul dintre artiştii preferaţi ai lui Alexandru cel Mare.

LEONIDA

Strateg atenian care se remarcă în timpul războiului lamiac, în cursul căruia piere în luptă (P-138 – 143).

LIBIA

În sens larg, acest termen desemnează întreaga Africă; după opinia cea mai răspândită aceasta n* cepea din vestul Egiptului, în sens restrâns cuv» r „tul se referă la CIRENAICA, singura parte oţ» Africa locuită de greci, şi la teritoriul saharian al interior (fig. 5, p. 149 şi fig. 33, p. 56, vol. II).

UCEU/LYCEU

Gimnaziu din Atena fende preda ARISTOTEL (p. 439 şi urm., 517). „r:

LICIA/LYCIA

Regiune muntoasă în sud-vestul Anatoliei, mărginită la nord de CARTA, Pisidia şi PAMFILIA (fig. l p 31). Principalele cetăţi: XANTOS şi portul Fa-selis (p. 266). Confederaţia liciană (p. 313).

LICOFRON/LYCOSURA

Poet grec din secolul III, originar din CALCIS. Lucrează la Biblioteca din Alexandria, alături de ZE-NODOT şi CALIMAH. Autor de tragedii şi al unui lung poem în trimetri iambici, Alexandra, care s-a păstrat: el relatează o lungă profeţie a troienei Casandra într-o limbă confuză şi plină de aluzii la miturile cele mai diverse (p. 148).

LICOSURA/LYCOSURA

Localitate din sud-vestul Arcadiei, cu un sanctuar al Despoinei (p. 486; fig. 6, p. 130).

LICURG/LYCURG

1. Legiuitor al SPARTEI, personaj legendar (vezi Civil, gr., p. 348).

2. Orator atenian contemporan cu Demostene, care joacă un rol politic important în politica ateniană după înfrângerea de la CHERONEEA. Moare în 324 (P. 57).

LINDOS

Una din cele trei vechi cetăţi ale insulei RODOS (celelalte două erau Camiros şi lalisos), pe coasta de sud-est a insulei (fig l, p. 31). Sediul unui sanctuar al Atenei Lindia ce cunoaşte o dezvoltare deosebită în epoca elenistică (fig. 20, p. 413 şi 38, p. 98. vol. II; il. 6).

LISANDROS/LYSANDROS

General lacedemonian, care triumfă asupra Atenei. sfârşitul războiului peloponeziac (404) şi se bucura de un prestigiu deosebit în Grecia (vezi Civil, gr., P. 120 – 121).

— AoiwiAH

Macedonean, ofiţer al lui ALEXANDRU, şi după Moartea sa, unul dintre diadohi, guvernator, apoi rege al Traciei (p. 70, 71, 79, 92, 102 şi urm., 370). 2 – Fratele mezin al lui PTOLEMEU ÎI EVERGETES, Condamnat la moarte de nepotul său PTOLEMEU v> după urcarea sa pe tron (p. 157).

Fig. 38. LINDOS: SANCTUARUL ATENEI

(după Christos Karouzos, Rhodos, p. llfi);

În partea de sus a unui impunător masiv stân-cos, ale cărui faleze abrupte se cufundă direct în mare, sanctuarul ocupă platforma cu mai multe niveluri, depăşind altitudinea de 115 ni. Aici, la marginea prăpastie! se înalţă templul Atenei (a), a cărui cella este precedată de un pronaos cu un portic cu patru coloane dorice; un portic asemănător, în spatele templului, duce la opisthodom. În templu, construit spre sfârşitul secolului IV, erau păstrate nuj meroase ofrande, a căror listă figurează pe o lungă inscripţie, numită Cronica templului lindian, gravată în 99 î.e.n.: ofrandele erau atribuite, de asemenea, eroilor mitici, precum Cadmos, M moş, Heraklos sau Elena, ca şi unor personaje istorice, precum Alexandru, Ptolemeu I s-au Pirus. Ia faţa templului, dar: decalata în raport cu el, o terasă înconjurată de porticuri sei-vea de cadru altarului (B). Aici se ajungea prin propilee (C): cinci uşi precedate de o colonadă între dou aripi cu coloane, care încadrează platforma supenoa a unei scări monumentale xircând de pe terasa; inforioa Scara e încadrată unui maro portic cu aripi (D

cărui faţadă este lungă de circa 70 m. În ciuda fnului dificil, care nu favoriza perspectivele momentale, arhitecţii elenistici au amenajat acest

„Anctuar (de la începutul secolului IIIla începutul elui de-al II-lea) exploatând terenul pentru a pune

[n practică un măreţ dispozitiv axial pe mai multe niveluri.

Unul din cei mai vestiţi sculptori greci. Originar din Siciona, ci îşi practică meseria o perioadă îndelungată (370/364 – 316, adică jumătate de secol de activitate). Este mai ales un virtuoz al bronzului. Foarte admirat de cei vechi, a creat un nou sistem de redare a proporţiilor, mai avântat decât al lui Policlete, el triumfând prin reprezentarea mişcării. Portretistul favorit al lui Alexandru. Colaborează la ex-voto-ul vânătorii lui CRATEROS de la DELFI (comandat de fiul lui Crateros după moartea tatălui său în 321) şi lucrează totodată şi pgntru CASAN-DRU în 316 (p. 555; U. 12, 219, 237, 258). A exercitat o influenţă considerabilă.

LITOS / LYTOS

Mică cetate cretană (p. 372 şi fig. 3, p. 74). i *

LITURGIA

Funcţie impusă de stat cetăţenilor bogaţi (vezi Civil. gr., p. 302). Sistem practicat şi în epoca elenistică (p. 284).

LIVJUaANDRONlIUS

Scriitoi-atin, originar din Tarent, care trăieşte în a doua jumătate a secolului III şi scrie tragedii inspirate din modele greceşti. Realizatorul primei traduceri în latină a Odiseei (p. 147).

LOCRIDA

Se disting trei regiuni cu acest nume: 1 «Locrida Orientală sau Locrida Opuntiană, situată de-a lungul strâmtorii Eubeii şi Golfului Maliac, în nordul Beoţiei şi al Focidei (fig. 10, p. 305). Oraş Principal: Opunt.

2 – Locrida Occidentală, regiune muntoasă pe ţărmul nordic al Golfului Corint, în vestul Focidei şi estul foliei. Se numeşte şi Locrida Ozole (fig. 10, p. 305). uras principal: Naupactos.

Locrida Epizefiriană, întemeiată de locricnii din Grecia în sudul Italiei, în Calabria, pe ţărmul Mării

°nice (fig. 5, p. 149). Oraş principal: Locri (p. 147).

19 în°PUla/ e indigenă din Italia meridională, stabilită regiunea Paestum, Velia, Heracleea din Lucania, şi care poartă lupte cu grecii din TARENT, cu Alexandru Molosul (p. 93), cu Agatocle. Lucanii sunt aliaţii lui PIRUS, apoi, după înfrângerea şi plecarea acestuia „se supun Romei.

LUCIAN

Sofist şi scriitor grec, din sacoul II e.n.; originar din Samosata. Autor a numeroase dialoguri şi opuscule printre care Nava sau urările (p. 454).

LUCREŢIU

Poet latin (T. Lucretius Carus) din secolul I (97 – 55) % autor al unui poem filosofic în 6 cânturi, Despre natură, în care expune, cu o deosebită înflăcărare, doctrina lui Epicur (p. 543, 550, 572).

LUCULLUS

L. Licinius Lucullus, cvestor în 87 în timpul lui SYLLA, participă la războiul împotriva lui M’ttri-date. Consul în 74, reia operaţiunile militare victorioase în Asia, apoi îi cedează în 66 conducerea acestora lui POMPEI (p. 220, 224 – 226). Intervenţia sa în CIRENAICA (p. 212,.

M

MACABEI

Familie iudee din secolul II, conducătoarea rezistenţei evreilor hasidim împotriva Seleucizilor (p. 184,

189). Vezi şi HASMONEI.

MAGAS. m

I. Regele CIRENEI în prima jumătate u secolului 111. Era fiul Berenicei I şi al primului ci soţ, macedoneanul Filip. După căsătoria Berenicei cu PTOLEMEU I, acesta se ocupă de fiul său vitreg şi, când Magas creste, regele îi încredinţează misiunea delicată de a aduce sub autoritate lagidă Cirenaica, care-şi recăpătase independenţa după moartea lui QFELAS (p. 94). Magas îşi îndeplineşte cu succes sarcina şi primeşte în jurul anului 300 guvernarea Cirenei ca reprezentant (epitropos) al lui Ptolemeu. Este un colaborator credincios al acestuia, batino monedă cu efigia tatălui său „vitreg: „şi. nu cu, L proprie. Dar, la urcarea pe tron a lui PTOLk-ţ-y.

II, în 283, Magas refuză să.se supună autorităţii fratelui său vitreg, mai tânăr decât el cu cel pw 12 ani. Adoptă deci titlul de rege, se căsătoreşte e o prinţesă seleucidă, APAME, fiica lui ANTION; şi poartă fără succes un război împotriva Egiptu (circa 275) (p. 111 – 113). Se consacră apoi e°Jit cerii regatului său până la moarte (250). Şi-a 1H – uj 1< fiica, BERENICE II, cu fiul lui Ptolemeu II, Vlltm

PT III, ceea ce va permite întoarcerea

Cirenei sub autoritate lagidă (p. 116 – 117). Epigramă în cinstea, să (p. 322 şi urm.).

9 Fiul lui Ptolemeu III Evergetes şi al Berenicei II, condamnat la moarte din ordinul lui PTOLEMEU jv FILOPATOR la urcarea sa pe tron (p. 157).

MAGNESIA

l Peninsula Magnesia, cap muntos lung şi îngust care prelungeşte spre sud lanţul Pelionului, în Te-salia, şi închide astfel Golful Pagasetic (Voios) (fig. 6, p. 180). Aici

se află sanctuarul lut Apolo Coropaios (p. 483).

2. M. pe Meandru, oraş din Ionia, pe un afluent al Meandrului, Letaios. Sanctuar al Artemidei Leuco-frvene al cărei templu este construit în secolul II de arhitectul HERMOGENES (p. 422).

3. M. pe Sipylos, numită astfel după muntele cu acest nume, oraş din Lidia, în valea râului Hermos (fig. 1. P31). În apropierea acestui oraş are loc în 190 bătălia de la M., în cursul căreia ANTIOH III este înviKS de romani şi aliaţii lor (p. 170; il. 15).

MAGNESIENI:

Popor din Tesalia, locuitori ai MAGNESIEI, fâşie de pământ muntos pe ţărmul Mării Egee, întinzându-se de la muntele Osa, în nord, până la extremitatea peninsulei Magnesia la sud. Cetatea DEMETRIAS face parte din acest teritoriu, ai cărei locuitori erau organizaţi în Confederaţia magnesienilor (p. 484 şi fig. 35, p. 66, vol. II):

«ţ – l... –;...

MAMA ZEILOR.;")...: ... „. /". – ...". →. ... Vezi CIBELE... >— = –.: ...: ... y, J

MANILTA: (LEGEA)".

Lege propusă de tribunul C. Manilius în 66, pentru a-i încredinţa lui Pompei conducerea războiului mi-tridaţie eu puteri extraordinare. Cicero rosteşte în sprijinul legii discursul Pro lege Manilia (p. 227).

MANLIUS VULSO (Cn!)

Consul în 189, duce mai multe campanii în Asia i, a îndeosebi împotriva galaţilor, după bătălia de la MAGNESIA (p. 171).

AURELIUS

— Aurelius Antoninus, împărat roman (161 – 180),

Prp7°nfarr°u pasiune filosofici stoice, al cărei re-feţi,! –, ani Principal; este. Şi-a scris în gfeacă Con-101 541) adevăate „confesiuni alo sufletului" (p.

MARCELLUS v... – «...

M. Claudius Marcelbis asediază şicucereşte Sira-cuza în 213 – 212. În timpul – acestei lupte piere AR HIMEDE (p. 2G9.) – MARINA"...

Marină de război (p. 452). Marina comercială (p. 454 şi urm.).

MARIUS (C.)

General şi om politic roman care joacă un rol esenţial la sfârşitul secolului al II-lea şi începutul secolului I. îl învinge pe lugurta în Numidia, apoi pe cimbrii şi teutonii care ameninţau Italia (102 – 101). Este apoi şeful partidului popular până la moartea sa, în 86, având drept principal adversar pe SYLLA (p. 220).

MARSILIA

Această colonie a Faceei, întemeiată în jurul anului LJO, devine în scurt timp prosperă şi întreţine relaţii strânse cu interiorul Galiei şi cu populaţiile de pe litoralul mediteranean (ea întemeiază mai multe colonii, de la Ampuriaş la Antibes şi Nisa). Are mari navigatori, ca PYTEAS, care, în timpul lui Alexandru, ajunge până la Marea Nordului. Comerţul său îi aduce în secolele IV şi III o mare prosperitate. Credincioasă alianţei romane în cursul celui de-al doilea război punic, este ajutată în secolul II de armatele romane împotriva ligurilor în 154, împotriva alobrogilor în 125 – 121. Formarea provinciei romane Galia Narbonensis, creată de Domi-tius Ahenobarbus, nu ştirbeşte independenţa Mar-siliei dar afectează comerţul. Ltiind partea lui POMPEI, capitulează în 49 în faţa lui CEZAR după un asediu, îşi pierde navele şi cea mai mare

parte a teritoriului său, nepăstrând decât o libertate nominală (p. 269) (il 149).

MAS AC, EŢI

Populaţie nomadă care trăia în estul Mării Aral, în teritoriile ce se întindeau între Exus (Anvu-Dana) şi laxarte (Sîrdaria), în nordul Sogdianei (p48; fig. 2, p. 43).

MAURYAS/MAURIA

Dinastie indiană întemeiată de Chandragupta, we răstoarnă Imperiul Nanda, din Câmpia Gangelui, ape" cucereşte Câmpia Indului şi-l determină pe St-LEUCOS I să-i cedeze Gandahara, ca şi P, art orientală a Arahosiei şi a Gedrosici cucerita Alexandru" (p. 86). Al doilea succesor al lui. dragupta, regele Asoka, care domneşte la miji° 1 secolului III (circa 208 – 236), este un mare suver»

trimite solii regilor elenistici ANTIOH II, PTO? FINEU II, MAGAS şi ANTIGONOS GONATAS pentru a-i converti la budism.

Ira al lui DARIUS III CODOMANOS care se aliază cu Alexandru (p. 44).

MEDIMNA

Măsură de greutate valorând ceva mai puţin de
52 litri, în sistemul attic de măsuri şi greutăţi.

MEGALOPOLIS

Cetate din Arcadia, întemeiată în jurul anului 368 pe malurile râului Helison, afluent al Alfeului, pentru a servi de capitală federală populaţiilor arcadiene (i-ig. G, p. 180). Construcţiile publice se înalţă pe cele două maluri ale râului, clădirile civico la nord, cele federale la sud. Principalele construcţii, ca teatrul şi Tersilion (sediul adunării), datează din a doua jumătate a secolului IV (p. 137, 143, 145, 179, 259; il. 106).

MELEAGRU

Poet epigramist, originar din Gadara în Palestina (dincolo de Iordan), care trăieşte la sfârşitul secolului II şi începutul celui dintâi (circa 130 – 60). S-au păstrat de la el peste 100 de epigrame, în cea mai mare parte erotice sau bahice. Alcătuieşte o culegere de epigrame semnate de diferiţi poeţi, clasate în ordine alfabetică, sub titlul Coroana, cea mai veche antologie de acest gen cunoscută (p. 469).

MEMNON

Ofiţer rodian, comandant al mercenarilor greci în slujba lui DARIUS III CODOMANOS în bătălia de la Granicos. Moare în timpul asediului oraşului Mitilene (p. 34 şi urm.).

MENANDRU

1. Poet atenian, fiul lui DLopeites, născut în 342 – 341. Efeb în acelaşi timp cu Epicur, este elevul lui TEOFRAST şi devine prietenul filosofului DEMEJRIOS DIN FALERON care conduce Atena din 317 a 307. Moare în 291 – 290. Înzestrat cu o deosebită stâncţie, a dus o viaţă liniştită alături de prie – fta sa Glycera. Autor a vreo 100 de piese dintre care una singură, Ursuzul (dintre cele mai vechi, ci din 316), s-a păstrat integral pe un papirus. cunosc parţial împricinaţii, Fata cu cosiţa tăiată, din Samos, Scutul. Există un număr foarte & r se t-m-i ale altor comedii şi reprezentări de 103 vw! – neiale tinor Piese pe panouri de mozaic, la Pom-**! dl. 209, 257) şi la Mitilene ce contribuie la formarea unei idei despre piesele sale. Menandru otereatorul comediei noi. Plaut şi Terenţiu s-au inspji rât din opera lui (p. 377, 551, 571). Portretul lui, Menandru (îi. 206, 243).

2. Regele unui stat greco-indian din Punjab, ca în? mijlocul secolului II (c. 160 – 140). A bătut mult» monede

cu efigia sa (p. 190).

MENEDEMOS

1. Filosof originar din Eretria, în Eubeea. Trăieşte în secolele al IV-lea şi al III-lea (până către 2 u5). După ce a predat în oraşul său natal, unde joacă un rol în viaţa politică, este alungat de adversarii săi şi primit de ANTIGONOS GONATAS la PE LA. Rămâne prieten al regelui până la moartea sa (p. 140.

348).

2. Poet din secolul II (p. 513).

MENELAU/MENELAOS

Sculptor din secolul I î.e.n., elevul lui ŞTEFAN OS, el însuşi elevul lui PĂŞITELES. Există de la el o semnătură pe un grup de două statui reprezontând pe Oreste şi Electra (p. 547; il. 232).

MENIP

Filosof cinic originar din Gadara (în Palestina), care trăieşte în prima jumătate a secolului III. Este foarte apreciat în epoca elenistică. Latinii Vavro şi Seneca, grecul Lucian l-au imitat sau citat în lucrările lor (p. 538).

MENITAS

Arcaş cretan în serviciul lui PTOLEMEU III (p.

372).

MERCENARI

Importanţa lor în armatele elenistice (p. 447 – 448;

II. 115).

MERIS

Diviziune teritorială şi administrativă a Macedoniei după căderea lui PERSEU (p, 178 – 179).

MESAMBRIA

Colonie greacă pe coasta occidentală a Mării Negre care iniţiază un atac împotriva Apoloniei Pontice (p. 250 şi

urm.).

MESAPI

Populaţie din Italia meridională, care ocupa \ & ninsula în sud-estul Italiei, între Tarent şi Otmn (p. 93; fig. 5, p. 149).

MESENA

pras principal din Mesenia. Piaţa sa închisă (p. 407 a urm.; fig. 3, p. 74; fig. 18, p, 410 şi fig. 19, p. 412; «. 105).

METECI

Străini domiciliaţi într-un oraş (p. 294);

METELLUS

Q Caecilius Metellus. Macedonicus, învingătorul lui ANDRISCOS în Macedonia în 148, apoi al aheenilor şi aliaţilor lor în 146, este primul guvernator al noii provincii romane Macedonia (p. 195 – 196).

jvLETONOMASIE

Înlocuirea numelui unei cetăţi cu alt nume (p. 372 373).

METRODOROS

Filosof originar din Lampsacos, discipol şi prieten al lui EPICUR. Trăieşte din 331/330 până în 278/ 277 (p. 541).

MILESIAN (PLAN)

Plan ortogonal folosit de urbanişti pentru cetăţile noi. Tradiţia atribuie descoperirea sau, mai degrabă, folosirea lui sistematică, lui MIPODAMOS din Milet (p. 38, 9).

MINI

Divinitate egipteană itifalică, asimilată de greci lui Pan (p. 475).

MINUNILE LUMII (CELE ŞAPTE) Ideea de a număra şapte curiozităţi principale, opere ale omului şi demne

dintre toate de a fi văzute, răspunde unei tendinţe a spiritului elenistic. FILON din Bizanţ le consacră una din lucrării" sale, Despre cele. şapte minuni. O epigramă a lui ANTIPATROS din Sidon, poet din secolul al II-lea i-e.n., le enumera după cum urmează (Antologia Palatină, IX, 58): zidul ce înconjoară Babilonul, s din OLIMPIA, grădinile suspendate (ale Semiidei, la Babilon), colosul din Rodos, piramidele Egipt, mausoleul din Halicarnas şi, cel mai mi«unat dintre toate, templul Artemidei din Efes. Este Tu: luş apoi în această listă şi Farul din Alexandria w locul zidurilor Babilonului). Gustwl pentru mi (p. 467).

MIRON DIN TEBA

c-lptor cunoscut prin două semnături, una la ac T1 cealaltă la Roma. I se atribute, fără ca astă ipoteză să fie sigură, o statuie reprezentând i \!

O bătria A beată, din care exista mai multe (p. 557).

MISTERE

P. 484 şi urm.

MITRIDATE

Numele mai multor suverani clin regatul part sau din regatul Pontului. Forma originală a numelui este Mitradate.

1. M. I, regele părţilor, extinde considerabil autoritatea lArsacizilor (171 – 137). Cucereşte Media şi Mesopotamia şi-l ia prizonier pe DEMETRIOS][(p. 185 – 189).

2. M. II, regele Pontului, întemeietorul dinastici, era persan de origine şi exercită mai întâi puterea ia Cios, cetate din Bitinia, pe coasta Propontidei (Marea Marmara) (fig. 4, p. 124), înainte de a constilui, la începutul secolului III, un regat în CAPADOCIA şi în PAFLAGONIA (Diodor, XX, III, 4). Se numeşte M. II, rezervând numele de M. I tatălui

(sau xinchiului său), guvernator al Ciosului înaintea sa.

3. M. III al Pontului (sfârşitul secolului al III-lea, începutul celui de-al II-lea) este primul cum bate monedă cu efigia sa (p. 365; il. 76).

4. M. IV Filopator Filadelfos, în al doilea sfert al secolului II, este primul rege al Pontului care leagă prietenie şi alianţă cu poporul roman (p. 212).

5. M. V Evergetes, în al treilea sfert al secolului II, ajută pe romani în lupta lor împotriva lui ARISTONICOS. Pregăteşte acţiunile fiului său întărind flota şi armata de mercenari. Asasinat în 121 – 120.

6. M. VI Eupător Dionysos, născut către 132, mort în 63 (p. 213 – 228; H. 47).

MOLON

Satrap al Mediei care bţâţă la luptă împotriva lui ANTIOH III satrapiile superioare. Este învins şi pedepsit (p. 156).

MOLOŞI

Populaţie din Epir, al cărei erou eponim era MolQ-sul, fiul lui PIRUS şi al Andromacăi. Familia Ea ciziilor a domnit asupra moloşilor înainte de a-şi extinde stăpânirea asupra întregului Epir.

MONEDA

Vezi, Civil, gr., p. 88, vol. II. În epoca elenistică, cetăţuş autonome continuă să bată monedă. Dar suverana introduc în statele lor moneda regală, pe care –reză, de obicei pe avers, propria lor efigie, de uv & z o bogată serie de portrete (p. 338). Regele câştiga din această emisiune (p. 359, 360). Numismaţii se ocupă să identifice emisiunile diferitelor atent’/ care au bătut monedă în fiecare imperiu. Inscrip? 1

mboluri anexe, contramărci contribuie la stabilirea

datei şi originii emisiunilor. Moneda de aur este ult mai răspândiţă decât înainte, deşi argintul radine metalul de bază pentru schimburile internaţionale Monede ateniene ale noului stil (U. 65 – 66). Cistofori din PERGAM (U. 196 – 197). Monede de la Faselis, ale lui Fluminmus, din F. fes

(îi. 19, 20, 37, 187).

MOZAIC

În epoca elenistică, mozaicul, care nu era folosit înainte decât în mică măsură în casele şi monumentele greceşti (mozaicurile de la Olint, anterioare anului 348), cunoaşte o dezvoltare spectaculoasă (p. 545). Mai întâi, în mozaicurile de la PE LA (sfârşitul secolului IV – începutul secolului III), se dezvoltă tehnica mozaicului de primăiş care este dusă la perfecţiune, (vânătoarea de cerb realizată de Gnosis, îi. 240). Apoi se răspândeşte folosirea teserelor, cubuleţe de piatră colorată, tăiate cu grijă, pentru a fi combinate în compoziţii de o mare fineţe; această tehnică oferă posibilităţi mult mai largi decât folosirea pietrelor brute. Se utilizează cu discernământ, alegându-se ţesere mai mari pentru pavaje sau motive geometrice simple şi cuburi mai mici (uneori de ordinul milimetrului) pentru scenele figurative. Cum era vorba întotdeauna de pavimente (mozaicurile murale apar abia sub imperiu, în secolul I e.n.), inspiraţia artistului. rămânea influenţată de covoarele orientale. Un repertoriu de motive simple este constant folosit, îmbogăţit cu motive vegetale uneori luxuriante (il 240). Apar şi teme originale, mat mult sau mai puţin simbolice (U. 100). În centrul compoziţiei se află un motiv figurativ (emblema). Aici, talentul mozaicarului, exploatând resursele teh-l nici i proprii, rivalizează cu pictura (U. 209, 244 şi

257).

MUCIUS SCAEVOLA (Q.)

Proconsul al provinciei Asia în 93 (p. 217).

— MUMMIUS

— Mummius Ahaicus, consul în 146, cel care distruge CORINTUL (p. 197).

MURENA

Ucinius Murena, guvernator al provinciei Asia, 81 n al doilea război împotriva lui Mitridate în

— 81 (p 222 – 223). Fiul său, care avea acelaşi cenă6! Ste leSatul M Lueullus în 69 – 08, fiind ales".ul în 62. Acuzat pentru intrigă cu prilejul ale

* „Părat.de CICERO (discursul Pro Murena)

„" … i beata, a, n, a ai mvt He replici

(P-MISTERE

p 484 şi în mroeitul part's;

S multor. suver» A «e*>. gâtul Pontului.

re's rs «S/să; cu =» s ™/Ss = firirssi – „a secolul U! u. – n & cu POP"; – s (crt al seco-s. 11 TV E ««S!! J"! i-" Vr toWâţi

S

lui moneda în

Soton din FasCVis. ale

Ul fit) OUS „15 17».

nu îl

TV tă U începutul sec" care fă G co-T câeră polU Sa Pavaje saj.

nici

An

(P-CORINTIC CP – c.p. As-a, îSr.5S5 Hll

? 3 – 81 t legatul lui găingă cu P» %urciia)

nume\ în G A (luzav PllO (deconsul în ut de OH-t-

e; erii, este atv-al 107 şi achitat.

MUZEU

Propriu-zis sanctuar al Muzelor. În jurul aces-sanctuare se adună savanţi şi filosofi: aşa se înti °r plă la ALEXANDRIA, unde Ptolemeu I Soter i sfatul lui DEMETRIOS din FALERON, întemeiat aşezământul numit Museion. Erudiţii şi scriitor" rare se adunau aici formau o asociaţie religioas* consacrată Muzelor şi se dedicau lucrărilor Vr (fig. 12, p. 393). JF

MYRINA

Cetate din Eolida, în nordul Smirnei (fig. l, p. j» unde existau importante ateliere de coroplasti (modelori din argilă) de-a lungul întregii perioade elenistice (îi. 62, 83, 135, 137, 138, 139, 140, 141).

MYRMEKION

Aşezare greacă din Crimeea, în vecinătatea cetăţii Panticapeion. Arheologi sovietici şi polonezi au iniţiat aici săpături recente (p. 263).

N

NABATEENI

Triburi arabe stabilite în estul Palestinei (p. 85. 210; fig. 2, p. 43).

NABIS

Lacedemonian înrudit cu familia regală a Eurypon-tizilor. Cu ajutorul mercenarilor el cucereşte puterea la SPARTA în 207 şi stabileşte o tiranie sprijinită pe păturile populare, eliberându-i pe hiloţi şi răsturnând ierarhia tradiţională a cetăţii. Ocupă Argolâda cu acordul lui Filip V, stârnind ostilitatea Ligii aheene, neliniştită de pericolul răspândirii în Macedonia a reformelor sociale introduse de Nabis. În 194, trupele romano şi aheene îl silesc pe Nabis să părăsească Argosul. Puţin timp după aceea, este asasinat la instibarea etolienilor (p. 166, 169).

NĂUCLEROS

Proprietar al unor vase de comerţ.

Rolul lor în Egiptul lagid (p. 360).

NĂUCRATIS

Veche cetate greacă din „Egipt, care exdsta încă din secolul VI (vezi Civil gr., p. 70). Poetul APOLO

NIOS DIN RODOS era de fapt originar din Naucratis.

NAVARH

Ofiţer superior, comandant al unei escadre. Termenul este echivalent cu amiral.

greacă din Campania, astăzi Napoli (p. 269).

DACII

Munte în estul Turciei, unde regele ANTIOH al ROMAGENEI construieşte un sanctuar dinastic către 70 î.e.n. P. 225; fig. 4, p. 124; U. 80).

NEOCOB

Funcţionar religios care participă la administrarea unui sanctuar, îndatoririle sale nu sunt bine cunoscute (p. 288, 493).

NEOPTOLEM

1. Alt nume al lui PIRUS, fiul lui Ahilo, în epopee (p. 327).

2 N. I, regele moloşilor, în EPIR, şi tatăl OLIMPIADEI, marna lui ALEXANDRU CEL MARE (p.

24).

NESIOTES

Termen care înseamnă „insularii”. Liga nesiotă (p. 113).

NICANDRU / NICANDROS

Poet din secolul II, originar din Colofon. Medic, se interesează îndeosebi deiologie, ştiinţa otrăvurilor, şi devine din această pricină unul din prietenii regelui Atalos

III al Pergamului, el însuşi pasionat de aceste probleme. A scris două poeme didactice care s-au păstrat: Teriaka (Despre înţepăturile şi muşcăturile animalelor veninoase) şi Alexifarmaka (Despre antidoturi). A scris şi alte poeme: Georgicele şi Metamorfozele, al căror text s-a pierdut, dar din care s-au inspirat VERGILIU ŞI OVIDIU. A consacrat, de asemenea, lucrări istoriei oraşului natal, Colofon. Este preot al lui Apolo din Claros, lângă Colofon (p. 522).

NICANOR DIN STAGIRA

Compatriot al lui Aristotel, este fiul adoptiv al filosofului, apoi devine ginerele său. îl însoţeşte pe ALEXANDRU în Asia. La întoarcere, regele îl însărcinează să anunţe edictul despre întoarcerea proscrişilor în timpul Jocurilor olimpice din 324 (p. 61). moartea lui Alexandru, serveşte ca ofiţer sub NDRU, dar acesta îl execută ca pe un tră în 318 (p. 61).

NICEEA

mai multor cetăţi elenistice şi îndeosebi

1 N. din Bitinia, întemeiată de Lisimah către 300 109 f-„numită după numele soţiei sale Nike (p. 370; Iie1. P31).

t…”

statuilor

NICEKATOS – Sculptor din secotvu… C-T-ATROC: – l O

erate la DELOS în cinstea lui FILETAIROS al PCT – şamului (p. 123).

«.

ÎI\ I JLV – jrv-j. Mv…

mercenari galaţi cu sprijinul cărora îl va. atrage pe fratele său Zipoates şi va supune întreaga Bitinie. El întemeiază capitala NICOMEDIA şi-i dă numele sau (p. 122).

2. N. II, fiul lui Prusias II (c. 150 – 128). îl ucide pe tatăl său. Este aliatul romanilor împotriva lui

ARISTONICOS (193).

3. N. III (12 f> – c. 95) încearcă fără succes să cucerească Paflagonia şi Capadoeia, dar nu izbuteşte din pricina Romei (p. 217).

4. N. IV (circa 95 – 74), fiul precedentului, este alungat din regatul său de Mitridate Eupător, îl recucereşte cu ajutorul romanilor apoi, la instigarea lui M'Aquilius, lansează un atac puternic împotriva regatului Pontului, ceea ce declanşează primul război mitridatic (p. 217). Învins, se refugiază în Italia şi revine în regatul său cu ajutorul lui SYLLA în 84. La moartea sa. lasă Bitinia moştenire romanilor (p. 223).

NICOMEDIA

Capitala Bitiniei, pe coasta Propontidei (Marea Marmara), întemeiată în 264 de NICOMEDES l (fig. 1. p. 31; p. 370).

NIKE

1. Numele grec al Victoriei. Alegorie personificată sub înfăţişarea unei tinere femei înaripate. Autoritatea suveranului depinde de bunul ei plac (p-322 şi urm.: îi. 72 şi 83).

2. Nume de femeie, purtat îndeosebi de soţia lui

LISIMAH (îi 189).

NOMA

Diviziune teritorială şi administrativă în Egiptxil ptolemaic (p. 353).

NOMOS. NOMOI

Singularul şi pluralul cuvântului grec însemnând „Lege". Dreptul şi lesjea în sistemul monarhic (P –, Q 34 ti).

u

— teral „păzitorii legilor”, magistraţi însărcinaţi în tălile elenistice cu funcţii de control; atribuţiile for erau foarte diverse: a veghea la aplicarea le lor şi reglementărilor, a asigura paza arhivelor, uneori a supraveghea execuţiile capitale.

I V – j*»! i = *>. t

OCTAVIA

Sora mai mare a lui OCTAVIANUS. Născută în 69, se căsătoreşte mai întâi C. Claudius Marcellus, de la care are un fiu, tânărul M. Marcellus, a cărui moarte timpurie avea să-i inspire mai târziu lui Vergilius vestitul pasaj din Eneida: Tu, Marcellus gris, manibus date lilia plenis. Rămânând văduvă, Octavia se căsătoreşte cu Marcus Antonius cu care va avea două fiice: Antonia Maior (bunica lui Nero) şi Antonia Minor (mama lui Germanicus şi a împăratului Claudius). Deşi părăsită de Antonius din pricina Cleopatrei, îi păstrează o emoţionantă credinţă în timpul conflictului dintre fratele şi soţul său. Va duce o existenţă retrasă până la moarte (11 î.e.n.) (p. 238 – 240).

OCTAVIANUS

Viitorul Augustus. C. Octavius, născut în 63, ei; i strănepotul lui CEZAR (a cărui nepoată era m: mă lui Octavianus). Cezar îl adoptă ca fiu în testamentul său şi-l face principalul moştenitor. În 43, Octavianus încheie cu ANTONIUS şi Lepidus al doilea triumvirat pentru a reorganiza republica. După bătălia de la Filipi (42), obţine controlul veteranilor stabiliţi în Italia şi provinciile Sardinia, Spania şi Africa. După retragerea lui Lepidus, rămâne singurul stăpân în Occident. Relaţiile sale cu Antonius devin încordate şi conflictul se soldează cu bătălia de la Actium (31), apoi cu luarea Alexandriei în

anul următor, întors la Roma, reorganizează statul şi primeşte în ianuarie 27 titlul de Augustus. De atunci realizează treptat regimul principatului, Pe care-l numim imperiu. Moare în 14 e.n. şi senatul hotărăşte curând trecerea lui în rândul zeilor (P. 240 şi urm.; il. 54 şi 55).

ODESOS

Colonie milezian pe coasta vestică a Mării Negre, az* Varna în Bulgaria (p. 250; fig. 7, p. 214).

Or

SOŢ? macedonean în serviciul lui PTOLEMEU I dăt însărcinat să ocupe Cirenaica în 322, în ne «-imentul lui Tibron, reprimă revolta CIRENEI

În 313 şi iniţiază în 308 o operaţiune condusă! potriva Cartaginei de AGATOCLE, care-l neazã (p. 75, 94).

OLBIA

Nume purtat de diferite cetăţi greceşti (cuvântul înseamnă „prosperă") şi în special de o colonie Miletului întemeiată în secolul VII pe coasta de miazănoapte a Mării Negre, în estuarul comun a două mari fluvii din Rusia, Hypanis (Bug) şi BO rystene (Nipru) (fig. 7, p. 214). Importante săpături şi studii recente ale arheologilor sovietici (p. 382 – 333)

OLIMPIA

Sanctuar al lui Zeus în Elida (fig. 3, p. 74), unde se celebrau Jocurile olimpice (Civil, gr, p. 229 – 230) Aceste reuniuni panelenice sunt folosite pentru proclamaţii politice (p. 61). Concursurile perioadei (p. 437; fig. 37, p. 82, vol. II).

OLIMPIADA

Perioadă de patru ani socotită începând din anul când sunt celebrate Jocurile olimpice. Prima Olimpiadă începe în 776 – 775 cu celebrarea oficială a Jocurilor

olimpice. Lista învingătorilor la Jocuri (începând întotdeauna cu numele învingătorului la cursa de stadiu-alergare este alcătuită de sofistul Hipias din Elis, la sfârşitul secolului V. Pe baza ei s-a stabilit era olimpică, pe care Tinraios din Taurome-nion (a doua jumătate a secolului IV – prima jumătate a secolului III) o foloseşte prima dată şi Eratostene o sistematizează. Esenţialul s-a păstrat în Cronica lui Eusebios din Cezarea (p. 525).

OLIMPIADA

Mama lui Alexandru cel Mare. Era fiica lui NEOP-TOLEM, regele moloşilor din EPIH, descendent din vestita familie a Ea ciziilor. Născută în 375, se căsătoreşte cu Filip II al Macedoniei în 357 şi-i dăru* este pe Alexandru, în 356, şi pe Cleopatra în 355. Fratele ei, ALEXANDRU, regele moloşilor, s-a căsătorit cu nepoata sa Cleopatra: în cursul serbărilor prilejuite de această ceremonie a fost ucis Filip în 336. Foarte dornică de putere, ea se izbeşte, în timpul expediţiei lui Alexandru cel Mare „de rezistenţa lui ANTIPATROS şi se retrage în Epir. În 317 se alătură lui POLYPERHON în Macedonia, îi aşa; sinează pe Filip Aridaios şi pe soţia sa Eurydice şi ucide mai mulţi nobili macedoneni. Apoi, asediata în PIDNA de CASANDRU, trebuie să capitule şi e executată în 316 de rudele victimelor sale (p. 23 şi urm.; 80 – 81, 328).

ORACOLE

Popularitatea lor în epoca elenistică (p. 4 Bo-*84)

ORCHESTRA

esplanadă, în general din pământ bătătorit (rareori pavată cu dale), amenajată într-un teatru grec în jurul altarului lui Dionysos, mai jos de băncile pe t-are stătea publicul, în faţa scenei. Această esplanadă, iniţia) circulară, tinde să devină semicercu-lară, din cauza înaintării

prosceniului. Pe orchestră. Se află corul, în timp ce actorii, în epoca elenistică, Evoluează pe estrada prosceniului (p 431 – 432).

OBEOS

Cetate în nordul Eubeii (fig. 6, p. 180). Aici s-a descoperit recent un magnific taur de marmură, capodoperă a artei animaliere în epoca elenistică (p. 557).

ORFISM

Doctrină mistică şi obscură, legată de figura legendară a lui Orfeu. În cadrul aluziilor răzleţe, cele mai multe foarte târzii, care se referă la el, se pare că textele orfice, numite „sacre", propuneau o cosmogonie, o teogonie şi o escatologic (p. 509).

ORODES

Orodes, regele părţilor (57 – 37), elstigă în 53 bătălia de la Carrhae împotriva lui CRASSUS, Care este ucis. Caută apoi să extindă statul în direcţia Mediteranei, dar Antoiiius îl împiedică şi Eufratul trebuie să fie acceptat de Roma ca hotar între cele două imperii (p., 234).

OROPOS

Orăşel pe malul strâmtorii Eubeea, situat în faţa CALCISULUR, într-o regiune îndelung disputată între Attica şi Beoţia (fig. 6, p. 180).

OVIDIU

Poetul latin P... Ovidius Naso (43 – 17/18 c.n.) trăieşte to timpul lui Augustus. Autor al Metamorfozelor, al unor elegii de dragoste şi al Artei iubirii, este exilat de Augustus, în 8 o.n., din motive obscure, Ja Tomis (azi Constanţa), la Marea Neagră, unde raieşte ultimii zece ani de viaţă într-un exil insu-U (P250) – Aici's Crie elefiii Tristele Ş* Pontil* H3 J

e din SOGDIANA pe care Alexandru îl în Ul 327 şi cu a

cărui fiică se căsătoreşte (p. 50).

Fig. 39. TEATRUL DIN OROPOS: CLĂDIREA SCENEI (după E. Fiechter, Die baugeschichtliche Ent-wlcklung des antiken Theaters)

Teatrul din Oropos face parte din sanctuarul eroului ghicitor şi tămăduitor Amfiaraos, instalat pe coasta nordică a Atticii, pe strâmtoarea Eubeii. El este construit în secolul III şi, în ciuda dimensiunilor reduse, oferă un bun model de dispunere specifică teatrelor elenistice. Clădirea scenei avea 4 m în adâncime şi se deschidea larg, la etaj, prin cinci mari spaţii de acces pe estrada prosceniului, care înainta în orchestra. Estrada era susţinută de o colonadă dorică formată din opt pilaştri pe faţa cărora era adosată câte o semicoloană. În spaţiile dintre coloane se puteau însera panouri pictate formând fundalul pentru evoluţiile corului în orchestra. Alte panouri puteau fi plasate la etaj în spaţiile de acces ale scenei pentru a servi de decor acţiunii ce se desfăşura pe prosceniu.

PAFLAGONIA

Regiune din Asia Mică, pe coasta Mării Negre, Bitinia şi Pont, unde se afla cetatea greacă SIN01 l (fig. 7, p. 214).

PAFOS

Cetate greacă din Cipru, pe coasta de vest a considerată locul de naştere al Afraditei cu.

PAIONIOS DIN EFES f.

Arhitect din a doua jumătate a secolului IV. – borează la construcţia templului Artemidei din şi a celui al lui Apolo de la DIDYMAI (p.

11*

pă LENE

Cea mai vestică dintre cele trei peninsule care prelungesc spre sud Calcidica şi care sunt, de la est spre

vest, Acte (cu muntele Atos), Sitonia şi palene (p. 261).

PAMFILIA

Regiune de coastă în sudul Anatoliei, între Licia la vest, Pisidia la nord şi Cilicia la est (fig. l, p. 31) Cetatea cea mai importantă este portul ATA-LEIA (Adalia) întemeiat de ATALOS II (p. 267).

PAN

1. Zeu rural, adesea însoţit de Nimfe (U. 255).

2 Pan al desertului, asimilat zeului egiptean MIN (p. 475).

PANAITIOS

Filosof din secolul II, originar din Rodos, care exercită o influenţă profundă asupra romanilor cultivaţi ai vremii sale prin intermediul Cercului Scipionilor. Posidonios din APAMEEA este elevul său (p. 540).

PANATENEE

Sărbătoare religioasă la Atena, celebrată în fiecare an în iunie – iulie, în cinstea zeiţei Atena, protectoarea cetăţii. Din patru în patru ani, ceremonia căpăta o solemnitate deosebită: erau Marile Pana-tenee, cu jocuri şi ceremonia schimbării peplosului zeiţei (vezi Civil, gr., p. 219). Drumul pe care-l urma procesiunea trecea prin agora.

PANHAIA

Regiune mitică din Oceanul Indian, unde are loc călătoria imaginară a lui EVHEMEROS (p. 502).

PANTICAPEION

Colonie a Miletului, întemeiată la Marea Neagră, Pe Bosporul cimerian, (strâmtoarea Kerci) în Crimeea, capitala Regatului Bosporan (p. 216; fig 7, p. 214). Monede din Panticapeion (îi. 179 – 180).

PAPIRUS

Vezi Civil, gr., p. 324 şi urm. Contribuţia papirologiei

(p. 19).

PARADOXOGRAFIE

literar care ţine de istorie şi de geografie şi se ocupă cu strângerea faptelor extraordinare sau 11S UrPrinzătoare (paradoxa). A influenţat istorici pre<m DIODOR sau PAUSANIA (p. 467).

PARAMON

Epitet al lui Hermes, asociat în LIBIA cultului va tălui său Zeus AMON şi mamei sale Hera AM (X NIA. Erau toţi trei obiectul unui cult la OLIMPIA, Hermes Paramon este reprezentat pe monedele din Cirene cu coarne de berbec, ca Amon, dar imberb (p. 47 fi).

RARMENION

General macedonean, colaborator al lui FILIP n apoi al lui ALEXANDRU CEL MARE la începutul operaţiunilor întreprinse de acesta în Asia (p. 26, 34). Vârsta şi experienţa să fac să i se încredinţeze cele mai înalte posturi, dar, treptat, i-egele îl îndepărtează, lăsându-l în urma lui, la Ecbatana, în 330, încredinţându-i paza vistieriei şi a liniilor de comunicaţie ale armatei care înainta spre est. După complotul şi executarea fiului său FILOTAS, este ornorât şi el (p. 38, 44 şi urm.).

PĂRŢI

Populaţie nomadă din Asia centrală (fig. 2, p. 43) a cărei origine exactă, geografică şi etnică, nu e>le cunoscută. Ei apar puţin după mijlocul secolului III în Partiena, satrapia Imperiilor ahemenid şi se-leucid, situată în estul Mediei şi în sudul Mării Caspice. După ce o cuceresc, omorându-l pe satrapul îndrăgoras (239 – 238), se stabilesc aici luând de acum numele de părţi care face să fie uitat vechiul lor nume (parni sau aparni). Comandantul lor, AR-SACE, întemeiază dinastia Arsacizilor şi un stat a

cărui expansiune teritorială devine considerabilă în secolul următor sub MITRIDATE I (171 – 138/137). Foarte curând părţii asimilează tradiţiile iraniene şi se amestecă în masa populaţiei băştinaşe. Lupta lor ulterioară împotriva Seleucizilor, apoi împotrivă. Romei apare ca o reacţie a populaţiilor din Asia la cucerire. Frontiera este fixată în cele din urmă pe Eufrat (p. 27, 160, 185, 188 – 190, 210 şi urm., 234.238).

PĂŞITELES

Sculptor grec din secolul I î.e.n. care devine cetăţean roman. Era originar din Italia meridională. Pliniu cel Bătrân îl menţionează la loc de frunte ca un artist contemporan cu Pompei. Realizează la Roma o statuie a lui Jupiter în aur şi fildeş, potrivit tehnicii tradiţionale a marilor statui de cult. Scrisese un tratat în 5 cărţi despre capodoperele sculptorilor din lumea antică. Practică sculptura în îna „mură şi bronz, ca şi orfèvreria. I se atribuie afirmaţia că „modelajul este baza orfèvreriei, a sculpturii şi a statoarei; în ce-l priveşte, deşi este Pe primul loc în toate aceste arte, n-a executat niciodată o lucrare fără să o fi modelat în prealabil". Ţinut din discipolii sui, Stefanos, a semnat o statuie (păstrată la Roma, Vila Albani) ca „elev al lui păşiteles" (p. 547, 562).

PASTIŞA

Cuvântul (literal „pătat") e folosit pentru a desemna o operă de artă compusă din elemente împrumutate din lucrări anterioare, care pot fi foarte diferite ca stil. Acest gen de opere hibride a cunoscut o anumită răspândire în secolul I î.e.n. P. 547).

PATRAS

Cea mai importantă cetate din AHAIA, la intrarea în Golful Corint. Se remarcă îndeosebi ca port pentru relaţiile

cu Italia de sud (îndeosebi prin Bren-tesion, Brundisium, azi Brindisi) după cucerirea romană (p. 259; fig. 6, p. 180).

PATRE

Cuvântul desemnează o subdiviziune a colăţii, cu caracter religios şi politic totodată, care, în anumite oraşe ioniene, ca Tasos, corespunde fratriei (vezi Civil, gr., p. 217, 294). Pentru a deveni cetăţean, trebuia să fii înscris într-o parte (p. 290).

PATROCLE

Amiral al lui PTOLKMEU ÎI FILADELFOS, care operează pe coastele Atticii în timpul războiului lire-monidiac. O insuliţă vecină cu capul Sunioii se numeşte până astăzi insula lui Patrocle (p. 135).

PAULUS AEMILIUS

— Aemilius Paulus Macedonicus (născut circa 228, mort în 160), consul în 182 şi 168, poartă cu succes al treilea război macedonean şi repurtează victoria de la Pidna (p. 177 – 178). Pilastrul lui Paulus Aemi-Hus de la Delfi (ti. 43 – 44). Vezi AEMILTUS PAULUS.

PAUSANIA

Foarte răspândit nume de bărbat, în special Pau-ania Periegetul, istoric din secolul II e.n., autor al Prnegezei Greciei, descriere în 10 cărţi a Greciei Peninsulare (fără insule şi Grecia de Nord şi nord-vest). care serveşte de ghid călătorului de astăzi, ca?) celui de odinioară. El introduce numeroase digresiuni istorice şi geografice de un viu interes (p. 304, ormă de cântec coral în cinstea unei divinităţi, şt, eo-bi a lui Apolo, al cărui epitet este Pean

„Sistind asupra funcţiei de zeu-vindecător). Mai mun, peani setnt pe inscripţii (de os Isylos, Filodamos) ... 482).

j vil. stnic, cave-l inso-2 «2I3)

PF. DAGOG

* „V c’ ţeste? pe co i de la’s

Încep în de Gnosis remarcabile Unul din ele
(p. 412, 545; fig2, P*»
săritura, gr., p. 09, vol. H) PENTERA
t vâslaşi la o ramă.
PERDICAS

Ofiţer macedonean în serviciul lui Alexandru, biliarii după moartea lui HEFAISTION, însărcinat cu re-iâenţa de facto după moartea regelui, apoi asasinat de generalii săi în cursul luptei împotriva lui PTOLEMEU (p. 69 – 76).

PEREEA

Teritoriu ocupat de o cetate insulară pe continentul vecin (p. 168, 281).

— a-c-uW1
PEKGAM dominând valea <—w
Cetate 8 reacu din M! egatului Abrfor «”.
93 – 94).

«Sal aoraesticl, oaie capra. g. %. fie după o pregătire îndeluneau» i e i Lapergum

$* i-răuâsfi «Siw-ţi prefe – STAU de a sfârşitul antichităţi, lucrări acest
(p. 51, 440, 536).
tului. agora).

Înrege al Macedoniei * * dinastiei Antigonizuior Este învins în lfăe. Se spune moare în închisoar el a A Ibanelăsându-l să doarmă că paznicii l-au făcut» «t (p. 175 – 178; H. 42).

PICIOR el. – în baza feluritelor sis-unitate de Iun gime care ta z acă. Valoarea teme de măsura folos «e m şi 0%35 m>
să diferă, potrivit fqe-UVrelua? de romani) şi.

piPiciorul attic. de 0,296 m («. it in tot Orien-ciorul „ptolemaic", de f» îţi v tul grec) sunt cele mai răspândite.

PICTURA Arta principală la tură (vezi Civil. 9T\., tem aprecia decât în! pictor lui Alexandru

LEŞ's

11 Q ţie unanimă (il 248) pe 119 următoare. Au fost transmise tişti din perioada următoare, fără ca aproape niciunul din ei să poată fi pus în raport sigur cu o opo ră păstrată, în afara lui FILOXENOS din ERETHIA, căruia i se atribuie cu verosimilitate originalul Afo-zaicului lui Alexandru (îi. 244) şi Timomahos din Bizanţ (dată nesigură) a cărui Medee este probabil reprodusă într-o frescă din Pompei. Din mărturii de acest fel reiese nivelul înalt al virtuozităţii tehnice şi inspiraţia nobilă şi rafinată a acestei arte atât de gustată de amatorii greci şi romani (p. 560, 561). Câteva vestigii ale decoraţiunilor murale sau mozaicurilor pavimentale din casele particulare, de la sfârşitul secolului IV până la începutul secolului I, permit stabilirea etapelor: mozaicurile de la Pe la (îi. 240 j, frescele (încă insuficient publicate) de pe mormintele princiare de la VERGINA, cupola pictată de la Ka/an-Hk (U. 256) stelele funerare din NOLOS (îi. 193), mozaicurile şi picturile murale (îi. 63) de la DELOS. O mare parte din documentaţie provine din Italia: vile romane (Livia, Farnesina) şi mai ales case din Campania (Pompei, Herculanum, Boscoreale, Boscotrecase). Este sd «un că decoraţiunile pictate de pe pereţii şi pardoselile din mozaic au fost executate de atelierele greceşti sau de tradiţie greacă (p. 548 şi urm.). Este totodată riscant ca acestea să fie considerate ca „pictură romană", cum s-a încetăţenit obiceiul: ar fi ca şi cum am boteza „pictură franceză" decoraţiunile lui Primatice sau Rosso din

Castelul de la Fontainebicau. Meşterii care au executat aceste decoruri au găsit inspiraţia şi şi-au format tehnica în tradiţia atelierelor elenistice de care se leagă direct, împrumutând subiecte şi tuşe. De aceea putem apela fără rezerve la aceste documente pentru a ne informa asupra picturii elenistice (îi. 209, 241, 249, 251, 253, 255, 258). Problemele au fost încurcate după bunul plac de frazeologia estetico-filosofică a istoricilor de artă, rare operează cu noţiuni confuze sau arbitrare (de exemplu, sugestia spaţiului şi profunzimii, care s-ar deosebi de la o epocă la alta, ca şi cum aceste efecte iluzioniste n-ar fi fost inerente oricărei forme de pictură sau basorelief) şi disting subtil etape cronologice pornind de la analizele lor, chiar când lipsesc olementele obiective de datare. Aceeaşi metodă supărătoare a avut consecinţe nefaste în studiul sculpturii şi continuă însă să împiedice progresele cercetării.

PIDNA/PYDNA.

Oraş din Macedonia, în Pieria, lângă coasta Golfuri

Termaic, unde Paulus Aemilius îl nimiceşte pe PE V-SEU (168) (fig. 3, p. 74).

PIERIA

Regiune de coastă în sudul Macedoniei, de-a un7.

ţărmului occidental al Golfului Termaic (Salonic).

PILON

njspozitjv monumental servind de intrare unui templu, specific în arhitectura egipteană. Uşa e încadrată de două turnuri groase dreptunghiulare cu ziduri uşor înclinate (în trunchi de piramidă).

PINAKES

Cuvânt însemnând „tablete" sau „tablouri". Astfel sunt desemnate cataloagele sistematice ale literaturii

greceşti alcătuite de CALIMAH (p. 531).

PINDAB

poet liric din prima jumătate a secolului al V-lea, foarte admirat de Calimah (vezi Civil, gr., p. 331 şi 102, vol. II).

PIRATERIE

Vezi p. 140, 154, 218, 222 şi urm., p. 453.

PIRON/PYRRHON

Filosof din a doua jumătate a secolului IV şi începutul secolului III, născut la ELIS, întemeietor al scepticismului. Participă la expediţia lui ALEXANDRU, apoi revine şi trăieşte predând la Elis (p. 537).

PIRUS/PYRHUS

Regele moloşilor, din familia Ea ciziilor. Alungat din regatul său de CASANDRU în 302, se refugiază pe lângă Demetrios Poliorcetes, apoi se ceartă cu el şi se întoarce în Epir în 297 după ce a fost un timp osta-tec la Alexandria, unde PTOLEMEU I îl simpatizează şi-i dă în căsătorie pe fiica sa vitregă, Anti-gona, fiica Berenicei I şi sora lui MAGAS. P. revine în regatul său şi devine suveranul Ligii epiroţilor. Apoi se căsătoreşte cu LANASA, fiica lui AGA-TOCLE, şi ocupă Corciră (puţin timp) şi coasta ioniană cu oraşul AMBRACCIA, pe care îl face capitala sa. Se aliază cu LISIMAH pentru a-l alunga pe Poliorcetes din Macedonia în 288, apoi e nevoit să-i cedeze lui Lisimah cuceririle din Macedonia şi Tesalia. La sfârşitul anului 281 e chemat în Italia de oraşul TARENT şi se angajează într-o acţiune în Occident, unde va rămâne până în 275. La întoarcere îl atacă pe Antigonos Gonatas, îi smulge pentru° vreme Macedonia, o pierde apoi din nou, în sfâr-Sit, atacă zadarnic Sparta şi moare la Argos într-o luptă de stradă în 272 (p. 98 – 103, 129 – 132; U. 27 şi de la din Caria' Datele

lui Mausolos şi al Adei inv Inscripţii recent descoperite la Xantos ne oferă uormaţii cu privire la el.

r-misă de atenieni la sanctuarul n anumite împrejurări (p. 482 – 483).

(p

PLACF.T

Cerere adresată direct regelui de un particular (p. 349).

PLAUT

T. Maccius Plautus, poet comic latin, mort în 184, de! a care s-au păstrat 20 de comedii, ce constituie imitaţii după comedia nouă (MENANDRU, FILEMON, Difilos) despre care ne dau informaţii preţioase.

PLINIU CEL BĂTRÂN

C. Plinius Secundus (23 – 79 e.n.), înalt funcţionar's [savant roman, mort în timpul erupţiei Vezuviulul. care distruge Pompeiul. Istoria naturală, în 37 de cărţi, este o sumă de cunoştinţe ale epocii, întemeiata pe vaste lecturi. Cărţile 34 şi 35 sunt bogate în informaţii asupra artei antice (sculptori şi pictori) (U. 167).

PLUTARH

Filosof grec născut la CHERONEEA (circa 45 – 125 e.n.). Scriitor fecund, a publicat, pentru a servi ca ternă reflecţiei morale, serii de Vieţi paralele ale marilor bărbaţi comparând de fiecare dată un grec şi un roman. Biografiile constituie o sursă foarte preţioasă pentru istorie (p. 17).

POECILE/POIKILE

Portic de la Atena împodobit cu picturi din secolul V (vezi Civil, gr., p. 104, vol. II).

POLEMON DINR ILION

Perieget din prima jumătate a secolului al lâlea (p. 464).

POLIBIU

Istoric şi om politic grec din secolul II, mori la 82 de ani între 229 şi 220. Fiul lui Lycortas, cetăţean de vază din MEGALOPOLIS, în Arcadia. Adus ia Roma ca ostatec după Pidna (168), rămâne aici până în 150 şi se împrieteneşte cu tânărul Scipio Demilianus şi tovarăşii săi. După 146, se foloseşte de aceste bune relaţii pentru a aduce servicii aheenilor. Scrie numeroase lucrări (printre care o biografie a lui Filopoimen) şi mai ales cele 40 de cărţi ale Istorici unhwsale, care tratau evenimentele din 220 până în 144 (p. 16, 197).

POLIS

Numele grec al cetăţii. Desemnează oraşul, prin op0 ziţie cu satul, hora (p. 376) şi totodată comunitatea politică organizată în cetate (vezi Civil, gr., p12-şi urm.). Cultul Polisului (p. 512).

POLYEUCTOS

Sculptor care face o statuie a lui DEMOSTENE în 280 (P558).

POLYPJERHON

Ofiţer macedonean. Luptă sub Alexandru şi Antipa-tros, care, la moartea sa, în 319, îl numeşte epimelst al regilor. Nereuşind să se impună, CASANDRU îi alungă din Macedonia în 316. Luptă un timp în Pe-lopones, apoi dispare (p. 78 şi urm.).

POMPEI

Cn. Pompei us Magnus (104 – 48) se căsătoreşte cu fiica vitregă a lui SYLLA, i se încredinţează sarcini militare de către dictator, luptă împotriva lui SERTO-RIUS în Spania. Consul în 70, obţine apoi conducerea operaţiunilor militare împotriva piraţilor (67) şi a lui MITRIDATE (68) şi poartă campanii victorioase în Orient. În 60 – 59. Încheie

cu CEZAR şi CRASSUS primul triumvirat. Tulburările de la Roma îl fac să se opună lui Cezar, rivalitate care se încheie la FARSALOS (48). Se refugiază în Egipt pe lângă Ptolemeu XIII care îl asasinează (p. 226 şi urm., 229; il 48).

PONT

Regiune din Anatolia, de pe malul Mării Negre, ce se întinde de la râul Halys în vest până în Colhida la est (fig. 4. p. 124). La sud, Pontul se învecinează cu Armenia, Capadocia şi Galatia. Organizarea regatului Pont (p. 212 şi urm.). Provincia romană Pont (p. 228). Regatul clientelar creat de ANTONIUS (p. 238 – 239). Oraşele din Pont (p. 264).

POPOARELE MARII

Năvălitori de origini diferite care ameninţă coastele Egiptului faraonic în secolele XIII şi XII (p. 114; vezi Civil, gr., p. 38).

POPILIUS LAENAS (C.)

Consul în 172 şi 158, este însărcinat în 168 să prezinte lui ANTIOH IV pretenţiile senatului care voia să împiedice continuarea războiului împotriva Egiptului lagid (p. 183).

PORTIC

Curte sau piaţă, mărginită pe una sau două din laturile lungi de o colonadă. Folosirea lui constituie o trăsătură notabilă a arhitecturii elenistice (p. 400 – şi Ur-n.; U. joi, 103).

DIN PE LA

epigramist din prima jumătate a secolului III, i1 dedicaţiei de pe Farul din Alexandria (p. 416) ai celei din sanctuarul lui Zefirion (p. 477, 533).

lui Consilier al în

(P

139)
ROSKYNESIS regelui; obicei
(p51)
PROS
Ordonanţa regala CP-PROSTAGMA

OGENES
IV, orii a mătate a ta ta cetatea
Brusa)
*
niciat de in «j—…
PBUSIAS
1. P. Îi regele Bitiniei (circa 230 – 182), îl primeşte pe HANIBAL după bătălia de la Magnesia pe Sipylos ţigO-189), acceptând apoi să-l predea romanilor (p.
174).
2. P. H* f-ul precedentului (circa 182 – 149), leagă relaţii de prietenie şi alianţă cu Roma, dând dovadă de servilism (p. 191). E ucis din ordinul fiului său
NICOMEDES II. Statuia sa se află lui Delfi pe un pilastru înalt care a fost reconstruit.
PSENEMFAIA –.; „/”).
Târg din Delta Nilului (p. 385 şi urm.).
de către PTOLER>” i (i
a (P. «7).
PTOLEMAIS
PTOLEMEU
lţi macedoneni şi în special
3 M, mor. În
— cu dintr-o primă ce dintre rare
GAS. Ea îi dtau, este W CTOLEMEU II („NOE II (născuta în – °, 70, 75, 83 – 84, 308). Şi-a TOB» im; il-2 46

Fiul m; se cu sora sa mai mare, Arsinoe II, văduva socrului său Lisimah şi a fratelui său vitreg, P. Keraunos Domneşte doi ani împreună cu tatăl său (285 – 283), apoi singur începând din 283 – 282 (p. 105, 109, Ui şi urm.; il. 28).

3. P. III Evergetes, născut în 284, fiul lui P. Îl şi al Arsinoe i I, moare în 222 – 221. Se căsătoreşte cu BERENICE II, fiica lui Magas, în 246, în momentul în care îi succeda tatălui său. Ea îi dăruieşte patru copii, printre care Ptolemeu IV, Magas şi ARSINOE III (p. 116 şi urm.; p. 142, 146).

4. P. IV Filopator, născut către 240, fiul precedentului. Succedându-i tatălui, o omoară pe mamă, Berenice II, şi pe fratele său Magas, apoi se căsătoreşte cu sora su Arsinoe III (p. 146, 157 şi urm., 163; il. 35).

fi. P.V. Epifanes, născut în 210, fiul precedentului. Se căsătoreşte cu CLEOPATRA I. fiica lui ANTIOH III, care-i dăruieşte trei copii: P. VI, P. VIII şi CLEOPATRA II. Moare în 180, otrăvit de curtenii săi (p. 163, 210).

6, P. VI Filometor, născut către 184 – 183, nu era decât un copil la moartea tatălui său în 180. Mama sa Cleopatra I preia regenţa. P. VI se căsătoreşte cu sora sa Cleopatra II în 174. Ea îi dăruieşte patru copii, printre care: Cleopatra Thea, P. VII şi Cleopatra III. Moare în 145 după o ceartă sângeroasă cu fratele său P. VIII (p. 182 şi urm., p. 200 şi urm.).

7. P. VII Neos Filopator, fiul precedentului, născut în 161, îi succede tatălui său în 145 şi e asasinat în 144 (p. 202 – 204).

8. P. VIII Evergetes II FYSCON, fiul lui P. V, a fost regele CIRENEI între 163 – 145. În 144, se căsătoreşte cu

sora sa Cleopatra II, apoi cu nepoata sa Cleopatra ÎŢI care-i dăruieşte 5 copii: P. IX, P. X şi trei fiice numite toate Cleopatra. Avea de asemenea un fiu bastard, P. Apion, care este regele Cirenei. P. VIU a redactat 24 cărţi de Memorii (p. 203 şi urm).

9. P. IX Soter II Lathyros, după certuri cu mama sa Cleopatra III şi fratele său P. X, domneşte din 88 în 80 (p. 210 – 212, 230). Căsătorit cu sora sa Cleopatra IV, cu care are patru copii, printre care P. XII, Berenice III şi Cleopatra V.

ÎO. P. X Alexandru I, fratele precedentului, domneşte în Cipru din 110/109 până în 107/106, apoi în Egipt clin 107/106 până în 88, susţinut de mama sa Cleopatra II pe care o asasinează totuşi în 101. Moare în 88 într-o luptă pe mare împotriva fratelui sau P. IX (p. 211).

11. P. XI Alexandru II. fiul precedentului, a fost luat prizonier în Coş de Mitridate Eupător în 88,! „1" preună cu fratele său P. XII. Este eliberat de SYL – flă în 84 şi ajunge la Roma. În 80, la moartea lui P-U* Sylla îl trimite pe P. XI la Alexandria, dar acesta re într-o încăierare la câteva zile după sosire

1 p XII Neos Dionysos Auletes, fratele precedentu-l" –, îi succede în 80. Se căsătoreşte cu sora sa Cleo – atra V, care-i dăruieşte 6 copii, printre care Cleo-natra VI, Cleopatra VII (Marea Cleopatra) şi P. XIII. Lunga sa domnie este. frământată de diverse tulburări (o 231 şi urm.).

13 P. XIII, fiul precedentului, născut în 61, se căsătoreşte cu sora sa mai mare, Cleopatra VII (cealaltă soră, Cleopatra VI, murise în 57). îl asasinează pe Pompei în 48 şi moare şi el, înecat în Nil, în cursul unui atac al romanilor împotriva taberei sale în timpul răscoalei din Alexandria (p. 232 şi urm.).

14. p. XIV Filopator, fratele precedentului, se căsătoreşte în 47 cu sora sa Cleopatra VII, care-l otrăveşte în 44 (p. 235).

15. P. XV Caesar, numit CESARION, fiul lui Iulius Cezar şi al Cleopatrei VII, născut în 47, este nominal asociat la putere cu mama sa, din 44 până la moartea Cleopatrei, în 30, fiind apoi omorât din ordinul lui Octavianus (p. 235, 240, 244).

16. P. Keraunos, fiul lui P. I Soter şi al Eurydicei, prima sa soţie, îl asasinează pe Seleucos I în 280, se căsătoreşte cu Arsinoe II, văduva lui Lisimah, îşi atrage ura acestuia omorând pe cei doi copii ai lui Lisimah şi moare în 280/279 într-o luptă împotriva galaţilor (p. 108 – 110).

17. P. Apion, fiul nelegitim al lui P. VIII şi regele Cirenei după moartea tatălui său, lasă Cirenaica moştenire romanilor; moare în 96 (p. 211 – 212).

18. P. Memfites, fiul lui P. VIII şi al Cleopatrei, născut în 144/143, e omorât din ordinul tatălui său în 131 (p. 205).

19. P. Filadelfos, fiul lui Antonius şi al Cleopatrei. căruia îi revenea Siria şi Cilicia prin „donaţiile de la Alexandria 1. Nu se ştie ce se întâmplă cu el după moartea părinţilor săi (p. 240, 244; il. 28).

20. P., ofiţer lagid, al cărui epitaf s-a păstrat (p. 507).

PUNICE (RĂZBOAIELE)

Ele opun Roma Cartagmei. Primul durează din 264 în 241 şi se încheie cu victoria navală romană de lângă insulele Egate; Cntragina pierde acum posesiunile din Sicilia. Al doilea (218 – 201), condus de HANI-BAL, duce Roma în pragul înfrângerii, dar în cele din urmă, după bătălia de la Zama, Cartagma e silită să capituleze. Al treilea (149 – 146) are drept scop distrugerea Cartaginei,

care se şi realizează.

U7

PYTEAS

gator şi geograf din Marsilia, în a doua juma-a secolului IV. în cursul unei explorări în Ocea-Atlantic, către 325, el ajunge în nord până la

Tule, insulă neidentificată, dar situată dincolo de Marea Britanie (p. 523).

PYTEOS

Arhitect al Mausoleului din Halicarnas (360 – 350) şjt mai târziu, al templului zeiţei Atena de la PRIENE, A scris o lucrare pe care a folosit-o VITRUVIU (p. 390).

PYTO

Nume vechi al Delfiului, folosit mai ales în textele poetice şi în oracole. Grecii au derivat de aici epitetele pitian (al lui Apolo), pitic (al sanctuarului), ca şi numele pitaidei.

Q

CVADRIGA

Atelajul unui car cu patru caiţii. 256).

QUINTUS CURTIUS

Q. Curtius Rufus, istoric roman a cărui datare este controversată (probabil în secolul I e.n.). A redactat o Istorie a lui Alexandru cel Mare în 10 cărţi care s-au păstrat parţial. Dorind să instruiască şi să placă, a căutat efecte patetice şi retorice (p. 29).

RAFIA

Localitate la frontiera între Egipt şi Palestina, unde

PTOLEMEU IV învinge trupele seleucide ale lui

ANTIOH III în 217 (p. 158 şi urm.; fig. 2, p. 43 şi urm.).

RODOS

Această mare insulă din Sporade, cu sol fertil şi bine aşezată în faţa Cariei, a jucat un rol considerabil în viaţa politică a Greciei din secolul IV, datorită întemeierii, în extremitatea nord-estică, a marii cetăţi Rodos, care se adăuga vechilor cetăţi lalysos, Cami-ros şi Lindos (fig. l, p. 31). Eliberată de sub dominaţia nhemenidă de Alexandru, în 334, insula şi cetatea Rodos cunosc o prosperitate crescândă. Oraşul rezistă lui Demetrios Poliorcetes în 305 – 304, construieşte faimosul colos (executat de Hares din Lindos) la sfârşitul secolului, suferă consecinţele unui puternic cutremur de pământ în 227. Se aliază cu Roma împotriva lui II LIP V, ceea ce-i aduce câş-ţi guri teritoriale pe coasta anatoliană, pe care trebuie să le cedeze după PIDNA. Se resimte de pe urma prosperităţii Delosului, declarat port liber în 166. Restă lui MITRIDATE în 88, dar e cucerit şi jefuit Cassius în 42, în cursul războiului civil, în epoca tenistică este o piaţă activă, care atrage artiştii şi eetorii. siguri că vor găsi aici clienţi şi auditori. APOT. ONIOS se întoarce aici după eşecurile sale de la Alexandria, PANAITIOS era originar din Rodos, Posidonios se stabileşte în insulă. CICERO, LUCREŢIU, CEZAR vin să studieze tot aici. Alături de Atena şi Alexandria constituie, timp de trei secole, unul din marile centre culturale din Mediterana Orientală (p. 37 89, 111, 163 – 164, 168 – 171, 219 – 221, 364, 545; fig. 36, p. 179, vol. II; il. 6, 82, 152, 214).

ROXANA

Principesă din Sogdiana, fiica lui OXYARTES, pe care Alexandru cel Mare o ia de soţie în 227. îi dăruieşte un fiu născut după moartea tatălui. Casan-dru îi omoară pe amândoi în 310 (p. 50, 62, 81, 86).

RUTILIUS RUFUS (P.)

Legat al proconsulului Q. Mucius Scaevola în Asia în 93 (p. 217).

SACII

Sciţi nomazi care ocupau, în Asia Centrală, regiunea situată în nord-estul Sogdianei (fig. 2, p. 43), dincolo de fluviul laxarte (Sîrdaria). Alexandru încheie un acord cu ei (p. 48 – 49).

SAFO

Poetesă din Lesbos, la sfârşitul secolului VII şi începutul secolului VI.

SAMOTRACE

Insulă din nordul Mării Egee (fig. 3, p. 74), unde se află sanctuarul Cabirilor (p. 118, 178, 489 – 491; fig. 29, p. 490, 30, p. 492 şi 31, p. 494).

SANDRACOTOS

Transcrierea greacă a numelui indian Chandragupta. Rege fondator al dinastiei Mauryas în regiunea Gangelui, în 321, se extinde apoi până la Indus şi negociază cu SELEUCOS I, care-i cedează teritorii întinse în schimbul a 500 de elefanţi (p. 86, 451).

SARDES

Capitala Lidiei (fig. l, p. 31), situată la poalele muntelui Tmolos (la peste 2000 m), pe malurile Pactolului afluent al Hermosului. Important templu al Artemidei (p. 101; il. 5).

SATRAPIE

Subdiviziune teritorială a Imperiului ahemenid, pâs". trată de Alexandru, condusă de un satrap.

SCENA/SKENE

Construcţia scenei, ridicată într-un teatru în spatele orchestrei pentru a servi drept fundal jocului actorilor şi drept culise. Funcţia sa se lărgeşte când apare prosceniul:

primul etaj al scenei serveşte atunci drept bază pentru estrada prosceniului (p. 431 – 432; fjg 39, p. 114, vol. II).

SCEPTRU

Unul din însemnele puterii regale (p. 336; //. 24S).

SCIPIO

Poreclă purtată de membrii unei importante familii nobile din Roma.

1. P. Cornelius Scipio Africanus maior (Scipio Africanul), consul în 205 şi 194, învingătorul lui HANI-BAL la Z AMA; sfetnic al fratelui său în campania împotriva lui ANTIOH III.

2. L. Cornelius Scipio Aemilianus Africanus Numantia. nu-s, fiul lui Paulus Aemilius, adoptat de fiul lui Scipio Africanul. Consul în 147 şi 134, distruge Cartagina în 146. În jurul lui se constituie „Cercul Sci-piorilor" (POLIBIU, PANAITFOS, poetul latin Lucilii. i M alţi romani de vază). Vizitează Egiptul în 140 – 139 (p 1 98, 204).

SCOPAS

Mare sculptor din secolul IV, egalul lui Praxitele şi al lui Lisip. Este şi arhitect (templul Atenei Alea din Tegeea). Lucrează la sculpturile Mausoleului din Hali-carnas şi ale templului Artemidei din Efes. Influenţă considerabilă asupra sculpturii elenistice (p. 554; il. 246).

SELASIA

Târg din Laconia, în nordul Spartei, pe drumul Argosului (fig. 6, p. 180), unde Cleomene III e învins în 222 de ANTIGONOS DOSON (p. 14 (5).

SELEUCIA

Numele mai multor oraşe întemeiate de Seleueizi.

1. S. pe Tigru, întemeiată în 312 pentru a servi de capitală imperiului lui SELEUCOS, în locul unde Tigrul se apropie cel mai mult de Eufrat (fluviile comunică printr-un

canal) (fig. 2, p. 43). Ocupată de părţi în 140, îşi păstrează libertăţile municipale.

2. S. din PIERIA, întemeiată către 300 pe cursul inferior al fluviului Oronte, la 10 kilometri de vărsare. pentru a servi drept port ANTIOHIEI (fig. 4, p.

asul e cucerit de PTOLEMEU III în 245 şi nu e Jeucerit de Seleucizi decât în 219. S din Cilicia, întemeiată de Seleucos I pe fluviul (fig. 4, p. 124).

SELEUCOS

Numele mai multor suverani din dinastia Seleucizij S. I Nicator, fiul macedoneanului ANTIOII, născut în 335 i îl urmează pe Alexandru în Orient. Comandantul cavaleriei în 323, apoi satrapul Babilonului, se ceartă cu ANTIGONOS MONOFTALMOS şi se refugiază la Ptolemeu cu ajutorul căruia reintră în Babilon în 312. Recucereşte provinciile orientale ale imperiului până la Ind; joacă un rol decisiv în bătălia de la Ipsos în 301. După căsătoria cu o iraniană, APAME, ia ca a doua soţie în 298 pe STR/V TONICE, fiica lui Demetrios Poliorcetes. I-o cedează fiului său ANTIOII în 293. îl ia ostatec pe Poliorcetes în 285 şi-l ţine la curtea lui până la moarte. îl învinge pe LISIMAH la Kurupedion în 281 şi e asasinat la scurt timp după aceea de PTOLEMEU KE-RAUNOS (p. 70, 76, 83 şi urm.; p. 92, 96 – 98, 327, 449, 520 – 521; il. 22 – 24).

2. S. II Kalinikos, fiul lui ANTIOH II şi al LAODI-CEI, domneşte din 246 în 226. Poartă al treilea război sirian şi luptă împotriva fratelui său ANTIOH HIERAX, Părţii invadează Partiena în 238. Moare în urma unei căderi de pe cal (p. 125 – 127).

3. S. III KERAUNOS, fiul precedentului, domneşte din 226 în 223 şi e otrăvit în timpul unei expediţii în Frigia împotriva lui ATALOS I (p. 127).

4. S. IV Filopator, fiul lui Antioh III, este asociat la putere de tatăl său în 189. Domneşte din 187 în 175. Asasinat de Heliodor (p. 173 – 174; 182).

5. S. V, fiul mai mare al lui DEMETRIOS II, îi succede tatălui său în 125, dar este curând asasinat din ordinul mamei sale Cleopatra Thea.

6. S. VI Epifanes Nicator, fiul mai mare al lui Antioh VIII, îl învinge pe unchiul său ANTIOH IX în <T> Şi este el însuşi învins în acelaşi an de ANTIOH X. Este ucis într-o încăierare în Cilicia (p. 210).

SEPTANTA

Biblia Septantelor (prin abreviere Septanta) este o traducere a Vechiului Testament în greacă (în realitate doar Pentateucos), pe care, conform unei tradiţii îndoielnice, Ptolemeu II Filadelfos ar fi pus să fie realizată la Alexandria de 72 de evrei (de unde numele de Septanta).

SERAPEUM

Sanctuar al lui Serapis. Cele de la Alexandria şi din

Memfis erau în mod deosebit venerate. La Memfis trăia taurul sacru Apis şi în necropola subterană se aflau mumiile taurilor sacrificaţi (p. 498; il 191).

SERAPIS

Zeu grec din Egipt, echivalent al zeului egiptean Osor-Hapis, care cunoaşte o anumită faimă în Egiptul lagid şi în restul lumii elenistice (p. 494 şi urm îi. 175).

SERTORIUS

Q. Sertorius, partizan al lui Marius împotriva lui Syl-la, este nevoit să cedeze în 81 provincia Hispania \ Citerior unui guvernator numit de Sylla. Atras de l lusitani, se află în fruntea răscoalei lor împotriva Ro\ mei şi recucereşte cu ajutorul acestora vechea sa provincie.

POMPEI îl învinge în 74; doi ani mai târziu, este asasinat de locotenenţii săi (conjuraţie condusă de Perpenna). MITRIDATE plănuia să se alieze cu el (p. 223).

SERVIUS

Gramatic latin (sfârşitul secolului IV – începutul secolului V e.n.) care redactează un comentariu al operei lui Vergiâiu (p. 504 – 505).

SICIONA

Veche cetate din Pelopones, la vest de Corint (fig. 6, p. 180), patria lui ARĂTOS, care o determină să intre în Liga aheeană (p. 136 şi urm.; fig. 10, p. 305).

SIDON

Oraş fenician pe coasta Siriei, între Tir şi Berytos (Beirut) (fig. 2, p. 43). S-au descoperit aici sarcofage sculptate, îndeosebi sarcofagul lui Alexandru (p. 267; il 16 – 18).

SIMONIDE

Poet liric şi epigramist (sfârşitul secolului VI – începutul secolului V), originar din Ceos (p. 533; vezi Civil, gr., p. 331).

SINCRETISM

Combinaţie între mai multe culte sau figuri divine (p. 498).

SINOPE

Colonie al Miletului pe coasta paflagoniană a Mării Negre (fig. 2, p. 43). Acolo se afla iniţial statuia lui Serapis realizată de BRYAXIS (p. 497). Oraşul, anexat regatului Pont de FARNACES I, în 183, devine capitală, fiind eliberat de LUCULLUS în 70 (p. 212, 225).

SIRACUZA

Guvernată de AGATOCLE (p. 93 şi urm.) Apelează la. PIRUSîn 278 (p. 130). Guvernarea lui Hieron II 1:

O î*8 S4 urm.). Cucerirea de către Marcellus în 212 (p. 150, 269, 519). Monedă din S. (îi. 34, 73).

SIRTE

Golf din Mediterana centrală, pe coasta Africii. Sirta Mă-e se a-l n vt stul Cirenaicii iar Sirta Mică în estul Tunisiei (fig. 5, p. 149).

SITOFILACI/SITOFYLAKES

Magistraţi care controlau piaţa de cereale în cetăţile greceşti (p. 281).

SMIRNA

Veche cetate ioniană din Asia, la extremitatea Golfului Hermos (fig. l, p. 31). Distrusă de regele Lidiei, Alyates, în 600, este reconstruită în Antigonos Monof-talmos şi de Lisimah pe o aşezare vecină (la 4 kilometri) şi este foarte prosperă până la sfârşitul antichităţii (p. 370; il 227, 228, 234).

SOGDIANA

Provincie din Asia centrală, situată în nordul Bac-trianei, dincolo de fluviul Exus (Amudaria) (fig. 2, p. 43). Cucerirea sa de către ALEXANDRU (p. 49 şi urm.).

SOMATOFILACI/SOMATOFYLAKES

Literal „paznici de corp". Mai întâi unitate militară de elită în armatele elenistice; apoi, titlu onorific purtat de anumiţi demnitari ai curţii regale (p. 348).

SOSIBIOS

Minis. tru al lui PTOLEMEU III, PTOLEMEU IV şi PTOLEMEU V (p. 157, 162).

SOSTRATOS DIN CNIDOS

Arhitect şi inginer, fiul lui Dexifanes. În 285 – 280 construieşte Farul din Alexandria şi-i comandă dedicaţia lui POSIDIP din PE LA.

ROTER

Epitet însemn! nd „salvator”, adăugat numelui unor divinităţi (între altele Zeus) şi unor suverani (PTOLEMEU l, PTOLEMEU IX, ANTIOH I, SELEUCOS III).

SOTERIA

erbare instituită la Delfi în cinstea lui Apolo Pitianul şi a lui Zeus Soter pentru a celebra salvarea sanctuarului în timpul invaziei celte din 279 (p. 132).

SPARTA – cu pnoca elenistica.

„Rol de importanţă redusa în epoca.

133 ciuda eforturilor succesive ale unor în precum AGIS III, AREUS, AGIS IV, CLEOMENE în sau tiranul NABIS (p. 40, IM-135, 138 – 140, 143 şi urm., 165, 173).

SPERLONGA

Grotă de pe coasta Italiei, în nordul Gaetei, unde s-au descoperit recent vestigiile unei importante decoraţii în marmură (grupuri sculptate), executate, cei puţin în parte, de autorii Laocoonului (p. 551).

STADION

Instalaţie amenajată pentru alergări. În jurul unei piste lungi de un stadiu şi delimitată de o linie de plecare (afesis) şi una de sosire (terma) sunt amenajate bănci de piatră şi un val de pământ pentru spectatori. Pe stadioane, construite de obicei în apropierea unui sanctuar, au loc jocuri atletice.

STADIU

Unitate de lungime reprezentând 600 de picioare. Lungimea stadiului variază după cea a piciorului. La Olimpia ea reprezintă 192, 27 m.

STAGIRA

Cetate situată pe coasta orientală a Calcisului, nu departe de vărsarea Strymonului (fig. 3, p. 74). Colonie a insulei Andros. ARISTOTEL era originar de aici (de unde şi

apelativul său, „Stagiritul”, care i se da uneori).

STAŢER

Termen care desemnează moneda servind drept baza unui sistem monetar. Pentru aur este didrahma, iar pentru argint în general didrahma, uneori tetradrahma.

STEFANOFOR

Literal „cel care poartă coroana”. Desemnare curentă a monezilor ateniene ale „noului stil”, prin aluzie la coroana ce figurează pe revers în jurul cucuvelei (U. 65 – 66).

STEFANIT

Literal „cu coroană, împodobit cu coroană1. Epitet folosit pentru concursurile atletice al căror premiu este doar o coroană din frunze, fiind exclusă orice sumă de bani (p. 436).

STEFANOS

Sculptor din secolul I î.e.n., elev al lui PĂŞITELES.

care a semnat o statuie de marmură, reprezentând un efeb gol, şi păstrată la Roma, la vila Albani (P.

547).

STOICISM, STOICI… –;

Doctrină filosofică întemeiată de ZENON care preda în porticul (stoa) POECILE (p. 504 şi urm.; p. 540 şi urm.) …

STRABON

Istoric şi geograf grec, originar din AMASEEA. Născut în M-63, moare în 25 e.n. Vine în mai multe rânduri] a Roma şi călătoreşte mult (în Egipt, Siria, Armenia). Istoriile sale continuă opera lui Polibiu; Ceografict, în 17 cărţi, s-a păstrat.

STRATEG

1. Magistrat al cetăţilor greceşti, însărcinat cu

comanda trupelor. Funcţia cunoaşte extindere la Atena în epoca elenistică (p. 286).

2. Ofiţer însărcinat de un suveran să controleze sau să guverneze un teritoriu (p. 353 – 354).

STRATON DIN LAMPSACOS

Filosof peripatetician (prima jumătate a secolului al III-lea). Îi succede lui TEOFRAST ca şef al şcolii (p. 536).

STR ATONI CE

Fiica lui DEMETRIOS POLIORCETES, căsătorită cu SELEUCOS I, care i-o cedează fiului său ANTIOH (p. 96 – 97, 521).

SYLA (pl.)

Bunuri luate în virtutea dreptului de confiscare ca represalii (p. 297).

SYLLA

L. Cornelius Sylla (138 – 78), locotenent, apoi rival al lui Marius, consul în 88, poartă lupte victorioase împotriva lui Mitridate (cucerirea Atenei), apoi războiul civil la Roma. Dictator în 82 – 81, reorganizează statul roman; se retrage din viaţa publică în 79 şi moare în anul următor (p. 220 – 221).

SYMBOLA

Convenţii încheiate între cetăţi pentru a se garanta reciproc împotriva riscurilor confiscării ca represalii (p. 297 – 298).

SYMPOLIŢIA

Acord între două cetăţi stabilind între ele o cetăţenie romună (p. 301).

SYNEDRI

135 râurne dat fie unui colegiu de magistraţi, fie unui ni adunării în diferite cetăţi greceşti (p. 255).

SYNOECISM

Grupare a mai multor localităţi într-un singur corp civic (p. 300).

SYNOIKIA

Casă de raport cu mai multe etaje (p. 396).

ŞTAMPILE

Mărci imprimate pe toartele amforelor de vin în unele locuri ele producţie (p. 458 şi urm.; il. 157, 158).

TARENT

Oraş din Italia meridională (iig. 5, p. 149). Apelează la ajutorul lui PIRUS în 280 (p. 130 şi urm.).

T ARS

Oraş din Cilicia (fig. 4, p. 124), pe râul Cydnus, unde

CLEOPATRA vine să-l întâlnească pe ANTONIUS

În 41 (p. 238).

TAUHEIRA

Veche cetate din CIRENAICA, al cărei nume este schimbat în cel de ARSINOE, după 236, prin metono-masie (p. 372 – 373; fig. 33, p. 56, vol. II).

TEAITETOS

Poet originar din Cirene, prietenul lui CALIMAH

(p. 431).

TEATRU

Importanţa şi originalitatea teatrelor elenistice (p. 428 şi urm.; fig. 13, p. 398, 27, p. 466 şi 29, p. 490; U. 88, 89, 96, 106, 207, 208, 209, 211, 257).

TEBA

1. Oraş din Beoţia. Cucerit şi distrus de ALEXANDRU (p. 26 – 27). Reconstruit de CASANDRU (p. 82).

2. Oraş din Egiptul de Sus.

TEHNITES DIONYSIACI

Actori şi muzicanţi de profesie, care se grupează în asociaţii pe jumătate religioase, pe jumătate p. rofe

„”; –, „1 „îrv onr\nu f» a>nistâră (r>. 429).

asociam pe JLUHCH. CH... «... i»-”—, x sionale, în epoca elenistică (p. 429).

I t, l it,! OO

Erou al ciclului epic, fiul lui Herakles şi al Augei; aceasta, fiica lui Nauplios, este părăsită pe mare eu ooilul ei într-o barcă fără pânze cu care ajunge n Misia, unde sunt primiţi de regele Teutas. Telefos ajuns mare, apără Misia împotriva grecilor care debarcaseră aici crezând că au sosit la Troia. El îi respinse» dar e rărut de suliţa lui Ahile. Rana nu se vindecă decât după ani de zile, prin atingerea aceleiaşi sulițo Episodul e înfăţişat pe o mică friză de pe altarul de la PERGAM (p.’552; il. 229 şi 2.30).

TEMISTOCLE DIN OSTIA

Bust al lui Temistocic descoperit la Ostia şi identificat de o inscripţie. Este în mod clar copia fidelă a unui original în bronz aparţinând „stilului sever”, datând din ultimii ani de viaţă ai lui Temistocle în 455 – 460. Acest document dovedeşte că arta greacă din această epocă era în măsură să conceapă şi să execute un portret realist, în ciuda unei opinii contrare încă prea mult răspândite (p. 558).

TEOCRIT

Poet din prima jumătate a secolului III, născut la Siracuza, unde se pare că n-a obţinut de la Hieron II protecţia pe care o aştepta. Se duce apoi la Alexandria, scrie un Elogiu al lui Ptolemeu după 275 (p. 114), îi cunoaşte pe Calimah şi pe prietenii acestuia şi merge în mai multe rânduri în insula Cos. Idilele sale cuprind mici scenete epice, poeme bucolice şi scenete sau mimi, în formă de monolog sau dialog Femeile la sărbătoarea lui Adonis surprind o imagine vie a vieţii urbane la Alexandria

(p. 395 – 396).

TEODOROS

1. T. din CIRENE, matematician din secolul V şi de la începutul secolului IV, care se ocupă mai ales de mărimile iraţionale. Platon l-a cunoscut (p. 518).

2. T. Ateul, şi el tot din Cirene, trăieşte la sfârşitul secolului IV şi începutul secolului III (p. 537).

TEOFRAST

Filosof ce trăieşte în secolul IV şi începutul secolului III, originar din Eresos (în insula Lesbos). Elev al lui ARISTOTEL, îi urmează la conducerea şcolii în 323. Opera sa are caracter enciclopedic (p. 517, 536).

TEOROI/THEOROI

Mesageri oficiali trimişi de o cetate sau un sanctuar pentru a anunţa diferitelor cetăţi greceşti că va avea loc o serbare importantă. Aceşti trimişi, când era vorba de serbări periodice, erau găzduiţi în cursul călătoriilor lor de particulari numiţi teorodohoi, „cei care-i primesc pe teori". La Delfi s-au descoperit liste ale acestor teorodohoi la începutul secolului al II-lea:

m es-e° sursă foarte preţioasă pentru geografia ele
137 nistică (p. 437 – 438).

TEOXENII

Ospăţ sacru oferit uneia sau mai multor divinităţi, care sunt, chipurile, prezente şi participă în persoana la acest rit îrmidit într-un fel cu sacrificiul (p. 500).

TERENŢIU

Poet comic latin din prima jumătate a secolului II. Libert de origine libiana, ei scrie între 166 şi 160 comedii inspirate de modele greceşti; moare în 159, încă foarte tânăr. S-a inspirat direct din Menandru, Difi-los şi din Apolodor din Carystos şi ne du informaţii utile cu privire la

opera lor.

TERME

Băi publice, unde, alături de baia propriu-zisă, sunt prevăzute diferite amenajări complementare, vestiare, săli de adunare, săli de sudaţie (asemănătoare saunelor finlandeze). Aceste instalaţii, care devin în epoca imperială romană Un element esenţial al vieţii urbane, sunt prefigurate de băile elenistice (p. 435).

TESALONIC

Oraş întemeiat în 315 de Casandru şi numit după numele soţiei sale. Noua cetate era situată pe locul vechii Terme, de la care-şi trage numele Golful Termaic (fig. 3, p. 74). Locuitorii sunt adunaţi prin synoecism din vreo 20 de târguri vecine. După 168, devine capitala zonei (meris) a doua a Macedoniei şi după 148 reşedinţa guvernatorului roman al provinciei, ceea ce aduce prosperitate oraşului.

TESALOXIKE

Soţia lui CASANDRU, regele Macedoniei.

ŢESERE

Mici cuburi de piatră de culori şi dimensiuni diferite care constituie materialul specific al mozaicarilor şi a căror folosire se răspândeşte în a doua jumătate a secolului III.

TESMOFORII

Serbările Demetrei. Imnul VI al lui CĂLIM AU este închinat tesmoforiilor din Cirene (p. 479 – 480).

TETRAERĂ/TETRAERA

Vas de luptă mai mare decât triera, cu patru rânduri de rame. Flotele de război sunt înzestrate cu acest gen. de vase în ultimul sfert al veacului IV (p. 58, 452).

THALASSA

Cuvânt grec însemnând „marea”. Tovarăşii lui fon

rostesc de mai multe ori acest cuvânt atunci când supravieţuitorii celor Zece Mii ajung ki capătul w tragerii lor, să vadă Marea Neagră.

ŢI4SOS/THIASOS

Cortegiu de însoţitori ai lui Dionysos, format din satiri, sileni şi menade (p. 486). Înfăţişat pe marile vase folosite la ospeţe (craterul de la Derveni, U. 220) sau pe imitaţii în marmură (vasul Borghese, îi. 177

178).

TIBERIU

Fiul vitreg şi succesorul lui Augustus, domneşte din 14 până în 37 e.n. Sub domnia sa este lucrată marea Caniee a Franţei (p. 68; il. 55).

TIBRON

Ofiţer lacedemonian, şeful mercenarilor în serviciul lui Harpalos, pe care-l ucide în 324. Tibron se întoarce apoi în Cirenaica, unde ia parte la tulburările de aici până când O FEL AS, trimis de Ptolemeu, îl învinge şi omoară în 322 (p. 60).

TIGRANES

Regele Armeniei din 95 până în circa 55 î.e.n. Sporeşte considerabil frontierele regatului său în detrimentul imperiului part şi al Siriei seleucide, întreţine raporturi de alianţă cu Mitridate Eupător, dar nu se lasă la început atras de el în operaţiuni împotriva romanilor, îl primeşte fugar în 71, şi refuză să-l predea lui LUCULLUS, care invadează Armenia şi-l obligă pe Tigranes să înapoieze majoritatea cuceririlor sale. Mai târziu, POMPEI încheie pacea cu Tigranes, al cărui regat se limita la Armenia. A întemeiat capitala Tigranocerta (p. 217, 224 – 225).

TIMAIOS

Istoric din a doua jumătate a secolului IV şi începutul secolului III – născut la Tauromenion (Taormina) în Sicilia. Exilat de AGxvTOCLE, se stabileşte la Atena, unde redactează o istorie a Siciliei şi a lumii mediteraneene occidentale. Acordând o atenţie deosebită cronologiei, a contribuit la adoptarea numărării după olimpiade. POLIBIU îl critică foarte aspru (p. 15).

TIMARHOS „– ajungă rege în Ba-Crec din Milet, care mecaica a J Demetnos l în bilonia la urcarea pe tio. 163 – 162 (p. 187).

TIMOLEON, CTR \CUZA din 344 până

Corintian care administrează SIRACU în 337 (vezi Civil gr., P!» >

TIMON DIN ATENA Pericle, care s-ar

Vestit mizantrop – a faţă de oameni. 139 fi retras în singurătate din mă

TIMOTEOS

1. Sculptor din secolul al IV-lea, care lucrează la templul din Epidaur şi la Mausoleul din Halicarnas.

2. Atenian aparţinând familiei Eumolpizilor, care e numit consilier religios de PTOLEMEU I în timpul introducerii cultului lui SERAPIS (p. 485).

TIR

Mare port fenician pe coasta Siriei (fig. 2, p. 43) asediat şi cucerit de ALEXANDRU în 333 – 332 (p. 37).

TIRANOCTONI

Atenienii liarmodios şi Avistogoiton. care-l ucid în „514 pe Hipias, un fiu al lui Pisistrate, şi plătesc cu viaţa această încercare, îşi aveau încă de la sfârşitul secolului VI statuile în bronz în agora Atenei (p. 87).

ŢIŢEI A

Serbări instituite după 196 la Argos în cinstea lui

Titus FLAMININUS (p. 167).

l

TITUS LIVIUS

Istoric roman, născut în 59 î.e.n., mort în 17 e.n. Autor al unei Istorii romane în 142 cărţi, din care s-au păstrat câteva. Cărţile 21 – 45 (relatând evenimentele din 218 până în 167 î.e.n.) sunt preţioase pentru istoria elenistică, îndeosebi cărţile 44 şi 45, consacrate celui de-al treilea război macedonean (p. 177).

TOPOS

Cuvânt grec însemnând „loc".

1. Loc comun, dezvoltare banală în retorică sau în filosofie.

2. Subdiviziune teritorială a provinciei (nomă) în Egiptul lagid. La plural: topoi (p. 353).

TORQUES

Colier gros, tubular, din metal, având forma unui cerc aproape închis, pe care-l purtau unele populaţii barbare, îndeosebi celţiiţii. 85).

TRACII

Populaţii din Balcani care ocupau regiunile aflate între Macedonia şi Hirta la vest, Dunărea la nord, Marea Neagră la est şi Marea Egee la sud (fig. li p. 31). Coloniile greceşti de pe litoralul egeean şi cele din Propontida şi de la Marea Neagră îi împinseseră spre interior şi Macedonia supusese întreaga zonă literală. Lisimah stabileşte aici centrul imperiului său. Un regat celt se formează aici din 279 până în 212. Tracii întreţineau relaţii economice cu grecii şi utilizau produsele de artă şi de artizanat elenistice, mărturie fiind mormântul cu picturi de la KazantiK (p. 102 şi urm.; 11.256).

TRALES

r ţaţe în nordul Cariei, la anumită distanţă de malul Arevt al Meandrului (fig. l, p. 31). Îşi schimbă nu – e (e în SELEUCIA în secolul III. Efeb din Trales

(îi. 218).

TRAPEZUNT

Cetate greacă pe coasta pontică a Mării Negre, azi Trebizonda (fig. 2, 43), care trecea drept foarte bogată.

TRIARIUS

Ijegat roman care încearcă să apere Delosul, după jefuirea insulei de către piraţi în 69. Se văd încă ruinele „zidului lui Triarius" (fig. 8, p. 296 şi 13, p. 398).

TRIB

Diviziune de bază a corpului civic în cetăţile greceşti (vezi Civil, gr., p. 300). La Atena, fiecare trib îşi trage numele de la un erou eponim care este, uneori, în epoca elenistica, un suveran în viaţă (p. 89, 119).

TRIERA

(Vasul de război cel mai folosit în epoca clasică (vezi Civil, gr., p. 169, 171). Echiparea şi conducerea pe mare a unei triere constituie liturgia numită trierar-hia (ibid., p. 172).

TROGUS POMPEIUS

Istoric latin de origine galică; scrie în epoca lui Augustus Istoriile filipice, în 44 cărţi, concepute ca o istorie universală, venind să completeze Istoria romană a lui TITUS LIVIUS. S-a păstrat un rezumat foarte sumar şi mediocru, redactat de Iustin, fără îndoială în secolul 111 e. n, (p. 16).

TRON

Unul din simbolurile puterii regale (p. 336 – 337).

TRYFE x

Cuvânt care înseamnă în greacă „plăcere şi

moliciune*; se foloseşte pentru a desemna viaţa efeminată dusă de anumiţi suverani (p. 362).

TRYFON

l vezi Diodot (îi. 75).

TYHE – A\V!

Alegorie a Fortunei, div i H1 Tvhe din Antiolua (îl M> de

VERGILIU

P. Vergilius Maro (70 – 19 î.c. n.), autor al Bucolicelor, Georgicelor şi Eneidei, din care o bună parte se inspiră din poezia elenistică. Mărturia sa despre superioritatea artei greceşti (p. 544, 572).

VERGINA

Sat din Macedonia, numit şi Palatitsa, care în antichitate a fost probabil locul primei capitale a Argeazilor, Aigeai (fig. 3, p. 74). S-au descoperit ruinele unui palat elenistic (p. 412 – 413 şi fig. 20, p. 413). Foarte recent, arheologul grec M. Andronicos a adus la lumină, în interiorul unui mare tumul, mai multe morminte intacte datând din a doua jumătate a secolului al IV-lea şi cuprinzând un somptuos mobilier funerar. El a formulat ipoteza că ar fi vorba de morminte regale şi că unul din ele ar fi al lui FILIP II, tatăl lui Alexandru cel Mare. Publicarea acestei descoperiri excepţionale se află în curs. Ea dă o imagine a bogăţiei nemaipomenite a suveranilor şi aristocraţiei macedonene la începutul epocii elenistice.

VERRES

Guvernator al Siciliei din 73 în 7], stoarce de la supuşii săi o mulţime de opere de artă, îndeosebi obiecte de orfèvrerie. Cicero îl atacă în 70 în Verrine, enu-merând furturile şi crimele sale (p. 544).

VICTORIE.

Vezi NIKE.

VITRUVIU

Inginer şi arhitect roman, care trăieşte în timpul lui Augustus şi redactează un tratat Despre arhitectură în 10 cărţi, în care foloseşte lucrările teoretice ale arhitecţilor elenistici (p. 423).

e din Licia (P266; fig l, P31) – Solia kyenlenilor la Xantos (p. 310 şi urm.).

XENOCRATE r. lredon cic

Filosof din secolul IV, originar din Calcedon

Plato.

„»" ta. succesorul său. i documenta lăţează

Z

ZABINAS NDRU „ZABINAS

R e, 6 ROW

P? au Iionu-vest

„Ediţiile îos, semn ori

ZENON DIN

GI " C

meu 11

din Fayum un ministrului descoperite la corespondenţa

DIN KIT10N7 o de la scitul ţaţe a secolului TU, a mpul lui aal1<je

Papirusurile POLOMOjPap din constituie o m-au P

hiva Sa (P3GG ob iliua prima juma„P, din Cipru, mit tea şcoln 539;

a şi greacă.

n" a izbu…

BIBLIOGRAFIE

Referinţele sunt clasificate pe rubrici care urmează aproximativ ordinea capitolelor prezentei cărţi. N-au fost

repetate indicaţiile referitoare la lucrări generale semnalate deja în Civilizaţia greacă din aceeaşi colecţie (a se vedea îndeosebi rubrica X, Generalităţi, care este valabilă şi pentru epoca elenistică), întrucât lucrările speciale fânt extrem de numeroase, am preferat să oferim cititorului un punct de plecare pentru a-şi satisface curiozitatea, neordând o atenţie deosebită studiilor publicate în limba franceză, fără a neglija totodată lucrările fundamentale redactate şi în alte limbi. Uneori au fost menţionate studii de amănunt la care S-a făcut referire în carte.

I. LUCRĂRI GENERALE DESPRE CIVILIZAŢIA ELENISTICA

Sinteză foarte bogată şi amplă: C. SCHNEIDER, Kul-turgeschichte des Hellenismus, München, 2 vol., 1967 – 1969 (referinţe bogate, dar fără ilustraţii sau hărţi).

Studiu de ansamblu mai puţin analitic, dar admirabil ca informaţie: C. PREAUX, le Monde hellénistique, la Grèce et l'Orient, 323 – 146 au. J.-C. (colecţia „Nouve. lle Clioli), Paris, 2 vol., 1978 (lucrarea începe, p. 13 – 76, cu o amplă bibliografie, bine alcătuită). Eseul deja învechit al lui W. TARN, care a făcut la apariţia sa în 1927, a fost reeditat sub o îmbunătăţită: W. TARN, G.T. GRIFFITH, î? + lltstic Civttization, ed. a 3-a, Londra, 1952 (re-Qltata în mai multe rânduri).

Parfranceză-P-LEVEQUE, le Monde hellénistique – fier EmPires et Barbaries, U le siècle au. J.-C. Monrân TCZ<3 a-J-C→ Paris 1968 J-DELORME. le (culese/ jen" tique 323 – 133 au. J.-C., Paris, 1975 s re «e documente traduse şi comentate); P.

PETIT, la Civilisation hellénistique, ed. a 2-a, Paris, 1965.

II. ISTORIE

Lucrarea de bază este astăzi Ed. WILL, Histoire politique du monde hellénistique, Nancy, 2 vol., 1966 – 1967 (ed. a 2-a în curs de apariţie). Oferă o expunere amănunţită şi critică a evenimentelor începând de la moartea lui Alexandru.

Pentru istoria lui Alexandru, cea mai bună sinteză este cea a lui P. GOUKOWSKY, în Ed. WILL, EI. MOSSE, P. GOUKOWSKY, le Monde grec et l'Orient, H, le 1V «Siècle et Vfipoque hellénistique, Paris, 1975, p. 247 – 333. În aceeaşi lucrare, paginile consacrate de Ed. WILL lumii elenistice (din 323 în 187) sunt deosebit de sugestive.

Util de parcurs este Essai sur les origines du mythe d'Alexandre, Nancy, 2 vol., 1978 – 1981, de P.

GOUKOWSKY.

Pentru cronologie, principalele probleme sunt expuse concis şi lesne de consultat în E.J. BICKERMAN, Chronology of the Ancient World, ed. a 2-a, Londra.

1968.

Pentru mai multe amănunte, vezi A.E. SAMUEL, Greek and Roman Chronology, în Handbuch cier Al-tertumswissenschaft, I, 7, München, 1972, şi E. MANNI, Fasti ellenistici e romani, 323 – 31 a.c., Palermo, 1961. Sursele literare, care rămân fundamentale, pot fi consultate uşor în colecţia „Universites de France" (numită „Col. Guillaume Bude") cu traducerea franceză, astfel: pentru Polibiu (ediţie în curs de apariţie, realizată de P. PEDECH, J. DE FOUCAULT, R. WEIL), Diodor (cărţile XVII şi XVIII de P. GOUKOWSKY, cartea XIX de F. BIZIERE), Plutarh (ediţia Vieţilor realizată de R. FLACELIERE). Colecţia „Loeb" (cu traducere engleză) cuprinde texte uşor de consultat şi complete (în cazul lui Strabon şi Pausania).

Fragmentele istoricilor minori sunt adunate de F. JACOBY (Die Fragmente der griechischen Historiker, Leyda, 15 vol., 1922 – 1954, reeditată). Excelente însemnări asupra majorităţii istoricilor elenistici au fost redactate de W. SPOERRI în Lexikon der alten Welt, Berna, 1965.

Sursele epigraf ice, care sunt de primă importanţă, sunt mai greu de abordat de către cititorul nespecia-list. O introducere în problemă o constituie eseul lui L. ROBERT, în l'Histoire et şes méthodes, Paris, 1961, p. 453 – 497. Două culegeri uşor de consultat oferă texte (cu traducere şi comentariu) şi bibliografia de bază: J.

— POUILLOUX, Choix d'inscriptions grec-ques, Paris, 1960 şi Institut Fernand-Courby, Nouveaux Choix d'inscriptions grecqv.es, Paris, 1971. Mai multe exemple citate în prezenta lucrărisânt cuprinse în aceste culegeri. Numeroasele lucruri ale lui L. ROBERT au clarificat diferite aspecte ale i loriei şi civilizaţiei elenistice: ele sunt recenzate, alături de producţia epigrafiştilor, în Bulletin epigraphique, publicat anual începând din 1938 de J. şi L. ROBERT, în Revue des Études grecques.

Ca şi epigrafia, papirologia necesită o iniţiere înainte de a fi abordată de către istoric. Vezi expunerea în franceză a lui A. BATAILLE, în l'histoire et şes mâthodes, Paris, 1961, p. 498 – 527; în engleză, E.G. TURNER, Greek Papyri, an Introduction, Oxford, 1968; în italiană, O. MONTEVECCIII, La papirologia, Torino, 1973. Bibliografic în C. PREAUX, le Monde heilenistique, I, p. 24 – 27.

Numismatica, altă „ştiinţă auxiliară" a istoriei, aduce la rândul ei o contribuţie de? camă la cunoaşterea epocii elenistice. Bibliografie în C. PREAUX, op. cit., p. 27 – 31. Introduceri utile: G.K. JENKINS, Monnais grecques, Fribourg-Paris, 1972 (bogat ilustrată); C.M. KRA. AY, Greek

Coins, Londra, 1966. Un exemplu elocvent pentru felul cum numismatica ajută istoria: O. PâlARD, CJtaleis et la Confederation eu-beenne, tude numismal/que et d'h-istoire (IV1-l-i siècle), Paris, 1979.

Pentru diferitele perioade ale istoriei elenistice există bibliografic în lucrările lui Ed. WILL, citate mai sus şi în C. PREAUX, op. cit., p. 31 – 52 (clasificată pe regiuni).

HI. CETATEA

Privire de ansamblu asupra organizării politice şi sociale a statelor elenistice (cetăţi şi regate): V. EH-RENBERG, The Hellenic State, ed. a 2-a, Londra, 1969 (reeditată în 1974), p. 135 – 237. Traducerea franceză a acestei lucrări a apărut sub titlul L'État grec, Paris, 1976, îmbogăţită cu o addenda bibliografică, foarte utilă, realizată de Ed. WILL.

— Afirmaţia aparent paradoxală că perioada elenistică constituie epoca de aur a cetăţii greceşti aparţine lui C. BRADFORD-WELLES, într-un articol foarte sugestiv, The Greek City, apărut în Studi in onore di A. Calderhn e R. Paribeni, J, Roma, 1956, P81 – 99.

Trăsăturile proprii cetăţii greceşti în lumea ele în C! H şi în epoca imperială romană sunt analizate inr>C-i™1 Unor foarte numeroase studii speciale în BFRT, e afitilor „şi îndeosebi ale lui L. RO-91 io?» GZ1> de exem Pl «. Revue de Études grecques, Hee-o P 449>Decretul Apoloniei Pontice pentru sesagoras din Histria, publicat de D.M. Pippidi şi

E. Popescu, în Dacia, 1959, a fost comentat în Bulletin epigraphique, 1961, nr. 419.

Bibliografie asupra sclaviei în C. PREAUX, op. cit., I, p. 62 – 63. Despre actele de eliberare din Delfi vezi G. DAUX, Delphes au Ue et au Ier siècle, depuâs Vabaissement de

l'Etolie jtisqu'de la paix romaine, 191 – 31 au. J.-C., Paris, 1936, p. 49 – 60. Exemple de diferite acte de eliberare: J. POUILLOUX, Choix d'inxeriptions grecques, p. 146 – 153.

Referitor la societate şi economie există sinteza fundamentală a lui M. ROSTOVTZEV, The Social and Economic History of the Hellenistic World, Oxford, 1941. Bibliografie în C. PREAUX, op. cit., p. 57 – 69; Ed. WILL, le Monde grec et l'Orient, II, p. 524 – 526.

Despre medicii publici, L. COHN-HAFT, The Public Physicians of Ancient Greece, Northampton (Mass.), 1956.

Decretele din Tasos în cinstea evergetei Epie au fost publicate de F. SALVIAT, Bulletin de Correspondance hellenique, 83, 1959, p. 362 – 397.

Despre tratatele bilaterale între cetăţi, Ph. GAU-TIER, Symbola. Les Étrangers et la Justice dans les cites grecques, Nancy, 1972. Cu privire la judecătorii străini: L. ROBERT, în Xenion, Festschrift für P. Zepos, I, Atena-Fribourg-Cologne, 1973, p. 780 şi urm. Asupra Ligilor, J.A.O. LARSEN, Greek Federal States, their Institutions and History, Oxford, 1968. Inscripţia din Xantos despre solia kytenienilor, descoperită de arheologi francezi conduşi de H. METZGER, urmează, să fie publicată de L. ROBERT; dată a fost stabilită de o interpretare a lui J. BOUSQUET.

IV. MONARHIA

Expunere de ansamblu în V. EHRENBERG, op. cit.; analiză mai amănunţită în C. PREAUX, op. cit., l, p. 181 – 388 (bibliografie, p. 54 – 57). Culegere de studii alcătuită de H. KLOFT, Ideologie und Herrschaft in der Antike (Col. „Wege der Forschung", nr. 528), Darm-stadt 1979. Epigrama lui Eupolemos din Cirene, în cinstea regelui Magas a fost publicată în Bulletin de Cor-respondance

hellenique, 82, 1958, p. 571 – 587. Despre cultul regal în cetăţi: C. HABICHT, GOU – menschentum und griechische Städte (Zetemata XIV), München, ed. a 2-a, 1970. Vezi şi L. CERFAUX, J. TONDRIAU, le Culte des souverains dans la civiliesation cireco-ro-mâine, Paris-Tournai, 1957. Despre însemnele regale şi ceremonialul monarhic: H.W. RITTTER, Diadem und Königsherrschaft (Vestigia VII), München, 1965; cu privire la tronul regal, Ch. PICARD, Cahiers archco-loglques, 7, 1954, p. 1-17 şi Bulletru de Correspondnnce hellenique, 83, 1959, p. 409 – 429. Asupra unei ™

forme de cult regal: D. Burr THOMPSON, Ptolemaic Oinochoai and Portraits în Faience: Aspects of the Ruler Cult, Oxford, 1973.

Referitei la strategie, element esenţial al administraţiei regale: H. BENGSTON, Die Strategie in der hellensiiischen Zeit (Münchener Beiträge, 26, 32, 36), 3 vol., ed. a 2-a, München, 1964 – 1967.

Războiul în epoca elenistică: P. LEVEQUE, în Problèmes de la guerre en Grèce ancienne, Pari? 1968, p. 261 – 287; Y. GARLAN, la Guerre dans VAnti-quite, Paris, 1972; M. LAUNEY, Recherches sur les armées hettenistiques, 2 vol., Paris, 1949 – 1950. Vezi mai jos rubrica V.

Veniturile regale: C. PREAUX, op. cit., I, p. 358 – 388. Studiu fundamental: C. PREAUX, Economie royale des Lagides, Bruxelles, 1939. Referitor la bănci: R. BOGAERT, Banques et Banquiers dans les cites grecques, Leyda, 1968. Cu privire la metonomasii: L. ROBERT, Plellenica, XI-XII, Paris, 1960, p. 155 – 165.

V. CADRUL VIEŢII ŞI AL OBICEIURILOR

Vezi mai sus la rubrica III (societate şi economie).

Dintre numeroasele ediţii ale Ursuzului lui Menandru poate fi consultată cea a lui J.M. JACQUES, în colecţia „Universites de France" (Paris, ed. a 2-a, 197G), cu traducere franceză. Despre casele cu turnuri: M. NOWICKA, Les Maisons a tour dans le monde grec, Wrocław, 1975. Scurtă şi vie sinteză de C. PREAUX, Ies Grecs en Égypte d'après les archives de Zenon, Bruxelles, 1947. Stela proprietarilor din Psenemfaia a fost republicată de A. BERNAND, le Delta egyptien d'après les textes grecs, I, Cairo, 1970, p. 899 – 913. Asupra fermelor din Delos: J. TREHEUX, Rewte archéologique, 1949, Melanges Ch. Picard, II, p. 1009 –, 1022.

Referitor la oraşele elenistice şi la urbanism: R. MARTIN, l'Urbanisme dans la Grèce antique, Paris, ed. a 2-a, 1974. Despre arhitectura civilă şi religioasă, R. MARTIN în J. CHARBONNEAUX, R. MARTIN, F. VILLARD, Grece hellénistique, Paris; 1970, p. 3 – 94 (bibliografie, p. 371 – 374). Asupra Alexandriei există sinteza fundamentală a lui P.M. FRASER, Ptolemaic Alexandria, 3 vol., Oxfoi'd, 1972; A. BERNAND, Alexandrie la Grande, Paris, 1966. Cu Pnyire la Delos, vezi Ph. BRUNEAU, J. DUCAT, uide de Delos, Paris, 1965. Despre Farul din Alexandria: Hommages a Claire Preaux, Bruxelles, 1975, P2 lf-222 (epigrama lui Posidip); S. HANDLER, American Journal of Archaeology, 75, 1971, p. 58 – 61 reprezentări ale Fânului pe monede). Epitaful arhi Jct™. Harpalos este republicat de E. BERNAND, p".nP «ons metriques de l ftgypte greco-romaine, 1S> 1969, p. 128 – 133. Referitor la ofrandele lui

Hermesandros făcute la Cirene: Ziva Antika (Anti, quite vivante), Skopje, 25, 1975, p. 272 – 273 şi Revue des études grecques, 86, 1973, p. XXII f.

Teatrul elenistic: G.M. S'IFAKIS, Studie's in the Hh: tory of Hellenistic Drama, Londra, 1967; T.B. L WEBSTER, Greck Theatre Production, Londra, ed. a 2-a, 1970; M. BIEBER, History o/ Greek and Roman Theatre, Princeton-Londra, ed. a 2-a, 1961.

Gimnaziile: J. DELORME, Gymnasion, Paris, 1960. Băile: R. GINOUVES, Balaneutilce, Paris, 1962. Incinte fortificate: Y. GARLAN, Recherches de poliorcétique grecque, Paris, 1974; F.E. WINTER, Greek Fortifications. Toronto, 1971. Filon mecanicul: Y. GARLAN, Historia, 22, 1973, p. 16 – 33.

Referitor la război, vezi lucrările citate mai sus, rubrica IV. în plus, A.M. SNODGRASS, Arms and Armour of the Greeks, Londra, 1967; B. BAR-KOCHVA, The Seleucid Army, Cambridge, 1967; E.W. MARSDEN, Greek and Roman Artiluryl Oxford, 2 vol., 1969 – 1971. Despre elefanţi, P. GOU-KOWSKY, Bulletin de Correspondance liellenique, 96.

1972, p. 473 – 502.

Cu privire la marina de război şi comercială: J. ROUGE, Ia Marine dans l'Antiquité, Ptiris, 1975: L. CASSON, Shtă. s and Seamanship in the Ancient Werid, Princeton, 1971.

Despre amfore şi ştampilele anaforice, o introducere utilă: V. GRACE, Amphoras and the Ancient W ine Trade, Excavalions of the Atheniaji Agora, Picture Book nr. 6, Princeton, 1961.

Epigrama din Reneea în cinstea lui Faraiaces şi a – lui Miron din Amisos a fost comentată de L. RO-BERT, Bulletin de Correspondance hellenique, Sup-plement, L, Études deliennes, 1973, p. 468 – 47. Inscripţia lui Catilius la File a fost republicată de E. BERNAND, Les Inscriptions grecques

et latines des Philae, II, Paris, 1969, p. 85 – 91. Despre călătorii: L. CASSON, Travel in the Ancient World, Londra.

1974.

Descoperirile făcute în urma săpăturilor de la AÂK hanum sunt publicate sub forma unor rapoarte anuale de P. BERNARD, în Comptes rendus de l'Academie des inscriptions c. t belles-lettres. Pentru maximele lui Clearhos din Soloi: L. ROBFRT, ibid., 1968, p. 416 – 457. Vezi şi P. BERNARD, Fouilles d'AÂK hanum I (Mcmoires de la delegation Irancaise en At ffhanistan, 21), 2 vol., Paris, 1073. Asupra limitelor fenomenului de elenizare: A. MOMIGLIANO, Ali e n \Vis-doin. The Limits of Hellenisation, Londra, 1975.

VI. RELIGIA

La lucrările generale indicate în Civilizaţia greacă, p. 134 – 136 trebuie adăutfate: W. BURKERT, Griechische leler archaischen und klassischen Epoche, Stuttgart, 1977 (deşi e consacrată perioadei anterioare, cartea este utilă pentru a aprecia prin comparaţie ceea ce epoca elenistică a păstrat din religia tradiţională); U. BTANCHI, La Religione greca, To-rino, 1972; E. DES PLACE8, La Religion grecque. Dieux, Cultes, Rites et Sentiments religieux dans la Grèce antique, Paris, 1969; E. SIMON, Die Gotter des Grieclien, Frankfurt, 1969; R. MARTIN, H. MFTZGER, Ia Religion grecque, Paris, 1976 (nefiind o expunere de ansamblu, lucrarea propune o serie de studii asupra diferitelor culte, precum cele oraculare ale lui Zeus şi Apolo, cultul lui Asklepios, al lui Dio-ny-sos, care interesează epoca elenistică). M.P. NILS-SON, Geschichte der griechischen Religion, n, ed. a 23, Munclien. 1961, rămâne manualul fundamental pentru epoca elenistică.

Cu privire la cultul regal, vezi mai sus, rubrica IV.

Informaţii preţioase în Bulletin epigraphique, 1969, nr. 496, p. 505 – 506. Referinţe asupra edictului dat de Antioh 111 cu privire la cultul reginei Laodice, ibid., 1968, nr. 563, p. 535 – 536. Textele epigrafice referitoare la diferite culte sunt adunate de F. SO-KOLOWSKI, Lois sacrees de l'Asie Mineure; Loi. s sacrees des ciles grecques, Supplement; Lois sacrees des cites grecques, Paris, 1955, 1962, 1969 (texte greceşti fără traducere, cu câteva comentarii). Inscripţia despre misterele de la Andania a fost cuprinsă în ultimul volum, p. 120 – 134. Cu privire la Delfi, G. ROUX, Delphes, son oracle et şes dieux, Paris, 1976. Referitor la Delos, Pb. BRUNBAU, Recherches sur les cultes de Delo. v à l'époque liellenistique et à l'epo-que imperiale, Paris, 1970 (tablou complet, precis şi nuanţait, de o mare rigurozitate critică). Despre Dionysos şi faloforie, ca şi despre cultele egiptene şi orientale e-dstă în această lucrare cele mai bune informaţii. Misterele dionysiace: M.P. NIL9SON, The Df. o7 iysiac Mysteries of the Hellenistic and Roman Age, Dund, 1957.

Cultul lui Isis: F. DUNANP, le Culte d'Isis dans le bassin oriental de la Méditerranée, Leyda, 1973; Y. GRANDJEAN, Une nouvelle aretalogie d'Isis a Marone e, Leyda, 1975. Cu privire la Serapis: J. E, STAMBAIÂGH, Sarapis under the early Ptolemies, Leyda, 1972; W. HORNBOSTEL, Sarapis, Studieri 2 u?

— Uebi rlieferunysyeschichte den Erscheinungsforund Wandlunyen der Gestalt eines Gottes, Ley

1973. Aceste patru lucrări fac parte din seria de preliminaires aux religions orientales dani romam, publicate sub îngrijirea lui M. F, VEllMASERFN.

151 O culeşere de articole: A.J. FESTUGIfiRE, Etui«es

de reuşion grecque et heilenistique, Pari –, 1972.

Asupra lui Bpicur şi a stoicilor, vezi mai jos, rubrica VII. Epigramele funerare sunt adunate de W. PEEK, Griechische Verş-lnscrijten, I, Grab-Epigramme, Berlin, 1955 (fără traducere); id., Griechische Grab-Gedichte griechisch und deutsch, Berlin, 19GO Vezi şi R. LATTIMORE, The Themes în Greek and Latin Epitaphs, Urbana (111.), 1942 (reeditare, 1962). Epigramele funerare ale Alinei, lui Ptolemeu, Me-nodoros şi Sosibios sunt cuprinse în culegerea lui E. BERNAND, Inscriptions metriques de l'Égypte greco-romaine, Paris, 1969, (nr. 34, 4 şi 3). Despre figurile funerare de la Cirene: L. BESCHI, Diviniia funerarie Cirenaiche în Annuario deua Scuola archeologica di Atene, 31 – 32, 1969 – 1970, p. 133 – 341 (Rama.

1972).

Epitaful metric al poetului Menedemos este comentat de L. ROBERT, Études deliennes (vezi mai sus, rubrica V), p. 472 – 478.

VII. LITERATURA ŞI ARTA

Pentru filosofie, ştiinţa şi literatură, vor fi consultate lucrările generale citate în Civilizaţia greacă, p. 137 – 139. A se adăuga, C.J. DE VOGEL, Greek Pfiilosophy, A Collection of Texts, III, The Hellenistic and Roman Period, Leyda, ed. a 2-a, 1964; A.A. LONG, Hellenistic Philosophy, Stoics, Epicurians, Sceptics, Londra, 1974; P. BOYANCE, Epicure, Paris, 1969; A. BRI-DOUX, le Sto icisnie et son influence, Paris, 1906; A.J. FESTUGIERE, Epicure et şes dieux, Paris, ed. a 2-a, 1948.

Cu privire la progresele ştiinţei: G.E.F. LLOYD, Greek Science after Aristotle, Londra, 1973; G. SARTON, A Histonj o/ Science, n, Hellenistic Science and Culture in die Last

Three Centuries B.C., Cani-bridge (Mass.), 1959; K. von FRITZ, Grundprobleme der Geschichte der antiken Wissenschajt, Berlin, 1971; B. FARRINGTON, Science în Antiquity, Oxford, ed. a 2-a, 1969. În franceză, A. REY, La Science dans l'Antiquité, V, L'Apogee de la science techni-que grecque. L'essor de la inathematique. Paris, 1948. Despre geografie şi astronomie: G. AU JAC, Strabon et la science de son temps, Paris, 1966; P. PfiDECH, la Geographie des Grecs, Paris, 1976. Referitor la tehnică: B. GILLE, Ies Mecaniciens grecs. La Naissance de la technologie, Paris, 1980.

Despre Biblioteca din Alexandria: E.A. PARSONS, The Alexandrian Library, Glory of the /t? – lenistic World, Amsterdam, ed. a 2-a, 1967. Alte biblioteci: BURZACHECHL Ricerche epigrafische sull-e antiche biblioteche del mondo greco (în Rendiconti dell'Accademia dd Lincci, 1963, p. 75 – 96). Fabricarea papirusului şi rolul său în lumea greacă: N.L.B-WIS, Papyrus în Classical Antiquity, Oxford, 1974.

gj-iudiţia elenistică: R. FFEIFFER, History of Classical Scholarship from the Beginings to the end of the Uellenistic Age, Oxford, 1968. Despre Call-fflah-o. MEILLIER, Callimaque et son temps, Lille, l, 1979.

O primă orientare bibliografică asupra principalelor aspecte ale literaturii elenistice în J. de RO-MILLY, Prâcis de littérature grecque, Paris, 1980. pentru mai multe amănunte, a se consulta A. LES-KY, Geschichte der griechischen Literatur, Berna, ed a 2-a, 1963 (traduceri în engleză şi italiană).

Despre educaţie şi cultură: H.I. MARROU, His-toire de Veducation dans l'Antiquité, Paris, ed. a 6-a, 1969. Efebia: C. PELfâKIDIS, Histoire de l'ephe-bie attique, Paris, 1962.

Raporturi între literatură şi artă: T.B.L. WEBSTER, Hellenistic Poetry and Art, Londra, 1964.

O recentă expunere de ansamblu asupra artei elenistice: J. CHARBONNEAUX, R. MARTIN, F. VILLARD, Grece hellénistique (Col„Univers des fornies"), Paris, 1970 (bibliografii, ilustraţie bogată). Poate fi consultat şi T.B.L. WEBSTER, Hellenis-mus (col. „Kunst der Welt"), Baden-Baden, 1966 (tradus în franceză sub tttlui le Monde hellénistique); P.E. ARIAS, L'Arte della Grecia, Torino, 1967, Despre o aşezare deosebit de bogată în sculpturi: J. MARCAŢIE, Au Musée de Delos, Paris, 1970. Studiu sintetic: M. BIEBER, The Sculpture o the Hellenistic Age, New York, ed. a 2-a, 1961. Problema artei alexandrine a fost discutată de F. POULSEN, Gab es cine alexandnnische Kunst? în From the Collcctions of the Ny Carlsberg Glyptothek, II, Copenhaga, 1938, p. 1 – 52. Referitor la portret: G.M.A. RICHTER, The Por trăit's of the Greeks, 3 vol., Londra, 1965 (doar vol. 2 şi 3 se referă la epoca elenistica). Cu privire la portretele lui Alexandru cel Mare, M. BIEBER, Alexander the Great în Greek and Roman Art, Chicago, 1964. Am subliniat legătura dintre arta imperială romană şi arta elenistică într-un capitol din R. HUYGHE, l'Art et l'Homme, I, Paris, 1957, p. 341 – 350.

LISTA FIGURILOR

1. Anatolia occidentală
2. Cuceririle lui Alexandrii
3. Grecia şi Marea Egee
4. Asia Mică
5. Mediterana occidentală în epoca elenistică
6. Grecia propriu-zisă în epoca elenistică
7. Cetăţi şi state elenistice în jurul Mării Negri1
8. Delos: cartierul lacului

9. Delos: Aşezământul Posidoniaştilor din Berytos
10. Ligilectoliană şi aheeană în Grecia propriu-zisă
11. Aşezarea din Priene
12. Planul Alexandriei
13. Delos: cartierul teatrului
14. Agora Atenei la sfârşitul epocii elenistice
15. Aşezarea Pergamului
16. Acropola Pergamului
17. Marele portic de nord din Cirene
18. Mesena: planul agorei
19. Mesena: vederea axonometrică a agorei
20. Vergina (Macedonia): planul palatului elenistic
21. Templul lui Apolo de la Didymai
22. Templul lui Apolo de la Didymai: secţiune transversală
23. Marele altar de la Pergam
24. Palestra de granit
25. Delfi: planul gimnaziului
26. Apolonia din Cirenaica: incinta şi portul
27. Dodona: sanctuarul lui Zeus la sfârşitul secolului III
28. Delos
29. Samotrace: planul de ansamblu al sanctuarului Cabirilor
30. Samotrace: Arsinoeion, secţiune
31. Samotrace. Planul restaurat al clădirii numită Jieron
32. Cos: planul de ansamblu al sanctuarului lui Asklepios
33. Cirenaica elenistică
34 Delos în mijlocul Cicladelor
35. Demetrias

36. Farul din Alexandria să filipeion-ul din Olimpia ţ* Lindos: sanctuarul Atenei Lindia

39 Teatrul din Oropos: clădirea scenei.

LISTA ILUSTRAŢIILOR

1. Sanctuarul lui Asklepios din insula Cos (vedere aeriană)

Peisaj specific unei insule din Dodecanes, în apropierea coastei anatoliene. Pământ roditor, câmpuri cultivate, tufe de verdeaţă, măslini, perdele de chiparoşi. La o oarecare distantă de oraş, în plin mediu rural, sanctuarul lui Asklepios este situat pe trei vaste terase suprapuse, amenajate de mâna omului pe panta unei coline coborând spre nord (fig. 32, p. 495). În dreapta, terasa superioară, cu marele templu, în faţa căruia o scară monumentală, plasată în ax, duce la terasa intermediară, şi altarul zeului încadrat la est şi la vest de ai te două temple mai mici. O aMă scară coboară la terasa inferioară, vastă curte dreptunghiulară înconjurată de porticuri. Intrarea sanctuarului se află în stânga, în mijlocul porticului nordic. Cele două mari ziduri de susţinere care limitează terasele de sus dau un puternic ritm compoziţiei, simetrică, clar fără rigoare excesivă.

2. Sanctuarul lei Zeus de la Dodona (vedere aeriană) într-o vale îndepărtată din Grecia de nord. -vest, în mijlocul munţilor Epirului, sanctuarul se înalţă pe coasta sud-estică a unei coline al cărei vârf este fortificat (vezi fig. 27, p. 466): urmele zidurilor acropolei se văd mai sus şi în dreapta teatrului. Teatrul, bine restaurat, cu o vastă cavea, ou orchestra sa semicirculară şi ruinele scenei, este monumentul cel mai bine conservat. Chiar în dreapta, marele dreptunghi indică locul unde se afla Buleuteri (w-\\. Mai încolo, spre est, două mici temple – al Afroditei

şi al lui Temis –, apoi un loc imprejmuit mai întins, unde se înălţa un edificiu consacrat lui Zeus; tot aici creştea urlatul sfelar oracular. Peisaj rural, dar mai sălbatic decât cel din insulele Mării Egee.

3. Malurile Granicosului în această vale plăcută, pe malurilenului care o scaldă, se înfruntă pentru prima dată forţele lui Darius, comandate de rodianul Memnon şi cele ale lui Alexandru, pe care tânărul rege le conducea el însuşi în luptă. Aceasta este o bătălie de cavalerie: macedonenii forţează trecerea râului şi desfac escadroanele perşilor după o ciocnire sângeroasă în care Alexandru plăteşte cu propria-i piele, fiind uşor rănit. Infanteria lui Darius. alcătuită din mercenari greci, rămăsese în urmă, la poalele colinei, fără să intre în luptă: ea este masacrată după înfrângerea cavaleriei.

4. Amplasamentul Isosului

Armatele lui Darius şi ale lui Alexandru dau o bătălie cu fronturile inversate (Alexandru venind din sud, perşii dinspre nord), în îngusta câmpie de coastă (largă de 3 – 4 kilometri) situată între ţărmul Golfului Alexandreta şi pantele abrupte ale muntelui Amanos tăiate de valea râuleţului de coastă Pimaros. Spaţiul restrâns era propice trupelor lui. Alexandru, mai puţin numeroase decât ale adversarilor lor.

5. Sardes

Capitala regilor Lădiei, devenită reşedinţa satrapului persan şi punct final al marelui drum regal spre Suza, se înălţa pe malul drept al râului Pactol, afluent ui Herrnosului, între înălţimi abrupte. Templul Artemidei este ridicat în secolul al III-lea şi îmbogăţit mai târziu ou o colonadă ionică ce nu va fi niciodată terminată. Pe această imagine luată dinspre est, se zăresc coloanele faţadei

orientale a edificiului, dincolo de care apare baza zidurilor. Altarul se afla pe o esplanadă, în partea opusă faţadei occidentale, ceea ce este un lucru rar şi denotă că templul şi altarul erau independente unui de celălalt.

6. Acropola cetăţii Lindos (vedere aeriană)

Pe o stâncă enormă, a cărei masă domină marea, se afla sanctuarul Atenei Lindia. Fortificaţiile, vizibile şi în prezent, cânt cele ale castelului cavalerilor din Rodos, construit în Evul Mediu, dar ele urmează i traseu ca şi cele ale acropolei antice. Tem-dreapta, ocupă extremitatea sudică a pto Aici se ajungea printr-o scară monumentală de Porticuri (vezi fig. 38, p. 98, vol. IT). Satul într-o dezordine pitorească, se întinde la 157 1 «PQn-e lor, în vestul şi nordul acropolei. Jos, stânga, se zăreşte un colţ al micului port.

7 persepolis

„Le larga

Invaziei g.

Alexandru cunoscut este

zentativ uterme! & urât cu rezentări îi cave u din

12. Alexandru luptând călare

Această statuetă din bronz, descoperită la Herculanuan, era ridicată pe un soclu, cu un suport ventral menit să asigure echilibrul calului. Ea a fost probabil executată la sfârşitul epocii elenistice sau la începutul Imperiului Roman (în orice caz, înainte de erupţia Vezuviului, în 79 e.n.). Se recunoaşte uşor ilustrarea unui episod din bătălia de la Granicos (334), în care Alexandru conduce atacul cavaleriei macedonene. Regele, care şi-a pierdut coiful în vârtejul luptei, spintecă cu spada un

adversar pe care-l domină de pe calul său. El poartă platoşa cu rând dublu de lambrechinuri, cu hlamida prinsă cu o fibulă groasă, rotundă, pe umărul drept. Sub subsuoara stingă, teaca prinsă în bandulieră, în picioare, sandale ale căror curele ajunff până la jumătatea pulpei. De remarcat cele două talere care împodobesc, pe capul calului, căpăstrul şi zăbala. Un grup în bronz în mărime naturală, care reprezenta acest episod, fusese consacrat încă din timpul vieţii lui Alexandru la Dion, oraş din Macedonia, şi este adus la Roma de Metellus în 146 î.e.n. Era datorat sculptorului Lisip. Statueta de la Herculanum are probabil model direct acest grup (Nea-pole, Muzeul Naţional).

13. Alexandru divinizat

Această statuie colosală se afla, alături de alte statui divine, în termele din Cirene, a căror decorare s-a făcut pe cheltuiala împăratului Hadrian, către 130 e.n. Regele este înfăţişat gol, ca un zeu, cu o mantie pe umărul stâng. Purta un coif pe care bogatele şuviţe ale pieptănăturii „leonine" îl ascund privitor ului. În mâna stângă, lancea cuceritorului. Ivii Khi-se din pământ, partea din faţă a unui cal, ca în reprezentările Dioscurilor, amintea că Alexandru este ţin erou călare. Faţa nu mai este a unui om foarte tânăr, dar prezintă trăsăturile viguroase ale unui conducător vajnic şi stăpân pe el. Sub spuneenele puternic marcate, privirea este înălţată spre cer şi trece deasupra muritorilor. O operă în stil baroc, care-l anunţă pe Michelangelo sau Ber

A fost atribuită sculptoruM Zenion (Muzeul Cirene).

Alexandru din Pergam operă foarte frumoasă, atribuită epocii în care n al Pergamultui (197 – 159) a adus în numero-i artişti de primă mână. Ea re-trăsăturile regelui

în ultimii ani de viaţă, m? frcăril e războiului, expediţiile îndepărtate – rea puterii îi marcaseră deja chipul fără 159 °ra totuşi farmecul strălucitor. Sub pletele expresia este de o intensitate unică: prin

14.

şi a-i virea urmăreşte în depărtare visul cuceritorului şi gura întredeschisă exprimă discret căutarea unui mare destin pe care niciunul din triumfurile sale niu-l putea îndeajuns împlini (Muzeul din Istanbul).

15. Alexandru din Magnesia pe Meandru

Una din nenumăratele statui eroice care populau sanctuarele din Asia Mică şi întreţineau aici amintirea întemeietorului monarhiei elenistice, în mâna dreaptă ridicată, sceptrul sau lancea; stingă, coborâtă în lungul corpului, ţinea spada în teacă, cu minerul întors în jos, fără bandulieră (arma este înţeleasă ca un simbol, TUI ca un instrument de luptă). Seminuditatea eroică, corpul înfăşurat pe jumătate în mantie, potrivit unei vechi tradiţii religioase a grecilor. Expresia este asemănătoare celei a portretului precedent, dar mai puţin patetică. Stil reprezentativ pentru a doua jumătate >a secolului II î.e.n. (Muzeul din Istanbul).

16 – 18. Sarcofagul zis al lui Alexandru

Descoperit în necropola regală a principilor din Sidon, însn Fenicia, acest sarcofag din marmură s-a păstrat foarte bine. A fost executat la sfârşitul secolului IV pentru un dinast local. Printre reliefurile pline de însufleţire şi viaţă ce împodobesc cele patru feţe ale cutiei, scene de luptă dintre greci şi perşi (16 şi 17), printre care se află, în capătul din stânga al uneia din laturile lungi, un călăreţ ou coif în formă de cap de leu, ale cărui trăsături amintesc pe cele ale lui Alexandru (16), de unde numele dat în mod

abuziv sarcofagului. De remarcat coiful macedonean ou bordură lată al călăreţului din dreapta (17). Amestec confuz, care aminteşte luptele amazoanelor şi luptele din faţa Troiei înfăţişate de sculptorii clasici. Pe cealaltă faţă, scene de vânătoare de leu şi cerb (18), la care participă greci (în nuditate eroică) şi orientali în veşmânt persan, cu o pânză în jurul capului şi pantaloni strânşi pe corp. Marmura prezintă încă urme ale policromiei (Muzeul din Istanbul).

19. Monedă din Amfipolis

Bătute în T rac ia, în timpul domniei lui Lishnah, la începutul secolului III, monedele repr-oduc trasă; turile idealizate ale cuceritorului, cu diadema legata la ceafă. Pe Umple, coarne de berbec amintind ca Alexandru a fost salutat ca fiul lui Zeus-Am în (Paris, Cabinetul de medalii).

20. Monedă din Faselis

Bătute la Faselis, port pe coasta meridională a Asiei Mici. aceste monede au profilul lui Heral<s ce poartă pe cap scalpul leului din Nemeea. Trasaturile viguroase ale eroului imberb, legându-se totodată de o tradiţie iconografică bine stabilită de un secol, evocă, de asemenea, în mod voit, pe cele ale lui Alexandru: Herakles era într-adevăr întemeietorul dinastiei Argeazilor (Paris, Cabinetul de

21. Foción (?)

Acest cap de marmură este copia, executată în epoca imperială romană, după un original al cărui stil corespunde celui din a doua jumătate a secolului IV î.e.n. Coiful ridicat în vârful capului este specific portretelor strategilor attici (portretul lui Pericle, Civil, gr., U. 53. Or, în această epocă, cel mai vestit dintre strategi era Foción, ales de 45 de ori în funcţie. Expresia severă, vârsta înaintată, pe

care o arată ridurile, se potriveau personajului căruia atenienii îi înalţă o statuie de bronz în 318, la un an după ce-l condamnaseră la moarte printr-o procedură sumară. A se remarca pe laturile coifului „corintic" decorul în relief reprezentând un cap de berbec: există şi alte exemple de acest fel. Nu este surprinzător că portretul lui Foción a fost copiat în epoca imperială. Bărbatul a lăsat în istorie faima competenţei militare şi integrităţii civice care-l determinaseră pe Plutarh să-l includă în biografiile oamenilor vestiţi, unde este pus alături de Cate din Utica. În plus, sfârşitul său tragic, ale cărui împrejurări Diodor din Sicilia le-a evocat într-o pagină emoţionantă din Biblioteca istorică (XVIII, 67), atrăgea simpatia pentru această victimă a nerecunoştinţei publice (Copenhaga, Giliptoteca Ny Carlsberg).

22. Seleucos I

Pe această tetradrahmă de argint, bătută după moartea ku Seleucos de către fiul său Antioh I, profilul întemeietorului dinastiei figurează pe avers. Trăsăturile sunt uşor de necunoscut: fruntea înaltă şi bombată, nasul mare, bărbia puternică şi proeminentă. Regele poartă diadema şi, deasupra tâmplelor, şervesc coarne de taur, care sunt însemne divine asffinilându-l cu Dionysos, aşa cum coarnele de ber-bec purtate de Alexandru îl asimilau lui Zeus-Amon (vezi n. i9). Adăugarea acestor simboluri, eloc-ţente prin ele însele, arată clar tendinţa de apo°za Fare duce rapid la instituirea cultului suve-uuiui. Coarne de taur se vor regăsi în portretele „i uf-etrios Poliorcetes (îi. 26), în timp ce mone – lui Ptolemeu I Soter (vezi îi. 25) îl înfăţişează purtând egida – alt atribut divin (Paris, de medalii).

p3 Me>neda lui Seleucos I

161 n-rEVersuil aceleiaşi piese bătută de atelierul regal monarhul a pus să fie reprezentat unul din elefanţii „indieni dăruiţi de Chandragupta (de observat urechilie scurte, foarte caracteristice) În scripţia este BASILEUS SELEUKOU, „a regelui Seleucos". Două simboluri marginale: o stea şi ancora care fac aluzie la originea divină a Seleucizilor. Se povestea, într-adevăr, că mama lui Seleucos primise în vis vizita lui Apolo, de la care va avea un nu şi că, după plecarea zeului, ea găsise în pat un inel ou ancoră; Seleucos însuşi ar fi avut pe coapsă uşa semn în formă de ancoră, ceea ce dovedea că Apolo era tatăl său (Paris, Cabinetul de medalii).

24. Bustul lui Seleucos I

Acest frumos bust de bronz, descoperit la Hercula-nusm, a fost cu îndreptăţire pus în legătură cu portretele monetare ale lui Seleucos (vezi îi. 22). Diadema arată că e vorba de un suveran. Trăsăturile măreţe, demnitatea expresiei se potrivesc imaginii întemeietorului Imperiului Seleucid căruia tradiţia îi exalta spiritiul de hotărâre (cum o dovedeşte acţiunea sa îndrăzneaţă asupra Babilonului în 312 – 311), ca şi măreţia sufletului şi generozitatea: din această înfăţişare reiese imaginea tatălui mărinimos care-i cedează fiului său Antioh, pentru a-i salva viaţa, pe propria-i soţie, Stratonice (Neapole, Muzeul Naţional). 25. Ptolemeu I Soter

Figura puternică a primului lagid este redată aici cu un realism ce nu caută câtuşi de puţin să idealizezi-urâţenia expresivă a chipului regelui: pe alte emisiuni monetare, acest Realism atinge caricatura, în afara diademei, Ptolemeu poartă egida solzoasă a cărei margine de sus apare la baza gâtului. Este un însemn divin, propriu lui Zeus şi Atenei. Puternica personalitate a

întemeietorului dinastiei impresionează contemporanii şi se impune succesorilor săi. Pausania semnalează o statuie a lui Ptolemeu Soter în agora ateniană, în faţa intrării Odeonului, şi o alta la Olimpia. Teocrit, în „Elogiul lui Ptolemeu Filadelfos" (Idile, XVII, 124 şi urm.), îl laudă pe acesta că a înălţat statui din aur şi fildeş tatălui şi mamei sale, Ptolemeu şi Berenice. În Cirenaica, Magas păstrează pe monede profilul tatălui? au vitreg chiar după moartea lui Soter (Paris, Cabinetul de medalii). 26. Demetrios Poliorcetes

Faţă cu trăsături fine şi regulate, cu nas lung şi ascuţit. Poliorcetes este reprezentat aici cu farmecul şi strălucirea tinereţii. „Frumuseţea sa, spune Plutarh. era atât de izbitoare şi atât de excepţională încât niciun artist, pictor sau sculptor, nu reuşeşte să o redea cu fidelitate. Ea unea farmecul cu severitatea, în? ph a teama fără a-şi pierde graţia, în ciuda tinereţii şi a vioiciunii ci păstra o înfăţişare eroică într-adevăr de neimitat şi toată gravitatea unui rege. – Ca şi Seleu-COS, Demetrios este înfăţişat în portrete purtând coarne de taur, imitându-l astfel pe Dionysos pentru care el avea un adevărat cult (Paris, Cabinetul de medalii).

27. Pirus (?)

Nu există niciun portret monetar al regelui Epirului, ceea ce face să fie greu de recunoscut în sculpturi în lipsa inscripţiei. Frumosul cap de la Copenhaga reprezintă fără îndoială un principe, deşi nu poartă diademă: dar o coroană de frunze de stejar, în spatele aureolei buclelor de pe frunte, îi înconjoară capul ca o diademă şi se poate observa că este o aluzie la stejarii sacri de la Dodona, marele sanctuar din Epir (vezi îi. 2 şi Civil, gr., p. 249): coroana de frunze de stejar se regăseşte de altfel pe un alt

poi tret presupus al lui Pirus (vezi îi. 77). Stilul operei, aşa cum apare în cadrul copiei păstrate (care este din epoca romană), aparţine primei jumătăţi a secolului III î.e.n. Se poate imagina destul de bine sub acest aspect cuceritorul plin de imaginaţie şi pasionat care a fost Pirus, obsedat de modelul dublu al sti-ămoşului său Ahile şi al lui Alexandru (Copenhaga, Gliptoteca Ny Carlsberg).

28. Ptolemeu II şi Arsinoe II Filadelfii în timpul lui Ptolemeu III Evergetes se bate o remarcabilă serie de monede de aur reprezentând pe o parte cuplul zeilor salvatori (Ptolemeu Soter şi Berenice I), întemeietorii dinastiei, şi pe cealaltă pe cel al Zeilor Filadelfi. Aceştia din urmă sunt înfăţişaţi aici cu diademe, cu inscripţia AdeZphon" (a zeilor) frate şi soră". Ochii ieşiţi din orbite le dau o expresie ciudată. Pe fundal, în spatele cefei regelui, un scut galat (de formă elipsoidală, cu nervura mediană) are rolul unui simbol: este o aluzie la masacrul mercenarilor celţi de către trupele lui Ptolemeu II spre 276, episod care înflăcărează imaginaţiile şi pe care Călimări l-a cântat în Imnul IV închinat Delosului tParis, Cabinetul de medalii).

29. Cornul abundenţei

Frumoase monede de aur, bătute după moartea lui Arsinoe II (271) şi purtând efigia reginei, au pe re –, fr. s un element specific mult folosit în numismatica olul Un C°m dublu al abundenţei, simbol al cu-nr-ţi regal ţi al binefacerilor pe care le revarsă asuc-nrn Plui. ° diademă plutind în câmp încadrează rfK

În t: din care apar spice, fructe şi struguri. tâăm" e înscris numele la genitiv al reginei: „ai Filadelfa" (Paris, Cabinetul de medalii).

30. Berenice II

Regina are capul acoperit de un văl. Deasupra frunţii apare de sub văl coafura „în felii de pepene" specifică portretelor acestei suverane. Profilul este clar idealizat: gravorul nu caută atât să redea asemănarea cât să creeze impresia unei frumuseţi impersonale, ca aceea a figurilor divine. Este destul de greu totuşi să iei drept bază acest document pentru a identifica portretele în ronde-bosse ale Berenicei li (Paris, Cabinetul de medalii).

31. Filetairos

Eumenes I al Pergamului cere ca, pe aversul monedelor sale, să fie înfăţişată figura energică şi aspră a unchiului său Filetairos. Portret admirabil ale cărui trăsături surprind cu o forţă deosebită caracterul acestui aventurier. Pe gâtul masiv, o faţă urâtă, cu bărbia puternică, cu buze subţiri, cu nasul scurt şi coroiat, privirea ascuţită sub fruntea joasă: totul denotă voinţa neclintită, necruţătoare şi viclenia. Părul cu şuviţe scurte este strâns într-o coroană de laur în jurul căreia se răsuceşte diadema. Opera, de un stil desăvârşit. arată popularitatea de care? e bucură amintirea lui Filetairos după moartea sa şi pe care o dovedeşte, de asemenea, monumentul care i-a fost înălţat la Delos (vezi p. 123) şi epigrama înscrisă pe el (Paris, Cabinetul de medalii).

32. Olympiodoros

Personajul este identificat de inscripţia gravată în josul bustului. Deşi numele este destul de comun, este vorba neîndoielnic de strategul atenian care s-a remarcat în primii ani ai secolului III stârnind concetăţenii împotriva forţelor de ocupaţie macedonene în 288 şi 280. Pausania, care îi consacră un lung pasaj (I, 26), menţionează statuile onorifice pe care poporul Atenei i le înalţă pe Acropole şi în pritaneu. Exista de asemenea una

în sanctuarul de la Delfi. Bustul înferis a fost descoperit la Cezareea, în Palestina, şi aparţinea probabil colecţiei de bărbaţi iluştri alcătuită de un amator de artă roman, în secolul II e.n. Copia în marmură reproduce destul de bine caracterele bronzului original, apropiat ca timp şi ca stil, de statuia postumă a lui Demostene realizată de sculptorul atenian Polyeuctos şi înălţată în 2BO î.e.n. (ve? i Civil, gr., U. 175). Cu ajutorul unor astfel de documente datate, prin criterii externe şi °k: se (: – tive se va putea treptat defini cu o anumită rigoare evoluţia gustului şi stilului în sculptura elenistică (Oslo, Muzeul Naţional).

33. Filistis

Pe monedele de argint bătute de soţul său Hieron, regina Filistis este înfăţişată cu văl; diadema apar6

În faţa vălului. Coalura, suplă, este mai puţin araniată decât în portretele Berenicei II fii. 30), dar profilul reginei respectă aceeaşi regulă a unei îrumuseţi convenţionale, în fundal, un Urs, simbol mar –, ginal. Tipul de pe revers (vezi U. 73) rămânea fidel tradiţiei monedelor din Siracuza: o cvadrigă condusă de Victorie, cu inscripţia „a reginei Filişti?" (Paris, Cabinetul de medalii).

34. Hieron

Alte monede din Siracuza poartă pe avers portretul regelui însuşi, ou diademă, potrivit obiceiului de acum bine statornicit al suveranilor elenistici. Profilul este mai puţin banal decât cel al soţiei sale: nasul şi bărbia ascuţită îi dau – un caracter mai realist. Pe revers este înfăţişată o cvadrigă în galop condusă de Victorie, cu inscripţia „a regelui Hieron" (Paris, Cabinetul de medalii).

35. Ptolemeu IV Filopator

Aici realismul intră în drepturile sale. Faţa este foarte tânără, dar grasă sub coafaxra cu bucle scurte

strânse cu diadema. Gura cu colţurile buzelor căzute, este surprinsă într-o atitudine de dispreţ. Reiese clar firea slabă a bărbatului dominat de sfetnici şi de poitele sale. Regele poartă hlamida militară macedoneană (Paris, Cabinetul de medalii).

36. FILIP V

Profilul fin al nepotului lui Antigonos Gonatas este unul din cele mai sugestive portrete monetare din secolul III. El redă bine firea regelui: fineţe şi viclenie, cultură şi ambiţie. Barba scurtă respectă fără îndoială tradiţia filosofilor greci: în timp ce Seleucizii şi Lagizii au de obicei, ca şi Alexandru, faţa imberbă, Antigonizid, mai apropiaţi de obiceiurile Greciei propriu-zise, poartă barbă (vezi. portretul lui Perseu, i-l. 42) (Paris, Cabinetul de medalii).

37. Moneda lui Flamininus

După bătălia de la Kynoskefalai (197) în Grecia este emisă o monedă de aur având pe avers un portret de bărbat cu barba scurtă pe care inscripţia de pe revers. T. QUINCTI, îl identifică cu consulul T. Quine-ţi us Flamininus. Pe revers apare de altfel o Victorie în picioare, cu o ramură de palmier în mâna stângă S\ o coroană în mâna dreaptă. Cronologic, este primul ai între portretele monetare reprezentând un roman, învingătorul lui Filip a fost d «ci ales ca tip mone – după exemplul suveranului, dar, bineînţeles, fără ren Hv5 – nem ai înln pentru un magistrat al nH. *! raisi unea este în prezent cunoscută doar oariinci. exemP.tare, bătute cu matriţe diferite, dar 165 i-ul. imagini concordante ale chipului consuiulor iconografică îndreptăţeşte identificarea t-u FLamininus a unui portret în ronde-box se de la Delfi (vezi îi. 38) (Atena, Muzeul numismatic).

38. Flamininus

Acest frumos cap de marmură a fost descoperit în sanctuarul lui Apolo de la Delfi. Asemănarea profilului cu moneda de aur precedentă îndreptăţeşte să fie identificat ca un portret al lui Flamininus. După victoria asupra lui Filip V, în oraşele greceşti l se oferă consulului numeroase cinstiri, îndeosebi statui, despre care există erai multe mărturii epdgrafice! Marmura de la Delfi se adaugă acestor omagii. Opera este de o calitate excepţională: trăsăturile fine, ex –, presia senină şi >gânditoare se potrivesc bărbatului de 30 de ani care era atunci Flamininus, „blând şi îngăduitor, mai înclinat să folosească raţiunea decât forţa" (Plutarh). Barba scurtă, foarte îngrijită, este după moda grecească, ceea ce denotă filoelenismul acestui aristocrat roman. Statuia datează probabil din circa 196, anul când Flamininus proclamă libertatea „grecilor.la Jocurile istmice. Este un bun reper cronologic pentru evoluţia sculpturii elenistice. Pentru stil, se va compara portretul lui Antioh III (îi. 39). a cărui dată este apropiată (Muzeul de la Delfi).

39. Antioh III

Regele este reprezentat aici în jurul vârstei de 40 de ani, când se găsea la apogeul puterii, după glorioasa „unabază" în Orient şi înaintea conflictului său cu Roma. Comparaţia cu numeroasele portrete monetare îngăduie să fie identificat pe această marmură descoperită în Italia şi adusă în Franţa de Napoleon. Este vorba de o copie executată, fără îndoială, în secolul I. e.n., după statuia originală din bronz, care daita din circa 200 î.e.n. Chipul sever şi plin de măreţie, cum e de aşteptat de la un suveran care-şi merită porecla de Cel Mare. Diademă în forma unui sul, mai rar întâlnită decât bentiţa plată obişnuita (Muzeul Luvru).

40 şi 41. Antioh IV

Cele două portrete monetare ale lui Antioh IV Epifanes, al treilea fi-u şi al doilea succesor al lui Antioh III, permit să se aprecieze fidelitatea iconografica a gravorilor care l-au reprezentat în două momente diferite ale domniei sale (175 – 164 î.e.n.). Trăsăturile bânt evident aceleaşi: fruntea oblică, nasul coroiat, bărbia mică şi rotundă. Dar, cu vârsta, fruntea e dezgoleşte, buclele părului sunt mai scurte, faţa – a xbârcit. Expresia nu s-a schimbat însă: regele, care n-a încetat să întâmpine mari greutăţi, caută cu îndârjire să menţină prestigiul şi autoritatea monarhiei seleucide, dar eşecurile sale („Cercul lui Popil n-15-împotrivirea evreilor la eleni zare, ameninţările ce? planau asupra provinciilor orientale ale imperiului)

traduc prin conturul buzelor ce exprimă dezamăgirea Pe portretul cel mai neoent. Ultiimul dintre marii Seteucizi ne iasă moştenire, prin efigiile sale, o mărturie sugestivă despre perisoaialitatea şi epoca sa /Paris, Cabinetul de medalii).

42. Perseu

Fiul lui îi lip V, a cărui asemănare cu tatăl său (îi. >Q) este neîndoielnică, apare pe portretele monetare cu o intensitate amică. Profil ascuţit, nas fin, barba foarte scurtă, privirea insistentă, expresia mai ci-în-cena decât a tatălui său. Gura ţuguiată denotă firea şovăielnică a ultimului dintre Antigonizi, care nu ştie să aleagă moartea după înfrângerea de la Pidna (Paris, Cabinetul de medalii).

43 şi 44. Reliefurile de pe pilastrul lui Paulus Aemilius îndată după victoria de la Pidna, Paulus Aemilius consacră propria sa statuie în sanctuarul de la Delfi: el foloseşte drept soclu coloana evadrangulară pe care

Perseu o înălţase în faţa templului lui Apolo şi care era destinată să primească efigia regelui Macedoniei. O inscripţie în latină amintea că Paulus Aemilius învinsese pe Perseu şi pe macedoneni, în plus, o friză sculptată în marmură, plasată în partea de sus a pilastrului, sub soclul statuei, evoca episoadele luptei de la Pidna, în spiritul reliefurilor şi picturilor ce înfăţişau bătălii care inspiraseră de atâtea ori pe artiştii greci. Luptătorii celor două armate se disting olar prin armamentul lor: scutul mare elipsoidai pentru romani, scutul rotund bombat sau cu nervuri pentru macedoneni. Aceştia din urmă sunt de obicei reprezentaţi în poziţie de inferioritate, romanii în poziţie de forţă. Friza se desfăşoară pe cele patru laturi ale pilastrului. Pe una din laturile lungi (43) apărea episodul calului scăpat (cabrat, fără călăreţ, şi harnaşament) care face ca lupta să se declanşeze pe neaşteptate, în stânga, doi călăreţi romani îl atacă pe un macedonean, al cărui cal se prăbuşeşte, în timp ce în planul doi un pedestraş, acoperit de scutul său rotund, soseşte în ajutor; în dreapta, după calul scăpat, doi pedestraşi romani înfruntă adversarii care se găseau pe blocul următor al frizei. Pe una din laţurile mici (44), încăierarea este în toi între pedestraşii şi călăreţii celor două tabere: doi pedestraşi romani, cu scutuil lor elipsoida;! merg spre dreapta; între ei un călăreţ macedonean (scut rotund nervurat); mai la dreapta, un călăreţ tocmai a doborât un macedonean prăvălit la – scutu* său bombat; spre stânga, un ca-ciun întins-Jefuit de arme. Scene pline de vioi-rit* fi căror efert era probabil şi mai izbitor dato-18 Policromiei (Moizeul din Delfi).

45. Eucratides

Condotierul care răstoarnă dinastia domnitoare din Baotriana în 170 – 160 este reprezentat pe monedele sale

ca războinic; el poartă coiful macedonean ou bordură iată, împodobit cu un panaş; pe partea laterală a coifului, o ureche de taur se află dedesubtul unui corn gros şi scurt (Seleucos I avea un coif cu coarne şi urechi de taur); sub coif, diadema ale cărei panglici cad pe ceafă; în sfârşit, regele a îmbrăcat peste platoşă hlamida. Faţa este redată cu realism: sprâncene igroase, nas mare, bărbia accentuată. Se poate imagina, după acest portret viguros, aspectul aventurierilor greci şi macedoneni, urmaşii soldaţilor lui Alexandru, oare păstrează vie timp de aproape două secole prezenţa elenismului în inima Asiei centrale (Paris, Cabinetul de medalii).

4 t>. Antimahos

Suveran al Baotrianei, anterior lui Eucratides, Antimahos, despre care se ştiu puţine lucruri, domneşte către 190 – 180. Date admirabile tetradrahme pe care e înfăţişat cu pieptănătura macedoneană tradiţională, causia, cu bonetă turtită din fetru sau stofă, sub care atârnă capetele diademei. Regele poartă hlamidă. Gravorul a redat bine trăsăturile îngroşate, puţin vulgare, ale modelului său (Paris, Cabinetul de medalii).

47. Mitridate Eupător

Monedele acestui rage, respectând totodată trăsăturile proprii ale fizionomiei sale, care sunt uşor de recunoscut de la o emisiune la alta, sunt evident inspirate de preocuparea pentru idealizare. Ca şi monedele bătute de diadohi pe care apărea chipul lui Alexandru cu care seamănă, ele înfăţişează capul lui Mitridate ca pe cel al unui zeu. Capetele diademei flutură liber pe gâtul suveranului, a cărui faţă ascuţită denotă un stil desăvârşit. Cu această imagine a ad-vesarului Romei, a cărui îndrăzneală face republica sa tremure, portretul monetar

elenistic realizează ultima sa capodoperă (Paris, Cabinetul de medalii).

48. Pompei

Surprins pe viu de un sculptor grec necunoscut, într-un portret pierdut, a cărui amintire ne-o păstrează din fericire această copie de bună calitate, iată-l Pe marele Pompei, învingătorul piraţilor şi al lui Mitridate, cel care triumfă în Orient. Realismul artei elenistice redă de minune aspectele contradictorii de acestei personalităţi de prim plan: mulţumirea de sine, dispreţul faţă de celălalt, o anumită prudenţa vicleană, dar şi o perspicacitate cam îngustă, pe care le relevă ochii mici şireţi şi gura strânsă cu buzei" ţuguiate care abia schiţează un surâs. Faţa lui ctf alură burgheză face să se înţeleagă de ce a plăcut pompei atât de mult senaton Hiji! e? on-nas-ul cu figura aristocratică a lui Cezar este atebtoor (Copenhaga.

Gliptoteca Ny Carfsberg)..."

49. Julius Caesar printre numeroasele portrete ale dictatorului, acesta, năstrat la Vatican, Sala d ei Busti, este fără îndoială unul din cele mai fidele. El ne înfăţişează imaginea lui Caesar din ultimii ani ai vieţii, între victoria de la Farsalos (48) şi asasinarea sa (44). Chipul învingătorului lui Pompei» cu che Olia pronunţată, privirea pătrunzătoare, gura zeflemitoare şi totuşi binevoitoare, străluceşte de inteligenţă şi farmec. Se simte mânca geniului şi frumuseţea bărbatului matur, stăpân pe sine, care seduce tinereţea plină de ambiţie a Cleopatrei. Identificarea este îndreptăţită de compararea – cu portretele monetare, numeroase şi bine individualizate (Roma, Muzeul Vatican).

50 şi 51. Cleopatra

Pe monedele din Antibhia (53) apare profilul reginei

identificată datorită inscripţiei „regina Cleopatra, zeiţa Neotera”. Este cel mai bun portret monetar al ei: trasă burile distinse, nasul mare, coroiat („chiar dacă ar fi avut nasul mai scurt, tot ar fi schimbat faţa pământului”), pieptănătura aranjată, cu câteva şuviţe prinse în coc pe ceafă, diadema regală cu capetele căzându-i pe gât. Pornind de la această efigie deosebit de caracteristică, J. Charbonneaux a reuşit să identifice portretul de la Cherchel (51). O frumoasă marmură descoperită în capitala Maure-taniei, antica Gezareea. Aici domneşte, în timpul lui Augustus, luba II, suveran admirator al culturii greceşti, ce se căsătorise cu GLeopatra Selene, fiica Marii Cleopatra şi a lui Antonius. Apare firesc că regina Maoiretaniei a înălţat în oraşul său o statuie a vestitei sale mame. Ea poartă văl, ca majoritatea suveranelor lagide dinaintea ei (vezi îi. 30). Faţa e plină de nobleţe (Muzeul de la Cherchel).

52. Marcus Antonius

Această emisiune monetară, bătută în provincia Asia, H înfăţişează pe triumvir în culmea puterii sale, la scurt timp după prima întâlnire cu Cleopatra. Incnpţia (în latină) este: „Marcus Antonius imperator, sr! i desemnat Pentru a doua şi a treia oară”. Dar rpri” este pur ejenistic: un realism viguros, care a)! a – cu ° forţă unică profilul energic al soldatului, pe cărui trăsături atât de originale nu pot fi uitate. Ffoeq… ° coroană de iederă aminteşte că poporul roană „d îl salutase ca un nou Dionysos. O altă co-169 inconi viederăt în care alternează frunze şi fructe, J ra scripţia (Lucerna, colecţie particulară).

53. Capul lui Marcus Antonius

J. Charbonneaux, plecând de la portretele monetare –, l-a identificat pe Antonius în acest cap descoperit la

Narbonne. El era. iniţial – înserat în spaţiul pentru cap al unei statui îmbrăcate, în mantie sau în platoşă, conform unui obicei foarte răspândit potrivit căruia capul era executat, cu realismul său iconografic, separat de corp, originalitatea detaliului având mai puţină importanţă în acest caz. Este neîndoielnic chipul semeţ al triumvirului: sub pletele scurte, după moda militară, faţa unui bărbat de 40 de – ani, marcată de încercările campaniilor care i-a-u încreţit fruntea şi obrajii ou riduri inegale: privirea pătrunzătoare, gura severă deasupra bărbiei puternice şi cărnoase. Lipseşte nasul coroiat pe care ni4 redau monedele şi mărturia lui Plutarh. Deşi autoritară, fizionomia lasă totuşi să se întrevadă o (anumită senzualitate, dar ea radiază mai ales de vitejie bărbătească: astfel încât, spune Plutarh, sculptorii şi pictorii se întreceau să reprezinte chipul lui Herakles, din care familia lui Aivtonius. susţinea că se trage, după exemplul monarhilor greci (Narboane, Muzeul municipal.

54. Octavianus

Viitorul Augustus este înfăţişat aici la vârsta de 25 sau 30 de ani, în vremea rivalităţii sale cu Antonius: este conflictul unui tânăr, sigur pe sine şi pe destinul său, cu un bărbat matur, cu mai multă experienţă şi acoperit de glorie, dar mai vulnerabil la ispitei<e: sentimentelor şi ale cărnii. Expresia rece şi calculată a lui Octavianus, lipsită de căldură umană, se află în contrast cu aceea a unchiuiii sau Iulius Ce/ar (îi. 49); departe de a schiţa – un surâs, gura trădează o hotărâre neînduplecată. De pe această faţă, tânără încă, emană o autoritate naturală hrănită de o ambiţie lucidă, de o permanentă încordare a voinţei. Trăsăturile fine şi regulate sunt frumoase, dar sufletul este nemilos şi crud, Mai târziu, e adevărat, exercitarea puterii

şi nitul responsabilităţilor le vor impregna treptat cu o nobleţe maiestuoasă, nuanţată de melancolie (Roma, Muzeul Capitali ului).

55. Marea Camee a Franţei

Piesa aceasta excepţională a glipticii greceşti aflate în serviciul Romei este uai veritabil manifest politic, în registrul central, împăratul Tiberiu. Înconjurat de familie, tronează alături de mama sa Liv vu. Dedesubt, ostatecii bartori amintesc triumfurile imperiale, în registrul superior, ne aflăm la zei acasă. Augustus. cu văl şi încoronat, cu sceptrul în mina. primeşte în împărăţia zeilor pe principii defuncţi di familia sa. care ajung şi ei la nemurire: Drusus cel Tânăr (mort în 23 e.n.), la stânga, Germanicus în dreapta, călare pe un cal înaripat. În faţă, plutind în aer, în veşmânt oriental cu pantaloni persani şi bonetă asiatică, Alexandru cel Mare ţine globul pământesc în mâini, ca şi cum ar transmite stăpânitoriilor Romei conducerea uni viersului. Nu se putea exprima mai clar ideea că principatul roman este moştenitorul direct al monarhiei elenistice (Paris, Cabinetul de medalii).

56. Bătrână la piaţă

Arta elenistică, prin gustul pentru pitoresc, a înfăţişat cele mai diferite personaje: ea acordă atenţie celor umili, copiilor, bătrânilor. Astfel, bătrâna cu spatele încovoiat, cu mersul nesigur, cu trăsături obosite, profund marcate de urmele vârstei. Prin tunica desfăcută se văd sânii. Cu mâna dreaptă se sprijină într-un baston, care a dispărut, în timp ce în stânga purta un sac cu cumpărături şi un coş. Imagine a oamenilor mărunţi, din cetatea greacă, unde realismul nu urmăreşte să stârnească nici dispreţul, nici mila, ci scoate dintr-o imagine oarecare un anumit gen de frumuseţe expresivă şi patetică (New York, Muzeul Metropolitan).

57. Statuie onorifică feminină de la Cirene

Un exemplar din foarte numeroasele efigii pe care cetăţile greceşti le înălţau în sanctuare şi în pieţe pentru afşi exprima recunoştinţa faţă de femeile care-şi asumaseră sarcini publice, ca preotesele, sau au contribuit din proprie iniţiativă la cheltuielile cetăţii (vezi cazul lui Epie, femeie din Tasos, p. 289). Adesea capul era cioplit separat şi înserat apoi în carpul drapat; în acest scop era amenajat un spaţiu între umeri. Aşa este cazul aici, unde capul a dispărut. Dar drapajul corpului este de un efect deosebit în soare, în faţa ruinelor templului Artemidei, a cărui preoteasă a fost probabil această femeie. Era cea mai prestigioasă funcţie ce putea fi încredinţată unei femei în cetatea Cirene. Nu este posibilă datarea cu precizie a unei atare opere ce poate să fi fost executată la fel de bine în secolul II e.n., ca şi în epoca elenistică: dar ea este reprezentativă pentru o lungă şi bogată serie de monumente.

58. Cuplu de oameni de vază din Delos

Într-o casă de pe strada care urcă din agora la tearu (vezi îi. 98), s-au descoperit aceste două statui. bart>at şi femeie, cu inscripţie dedicatorie. Din ea că o ateniană nuonită Cleopatra (nume foarte în epocă) a Pus să se ridice statuia soţului S atenian S1 ed> în anaia 138 – 137. Cele 171 aT3. personaje erau oameni de vază ai insulei, pe colonie ateniană.

59. Un om de văzu din insula Cos

O piesă reprezentativă a sculpturii elenistice, al cărei! cap, din fericire, s-a păstrat. Statuia tipică pentru o notabilitate; personajul este un bărbat în puterea vârstei, bărbos, cu expresie binevoitoare şi plină de eleganţă, înfăţişat în picioare, în lunga sa mantie din stofă de lină

fină. drapată cu eleganţă în jurul corpului, lăsând umărul descoperit; este postura şi ţinuta obişaiuită a oratorilor, care păstrează braţul drept liber pentru a-şi sublinia cu gesturi discursurile. Atitudinea este nobilă şi destinsă. Se susţine că această piesă de calitate ar reprezenta cu probabilitate un portret postumal celebrului medic Hipocrate, originar din Cos. Dar im alt portret bine identificat (bustul de la Ostia, Civil, gr., îi. 16! 5) nu îngăduie această apropiere. E «te vorba mai degrabă de un portret onorific, probabil din secolul II î.e.n. (Muzeul arheologic din Cos).

60. Sclav negru

Acest mic bronz din Egipt, provenind din Fayum, este reprezentativ – pentru înclinaţia spre subiectele de gen a artei alexandrine, în ansamblu atât de puţin cunoscută. Morfologia corpului şi tipul feţei sub pletele creţe arată că personajul este un negru din rândul numeroasei populaţii de sclavi din Alexandria. El are braţele legate la spate ca pedeapsă în urma vreunei fapte rele şi ţine capul sus într-o atitudine sfidătoare. Multă vioiciune în acest crochiu pitoresc, unde imanţa de exotism nu dăunea /ă adevărului psihologic al observaţiei. Opera datează probabil din secolul II Len. (Muzeul Luvru). 61. Actor comic cântând la tamburină Teracotă provenind din Grecia propriu-zisă şi datând de la mijlocul secolului IV. Actorul, care poartă o mască specifică a personajului său şi o coroană de iederă, reprezintă un sclav cântând la tamburină. Costumul, cu o tunică foarte scurtă, şi un pantalon mulat care iasă să apară un falus postiş, este îacă cel din Comedia medie anterioară; lui Menandru, şi cu preocuparea, specifică Comediei noi, de a reda.ro" fidel viaţa cotidiană. Spre a sesiza diferenţa, se va compara cu scena comică de la

Pompei (mozaicul semnat de Diosewides), unde apai e de asemenea un cântăreţ la tamburină (îi. 257): aici, nici masca, nici îmbrăcămintea nu mai au alura de clovn a teracotei din secolul IV (Muzeul Luvru).

62. Pescar

Teracotă de la Myr ina cu subiect realist, de comparat cu Bătrâna la piaţă (îi. 56): o altă imagine a oamenilor de rând, redată cu simpatie şi umor. Pesi carii aparţineau păturii celei mai sărace, al cât fi1

l de trai era mult inferior celui al ţar anilor. Ei ni-cea U pe „marea nefertilă", în căutarea unor câş? lmri nesigure şi primejduindu-şi. i viaţa. Acesta poarta veşmânt ui obişnuit al semenitor săi: o tunică scurtă – lasă tânărul drept liber, pălărie de fetru diformă, CoS pentru peşte. Mai multe epigrame din Amologie vocă soarta jalnică a acestor nefericiţi (Muzeul Luvru).

63. Un călăreţ şi slujitorul său (?)

Într-o casă din cartierul de nord al cetăţii Delos, s-au descoperit acum 20 de ani fragmentele unei decoraţii murale datând probabil din secolul II î.e.n. Sunt scene sau motive tratate foarte sumar, din câteva trăsături de penel: dar aceste crochiuri pot fi deosebit de expresive, ca acest călăreţ urmat de un bărbat pe jos care, pentru a alerga mai uşor, se agaţă de coada calului. Pielea foarte închisă a celor două personaje nu înseamnă că erau de rasă neagră; aceasta era o veche convenţie pentru a distinge sexele, bărbatul fiind înfăţişat întotdeauna mai înnegrit. Pe cap se distinge un acoperământ (pălărie cu boruri largi sau petasos). Călăreţul, care călăreşte fără şa, a trecut, se pare, hăţurile în jurul gâtului şi gesturile braţelor sale sunt neobişnuite. Neînarmat şi fără mantie de călătorie, e puţin probabil ca bărbatul mergând pe jos să fie un slujitor. S-ar

pâinea să fie vorba de un exerciţiu de voltijă executat în doi.

64. Tyhe de la Antiohia

Pausania (VI, 2, G) ne informează că Futyhides din Siciona, elev al lui Lisip, a executat pentru Antiohia pe Oronte, în Siria, o statuie a „Tyhei", sau Soarta cetăţii, de care locuitorii oraşului erau foarte mândri. Opera e cunoscută prin diferite replici, cea mai fidelă fiind fără îndoială un mic bronz de la Luvru. Alegoria cetăţii este bineînţeles o tânără femeie drapată, aşezată pe o stâncă aplecată peste o prăpastie care face aluzie la un munte din apropierea Antiohiei. La Picioarele ei, ivindu-se din apă, ca un înotător, fluviul Oronte cu trăsăturile unui tânăr zeu pletos. Tyheţuie în mâna dreaptă un mănunchi de spice, simbol ai bogăţiei teritoriului cetăţii. În sfârşit, pe capul seral 7-eHei, apare pentru prima dată un turn muşi t are a seris alegoriei, deoarece incinta fortificată" Urnurile sale reprezintă limita spaţiului urban şi ion *! materiaia a securităţii cetăţenilor. Tot acest L „ivelectual, uşor de descifrat, este secondat de o tinsă irtuoxitate formală: atitudine firească şi des-fp? ul înttwn stil desăvârştt (statueta n-a principalele mişcări). Compoziţia pirb-l. Se desfă-oară în spaţiu şi oferă unghiuri le spectatorului care se învârte în jurul soclului. Autorul a ştiut să exploateze lecţiile dascălului său Lăsip (M-uizeui Ltuw; u).

65 şi 66. Tetradrahmă ateniană aparţinând noului stil în prima jumătate a secolului II, după al doilea sau ad treilea război macedonean (această din urmă data fiind cea mai probabilă, cum's – a demonstrat recent). Atena începe să bată tetradrahme, dar într-un ştii foarte diferit de cel al vestitelor „bufniţe" folosite constant până în secolul III. în locul unor rondele groase, se folosesc.

rondele metalice şi mari. Tipurile rămân aceleaşi, dar stilul este profund moderni /at, Pe avers (îi. 65) se află tot profilul Atenei, dar fără nicio urmă de arhaism: În mod vizibil, gravorul evocă de acum pe Atena Partenos a lui Fidias, simplificând decorul coif ului; capul este înconjurat de un cerc perlat. Pe revers apare bufniţa, aşezată pe o amforă culcată (îi. 66). O coroană de laur înconjură motivul central, de unde numele monedelor de „ste fanofore", adică „purtătoare ale – unei coroane", care se dă uneori acestor emisiuni, în fundal, alături de bufniţă, primele trei litere ale cuvâxitutui „atenieni v şi începutul mai multor nume de magistraţi însărcinaţi cu baterea monedelor... Pe corpul amforei, o literă indica luna emiterii. Inscripţiile permit urmărirea cronologiei emMomilor, care sunt foarte abundente şi durează aproape! un secol. Aceste tetra-drahme se găsesc în diferite regiuni ale lumii elenistice, prezenţa lor. atestând înviorarea economică a Atenei în secolul II (mai ales după ce a preluat controlul Delosului în 166) şi prestigiul monetăriei sale (Paris, Cabinetul de medalii). 67 şi 68. Ţesere de ospăţ din fildeş Document foarte ciudat descoperit la Iiilybaeum, în vestul Siciliei, oraş întemeiat de cartaginezi şi a cărui populaţie era pe jumătate punică, pe jumătate greacă. Este o bucată de fildeş sculptată: pe una din feţe sunt două murii drepte care se stâng, simbol al legăturii stabilite între doi oameni ale căror nume apar menţionate pe revers, în inscripţia în limba greacă ce se traduce astfel: „Imulch, fiul lui Imil-chon, Imbal Oloros a legat relaţii de ospitalitate cu Lvson, fiul lui Diognetos şi urmaşii săi". Imulch Itn-bal este un cartaginez oare a adăugat numelor sale semitice o poreclă grecească, Oloros, adică cel Verde. Textul grec cuprinde greşeli gramaticale

explicabile autorul fiind pun de origine (Mi «eul din Palermo). 69. Relief votiv al dansatorilor pirihei

Acest basorelief descoperit pe Acropola Atenei u}1, ciobeşte faţa anterioară a unei baze de marmură, a poartă o statuie de bronz înălţată, cum arată inscripţia de pe marginea statetioară a. În Aei. de ateniaou Atarbos, oare respartase viotocia ca horeg într-o nours d «pirthe. Acest – tip de concurs era organizat – deosebi în cadrul marii serbări a Panateneelor. Era lâorba de un dans războinic, unde corul de tineri era „narmat. Purtau coifuri şi scuturi, dar nu arme de 1 tac Cei opt tineri defilează, în grupuri de câte patru în pas de dans. Caracterele inscripţiei şi stihii reliefului indică sfârşitul secolului IV. Eleganţa şi sobrietatea formelor, gravitatea atmosferei specifice unei serbări religioase şi civice, în care efebii îs e demonstrează priceperea şi disciplina (Atena, Muzeul Acropolei).

70. Aprobates în timpul Panateneelor, tinerii atenieni defilau înarmaţi în procesiunea care urca pe Acropole să salute zeiţa. Printre ei se aflau străluciţi călăreţi care se văd pe friza partenonului şi, de asemenea, echipaje de cvadrige, care de paradă ce nu mai erau folosite la Atena decât în concursuri şi ceremonii, în afara cursei de cvadrige, se practicau şi alte exerciţii spectaculoase, ca acela care consta, pentru conducătorul unui car, de a urca şi a coborî din car în galopul cailor. Atletul cane executa această performanţă se numea aprobates, „cel care coboară din car". În imagine apare în momentul în care tocmai sare jos. Ca şi dansatorii de pirihe, el poartă coif şi scut, pentru a aminti vechea tehnică militară a cvadrigelor care-i duceau pe eroi pe câmpul de luptă. Cvadriga, în profil, este redată în aşa fel încât să apară maţi bine caii: sfidare a realismului care nu este o

raritate! u arta greacă. Vizitiul, cu capul gol, poartă haina lungă, strânsă în talie cu o centură, care era veşmintul tradiţional al auririlor. Relieful, în manieră foarte clasică încă, este datat la începutul secolului al III-lea (Atena, Muzeul Acropolei).

71. Portret de bărbat

Descoperit în agora Atenei, acest frumos portret datează probabil din secolul II î.e. IX. Personajul poartă o coroană groasă de laur. S-ar putea să fie vorba de un preot, dar la fel de bine de un binefăcător, pe care recunoştinţa populară l-a cinstit cu o coroană, onoare obişnuită în decrete. Există mult farmec, se-uozâtaţe şi reţinere în această fizionomie de o deose««a distincţie. Se ghiceşte omul de cultură, subtil şi

°chl!

°chli mici! & în u-or încreţiţi sub sprâncenele Semn al refiec-iei> cu'ra sensibilă cu buze î>3 re 8 ata se a ormula o remarcă pertinentă. obra-Uor sculptorul surprinde cu rafina-b»-e fina – a vie-Contrastul cu părul redat cu um-vârtiio OI Şi nere «Sulate elte volt. Autorul este un t75 rhner, & 1 dalteldar Şi tui psiholog subtil şi expe-uat (Atena. Muzeul Naţional).

72. Victoria lui Alexandru

Alexandru alege pentru monedele sale de aur un lip de revers a cărui valoare simbolică este evidentăl-o Nike în picioare, reprezentată din faţă, ţinând în mâna dreaptă o coroană de laur şi în cea stângă un catarg de navă pe care este agăţată o verga Această emblemă, care se numeşte stjilis, serveşte pentru evocarea unui succes militar într-o luptă navală. Numele regelui la genitiv, Alexandrou, este înscris în dreapta, în timp ce în stânga, în fundal, se află un fulger ca simbol completiv. Este clar că această

reprezentare semnifică triumful armatelor macedonene pe uscat şi pe mare şi proclamă atotputernicia regelui. Tema va fi reluată şi de alţii (Paris, Cabinetul de medalii).

73. Cvadrigă învingătoare

Pe reversul monedelor bătute de Hieron din Şira-euza ce poartă pe avers profilul reginei Filistis, soţia sa (vezi îi. 33), apare şi o Victorie, conducând un car la pas, încadrată sus şi jos de cuvintele's, a reginei. Filistis". Totuşi, imaginea evocă îndeosebi cva-drigele învingătoare ce figurau pe reversul monedelor din Şir acuza în epoca clasică (Paris, Cabinetul de medalii).

74. Principe elenistic

Superba statuie de bronz, foarte bine conservată, dă D idee excelentă despre efigiile regale pe care lumea elenistică le-a multiplicat în cetăţi şi în sanctuare: după imaginea unul zeu sau a – uimi erou, principele apare gol. El ţine în mina stângă, ridicată, o lance masivă pe care se sprijină, după tiparul unor portrete ale lui Alexandru: arma este simbolul puterii. Mâna dreaptă se sprijină eu nonşalanţă pe şold, ceea ce dă dezinvoltură atitudinii: autoritatea naturală ce emană din statura sa atletică nu are decât de câştigat. Faţa, a cărei obraji sunt umbriţi de bărbia scurtă, schiţată prin câteva trăsături de dalta, are cu evident caracter plastic. Nu există totuşi un consens în privinţa identificării: se presupune a II Prusias I al Bitiniei (sfârşitul secolului al III-lea, începutul celui dt-al Ţi-îoa) sau Demetrios I Soter (162-ir>O) (Roma, Muzeul Termelor).

75. Diodot Tryfon

Ofilţer din monarhia boleucidă ce se proclamă rege! „142 şi domneşte câţiva ani asupra Siriei. Pe monede apare reprezentat cu diademă. Amintirea imagini 01 lui

Alexandru continuă să-i inspire pe gravori CPA" iTS, Cabinetul de medalii).

76. Mitridate III al Pontului

Strămoş al marelui Mitridate, acest nege al Pontulcare domneşte la sfârşitul secolului 111 şi la îi este primul din dinastie care bate mocu efigia sa. El apelează la artişti greci, care n-au cu fidelitate trăsăturile etnice ale peraonajulul, i cărui sânge barbar ÎMI îngăduie să ţie uitate. Dar a... reprezentării, ca şi veşmântul (diadema, hla-da), sunt greceşti. Se pot compara, de exemplu, îi. Tfil şi 42 (Paris, Cabinetul de medallii).

77.

E§gie a regelui din Epir, cu coiful macedonean ou boruri largi şi coroana din frunze de stejar. De comparat ou îi. 27, unde regele e înfăţişat fără coif, sub un aspect mai idealizat. Aici, comandantul de război apare în ţinută de luptă: abrăzarele sunt la locul lor şi. strânse de o curea petrecută pe după gât şi bărbie Bustul reproduce capul unei statui de bronz care înfăţişează personajul în picioare (Neapoile, Muzeul Naţional).

78. Cap de cipriot cu diademă

Descoperit în ruinele unui sanctuar, la Ar sos, sat situat în câmpie, la 20 de kilometri est de Nicosia, acest cap este sculptat nu în marmură, ci într-un calcar fin, material frecvent folosit în Cipru. Portret idealizat, reprezentând vreun principe elenistic din secolul III sau II. El poartă diadema filiformă, ca Antioh III de la Luvru (îi. 29). Pe obraji, favoriţi, Cum Cipru s-a aflat mult timp sub dependenţa La-gizilor, se presupune că ar fi unul din Ptolemei, dar iconografia lor este prea puţin sigură ca să poată fi propus un nume (Cipru, Muzeul din Nicosia).

79. Alexandru Balaş

Acest mic bronz din colecţia Clercq provine din Siria, Studiind trăsăturile feţei, J. Charbonneaux a identificat uix portret al suveranului seleucid Alexandru Balaş (150 – 145). Efigia regală respectă aceleaşi reguli ca şi marea statuie din Muzeul Terarelor (îi. 7 *) – nuditatea eroică, idealizarea formelor, cu excep Ua capului, care permite identificarea personajului. T>acă ne gândim că Balaş a domnit puţin timp şi nu şi-a atras deloc simpatia, e demitare că efigia sa a putut fi difuzată sub forma statuetelor destinate a „achiziţionate de particulari (Muzeul L>uvru).

O. Sanctuarul de la Nerarud Dagh

Unu" 1 munte de/olant, în mijlocul lanţului urus la P6816 200° d «metri înălţime, regele e<maigene, Antioh î, ridică, în prima jusecolului I î.e.n., un sasnotuar dinastic. Trei îi a lâa-l amenalate în peisajul arid de piatră pen de r-ţdapos1; i cslădiri sacre şi stafcui colosale, înalte ima-vtt 10.ro* înfăţişând imagini ale zeilor şi 77 Şi el – regelui, alături de figuri de vulturi şi lei, Stostulle erau realirate din blocuri îmbinate, iar capetele, uriaşe, erau monolitice. multe din ele zac încă pe sol; chipurile imberbe să… bărboase, cm trăsături de o regularitate academică" poartă deasupra acoperăminte amintind tiara per* Bană.

81. Un principe la ţară în sanctuarul Fortunei de] a Praeneste (Pakstrina) o vastă sală cu absidă era decorată cu un mozaic de insari dimensiuni reprezentând scene din Valea Nilu, lui, care evocau viaţa grecilor din Egipt, şi cea a Io-cafinicilor, potrivit gustului pentru exotism pe care romanii cultivaţi, în epoca lui Sylla (primul sâert al secolului I î.e.n.), îi moşteniseră de la intelectualitatea elenistică, într-una din aceste scene este redat un grup de ofiţeri şi soldaţi, escorta unui personaj important, reunit în

jiu-ul unui edificiu cu coloane care trebuie să fi fost un sanctuar. O mare velă prinsă pe frontonul temiplului adăposteşte pregătirile unul ospăţ. Ghirlande sunt agăţate de antablament. Din acest document (ale cărui detalii sunt estompate, căci mozaicul este în mare parte restaurat) ne putem imagina viaţa principilor în cursul numeroaselor deplasări de-a lungul proprietăţilor lor (Palestrina, Palatul Barberini). 82. Pupa unei nave de război

La poalele acropolei Lindosului (vezi fig. 38, p. 90, vol. II), o stâncă ce străjuieşte calcă de acces era astfel lucrată încât foiima o exedră (la stânga), bancă de piatră semicirculară şi, imediat, un monument vo-t-iv pentru un anume Agesandros (inscripţie), a cărui statuie de bronz era fixată în zid pe soclul plat care atinge exedra. Acest soclu era destinat să facă parte din reprezentarea în relief, sculptată în rocă, a unei pupe, fără îndoială „o triemiolia" – vas ele război mai uşor decât triera şi foarte răspândit în cadrul flotilelor elenistice. Pupa este redată aproape în mărime naturală (înălţimea totală: 5, 5 m). Ea se înco-voaie într-un ornament specific pentru nave, aplustru, pe care e fixat un scut rotund. Dedesubt, una din cele două vâsle mari care servesc drept cârmă este ieşită din apă şi menţinută în poziţie orizontală. Puţin mai sus, în spatele balustradei cu deschizătură cu grilă, locul pilotului sau al căpitanului. Aces» ciudat document este datat către 180.83. Victorie plutind în aer

Una din – graţioasele teracote pe care le-au produs atelierele de la Myrina, în Eolida, şi care erau de? tvnate să fie aşăţate. În afara amoraşilor, modelorânfăţişau de obicei Victorii. Astfel alegoria atât de in drătgită de principi pătrundea pretutindeni în a-i la tea căminelor şi sfârşea prin a fi dep\să ca v

„— în marmiaite. lacepubitl secolului îl (Muzeul Luvru).

84. Galatul Ludovisi

Vestit grup reprezentând un gatat care, după ce şi-a icis soţia pentru a nu cădea în mâinile duşmanului, străpunge el însuşi cu sabia. Marmura este o co-D-e executată în secolul II e.n. după unul din ex-votenurile din bronz pe care regele Atalos I le înalţă la Pergam spre sfârşit.u.1 secolului al III-lea, pentru a celebra victoriile asupra galaţilor. Potrivit uneia din tendinţele sculpturii elenistice, compoziţia nu capătă – sens decât dacă este privită de jur-împrejur. (Roma, Muzeul Termelor).

85. Galat murind

Copie în marmură a unui alt elesmeat din ex-voto-urile lui Atalos I. Galatul lovit de moarte se prăbuşeşte înainte de a-şi da sufletul. Sub el, armele: marele scut elipsoidal, trompeta îndoită (sub piciorul stâng), spada (sub mâna dreaptă). Nuditatea respectă fără îndoială obiceiul celţilor de a lupta goi. Colierul sau „torques" în jurul gâtului este tot o tradiţie celtică. Pletele răvăşite, mustaţa sunt şi ele trăsături specifice galaţilor. Ca şi în reprezentările luptelor între troieni sau amazoane, artiştii greci nu caută să micşoreze adversarul şi aduc un omagiu măreţiei sălbatice a virtuţii sale războinice (Roma, Muzeul Capitoliului). 86 – 92. PKIENE

Iniţial, oraşul era o mică cetate ioniană situată la nordul Miletului, pe coasta golfului, chiar la nord de vărsarea Meandrului. Din cauza marilor cantităţi de aluviuni aduse de fluviu, portul devine puţin câte puţin inutilizabil. Locuitorii caută atunci (spre mijlocul ocolului IV) un nou amplasament pentru oraşul lor, cu preocuparea triplă de a nu se depărta prea mult de mare, de a evita

miasmele câmpiei mlăştinoase ce se formase lângă gura de vărsare şi de a fi în măsură să se apere împotriva unui eventual duşman venit pe uscat sau pe mare. Alegerea lor se opreşte asupra pantelor unui lanţ muntos din apropiere, Mycale, care mărgineşte şi domină la nord °aşa a Mea-drului. Un şir de terase şi de se etaja la poalele piscurilor, înalte de peste metri care ofereau o protecţie eficientă's «viaturilor din nord. Un puternic pinten

< = are m-rginit la sud şi la vest de faleze abrupte, Sue Constituiau o fortăreaţă naturală, înainta spiv cise panta. muntelui, dominând terasele inferioare: mă a aai? eII-lea" /ă acropola noii cetăţi, i ecluta supre-11 O met>arril> donăonul inexpugnabil ridicându-se la 9 speot; vă deasu Pra crmpiei şi oferind o largă perl asupra măril şi văi: vecine> Sub faleză, o primă terasă în pantă uşoară înlesnea ridicarea unei mari censtrucţii: aici se află sanctuarul Demetrei care rămâne însă izolat, căci exista pericolul prăbuşirii stâncilor (aşa cum este cazoil] a Delfi, la poalele Fedriadelor). Puţin mai spre sud, panta se îndulcea: este cartierul de nord al oraşului, cu teatrul (cu faţa spre sud, pentru ca băncile să fie plasate pe pantă) şi terasa lungă, mărită artificial graţie unul zid de susţinere ce sprijină templul Atenei POJ – ias. La acelaşi nivel, construcţia destinată reuniunilor Sfatului sau Buleuterion. Dedesubt, spaţiul degajat al agorei. Astfel, principalele organisme ale cetăţii se aflau reunite, în apropiere unele de altele, chiar în inima oraşului, în jurul lor, planul în formă de şah delimitase insuliţe de locuinţe de formă regulată, separate prin străzi pe care panta le transforma adesea în trepte. O incintă fortificată lungă de circa 2, 5 kilometri, cu traseu când zimţat, în regiunea joasă, când înzestrat cu turnuri pătrate care ieşeau în faţa curtinelor,

înconjura ansamblul, de la gimnaziu şi stadion (situate în câmpie, la 30 metri altitudine) până la acropole, la 350 metri mai sus.

86. Priene: centrul oraşului

Această machetă îngăduie să ne formăm o idee foarte concretă despre aspecttil cartierului central al cetăţii (vezi fig. 11, p. 391), la care se referă literele folosite aici). Stânca uriaşă a acropolei şi sanctuarul Demetrei nu sunt reprezentate, în prim plan, partea inferioară a incintei în crem aii eră pe care se sprijină gimnaziul (G) şi pistele de alergare (H). Mai sus, ca? e şi străzi, până la vastul spaţiu al agorei (F) cu porticurile sale; clădirea Buleuterion-ului (E) se zăreşte mai jos de teatru (C), care ocupă centrul compoziţiei. La stânga, templul Atenei Polias (D) pe terasă (Berlin, Antikenmuseum).

87. Priene: templul Atenei în faţa falezei stâncoase pe care se află acropola şi mai jos de sanctuarul Demetrei, ruinele templului Atenei Polias, protectoarea oraşului, dau dimensiunea aşezării, datorită coloanelor peristilului ce au rămas în picioare. Operă a arhitectului Pyteos, care lucrase la Mausoleul din Halicarnas, acest sanctuar, construit în timpul domniei lui Alexandru, reprezintă trecerea de la gustul clasic la tendinţele noi ale arhitecturii din Anatolia. În acest edificiu ionic, P> ” teos a dat dovadă de o extremă rigoare şi de o mare sobrietate. Altarul se înălţa în dreapta faţadei orientale a templului.

88 şi 89. Priene: teatrul

Băncile se sprijină, ca de obicei, pe panta natural3 a terenului. Orchestra din pământ bătătorit.

voiuează corul, me o formă semicirculara, în primul rând, câteva fotolii din marmură, bogat sculptate (il 8), s-nt rezervate personajelor de vază ale rasul*1— Scena nu

mai me etaj, dar dăinuie o mare arte din prosceniu: un rând de pilaştri cvadrangulari.

P faţa zidului scenei, susţine un planşeu formând strada pentru actori. Este unul din cele mai vechi modele cunoscute (ultimul sfert ni secolului IV) ale acestui dispozitiv care se generalizează cu timpul în teatrele elenistice.

90 şi 92. Priene: Buleuterion

Construit, ca şi teatrul, spre sfârşitul secolului III. este un model desăvârşit pentru sălile de adunare de care cetăţile greceşti aveau nevoie pentru întrunirile Sfatului sau Bule. Edificiul este aproape pătrat (20 mx21 m). Pe trei laturi, băncile permit accesul a peste 600 de persoane. În centru, un altar aminteşte legăturile strânse dintre religie şi cetate. Edificiul avea un acoperiş cu pantă dublă (în două ape), susţinut de o şarpantă a cărei mărime (peste 14 m» ţinând cont de cele două rânduri de coloane ce formau galeria în susul băncilor la est şi la vest) dovedeşte destoinicia arhitectului. Imaginea din îi. 90 este luată dinspre sud, cea din 92 dinspre nord. Înfăţişând băncile care, pe această latură, dată fiind panta colinei, se află mai sus decât în părţile laterale (16 rânduri în loc de 10). La faţadă se prelungeşte porticul ce forma limita de nord a agorei (v. il 86), situată imediat la vest.

91. Priene: stradă în trepte

Aplicarea planului ortogonal pe un teren care prezenta pante puternice a avut drept consecinţă faptul că unele străzi care escaladau direct colina au trebuit să fie amenajate în trepte. Acestea sunt întrerupte de o rigolă de scurgere pentru ape. Circulaţia într-o cetate elenistică rămâne concepută, aproape Pretutindeni, pentru pietoni, la nevoie pentru animale de povară, măgari sau catâri. De

remarcat frumoasele. bosaje ale asizei zidului înalt în prim plan. 93 – 96. PERGAM

Pergamului este asemănătoare cu cea a nenei, dar prezintă mai multă amploare. Ca şi la pstă, oraşul domină valea unui râu, Caicul, dar de V? mai depărtat de mare, care se află la 30 Pint™ + – Ca şi la Priene, el este situat pe un C

Un ian; S na de 335 incare se detasează despre nord mun (a ci Pindasos) mărginind valea Pergamul Spfpantele acestui pinten. Dar acropola nă rU Ul> mai net parată de lanţul care o do-Care este unită Printr-o punte stâncoasă, for-lungă şi strâmtă, bloc de trahit care înaintează spre sud, înconjurat din toate părţile ele pante abrupte. Aici, chiar pe acropole (spre deosebire de Priene, unde pintenul superior are un rol pu" militar) se concentrează majoritatea clădirilor importante ale cetăţii: palatele regale ale Atalizilor, arsenalele şi cazărmile, sanctuarele Atenei, al lui Zeus şi cei al lui Dionysos cu teatrul, în sfârşit, agora de sus Din această măreaţă belvedere, privirea se opreşte asupra văii largi a Caicului la sud şi spre cele duua văi mai înguste ale celor doi afluenţi ai râului, Ketios ia est şi Selinus la vest, care încadrează aşezarea. Spre sud, panta devine mai domoală şi coarna se lărgeşte primind cartierele de locuinţe şi, la jumătatea înălţimii sanctuarul Demetrei şi gimnaziul. Tot mai jos, lângă incinta unde se deschide o poartă mare dând spre câmpie, se află agora de jos, în mijlocul unui cartier de locuinţe. Ca şi la Priene, zidul urmează în parte baza muntelui înainte de a escalada pantele pentru a ajunge la acropole.

93 şi 94. Pergam: altarul lui Zeus

Macheta (îi. 93) face să se înţeleagă bine dispunerea de ansamblu a altarului monumental construit de

Eumenes II în prima jumătate a secolului II. Monumentul ocupă centrul unei esplanade cvadrangulare la care se ajunge pe partea orientală traversând propileele. Altarul însuşi este cocoţat pe o platformă înaltă înconjurată de un zid dublat de un portic (ve7 i fig. 23, p. 424). Văzută dinspre nord-vest, macheta permite să se zărească scara largă de acces spre platforma altarului, între cele două extremităţi ale galeriilor, în faţa scării, machetatorul a aşezat două «tatui votive de tauri pentru sacrificiu. În stânga, unghiul superior al băncilor teatrului; în dreapta, extremitatea sudică a marelui portic ce încadrează teatrul. Mai sus, dincolo de esplanada altarului, agora cu porticurile ei. Ilustraţia 94, luată dinspre est, arată starea actuală a ruinelor (Berlin, Antikenmu-cum).

95. Acropola Pergamului

Această frumoasă machetă, reprodusă în detaliu în ilustraţia 93, evocă de minune ansamblul abil displis al clădirilor care ocupau creasta îngustă şi inegală; i pintenului pergamen (vezi fig. 16, p. 406, la care se referă literele), în prim plan, la stânga, vasta c01" poziţie a sanctuarului lui Dionysos, cu micul tempu (C), teatrul (B) şi lungile porticuri etajate (D). Pe substrucţiile lor puternice. În dreapta, agora (I). °ci\ supra căreia se vede esplanada marelui alta! al Zeu? (TI). Mai sus. sanctuarul Atenei Nikeforos (în spatele căruia apar, în stânga, clădirile Bibliop (F) şi, în sfârşit, mai la stânga, templul roman al Traian (G) pe esplanada sa (Berlin, AntikenmuseU

96. pergani: teatrul

V – derea este luată dinspre nord. În panta abruptă ost amenajat hemiciclul băncilor teatrului, la care 2 ajunge pe scări ce împart ansamblul în secţiuni? yn construcţia

înaltă a scenei n-au rămas decât fundaţiile Lungile porticuri, care prelungeau spre sud terasa sanctuarului, au dispărut, de asemenea, în întregime. În fund, câmpia Caicului – şi munţii care o străjuiesc de-a lungul râului.

97 pelos: aşezarea oraşului antic (vedere aeriană) În această imagine luată dinspre sud, SR zăreşte în prim plan cartierul Lacului (vezi şi g. 8, p. 296, la care se referă literele): mai întâi palestra din granit (J) şi în spatele ei palestra Lacului (I), mai ruinată; dincolo, Lacul sacru (a), azi secat şi împrejmuit de un zid modern, în dreapta, pe panta colinei, aşezământul Posidoniaştilor din Berytos (F). Mai departe, spre sud, terasa Leilor (C), şi, mai spre stânga, în spatele lacului, vastul patrulater al agorei Italicilor (D). Dincolo, se află masivul ansamblu al sanctuarului lui Apolo, care se ridică chiar lângă mare. Limba de pământ care înaintează spre dreapta, în mijlocul portului, nu exista în antichitate; ea este formată din pământul excavat cu prilejul săpăturilor arheologice. Mai la stânga, zona întunecată, ce acoperă poalele muntelui Cyntus, reprezintă cartierul teatrului, ale cărui numeroase ziduri se află în umbră, contra luminii.

98. Delos: casa Cleopatrei în cartierul teatrului (fig. 13, p. 398, la A), una din casele degajate în urma săpăturilor era cea a atenienei Cleopatra şi a soţului ei Dioseuricâes (vezi îi. 58), care trăiesc în al treilea sfert al secolului II. Imaginea este luată din interiorul unei camere (pardoseala acoperită cu mozaic) a cărei uşă dă spre curtea centrală. Coloane dorice din marmură formau un mic portic pătrat în jurul spaţiului liber care acoperea rezervorul. Dincolo de colonadă, statuia Cleopatrei M a soţului ei (aceasta ascunsă de o coloana) sunt şi acum la locul lor, pe soclu. Zidurile, construite din far calcaroa!; e

neregulate, dar îmbinate ru grijă, ele of Cimel”* mortar, erau acoperite de o tencuială dem Ptenul din spate, portul cu cheiul mo

„» insuliţa Revinatiari şi, în fund, ţărmul Reneii.

Del°S:

aşa, un – l Bermes

pră SOTie” 11111? În°POS *> S” dul r-onPstli? e cunosc? S n P™ta Colinei dest” I de

1» tic-Sw? redă Snecini Vfun Sau etaje” D «mrt 5 i să» dorică Scăă, interior, al cuilii cu pore Slbi} a datorită unnlnmal OPT tă de da Me c-tii unui P” t cu ghizduri înalte, masa înaintează spre sud, înconjurat din toate părţile clo pante abrupte. Aici, chiar pe acropole (spre deosebire de Priene, unde pintenul superior are un rol pe „militar) se concentrează majoritatea clădirilor importante ale cetăţii: palatele regale ale Atalizilor, arsenalele şi cazărmile, sanctuarele Atenei, al lui Zeus şi cel al lui Dionysos cu teatrul, în sfârşit, agora de sus Din această măreaţă belvedere, privirea se opreşte asupra văii largi a Caicuhii la sud şi spre cele două văi mai înguste ale celor doi afluenţi ai râului, Ketios la est şi Selinus la vest, care încadrează aşezarea. Spre sud, panta devine mai domoală şi coarna se lărgeşte primind cartierele de locuinţe şi, la jumătatea înălţimii sanctuarul Demetrei şi gimnaziul. Tot mai jos, lângă incinta unde se deschide o poartă maro dând spre câmpie. se află agora de jos, în mijlocul unui cartier de locuinţe. Ca şi la Priene, zidul urmează în parte baza muntelui înainte de a escalada pantele pentru a ajunge la acropole.

93 şi 94. Pergam: altarul lui Zeus

Macheta (51.93) face să se înţeleagă bine dispunerea de ansamblu a altarului monumental construit de

Eumenes II în prima jumătate a secolului II. Monumentul ocupă centrul unei esplanade cvadrangulare la care se ajunge pe partea orientală traversând propileele. Altarul însuşi este cocoţat pe o platforma înaltă înconjurată de un zid dublat de un portic (vezi fig. 23, p. 424). Văzută dinspre nord-vest, macheta permite să se zărească scara largă de acces spre platforma altarului, între cele două extremităţi ale galeriilor, în faţa scării, machetatorul a aşezat două «tatui votive de tauri pentru sacrificiu. În stânga, unghiul superior al băncilor teatrului; în dreapta, extremitatea sudică a marelui portic ce încadrează teatrul. Mai sus, dincolo de esplanada altarului, agora cu porticurile ei. Ilustraţia 94, luată dinspre est, arată starea actuală a ruinelor (Berlin, Antikenmu-eum).

95. Acropola Pergamului

Această frumoasă machetă, reprodusă în detaliu în ilustraţia 93, evocă de minune ansamblul abil dispus al clădirilor care ocupau ci-easta îngustă şi inegală a pintenului pergamen (vezi fig. 16, p. 406, la care se referă literele), în prim plan, la stânga, vasta con1 poziţie a sanctuarului lui Dionysos, cu micul tertip111 (C), teatrul (B) şi lungile porticuri etajate (D). P substrucţiile lor puternice. În dreapta, agora (I), v1: ’1 supra căreia se vede esplanada marelui alta! a-Zeu? (TI). Mai sus. sanctuarul Atenei Nikeforos (j în spatele căruia apar, în stânga, clădirile Bibli?? (F) şi, în sfârşit, mai la stânga, templul roman al u Traian (G) pe esplanada sa (Berlin, AntikenmuseU

ta, ai

96. pergam: teatrul v derea este luată dinspre nord. În panta abruptă fost amenajat hemiciclul băncilor teatrului, la care 3 ajunge pe scări ce împart ansamblul în

secţiuni. ryn construcţia înaltă a scenei n-au rămas decât funriaţiile. Lungile porticuri, care prelungeau spre sud terasa sanctuarului, au dispărut, de asemenea, în întregime. În fund, câmpia Caicului – şi munţii care o străjuiesc de-a lungul râului.

97. Delos: aşezarea oraşului antic (vedere aeriană) În această imagine luată dinspre sud, SR zăreşte în prim plan cartierul Lacului (vezi fig. 8, p. 296, la care se referă literele): mai întâi palestra din granit (J> şi în spatele ei palestra Lacului (I), mai ruinată; dincolo, Lacul sacru (a), azi secat şi împrejmuit de un zid modern, în dreapta, pe panta colinei, aşezărnântul Posidoniaştttor din Berytos (F). Mai departe, spre sud, terasa Leilor (C), şi, mai spre stânga, în spatele lacului, vastul patrulater al agorei Italicilor (D). Dincolo, se află masivul ansamblu al sanctuarului lui Apolo, care se ridică chiar lângă mare. Limba de pământ care înaintează spre dreapta, în mijlocul portului, nu exista în antichitate; ea este formată din pământul excavat cu prilejul săpăturilor arheologice. Mai la stânga, zona întunecată, ce acoperă poalele muntelui Cyntus, reprezintă cartierul teatrului, ale cărui numeroase ziduri se află în umbră, contra luminii.

98. Delos: casa Cleopatrei în cartierul teatrului (fig. LI, p. 398, la A), una din casele degajate în urma săpăturilor era cea a atenienei Cleopatra şi a soţului ei Dioscuricles (vezi îi. 58), care trăiesc în al treilea sfert al secolului II. Imaginea este luată din interiorul unei camere (pardoseala acoperită cu mozaic) a cărei uşă dă spre curtea centrală. Coloane dorice din marmură formau un mic portic pătrat în jurul spaţiului liber care acoperea rezervorul. Dincolo de colonadă, statuia Cleopatrei V a soţului ei (aceasta ascunsă de o coloană) sunt şi Acum la

locul lor, pe soclu. Zidurile, construite din fără Calearoase nereulate. dar îmbinate cu grijă, ele c. fitmetnt!? i mortar, erau acoperite de o tencuială dern P] an" l din spate, portul cu cheiul moninsuliţa Revinatiari şi, în fund, ţărmul Reneii.

Î Hermes

— În cartierul numit Tnopos, în sudul abrupt/ q SG Sprilinea de panta colinei, destul de r. econstituite recunosc trei niveluri sau etaje. Desenul tic: colon-H reda asPectul interior al curţii cu por5 i accesibil a dorică, cisterna acoperită de dalele curţii «atorită unui puţ cu ghizduri înalte, masa din marmură sub porticul din s-tânga. Porticul nu se întinde decât pe trei laturi: în zidul dinspre sud (în faţă), se deschide o uşă pe o scară urcând la primul etaj. De aici o uşă înaltă şi îngustă (vizibilă în desen) permite – accesul, printr-o altă scară, la etajul doi, de unde o uşă dădea, la nivelul solului, în exterior. Casa îşi datorează numele unui foarte frumos cap cu barbă al zeului Hermes care se înălţa odinioară pe un pil astru, potrivit obiceiului tradiţional al hermelor. Capul reproduce, cu câteva deosebiri de detaliu, tipul binecunoscut al lui Hermes creat la sfârşitul secolului V de sculptorul atenian Alcamene. Este un model de sculptură „arhaizantă1, potrivit unei mode foarte răspândite în secolul l î.e.n. (Desen de Y, Fomine). 100. Delos: mozaic cu ancoră şi delfin într-o casă din apropierea teatrului, numită Casa Tridentului, peristilul curţii este decorat pe două laturi cu motive de mozaic, ambele aflate într-un chenar pătrat. Unul reprezintă un trident, celălalt un delfin negru încolăcit în jurul unei ancore roşii. Prezenţa celor două motive este firească într-un oraş de armatori şi de negustori, a căror prosperitate depindea în întregime de comerţul maritim. Deşi mozaicurile reprezintă unul din

aspectele cele mai atrăgătoare ale ruinelor de la Delos, nu trebuie să credem că toate casele din insulă erau pavate cu mozaic. De obicei solul era din pământ bătătorit în încăperile de serviciu şi în pridvoarele care înconjurau curţile cu peri-stil, şi adesea şi în încăperile de primire. Când se folosea mozaicul, acesta era de obicei un paviment piatra sau marmură, încastrate în ciment. Mozaicurile cu subiecte figurative erau rare şi costau desigur foarte scump. Ele erau formate din cuburi de piatra tăiate regxilat (ţesere), uneori de dimensiuni foarte mici (l sau 2 mm pe latură) când era vorba de motive ce voiau să dea impresia unei opere pictate. Executanţii sunt în aceste cazuri adevăraţi artişti, care-şi semnează uneori operele.

a ştiinţei şi < i b

câni. Ne putem reprezenta de aici mo… – care trebuie să-l fi avut marea piaţă după ce re-Atalos II înălţase pe cheltuiala sa acest edificiu, ecă: „piu tipic al arhitecturii elenistice. Galeria lungă. e etaj formează un monumental decor (îi. 103) de iudai pentru construcţiile şi ofrandele care înţesau * * * ţiul central al agorei, în interiorul vast şi aerat, care se plimbau găseau un adăpost în caz de ars. Qr sau vreme urâtă. Coloanele erau dorice în exter iar t – unj” – acrul şi lumina. În stânga, uşile mane a» PIliilor. L-oc de plimbare şi piaţă în acelaşi timp, porticul lui Atalos este o realizare funcţională desăvârşită, utilă şi astăzi. 102. Atena: Olimpieionul

Regele scleucid Antioh IV Epifanes iniţiază în 174 construcţia acestui templu măreţ în cinstea lui Zeu? Olimpianul. El apelează la un arhitect al cărui nume ne-a fost păstrat de Vitruviu: era un cetăţean roman numit Cossutius. Opera sa, lăsată neterminată la moartea regelui în 163, nu este desăvârşită decât trei secole mai târziu, sub

împăratul Hadrian. Dar stilul templului lui Cossutius este respectat. Edificiul era uriaş: având 41 MXIOS în la bază, el folosea, pentru prima dată într-o construcţie de asemenea amploare, ordinul corintic pentru coloana pe îi stilului: inovaţie de mare importanţă pentru arhitectura ulterioară. Pausania vorbeşte de el cu admiraţie. 104. Gimnaziul din Cirene

În marea cetate greacă din Africa, dominaţia lagidă nu dăunează prosperităţii. Printre construcţiile publice din această perioadă se află un mare gimnaziu. Ridicat probabil în secolul II. poartă numele Ptolemaion, înainte de a fi numit Caeweum, în epoca lui Augustus. Persistă marea curte dreptunghiulară (96X85 m), străjuită de un portic pătrat care a fost restaurat. Două intrări monumentale cu pridvor exterior permit accesul la ea: se zăreşte una din ele, între coloane, spre dreapta. În colonada interioară, în stil doric, se găseşte aceeaşi împărţire a volumelor ca şi în Porticul lui Atalos de la Atena, cu care l-te contemporan: partea de jos a fusului e înzestrată cu faţete în loc să fie canelatu.

105. Agora din Mesena

Model tipic de agora elenistică complet închisă – fis> 18 p41° S1 fig 19< P412> ce° reconstituie). a este luată din unghiul nord-es-tic, în incvadriP°rticului-PG bazele rotunde se înşiră Curţ... fusurilor din colonada interioară, în mijlocul în j". substrucţia templului lui Asklepios şi al Hygeiei» Vi căruia se văd în stânga temeliile altarului.

căruia se văd în stânga temeliile alP°lis: Tersilionul „>» teatrul (vedere

368, cetnte deraia arcadiană, întemeiată în e construit nu numai pentru a servi cuitului lui Dionysos, ci şi pentru a găzdui adunarea federală a cetăţilor Arcadici,

numită Adunarea celor 10.000. Pausania îl consideră pe hună dreptate cel mai mare teatru din Grecia: el avea o capacitate de 20.000 de spectatori. Băncile erau amenajate pe panta nordică a unei movile de pământ, nu departe de un râuleţ, Helison (din care se zăreşte malul sudic în partea de jos a fotografiei). Aici nu exista scenă. În locul ei se află un portic care servea drept pridvor la intrarea într-o mare construcţie ridicată în spatele orchestrei. Edificiul, în plan aproape pătrat (65X53 m), găzduia reuniunile Sfatului federal; se numea Tersilion, după întemeietorul său, care nu e cunoscut în altă parte. Şarpanta acoperişului acestei vaste săli era susţinută de un mare număr de coloane dispuse foarte abil pentru a nu stânjeni vederea. Unele baze sunt încă vizibile pe teren. Imaginea e luată dinspre nord, la altitudine mică. 107 – 113. TEMPLUL DIN DIDYMAI Oracolul lui Apolo de la Didymai depindea de cetatea Milet. S-a bucurat de o mare faimă în rândul grecilor şi. barbarilor în epoca arhaică, potrivit mărturiei lui Herodot. Dar templul vechi este distrus de perşi în 494, în momentul cuceririi Miletului după revolta Ionici. Victoriile lui Alexandru permit sanctuarului să-şi recapete larga audienţă şi prin urmare prosperitatea. Acum se hotărăşte înălţarea unul nou templu ale cărui lucrări încep la sfârşitul secolului IV şi începutul secolului III. Arhitecţii erau Dafnis din Milet şi Paionios din Efes; acesta din urmă participase la construirea templului Avtemidei din Efes în a doua jumătate a secolului IV (templul precedent fiind ars în 356). Astfel, templul din Didymai apare ca tipic pentru arhitectura ionică. Planul era cu totul particular. Mai întâi prin dimensiuni (5 lx110 m), care-l făceau cel mai mare edificiu de acest gen cu excepţia templului Herei ridicat la

Şa-tno? de Policrate. Bar mai ales prin dispunerea în „terioară: acest edificiu colosal este, în realitate, un trompe l'oeil, întrucât interiorul nu e acoperit, fapt de care nu neram putea da seama dacă l-am privi se afară. Zidul ce înconjoară dubla colonadă a perisntului nu închide o sală, ci o vastă curte în aer ber (22 m x 54 m), al cărei nivel este situat mult mă-jos decât peristilul. În curte, înconjurată as un & imens (aproape 25 m înălţime), o mică clădire iz lată adăpostea statuia de cult a lui Apolo. Alafviră de capelă, se aflau izvorul şi laurul care aveau «îndoială un rol în ceremoniile oraculare. De-fas11 rea lor nu este cunoscută deloc: dar este clar ca ficiul a fost conceput în întregime în acest sl9P. îi (or se desfăşurau într-un spaţiu măreţ, închis Pr lv1 vi-profanilor, dar calculat pentru a primi pe cei – P1

I care ajungeau la curtea oraculară prin cele culoare laterale boltite şi care apoi puteau lua i ca pe băncile unui teatru, pe treptele scării moMentale ce ocupă latura de est a curţii. Există aici model tipic şi încă destul de bine conservat Uf clădirii ridicate pentru ceremonii misterioase că ora somptuoasele colonade exterioare şi decorul interior al zidului le serveau drept cadru. Nimic nu face să se înţeleagă mai bine vitalitatea sentimentului religios în epoca elenistică. 107. Didymai: faţada templului

La 20 de kilometri sud de Milet, de care era legat printr-un drum, s-anctuarul lui Apolo, al cărui templu fusese distrus de perşi la începutul secolului V, în timpul revoltei Ioniei, este înzestrat cu un nou templu ea cărui construcţie începe la sfârşitul secolului IV sau la începutul celui de-al III-lea. Era uriaş ca dimensiuni şi prin complexitatea arhitecturii: dubla colonadă ionică exterioară şi cele 12 coloane ale anticamerei dădeau impresia unei uriaşe păduri de marmură. Ne putem încă

face o idee privind faţada orientală a ruinelor, unde se află şi acum la locul lor bazele coloanelor, de unde pornea fusul. Templul este înălţat pe un soclu din şapte bănci care, prea înalte pentru a fi trecute de un pas de om, sunt înlocuite în mijlocul faţadei printr-o largă scară monumentală cu 13 trepte, în stânga se vede locul de plimbare larg ce se întindea sub peristil, de-a lungul laturii sudice a templului. Colonada dublă a dispărut, cu excepţia unei coloane, care nu este canelată (templul n-a fost niciodată complet terminat). Pe latura lungă dinspre nord (în dreapta) două coloane se află încă la locul lor, purtând un element de arhitravă. Ele aveau înălţimea de 20 metri.

108. Didymai: bază de coloană

Arhitecţii templului lui Apolo variază cu multă exuberanţă decorul elementelor edificiului: astfel procedează pentru bazele coloanelor faţadei şi ale anticamerei, ale căror profiluri sunt diferite. O inovaţi? m-rcabilă constă în a plasa coloana pe un soclu u 12 faţete tratate ca pereţii unei cutii, având ca (uve ramuri înfrunzite şi palmele, toate diferite în! °? are bogăţie decorativă (îi. 113). Un tor gros Ws mă, de Pernă, împodobit cu frunze imbricate, b & soclul de obârşia fusului

…uidymai: curtea interioară a templului – …

ea cea mai ciudată a edificiului, închisa între – uuri colosale, de 25 de metri înălţime, pe care le 187 mmau uriaşi pilaştri ce se ridicau pe un soclu înalt Wl°9), curtea a dâncă la adăpost de orice privire profană, adăpostea un mic templu clin care se văd temeliile în faţa zidului occidental (îi. 110). la Du pe să se afla statuia de cult a lui Apolo. În curte, în aer liber, se zărea, de asemenea, izvorul oracular şi laurul sacru. Nu se putea ajunge în interior

decât prin două coridoare înguste boltite, coborând din pronaos: ele atingeau două uşi vizibile în stânyu şi în dreapta largii scări centrale (îi. 111), care pornii, tea accesul la sală, înaltă şi vastă, supraînălţată, se-parând curtea de pronaos. Sala comunica cu pronaosul printr-o uşă monumentală vizibilă în centrul fotografiei: întrucât pragul acestei uşi se afla \A 1, 45 m deasupra nivelului pronaosului, el nu putea îi trecut. Explicaţia acestui plan unic rămâne nedezlegată.

112. Didymai: cap de Meduză

Printre elementele decorului arhitectural, intervin, cu discreţie, câteva motive figurative: grifoni, lei sau himere, înfruntându-se în compoziţii simetrice. Nereidă aşezată pe un Triton sau Eros cocoţat pe o balenă, în sfârşit, capul Gorgonei, ca aici. Constituie un model de sculptură decorativă, puternic simplificată pentru a fi văzută de departe, cu reliefuri accentuate pe care soarele le pune în valoare. Deşi severă, faţa Meduzei nu mai are aspectul îngrozitor pe care i-l conferise arta arhaică şi pe care tradiţia clasică îl păstrase. Doar şerpii încolăciţi pe bărbie amintesc natura monstruoasă a personajului. 113. Didymai: panou decorativ

Se află pe soclul dodeeagonal al unei coloane (vezi 11.108). Imitaţia în marmură a unui panou din lemn sculptat este evidentă. 114. Aristonautes

Stela aceasta funerară poate fi datată către 330—320, cu puţin înainte ca Demetrios din Faleron a interzică înălţarea unor monumente prea somptuoase în necropolele ateniene. Ea se afla pe mormântul unui hoplit, Aristonautes, mort în război, şi-l reprezintă pe defunct înarmat, în poziţie de luptă. Este un document preţios despre armamentul unui infanterist greu. Deasupra unei

tunici scurte, bărbatul poarta o platoşă cu un rând triplu de lambrechinuri, Pte care şi-a aruncat o hlamidă. La braţ are marele scurotund tradiţional şi pe cap un coif înalt conic, fier* obrăzare. Picioarele sunt goale, fapt des întâlnit. EX premia gravă a feţei, întoarsă spre spectator, şi 1 n. spre eventualul duşman, dezminte realismul P°ziţiei, atestând intenţia funerară a reprezentării (Aten-l Muzeul Naţional).

, 5 Stela funerară a unui mercenar

Mumeroase stele funerare erau pur şi simplu pieţe procedeu mai puţin costisitor decât decorul în Hef (care era de altfel întotdeauna colorat şi el). Pe fe sta. datată, după caracterele inscripţiei, în secolul tţ este înfăţişat un soldat al cărui scut elipsoidal u întăritură mediană arată că nu era grec (seamă-C & cu scuturile galaţilor). Platoşa suplă este probabil din zale, dotată cu un singur rând de lambre-ehinuri lungi, în picioare, ghete înalte. Coiful cu margine largă, ascuţit în faţă, are un ornament sferic peste care se află un panaş, în mâna dreaptă ţine o lance scurtă. De observat decorul pictat pe frontonul stelei (palmele) şi rândul de ove de pe cornişă. Ghirlanda şi bentiţele amintesc podoabele pe care vizitatorii le agăţau pe monumentele funerare (Istanbul, Muzeul arheologic). 116 şi H?

— Macedoneni luptând cu perşii Două detalii de pe faimosul sarcofag zis al lui Alexandru (vezi îi. 16 – 18). dintr-o scenă de luptă înfăţişată pe una din laturile mici ale cuvei. Războinicii macedoneni, uşor de recunoscut după coiful cu bordură proeminentă, cu obrăzare şi apărătoare de ceafă (cum este coiful lui Pirus, îi. 77), înfruntă victorios pe adversarii lor în veşmânt persan (bonetă legată sub bărbie, tunică, pantaloni acoperind gamba). Toţi poartă

scuturi rotunde de tip grecesc (vezi mozaicul Bdtâliet lui Alexandru, îi. 244). Unele dueluri reiau motive clasice împrumutate din amazonomahii (ca şi barbarul prins de păr, îi. 117). În ciuda detaliilor de armament sau de îmbrăcăminte împrumutate din realitatea contemporană, sculptorul şi-a idealizat personajele: nuditatea eroică pe care o atribuie macedonenilor nu corespunde deloc unui obicei real, ci transpune luptele în domeniul mitului (Istanbul, Muzeul arheologic).

118. Soldatul Epitetos

Stelă funerară provenind din regiunea occidentală a Cretei, Caracterele inscripţiei o datează în secolul 11 & au I. O femeie, Epifila, a înălţat monumentul în Amintirea soţului ei. Epitetos, fiul lui Tarsagoras (tex-lu ESte în ialect doric). Bărbatul este în ţinută de sh t să le de trupelor uşoare: tunică şi hlamidă, a nu m-o scut rotund aşezat pe pă

telor SV\a.in mâna stângă. Cretanii furnizau armaales – ei emst-ce un mare număr de mercenari, mai infanterişti uşori şi arcaşi (Muzeul Luvru).

9 Călăreţ macedonean une monede a lui Demetrios Poliorcetes inscripţia: „a regelui Demetrios”), un căgalop, cu lancea în faţă. Poartă o tunică, o hlamidă ale cărei margini sunt aruncate pe spate sân loc de coif, o pălărie cu boruri largi şi fără ev Iotă care, mai degrabă decât un petasqs, trebuie să fie o causia, bereta largă a macedonenilor (vezi n 46). Este aşezat pe o bucată de postav aşternută ne spatele calului. A se compara cu Alexandru din U 12 şi călăreţii din îi. 16 şi 17 (Paris, Cabinetul de me

dălii).

120. Elefant de luptă

Statueta de lut, provenind din atelierul de la Mv-rina, datează din secolul III sau II. Ea înfăţişează un elefant echipat de luptă, purtând pe spatele său un turn uşor din lemn = au din împletitură de răchită, prevăzut cu creneluri sub care sunt agăţate sou»turi rotunde. Abia în primii ani ai secolului III elefanţii sunt înzestraţi cu echipamentul numit toralcion, unde luau loc arcaşii (prima atestare referitoare la elefanţii folosiţi de Pirus împotriva romanilor între 280 şi 275). O bucată lungă din ţesătură groasă sau piele serveşte ca apărătoare de flancuri pentru animal, în faţa turnului este aşezat cornacul, pe care grecii îl numeau indian (chiar dacă nu mai era originar din India). La gâtul elefantului este agăţat un clopoţel. El atacă cu trompa un războinic gol care, după forma scutului, pare un galat. Se ştie dintr-un text al lui Lucian că Antioh I, în 275 – 274, îi învinge pe galaţi într-o înfruntare numită „Bătălia elefanţilor". Statueta de la Myrina & e referă probabil la acest eveniment (Muzeul Luvru). 121 – 127. MONUMENTE GRECEŞTI

DE LA Ai-KHANUM

În acest colţ îndepărtat din Afghanistan, la confluenţa fluviului Amudaria (anticul Exus) cu râul Kokeha, se înălţa o cetate grecească, singurul oraş din Bac-triana unde au fost întreprinse săpături sistematice ale vestigiilor. O echipă de arheologi francezi a lucrat aici din 1964 până în 1978 (vezi îi. 9). Amplasamentul fusese judicios ales de întemeietorii cetăţii, unghiul format de cele două cursuri de apă constituie o terasă naturală, la 20 de metri deasupra malului, oferind astfel o bună poziţie de apărare. Mş1 la sud se înalţă un platou triunghiular a cărei altitudine este cu 60 metri deasupra râului Kokeho. L tigri

i ui sudic al acestei platforme este amenajat in re” dută defensivă sau citadelă, izolată de restul platoului printr-o fortificaţie şi un şanţ. În nordul redutei, oraşul de sus ocupa platforma înconjurată l tietremităţi de un zid dotat cu turnuri. În sfârşit. – i „4—ti\ni sore nord-vest, oraşul de jos ocup – „fluviului la nordp o alelei, spre ™ °

750 metri şi precedate de un şanţ mare, apăraţi – mia. Aici se deschidea poarta principală a incin-Zidurile, ca şi turnurile pătrate care se înălţau v intervale regulate, erau construite din cărămidă >-irsă, material făcut din pământ şi care era folontfl şi î; * construcţiile cetăţii. Cărămida nearsă era un viterial obişnuit în arhitectura locuinţelor şi a fost folosită de greci încă de la începuturi; de aceea nu I ebuie căutată aici o influenţă a tradiţiilor tehnice ţie Asiei. Cum se x-ede, dimensiunile spaţiului urban erau considerabile. Deşi săpăturile n-au fost întreprinse decât în anumite puncte ale oraşului de jos – sectoare restrânse ale meterezei, palatul şi dependinţele administrative, arsenalul, gimnaziul, două sanctuare (templul fortificat şi sanctuarul eroului Kineas) – ele au adus deja informaţii importante asupra vitalităţii acestei implantări a elenismului în inima Asiei centrale, unde se menţine timp de aproape două secole. Reiese. că întemeierea cetăţii datează de la venirea lui Alexandru în Bactriana (între 329 şi 327). Diferite evenimente (atacuri venite din exterior), care nu sunt datate cu precizie, sunt relevate de stricăciunile meterezelor şi de reparaţiile şi refacerile pe care le-au necesitat. Părăsirea oraşului de către populaţia greacă are loc după mijlocul secolului II şi în orice caz înainte de 130. Această datare, întemeiată pe studiul materialului ceramic, rămâne încă aproximativă. Nu se cunoaşte denumirea antică a acestei cetăţi, care

continuă prin urmam să fie numită cu numele actual: Al-Khunum. 121. Partea centrală a oraşului de jos Imaginea este luată dinspre nord-vest, de pe pantele acropolei lungi care se întinde de la nord la sud, în sud-estul oraşului de jos, înălţat de-a lungul malului oriental al Exusului (care curge spre sud). În fund, pantele abrupte şi golaşe ale muntelui, la poalele căruia curg apele fluviului. În câmpie, presărată ici şi colo de înălţimi ce-au acoperit ruinele antice de-a lungul secolelor, câteva amplasări recent ezvelite: în prim plan un sanctuar, numit templul fortificat, pe o platformă înălţată. În planul al doiea vfstigiile sanctuarului eroic al lui Kineas, unde din U q Perit maximele delfice copiate de Cleirho? koloi. Mai spre stânga, ruinele palatului. Imporfortificaţii se înălţau de-a lungul albiei Exu-Jj-2 – O exedră din gimnaziu ceşti? mnfziu' element esenţial al oricărei cetăţi grenum ulu' PÎ" cons-ruit desigur, de locuitorii A'i-Kha de edif corespundea tipului clasic al acestui gen are dre t era prevăzut cu o palestră, cu o curte eptunghhilară cu latura de 90 de metri, spre tare se deschideau diferite încăperi de întrunire şi de serviciu, printre care această exedră, sală pătrată unde se putea sta la adăpost de soare şi de vânt. a se afla la mijlocul laturii orientale a curţii, în fund extremitatea nordică a pintenului muntos care forma acropola.

123. Aripa de sud a gimnaziului

Pot fi apreciate aici marile dimensiuni ale edificiului şi regularitatea construcţiei, realizată din cărămidă nearsă. Baza zidurilor, protejată de pământul carp fusese strâns deasupra ei. s-a păstrat bine. 124. Mozaic de prundiş

Grecii din Bactriana păstraseră obiceiul băilor şi sălilor de toaletă amenajate în acest scop. În vestiarul uneia din aceste săli, un mozaic pavimental este încă la

locul lui. Tehnica aminteşte pe cea a mozaicurilor din Olint sau Pe la: ea constă din a implanta într-un mortar de culoare roz bucăţi de piatră şi prundiş alb sau negru care formează motive decorative simple, ca stele, ramuri cu frunze, palmete, în cea mai bună tradiţie greacă.

125. Statuetă de efeb în afara calităţii formelor, care îi conferă un loc de cinste în sculptura elenistică, opera prezintă un interes particular prin faptul că nu e terminată: faţa este pur şi simplu ebosată, coroana de frunze nu este lucrată în detaliu şi chiar modelajul corpului, deşi bine studiat, ar mai fi avut nevoie de o ultimă şlefuire. Documentul dovedeşte că la AÂK hanum existau ateliere de sculptură în care lucrau artişti de talent.

126. Capitel corintic

Un element arhitectural de o calitate deosebită: friinzele de acant cu puternică proeminenţă, volutele de colţ flancate de două volute laterale, ornamentul median în formă de floare care le separă, rândul de ove care decorează marginea superioară a abacului se inspiră toate, în desen ca şi în execuţie, din cele mai bune modele. Acest capitel aparţine unei coloane a palatului şi este datat la începutul secolului II.

127. Deversor de fântână în nordul oraşului, pe albia Exusului, în exteriorul şi la poalele meterezelor, era amenajată o! întina e colecta apa unui izvor. Trei deversoare din piatră" sculptate cu grijă, o distribuiau. Unul avea forma, os nu-i cap de delfin, al doilea înfăţişa un câine m°* – (al treilea, din imagine, o mască de teatru. Toate t denotă o lucrătură excelentă, într-un stil pw° cesc.

og Medalion de aur cu bustul Artemidei

ta mai multe exemplare ale unor piese de orfe-EX1 le similare, când un medalion împodobit cu bus-V l divinităţii

este înconjurat de o reţea de lănţire Aparent, obiectul servea de capac la un re-9°nient cilindric sau globular, lănţişoarele căzând peiturile vasului. Lucrarea este deosebit de fină şi ffpeorul somptuos, apelează la tehnici diverse: au enouss e, perlaj, filigran, cloisonne. În afară de aur fat folosite granatele şi emailul verde. Bustul Artemidei, identificat după tolba de săgeţi pe care zeiţa o poartă pe umărul drept, aminteşte de sculpturi asemănătoare din secolul III. Veşmântul este destul de complicat: peste tunică, Artemida a îmbrăcat o piele de căprioară (a cărei blană se poate vedea bine pe sânul drept) ale cărei copite, la capătul labelor legate împreună, atârnă pe umărul drept. Multă graţie pe faţa cu trăsături regulate, care apare în mijlocul unui chenar bogat ornamentat, fără să dea însă impresia de supraîncărcare (Atena, Muzeul Naţional, col. E. Stătătos).

129. Cercei cu pandantive

Bijuterii de aur, datând de la sfârşitul secolului IV. Lucrătura este extraordinar de fină. Fiecare cercel este format dintr-o palmetă, unde se disting două ramuri înfrunzite prinse în jurul fructului central. De acest ornament destinat a fi prins pe lobul urechii este agăţat un motiv figurativ, un grup minuscul sculptat reprezentând vulturul lui Zeus ridicându-l pe Ganimede. Corpul tânărului şi cel al vulturului sunt din aur masiv: aripile şi coada vulturului, ca şi mantia lui Ganimede sunt executate în tehnica au repousse. Artiştii elenistici excelau în redarea minuţioasă a detaliului (New York, Muzeul Metropolitan).

130. Brăţară

Face parte dintr-o pereche de brăţări în formă de Şarpe cu înfăşurare triplă. Acest tip de bijuterie a cunoscut o mare răspândire în epoca elenistică şi este fom? 1? –

folosit în statuile ce reprezentau femei. Este rmata dintr-o lamă subţire de aur de care sunt li-lucr t două extremităţi, capul şi coada şarpelui tea r v, O" rel"°usse. Elasticitatea spiralelor pernii-fie Caţără să fie purtată fie la încheietura mâinii, suoară r deasu Pra cotului, uneori chiar la sub-şi i op pţ: nini curtezane). Şarpele are gura deschisă Stătătos) dinţii <Atena. Muzeul Naţional, col. E.

1 «cută d! 6 ComP°ezită formată dintr-o bandă suplă (fă două to zece trese împletite din fir de aur, între made din două părţi de lungimi inegale

(0,90 m şi 0,11 m) şi dintr-o buclă în formă de din aur şi din pastă de sticlă, legate de tresă două plăci de aur trapezoidale montate pe şantiere Bucla este făcută din benzi de aur ale căror margini sunt zimţate pentru a menţine o pastă de sticlă turnată, translucidă, necolorată. Diferite elemente de decor (rozase, palmete, caliciu central) sunt adăugate deasupra. Aşa-numitul nod al lui Herakles era un motiv foarte la modă în orfèvreriia elenistică. Bijuteria să fi fost oare o centură sau o diademă? Este greu de hotărât (Atena, Muzeul Naţional, col. g Stătătos).

132. Colier tubular articulat

Obiectul este format din două jumătăţi de inele din tuburi de aur acoperite de o reţea în filigran. În spate, fiecare tub este astupat cu o foaie de aur. pe care este sudat un mic inel; un manşon decorat cu limbute şi cu un vrej de iederă. La cealaltă extremitate un cap de taur, şi el însoţit de un manşon. Taurul are un inel fixat în nări. Printre inelele extremităţilor se trecea o legătură (fir de aur, spre exemplu) pentru a închide cele două jumătăţi ale colierului. Aspectul acestor bijuterii era asemănător celui al colierelor groase, tubulare, numite „torques11,

obişnuite la unele populaţii barbare, precum ceiţii, sciţii sau perşii (Atena, Muzeul Naţional, col. E. Stătătos).

133. Placă de centură

Parte a unei cheutori al cărei element central, care a dispărut, se găsea în stânga şi era legat de placa păstrată la mijlocul unei sarniere. Partea centrală trebuia să aibă forma unui nod al lui Herakles (vezi 11.131). Un al treilea element, simetric cu primul, completa dispozitivul. Decor de o extremă luxurianţă: palmete, rozase, frunze de acant, pietre semipreţioase (Atena, Muzeul Naţional, col. E. Stătătos).

134. Vas de ceremonie

Făcut din material preţios, alabastru, vasul are o formă elegantă şi tipic elenistică. Ajustajele diferitelor elemente ale vasului sunt împodobite cu aur lucrat. Asemenea vase aduceau graţie şi somptuozitate pe masa celor de vază (Berlin, Staatlicne Muséen). 135 şi 136. Tânără şi tânăr

— 3 Tâl.

Două modele de statuete din argilă, numite „se u nagra", de la târgul Tanagra, în Beoţia, unde – găsit cu sutele în necropolele din apropiere: P? ei naje ale vieţii cotidiene, pline de farmec şi yll Cele mai numeroase reprezintă tinere femei cu grijă în mantia de ţesătură fină, de sub care coborând până la picioare, rochia lungă de in (» ele. O pălărie conică din pai fereşte de soar femei. Ea se sprijină pe un pilastru, într-o familiară sculpturii elenistice. Statueta proe de la Myrină. Tânărul, în hlamidă – veşmânt Vnecific efebilor – stă aşezat cu nonşalanţă pe o atră (iil-6) – Poartă pe cap o pălărie largă plată P1 petasos. Poala mantalei care. venind din spate, i acoperă mâna dreaptă, sprijinită pe piatră, constituie un original detaliu

realist. Două opere de frumoasă ţinută stilistică aparţinând începutului epocii elenistice (Muzeul Luvru).

137. Cuplu stând de vorbă pe un pat

Scenă de interior cu două personaje. Un bărbat tânăr gol, având aruncat pe spate un veşmânt (o hlamidă), în p'doare sandale iar pe cap o coroană groasă în formă de colac; el se adresează cu tandreţe unei tinere femei, aşezată lângă el pe pat. În faţa patului, o treaptă în formă de taburet. Farmecul acestei posturi de îndrăgostiţi este dat de contrastul dintre atitudinea graţios rezervată a iubitei, înfăşurată strâns în veşmintele ei, şi îndrăzneala partenerului care nu este de altfel brutal. Atmosferă de intimitate, scăldată într-o simpatie amuzantă. Teracota de la My-rina datează din a doua jumătate a secolului al II-lea (Muzeul Luvru).

138. Curtezană sacră

Teracotă de la Myrină. Ciudat tip de femeie goală, având pe cap o diademă înaltă ajurată şi împodobită cu mari figuri decupate. Ea poartă un colier cu pandantive şi un medalion între sâni; în picioare are coturni înalţi şi la gleznă o brăţară. Braţele erau adăugate şi mobile. Proporţiile alungite ale corpului şi morfologia lui indică sfârşitul epocii elenistice (Muzeul Luvru).

139. Eros citared

Figura lui Eros, Amorul, s-a bucurat de o largă au-aienţă în epoca elenistică. El apare când ca un copii dolofan (îi. 141), când ca un adolescent graţios, potrivn reprezentării pe care ar, la clasică o avea des-zo. această alegorie. Este cazul aici, unde Eros, încât J-al cu aripi mici, pe cap cu o coroană grea, ale de – 1 pang-ici c-d pe umeri, pare să mediteze înainte în Clnia citară. Instrumentul stă pe un mic pl

e abor t Opozi-a dintre goliciunea torsului şi jocul bele D, Pliurilor mantiei care-i înfăşoară garn-aentă se st; nat sandalele elegante. Amintire evi-crea" lor

— A). – mOliciu creaţ" lor lui Praxitele, cu o graţie plină de

TG °are era se placul unei societăţi rafinate. la M} Trina datează din secolul I î.e.n.

140. Scenă de ospăţ

Grup de argilă, de o execuţie mai sumară, deşi nu e lipsit de forţă sugestivă. Trei personaje au luat loc pe un pat de banchet, asemănător celui din îi. 137 Două dintre ele sunt oaspeţi (în centru şi la dreapta); ei stau întinşi, sprijiniţi în cotul stâng, cum se obiş! nuia în lumea greacă la petrecerile unde prietenii beau şi mâncau. Personajul din stânga este o femeie care cântă la o mică harpă portabilă, numită „trigon" din pricina formei sale triunghiulare; este o cântăreaţă profesionistă care se acompaniază singură Erau plătite pentru a-i distra pe meseni. Stă aşezată la capătul patului, cu picioarele sprijinite pe un taburet. Cele trei personaje poartă coroane grele, cum se obişnuia la banchete. Teracota de la Myrina datează din secolul I î.e.n. (Muzeul Luvru).

141. Eros zburând

Pe această teracotă, Eros nu mai este un adolescent, ci un tânăr cu forme pline. El zboară, cu aripile desfăşurate, pentru a aduce zâmbind un vas de băut, în formă de corn, numit ryton, pe care îl ţine în mâna stângă. Statueta era menită să fie agăţată, ca atâtea Erosuri şi Victorii produse de atelierele de la Myrina (a se compara eu îi. 83) (Muzeul Luvru).

142. Tânără drapată

Una dintre cele mai graţioase dintre „statuetele de Tanagra”. Contrastul dintre pliurile oblice ale mantiei şi pliurile verticale ale tunicii este de o mare forţă plastică. Piciorul stâng în faţă, mâna dreaptă pe şold însufleţesc silueta fără să dăuneze echilibrului său desăvârşit. Capul neacoperit, coafat cu măiestrie şi încoronat cu frunze, se înclină cu un aer îndărătnic, în mâna stângă, coborâtă, ţine o tamburină. Sfârşitul secolului IV (Muzeul Luvru).

143. Dionysos din Sakha

Statuia, din bronz, ceva mai mică decât mărimea naturală, provine dintr-un sat din Delta egipteană, Sakha. Este o piesă de mobilier, aşa cum o arata soclul montat la picioare: ea servea pentru a su Ştie lămpile care se agăţau în suporturi fixate! & mâini Kj personajului. Moda „lampadoforilor” reprezentâna efebi sau tineri zei a fost foarte răspândită în secolul I î.e.n., cum o arată un pasaj din Lucreţiu (U. * şi urm.). S-au descoperit mai multe exemplare lumea greco-romană (Muzeul din Cairo). 144 şi 145. Ornamente de mobilier Luxul principilor şi particularilor stimulase cenatul de mobilă şi în special fabricarea Pa} Lpo-somptuoase pentru banchete. Mobilierul era le-l ciobit cu aplice de bronz, din care s-au descop cap de catârcă cu căpăstru (îi. 145). Un anumit tta die paturi din bronz bogat împodobite este atri-hmt de tradiţie unui artist din secolul II, Boetos din Calcedon (Rabat, Muzeul de Antichităţi).

146. Peisaj nilotic

O parte din marele mozaic din Palestrina (vezi u 81), evocând viaţa în Delta Nilului în epoca Lagizilor. În câmpia inundată de creşterea apei se ivesc ici şi colo dâmburi. Pe unul din ele (situat mai sus) se află edificii: case cu turn, sanctuar grec înconjurat de o incintă crenelată. În plan mai

apropiat, ţărani în faţa unei colibe din stuf, pe care sunt căţăraţi ibişi. Un boar adapă un animal, un pescar aşezat la umbră ţine harponul în formă de trident. Alţii circulă în bărci. În prim plan, sub o boltă de frunze şi de viţă, petrecăreţi veseli întinşi pe divane lungi se întreţin sau cântă, acompaniaţi de o harpistă (în dreapta) şi un flautist (în stoga). Imagine a plăcerilor apreciate atât de proprietarii greci din Psenemfaia cât şi din celelalte târguri din Deltă (Palestrina, Palatul Barberini).

147 şi 148. Farul din Alexandria

Monedele de bronz bătute la Alexandria spre sfârşitul seco Mui I (sub împăratul Domiţian) şi în secolul al II-lea eji. (sub Antonim) dau o imagine simplificată a faimosului Far. Turnul înalt, pătrat, cu feriestre (îi. 147) şi o uşă înaltă, la care se ajunge printr-o rampă cu trepte (îi. 148), constituie elementul principal al clădirii. La colţurile terasei, statui de tritoni suflând într-o cochilie (vezi îi. 150). Etajul ad doilea, mai îngust şi mai puţin înalt, este el însuşi dominat de un turnuleţ cilindric servind dejsoclu statuii lui Zeus „care supraveghează por W (11.245). Gravorii neglijenţi care au executat matriţele pentru aceste monede de silabă calitate n-au acordat atenţie unor detalii, reţinând doar schematic trăsăturile cele mai caracteristice ale edificiului (vezi desenul reconstitutiv 36, p. 79 vol. II)

Cabinetul de medalii). Navă comercială din portul Marsilia a a fost executată de J.M. Gassend, după dezvelită în cursul săpăturilor recente în Portului antic. Ea dă o idee foarte clară a comerciale elenistice, cane avea forma mare. Coca este pântecoasă, pentru a i? ailcăitura. Puntea are balustrade cu deschitrâr, sinur catarg, puternic hobanat, cu verga catarg r Pentru o pânză mare pătrată. Un magnat, cu o mică pânză pătrată în loc de foc. La pupă, cele două

rame mari către servesc de cârmă (Aixren-Provence, Institutul de arheologie mediteraneană). 150. Navă comercială lângă Far

Jetonul, bătut la Alexandria, ia sfârşitul secolulal II-lea eji., reprezintă în stânga Farul (etajele superioare sunt neglijate, în beneficiul tritonilor şi al statuii lui Zeus care încununa monumentul) având la dreapta un vas de comerţ cu pânzele întinse care iese în larg. Este de un tip asemănător cekii dan Marsilia, ou singura deosebire a ornamentului înalt al pupei, apkistru, în apropierea căruia stă pilotul (Paris, Cabinetul de medialii i), 151. Vas de comerţ cu pânze

Relieful redă cu precizie aspectul unui vas de comerţ din epoca elenistică şi în timpul Imperiiului Ramaţi; el corespunde indicaţiilor furnizate de epava de la Marsilia: coca îngroşată la mijloc, un catarg ou o pânză mare pătrată (de semnalat cadrilajul corzilor oare întăreau pânza), alt catarg înclinat foarte oblic, cu o mică pânză pătrată, Tamă-cârmă. De observat, în plus, întăriturile longitudinale care încing coca, apâustrul (vezi îi. 150) şi pasarela căpitanului, în direcţie verticală faţă de cârmă, cu o balustradă cu întărituri în diagonală. Pe mare, doi delfiini şi un peşte (Muzeul din Beiruit). 152. Amfore de uz curent

Patru tipuri de amfore din argilă, de uz casnic. De la stânga la dreapta: amfore din Rodos (sfârşiteul secolului II), din Cnidos (a doua jumătate a secolului II), din Chios (începutul secolului III). A patra este o amforă romană. Ştampilele, când există, sunt aplicate pe partea orizontală a toartei (Atena, Muzeul Agorei). 153 – 155. Ceramică numită din Hadra Spre deosebire de ceramica attică clasică „cu figuri roşii", unde decorul era redat în culoare deschisă pe un fond de „lac" negru, în secolul III s-a

dezvoltat o ceramică cu decor întunecat pe fond deschis. Se numeşte ceramică de Hadra, după mutvete unei necropole din Alexandria unde au fost descoperite multe vase de acest fel, dar nu s-a stiabi-ii dacă au fost fabricate în Egipt. Multe din ele? forma tradiţionailă a vasului de apă sau – i pântece voluminos pe un picior jos, gât larg-toarte orizontale pe pântece (îi. 153 şi 155). nu este prea încărcat: motive florale foarte „organizate în friză, benzi sau linii de culoare orizontale, câteva subiecte figurative dispusa J" cadru între toarte. Astfel, două lebede încadntţ» trepied (LI. 153) sau un grifon (îi. 155). Desenul al deşi nu lipsit de spontaneitate. O formă spe – fvă epocii elenistice este lagynos (îi. 154), flacon i pântece larg şi jos, cu un gât lung şi strâmt, legat pântece printr-o toartă mare cu profil umghiu-i r Este un vas de vin (vezi Bătrână beată, îi. 167) /Atena Muzecil Agorei: îi. 153; Paris, Muzeul Luvru: il 154 şi 155). 156. Amprente de sigilii

Grecii foloseau mult, pentru a ştamp & a documentele publice sau particulare, sigilii, gravate în intaliu, ce care le imprimau în ceară sau argilă, în epoca elenistică se pare că obiceiul s-a generalizat, de unde numărul mare de pietre gravate care provin din această perioadă (şi din epoca imperială romană, căci este greu de stabiuit o datare precisă). Aceste pietre erau în general încastrate în monturile ineielor. S-au descoperit în cursul săpăturilor mii de amprente provenind din depozitele anhivelor oficiale sau particulare. Este cazul descoperirii recente de la Delos, unde pastilele, arse într-un incendiu, s-au păstrat. Există mai multe sigilii pe aceeaşi pastilă. Temele iconografice sunt foarte variate. Studiul lor este în curs (Muzeul din Delos). 157 şi 158. Ştampile pe amfore din Tasos Două exemplare de ştampile recent descoperite

la Tasos într-un atelier de olărie. Ele aparţin începuetului epocii elenistice. Amândouă poartă inscripţia „tasienilor", adică „din Tasos", care indica originea amforei, şi la care se adaugă un nume de bărbat şi un motiv figurativ: pentru una (U. 157), numele Prexipol (is) şi o roată, pentru cealaltă (îi. 158), numele Aristof (anes) şi un butuc de viţă de vie (Muzeul din Tasos).

159. Plită şi vas de argilă

Exemplar de veselă de uz comun şi de ustensile de meri: ai care se foloseau în mod curent în epoca elenistică. Plitele cu jăratic de pământ ars grosolan s-erveau la bucătărie. Acesta, descoperit la Paf os, în insula Cipru, este bine conservat. Este clar că ceranustul, cu tehnica sa mai puţin costisitoare, imita modele în metal. El adaoigă un decor sumar Qioşând motive mulate (aici un cap de leu şi un crup de om) în aplică (Cipru, Muzeul din Nicosia).

160 Şi 161. Ceramică în relief pen? din Vedere gustul sporit manifestat de public miciiu pasele din metal preţios şi decăderea cera-telei lplluate olarii elenistici oferă din belşug clien-este, ° ceramică în relief, fie că vasul întreg ve? Otielat într-un mulaj de argilă, fie că moti-s-nt " noclelate separat şi apoi lipite t Prima tehnică este specifică boltirilor numite „megariene" (care n-au fost fabrica*, la Megara), foarte răspândite: o ceramică cu! im; t negru cu decor fiorial şi uneori cu scene din epope sau tragedie. A doua este cea a ceramicii „perga6 meene", fabricată probabil la Perganv. ea a produs vase de calitate deosebită, acoperite cu un lirnis roşietic sau negricios, cu o decoraţie aplicată. Acesta e cazul vasului e>u două toarte (îi. 160) cu decor din ramuri de viţă (vezi şi îi 254). Alteori sunt pe –, sonaje, aplicate pe corpul vasuluiţii. 161), dispuse în friză (îi. 247) sau în medalioane (Berlin, Staatli-che Muséen).

162 – 166. Ceramică numită de Gnatia în Apulia, regiune din Italia meridională, unde ceramica greacă cu figuri roşii, după imitaţia celei ateniene, căpătase o mare extindere în secolul iv, fabricarea ceramicii pictate continuă şi în epocă elenistică. Un atelier produce, îndeosebi în a doua jumătate a secolului IV şi în timpul întregului secol III, mici vase acoperite în întregime cu firnis negru, cu un decor policrom aplicat peste firnis. Numele lor vine de la cel al unui mic port din Adriatica unde au fost descoperite în număr mare. Tehnica este excelentă: formele cuprind mici fla, coane de parfum, numite lekytoiţii. 162 şi 165), ceşti cu forme zvelte (îi. 163), căni de vin (îi. 164), uneori în formă de burduf (atunci se numesc askos, îi. 166). Pe fondul negru foarte intens şi strălucitor sunt aplicate câteva motive cu pensula, cu multă discreţie şi uşurinţă: puncte, limbute, şir un de volute, baghete (pe gâtul vaselor), frunze sau ramuri înfrunzite şi, în număr mic, câteva motive figurative: păsăriţii. 162 şi 165), măşti de teatru (îi. 164), rareori un personaj izolat (vezi 11.252). Pentru decor, pictorul a folosit albul, galbenul şi roşul violet. Obiectele se remarcă prin eleganţă şi farmec (Muzeul Luvnu: îi. 162 şi 164 – 166; Atena, Muzeul Agorei: fă. 163).

167. Bătrână beată

Marmura aceasta vestită reproduce probabil o opera menţionată de Pliniu cel Bătrân ca fiind a unui anume Miron (omonimul autorului Discobolului). v, n sculptor cu acest nume a lucrat la PergamsP1 sfârşitul secolului III. Aşezată pe pământ, bătrâna. În beţia ei, stârnige cu tandreţe între igenuneni mare lagynos (vezi dl. 154) al cărui conţinut-băut. Ea îşi lasă capul pe spate cu o 2 rimasa, eZ. extaz. Tumca i-a alunecat pe umărul drept,

velind corpul descărnat. Acelaşi realism crud ca în BătRÂnă la piaţă (vezi îi. 56) (Muzeul din My chen).

168 Vasul Portland l > o amforă din sticlă bleumarin şi alb. Partea fiprioară a dispărut. Tehnica folosită pentru decor t? cea a cameelor: corpul vasului, din sticlă bleu-arin, era acoperit de un strat subţire din pastă A sticlă albă, care a fost apoi lucrată ca o piatră dură, făcând să reapară fondul bleumarin. Subiectul ăniâne misterios: s-a încercat să se vadă aici o neuzie la originea divină a viitorului Augustus, cară r fi fiul lui Apolo, aşa cum Alexandru treceia drept fiul lui Zeus, dar această ipoteză nu este sigură. Cel puţin data pare bine stabilită (a doua iumitate a secolului I î.e.n.), iar stilul, de un academism rece, se leagă de una din tendinţele principale ale artei elenistice. Porţelanul englez de Wedgwood s-a inspirat din vasul Portland (Londra, British Museuan).

169. Bol de argint

Acest bol, cantaros după formă, făcea parte dintr-un tezaur de obiecte de argint numit tezaurul de la Berthouville. El constituie un model reprezentativ pentru bogata veselă de metal cu care meşterii elenistici înzestrau mesele princiare. Decorul, lucrat au repousse, este împrumutat din repertoriul diony, siac, subiect potrivit unui vas de băut. Pe o faţă, un centaur cânta la un flaut dublu (instrumentul şi antebraţul au dispărut), pe cealaltă o centaură bătând la o tamburină. În jurul personajelor, la dreapta, mica panteră a lui Dionysos şi >un păun pe o mică coloană cvadrangulară. Pe lângă acestea, mici amoraşi sunt ocupaţi cu pregătirile unei petreceri în mijlocul unor mari vase (cratere pentru amestecat apa şi vinul, cum sunt cele din îi. 220 şi 221). Execuţie desăvârşită şi somptuoasă pentru un obiect de preţ (Paris, Cabinetul de medalii).

170. Zeus-Amon

Acest cap de bronz aparţinea unea herme duble, Lică două capete lipite de o ceafă figurau pe ace-pilastru. Cele două capete reprezintă pe Zeuspn, cu coarne de berbec şi urechi de animal, aturile feţei sunt absolut clasice. Şuviţele răsurile coafurii şi bărbii au un caracter arhaizant. poartă pe frunte o bentiţă care este de obicei în atr-kut al lui Dionysos. Opera, descoperită din>RWUN sat din Al Pii Superiori, este fără îndoială epoca imperială, dar ea se înscrie, prin stil ca rin spirit, în pură tradiţie elenistică. Cultul lui auws Tai On frustrează maniera în care grecii îi con în COI.pe zeu străini. Când greoii din Cireşne intră) te-ai\ – cu sanctuarul oracular al zeului egip-JA Kgipt!? km în desertul care separă Cirenaica de 1 ei adoptă îndată echivalenţa Amon-Zeus, căci

Amon-Ra, zeu solar şi totodată zeul principal u părea a corespunde, în panteonul egiptean, lui Zeus zeul cerului şi zeul suprem al panteonului grec* Cum Amon era reprezentat cu cap de berbec, grecii înclinaţi întotdeauna spre antropomorfism, knprul mută de la Amon doar coarnele, care nu modificau decât prin coafură aspectul uman al lui Zeus. În sfârşit, la numele zeului lor ei adaugă, în loc de epic-leză, pe cel de Amon, în care ei credeau, greşit a fi găsit explicaţia etimologică a cuvântului gree amos, „nisip”. Dar imaginile lui Zeus-Amon, chiar! şi cu coarnele adăugate, nu se deosebeau de alte reprezentări ale lui Zeus în lumea greacă (Muzeul din Gap).

171. Isis

Statuie din marmură descoperită ia Cirene. Deşi datează probabil din epoca lui Hadrian, este totuşi un exemplu desăvârşit al felului în care interpretau grecii această divinitate egipteană. Corpul se aseamănă cu

statuile ce reprezintă femei ou peplos din vremea lui Fidias. Pata plină, uşor arhaizantă, este încadrată de o coafură specifică alegoriilor din Libia: pletele „sunt împletite în co/i şi cad în bucle lungi încreţite. Doar însemnul isiac care se înalţă în creştet aminteşte originea egipteană a zeiţei (Muzeul din Cirene).

172. Isis cu micul Horus

Pandantiv de aur, lucrat au repousse. Pe această bijuterie, Isis, o mamă plină de graţie, îşi distrează copilul, pe micul Horus, căruia tocmai îi dă sân. Atitudine, veşmânt, faţă, coafură, toate sunt pur greceşti, în afara ornamentului isiac de pe capul zeiţei. Pe partea de sus a spătarului, doi şoimi, încadrând picioarele tronului, doi sfincşi realizaţi potrivit iconografiei edenice tradiţionale (Colecţie particulară).

173. Isis cu Horus în braţe

Altă statuie a Vui Isis descoperită la Cirene, la tel l de specific grecească, ca şi cealaltă (vezi îi. 171) dar, l de data aceasta, modelul ales pentru corpul re în j! corespunde gustului epocii elenistice târzii, la te

j ca şi capul. Singura trăsătură de exotism: cele dou

S1}1, şuviţe de păr răsucite şi atârnând de ambele Pal

„Jj ale gâtului. Podoaba capului este diferită, dar aPalg l ţine tot repertoriului isiac. Micul Horus din ra? ui mamei sale seamănă cu Dionysos din braţele H'ermes, opera lui Praxitele (Muzeul din Cuene).

174. Ceremonie religioasă din Egipt

(YE

Scenă de pe marele mozaic din Palestrma v il 81 şi 146). În interiorul unui sanctuar, a. incintă crenelată şi poartă se zăresc în stânga, P Q egipteni pe jumătate goi şi

cu capul ras duc K

cardă, un obiect care seamănă cu un candelabru, Ar care era fără îndoială o statuetă a omei divivtăti (mozaicul a fost puternic şi abuziv restaurat). te trec pe sub un pavilion de tip grecesc. Sunt

— Maţi de însoţitori îmbrăcaţi greceşte şi cu coroane UP capn dreapta, pe un soclu, statuia unui câine? eul şacal Anubis). Transportul statuii divine pe brancardă este bine atestat în ritualurile pur egiptene (îndeosebi în templul oracular al lui Amon din Siwah). Mozaicul din Palestrina sugerează aici amestecul dintre populaţia băştinaşă şi cea greacă ca prilejul unui cult local (Palestrina, Palatul Barberini).

175. Bustul lui Serapis

Forma bustului indică epoca imperială romană pentru această sculptură din Alexandria; totuşi ea reproduce cu fidelitate aspectul zeului cane era venerat în Serapeumrul oraşului. Este îmbrăcat greceşte: tunică şi mantie. Trăsăturile sunt de o regularitate umană, pline de bunătate, aşa cum i se potriveşte unui zeu care acordă ajutor. Barba aminteşte pe cea a lui Zeus-Amon din Gap (vezi îi. 170). Pletele sunt foarte caracteristice: lungi, în şuviţe mari, regulate, ele încadrează faţa şi coboară şi pe frunte, în sfârşit, calatos sau modius, în trunchi de con pe creştet, asigură identificarea. Ca decor al acestuia, ramuri de măslin (Alexandria, M'U? eul Arheologic).

176. Dionysos cu un satir

Această minunată piesă de orfèvrerie apare aici foarte mărită, într-un cadru arhitectural alcătuit dintr-un fronton şi două coloane, Dionysos, cuprins de beţie, este susţinut de un tânăr satir. Zeul, pe jumătate gol, poartă coroană de iederă pe cap şi o bentiţă pe frunte. În mâna

dreaptă ţine cemtaros-ul pe care tocmai l-a golit. ba picioare, pantera obişnuită. În spate, tirsul. Decorul bijuteriei de aur este de o deosebită bogăţie. Tema beţiei zeului este frecent ilustrată pe monumentele elenistice; ea capătă semnificaţie escatologică manifestată prin folosirea

a decorarea sarcofagelor (Atena Muzeul Naţiona. col. E. Stătătos).

Şi 178. Scene de pe vasul Borghese

IlXft r\ *

Îi 2 s» i\ U 3 Uruacestui mare vas de marmură (vezi 177) – rePrezintă cortegiul lui Dionysos. Zeul (îi. şar Oatstrălucirea tinereţii, ave aceeaşi înfă Pe bijuteria aparţinând colecţiei Stătătos: cu coroană de iederă, bentiţă pe frunte, beat aţă la spate aici fără fibulă>Dar nu u? Or care stâna în mâna dreaptă, îşi sprijină umărul Ariadnei, însoţitoarea sa, cu sunetul lirei, în dreapta, pantera şi un tânăr satir exaltat care dansează peealaltă faţă (îi. 178), bătrânul Silen este beat turtă el se leagănă înainte, ţinut de un tânăr satir cu un Urs. Silen poartă o coroană de iederă. Grupul are mişcare şi graţie (Muzeul Luvru). 179 şi 180. Monedă de aur din Panticapeion Cetatea greacă din Chersonesul tauri e (azi Crimeea) a bătut către 320 o superbă serie de piese de au Pe avers se afla capoii zeului Pan (îi. 179), încomlnat cu iederă, cu urechi ascuţite, cu pletele şi barba zbârlite, de o urâţenie respingătoare. Tot realismul elenistic transpare aici. Pe revers, un grifon cu coarne (îi. 180), aşezat pe un spic de grâu, între literele PAN. Grifonul face aluzie la vechea legendă a arimaspilor, populaţie mitică din Asia centrală care lupta, se povesteşte, împotriva grifonilor pentru a pune mâna pe minele de aur. Spicul simbolizează bogăţia în cereale a Rusiei meridionale t (Paris, Cabinetul de medalii). i

181. Paposiâen

Statuetă recent descoperită la Delos, în acelaşi imobil ca şi amprente de sigilii (vezi îi. 156). Ea înfăţişează am bătrân Silen, zis Paposiâen. (adică bătrânul bunic Silen), însoţitorul lui Dionysos. Ei apare strâns înfăşurat într-o mantie din piele păroasă. Capul, în cruda bărbii dese şi a craniului aproape chel (sunt gravate doar câteva şuviţe), nu arată însemnele vârstei. Partea de jos a corpului este redată în pilastru cvadrangular, în maniera hermelor. Frumoasă operă din secolul al II-lea (Atena, Muzeul Naţional).

182. Cap de silen

Pe un medalion de bronz se detaşează în relief, cu o amploare şi o bogăţie plină de măreţie, uncap de bătrân bărbos încoronat cu ramuri de viţă se vie. Fruntea încreţită, sprâncenele dese, nasul puternic şi coroiat, gura întredeschisă sub mustaţa deasă, cele două şuviţe groase ale bărbii? uv-ede păr fluturând în toate părţile conferă acesteite; – dionysiace un accent extraordinar: este expresia însăşi a barocului elenistic (Berlin, Staatliche MU-seen).

183. Zeus din Aegira

Cap uriaş din marmură, descoperit la Aegira* < din Ahaia, în apropierea Golfului Corint. Ea a. Pe ţinea statuie! de cuit din templul lui Zeus, Pausania (VII, 26, 4) menţionează „o statuie w – din marmură de Pentelic, operă a atenianului «des". Barba stufoasă şi părul des, patetismul B întredeschise, orbitele apropiate (fără îndoiala pietre colorate), toate aceste trăsături, la ea daugă policromia azi dispărută, conferă o puter-ică forţă expresivă feţei divine. Opera este greu de datat1 ea ar putea fi din secolul II î.e.n. (Atena, Muzeali Naţional). 184

şi 185 – Cistofor în secolul II mai multe cetăţi din regatul Atalizilor toate monedele de argint care cunosc o largă răspândire

Se numesc cistofori din cauza tipului de pe avers, unde se vede un coş cu capac (o cista) din care iese şarpe. O coroană de iederă înconjură totul. Pe revers, şerpi se încolăcesc în jurul unei tolbe de>

săgeţi. Coroana de iederă arată că cista cu şarpe face parte & n colţul dionysiac (Paris, Cabinetul de medalii).

186. Cibele şi Atis

Relief votiv unde sunt reprezentate, potrivit obiceiului, divinităţile care sunt onorate şi credincioşii care-şi manifestă pietatea prin această ofrandă. Aici apare o femeie stând în picioare în dreapta, însoţită de o sclavă care poartă un platou. Sclava, din cauza condiţiei ei, este înfăţişată mai mică decât stăpâina, aşa cum zeii sunt redaţi sensibil mai mari decât muritorii, în stânga, Cibele, însoţită de leul ei. Ba are aspectul şi veşmintele unei zeiţe greceşti: rochie şi mantie, diademă, sceptru. Atributul său specific este marele timpan pe care îl ţine în mâna stângă. În centru, Atis poartă, în schimb, veşmânt frigkm: tunică şi mantie scurtă, pantalon mulat, bonetă virigiană". În mâna stângă ţine un baston, în dreapta, în pianul doi, o uşă întredeschisă (Veneţia, Muzeul Arheologic).

187. Artemiila din Efes

Pe o monedă din Efes, statuia de cult a Artemidei este reprezentată în templul ei, care fusese reconstruit după incendiul din 356. Pentru ca statuia a Poată fi văzută gravorul a distanţat (mult mai it decât în realitate) coloanele centrale ale faţăritat U5 el n-a uitat să reproducă o particula-snriv-a acest; ei coloane: baza înaltă pe care se o-11. Personaje sculptate. Statuia Artemidei are. Se sJJj1 ne

hieratică. Corpul, strâns într-un corset, Poartă în os-CaP-ul. Înconjurat de un nimb, te>ieint? coafură înaltă asemănătoare unui cos. Bra în stânga & în drea Pta ţin nişte bentiţe. este. Prea mică pentru a se distinge piep-multe rânduri de sâni care, de la atril: >utul acestei Artemide al cărei evident. Pe margine, inscrip „Secolul al II-lea e.n. (Paris, Cabimonument r – on p

unel…

e.»

vit prescripţiei zeului. Să fie cu noroc. Cretan te cel care interpretează visele". Zeul menţionat e-e evident, Apis. Stela provine din Seropeion-ul

nu Menvf is. Tălmăcitori de vise existau în diferitensetuare. Tratate speciale erau consacrate acestei

Să-ţi & ştiinţei oraculare (Cairo, Muzeul Egiptean).

192. Sacrificiul unui taur

În faţa cuplului divin (Asklepios şi fiica sa Hygeia), fim Urca venit să sacrifice un taur, al cărui cap se vede în planul secund: ci este ţinut de un slujitor.

Tatăl familiei depune pe altar, înainte de sacrificiu, ofrande (boabe de cereale sau prăjituri) pe care le-a adus în coşul plat pe care îl ţine un tânăr însoţitor gol. Mai la dreapta, restul familiei, două femei cu o fetiţă şi un copil în braţele doicii

(Muzeul Luwu).

193. Stelă pictată

În necropola de la Demetrias, în Tesalia, s-au descoperit un număr de stele funerare elenistice care au păstrat destul de bine decorul pictat. Se vede aici stela unei femei numită Arhidike, care este înfăţişată stând pe un scaun fără spătar, cu o pernă mare (a se compara cu scaunul Nikei, îi. 189). Lângă ea, o sclavă, a cărei statuie

este, prin convenţie, mvâlt mai mică. Scaunul este redat din trei părţi, pentru a sugera adâncimea. În partea de sus a stelei, sub fronton, este gravată epigrama funerară. Dedesubt, două rozase în relief (Muzeul din Voios). 194. Ptolemais din Cirenaica: mausoleul în vestul oraşului, pe o stâncă servind de soclu şi tăiată cu grijă, se înalţă un mausoleu cvadrangular datând din secolul II î.e.n. Etajul inferior, care dăinuie, cuprindea încăperile funerare, la care se ajungea printr-o uşă dând spre sud. Nu exista altă ieşire, dar pe latura opusă, la nord, spre mare, eram trei uşi mari false, din piatră. O friză dorică împo«obea comisa (se vede un fragment spre stânga). superior era ocupat de peristilul ionic. An – monumentului, fără acoperiş, forma un turn înalt de peste 20 de metri. Dispunerea lui. Se n teleagă de ce Filon din Bizanţ reco osirea nnausoleelor din necropole ca puncte avansate ale oraşelor în caz de atac ai

97. Busturi funerare din Cirene i puneau în morminte sau deasupra lor reprezentând° divinitate feminină drapată, acoperit de un văl, întotdeauna semifigură. 08 este că fa-a mai al es în caz U! l mo". r mai vechi) este înlocuită uneori de un în neted (I). 195) 5 ca şi cum apariţia chi-Cei pului divin ar fi fost interzisă. Ou timpul, nu ş-a mai respectat această regulă şi multe busturi au o faţă obişnuinţă de femeie tânără (îi. 196). Totuşi unele (îi. 197) ascund trăsăturile sau doar gura, în spatele vălului, obţinându-se astfel ciudate efecte de transparenţă. Se pare că fiecărui mort aşezat într-un mormânt trebuia să-i corespundă un bust de acest gen. S-au descoperit un mare număr în necropole, majoritatea datând din epoca elenistică Explicaţia acestui ritual ne scapă, întrucât lipsesc textele care să ne lămurească. S-atr putea să fie vorba da o imagine a Persefonei, zeiţa

Infernului neprezentată ca ivindu-se pe jumătate din pământul sub care locuia (Muzeul din Ci ren e).

198. Stela funerară a Menofilei

Tip de stelă foarte răspândit. Aceasta provine din Efes şi datează din secolul II, după grafia inscripţiei. Pe fronton se citeşte „Menofila, fiica lui Arte-mjdoros, salutare!”1 Moarta, tânără, drapată într-o mantie cu franjuri, surâde discret. Doi copii o încadrează, o fată şi un băiat, în spate, pe o etajeră, două vase, o cutie cilindrică cu capac şi o citară. Operă artizanală, fără rafinament în execuţie, dar cu un meşteşug sigur: personajul Menofilei se inspiră direct din statuile onorifice contemporane (Muzeul

199. Aristotel

Mai multe statui-portrebe ale lui Aristotel au fost realizate în «antichitate (una dintre ele se găsea fa Porticul lui Atalos, la Atena, unde s-a descoperit inscripţia dedicatorie). S-au putut identifica, plecând de la un bust înscris, mai multe capete din marmură reprezentându-l pe filosof. Exemplarul de la Viena este cel mai frumos din serie. Barba îngrijită (mai scurtă decât cea a lui Platou, spun textele). fruntea deasupra căreia părul începe să se rărească, expresia uşor ironică a ochilor şi gurii corespund mărturiei autorilor despre înfăţişarea întemeietorului Lyceului (Viena, K’insthistorisohes M’useum).

200. Zenon

Există mai multe busturi cu inscripţii ale intenretorului stoicismului. Textele îl descriu ca Pe, g personaj sumbru, caustic, cu fruntea încruntatăk desigur aspectul acestor portrete: „un cavaler tristei figuri”, născocitor al – unei triste doctr (Neapole, Muzeul Naţional).

201. Epicur

Şi în acest caz există busturi cu inscripţie gură cum mare în rândul discipolilor asi-Epicu.

montimentelor păstrate o confirmă. Expresia este gânditoare şi gravă, dar iară severitate. Trăsăturile fetei puternic adâncite, amintesc că întemeietorul epicureismului avea o sănătate şubredă şi că îndura unei mari suferinţe fizice în ultimii ani ai vieţii (New York, Muzeul Metropolitan). 202. Carneade

Filosoful originar din Ci ren e. care întemeiază, în secolul al II-lea, la Atena, Noua Academie şi care participă la o solie la Roma în 156 – 155, avea portrete chiar şi la Roma. unde Cicero, care-l admira, vede imaginea sa. Copiile care ne-au rămas sunt identificate graţie unui exemplar cu inscripţie. Cea de la Ravenna este cea mai vie şi mai bine păstrată, în porticul lui Atalos, la Atena, s-a descoperit baza cu inscripţie a unei statui a lui Carneade. Ea a fost înălţată de doi regi, Atalos III ai Perfeamailud şi Ariarătes din Capadocia, care s-au numărat printre elevii filosofului (Muzeul Naţional din Ravenna).

203. Posidonios din Apameea

Acest filosof strălucit, care este în acelaşi timp un savant enciclopedic, îl are pe Cicero drept audient la Rodos. Un singur bust ne păstrează trăsăturile feţei: pe el se află înscris, din fericire, numele său. Faţă frumoasă, fină şi gânditaare, care face să se înţeleagă marea influenţă pe care acest bărbat o exercită asupra contemporanilor săi, romani ca şi greci (Muzeul Naţional din Neapole). 204. Hrisip

Lui, mai mult decât lui Zenon sau oricărui alt filosof al Porticului, i se datorează audienţa de care. Se bucură stoicismul în „rândul claselor conducătoare N* lumea greco-romană. Şi portretele sale păstrate s-nt foarte

numeroase. Ele sunt identificate prin Comparaţie cu un portret de pe monedele din Stoaoi °. În Cilicia, cetatea ga natală. Cel de la Lmvru preîntrf i? teresul de a nu fi doar un bust, ci o statuie «treagă, potrivit obiceiului constant al sculptorilor – Stili n plus este un docume; ni important pen-artei, deoarece Hrisip a murit la sfârşitul ţ? – (în.re 20.8 & 204>: Prin intermediul rf-pii nsrijite, ajungem la un monument bine iginai (ul era o statuie de bronz, înfăţişându-l 6? – la bătrâneţe. aşezat în faţa auditorilor săi d-şi cu gesturi argumentarea. Vestit pen-dialecticii sale (Muzeul Luvru).

Pe şi

— I

Ul

şti

Anticitera în acelaşi timp cu faimosul Hera-mărul Hesperidelor, acest bronz are totul diferit. Urâţenia sa respingătoare, barba şi pletele zbârlite, ne fac să ne gândim că e vorba de un filosof cinic, discipol al lui Diogene Bion din Borystene. Data nu este sigură (s-eeolui îl?), în orice caz, este un document autentic car 1 dă o idee exactă despre aspectul pe care-l puteau avea portretele originale din care nu mai există decât copii din epoca romană (Muzeul Naţional dio Atena).

206. Menandru

Dacă judecăm după numărul mare al portretelor existente, nici vin om de litere n-a fost mai popular decât Menandir.u. Nu ne îndoim deloc azi asupra identificării, deşi ea nu se spiijină pe niciun argument pozitiv indiscutabil. Dar expresia amabilă, eleganţa trăsăturilor, simpatia profundă pentru celălalt, care se citesc pe chip se potrivesc de minune acestui observator atent şi sensibil al

societăţii şi caracterelor. Opera se înscrie în tradiţia attică prin finețe şi sobrietate. Originalul datează de la începutul secolului III (Copenhaga, Gliptoteca N y Carlsberg).

207. Teatrul din Dodona

Imagine luată de pe Acropole, în direcţia sud-est. În fundal, munţii Epinilui care mărginesc mica câmpie a Dodonei. În prim plan băncile (foarte bine restaurate), orchestra pe care evolua corul, apoi ruinele scenei. Ridicat la începutul secolului III, probabil de către Pirus, este reparat şi completat la sfârşitul secolului de Filip V al Macedoniei. Zidurile de susţinere, la cele două extremităţi ale băncilor, au o forţă şi un apareiaj admirabile. A se compara cu fi g, 27, p. 466). 208. Teatrul din Termesos

La celălalt capăt al lumii greceşti, în Pisidia (Ana-l tolia meridională), teatrul elenistic este profund transl format în epoca imperială romană. Scena este mărixa l şi locul de trecere între scenă şi bănci, care este de obicei în aer liber în teatrele greceşti, este boltit-edificiul devenea complet închis, în maniera teatrelor romane. El putea primi peste 4.000 de spectatori fapt semnificativ pentru importanţa teatrului în via. cetăţii, căci Termesos este o cetate modestă, i7-°1 în munţi sălbatici, la vreo 30 de kilometri de pov™ Ataleia (Adalia).

„E comedie

— I «i n-lle

care le-a invitat (în mijloc). Bătrâna se plânge că Cel va (în spadele ei) a vrut să-i ia cupa înainte ca ea să fi „băut viniul. O comedie a lui Flaut, Cistellema, o – ta pe cea a lui Menandru. Evocare vie a scenei l, Actorilor, care arăta popularitatea acestei litera – * – C în rândul publicului. Mozaicul, dacă judecăm! i că caracterele inscripţiei, datează din secolul II fe.n. (Neapole, Muzeul Naţional).

210. Dionysos la poet acasă n? cenă binecunoscută, despre care există mai multenterpretări. Aceasta e redusă la elementele ei esenţiale1 Dionysos, în stânga, clătinându-se din cauza beţiei (vezi il 176) şi sprijinit de un mic satir, vine în vizită la un poet, care ia masa în tovărăşia prietenei sale. Poetul, care face un gest de surpriză, în faţa sosirii neaşteptate a zeului, stă întins pe un pat de banchet; tânăra este aşezată la picioarele lui. În faţa patului, o masă încărcată cu mâncare şi fructe, în dreapta, un mic sclav le toarnă vin. Petrecăreţul, conform obiceiului, poartă o coroană. Familiaritatea dintre zeu şi muritori se explică prin faptul că schema adoptată pentru a-i reprezenta pe poet şi însoţitoarea sa o reia pe cea a banchetului eroic sau funerar, de unde şarpele care figurează în prim plan (Muzeul Luvru).

211. Masca de teatru

Teracotă reprezentând o mască şi corespunzând un vii tip din Comedia Nouă: tânărul „serios", prin opoziţie cu tânărul „vesel" (Muzeul Luvru).

212. Pedagog şi copii

Exista obiceiul de a se încredinţa copiii spre G sau 7 ani unui dascăl care le dădea primele elemente de educaţie. Micul elev era însoţit la scoală de un sclav, pedagogul. Această teracotă din Cirenaica ne arată unul din ei, însoţit de un grup de băieţi care se în jurul lui. Modelorul a exploatat cu umor l dintre corpolenţa bătrânului sclav cu mina roasă şi atitudinea temătoare a copiilor. Muluera uzat când a fost trasă statueta şi detaliile sunt

7 M\\ P – în nete> dar ansamblul rămâne expresiv (Mu – e\U Luvru).

3< Bătr-n pedagog o căutat SrG c'sose-ul° de cea

precedentă, este de tri 6 e face cinste tehnicii modelorului. Bă

°°rp ca>V s-nt redate cu un ascuţit artei elenistice, se înclină cu un ca Ş cum iar vorbi tânărului aflau în e – în mână o pânigă dublă, în care 5°n5 tierxtă – leele cu care se joa copilul. Opoziţie sus (f, ale Rafinamentul detaliului în partea va. barbă) şi simplitatea formelor în par

În

Acelaşi ţie plina e ci Im

u 217). Şcoala deosebit de acrr de sui".

Homer din CMos stabilul cult care mjurate oi» imogmm dt n-a îobt ifrată minuţios în patria 1U1 f; v sacia. e toate rtret

presupus al – „Ti

Tipul dreapta, pe este Arhelao t ruia e—, la picioare, „nouă nu»

s-smijlocul lor, iedeswo – ţ registrul-te

& V3 re Ssh! Sest

— „":

criiilărittsh Miuseum).

218. Efeb din ales ctă: n'este

Adastă denumire> ** de vreo.

t ft-sefas-" 6– sgrdă™Subu".

«E. el. – nounumududef „perita g P-Aceasta statuie de-™ că, rep «M, «™ cum şi-ar – altă S Cf nu es? dă; pe» e o coroana™pde ralitate şi da o lall if STR c-a ««S brta Pulat n» s Cautornia.

Sfuf-u.

cipilor elenistici decât mmu-mtot ia nord se Q

Î = se-i«d «r-rta.

asemenea calitate şi – e Temele dă impresia de f-oait la specifice unui craper Pp amestecarea vinului «apa-Dionysos şi Anadna, zeuii rul drept pe cel al Pf" dele dansează. Statuete în rei nadă, sunt aşezate pe umăr-L „male şi frunziş (viţa & * medalioane cu măşti ca bhil este structurat prim Vei arhitecturale: triflaje, i° capodoperă excepţional °.90 m, cântărind 40 kg – wele de pe bordură: „A Anaxagoras, din Larisa".

satir şi Q. Frize cu

1 S» H =; îi!

— Care trăia la sfârşitul secolului IV, era un tesaliot (Muzeul r, heologic din Salonic).

221. Vasul Borghese în prima jumătate a secolului I î.e.n., mari vase tiir, marmură sunt executate de artişti attici, imitând ca raclerele de bronz similare celui de la Derveni. $ & regăsesc aici aceleaşi teme dionysiace (cortegiul – /eul lui, cu Ariadna, Siien, menade şi satiri) şi aceleaşi motive decorative. Mărturie: ghirlande de ramuri de viţă, care atârnă în partea superioară a my. ei figurative, ca pe vasul de la Derveni (vezi îi 220) Aici se vede partea din spate a vasului, cu o menadă dansând în ritmul castanietelor şi un satir care cântă la flaut dublu, în stânga, grupul lui şi-len beat sprijinit de un satir (vezi îi. 178). Pe cealaltă faţă, Dio nysos şi Ariadna (vezi il 177). Execuţie strălucită: spatele satirului flautist este s-uperb (Muzeul Luvru). 222. Venus din Mas-d'Agenais

Mai mică decât mărimea naturallă (înălţimea sa actuală nu atinge un metru), este o sculptură care împodobea o locuinţă galo-romană bogată. Ea reproduce cu o deosebită măiestrie tehnică un model elenistic. Motivul draperiei alunecând pe coapsa dreaptă şi descoperind pântecele este asemenea vasului

reprezentându-l pe Dionysos din colecţia Sta-tatos sau al vasului Borghese (vezi îi. 176 şi 177). Zeiţa avea braţul drept ridicat, probabil pentru a se pieptăna, ţinând în cealaltă mână o oglindă. Artistul a pus multă graţie şi vioiciune în realizarea acestui corp dezvelit cu artă (Agen, Muzeul Municipal).

223. Afrodita goală

Este o altă reprezentare a zeiţei, complet goală de data aceasta. Ea se înclină, ca vestita Afrodita din Cnidos, creaţia lui Praxitele (vezi Civil., gr., îi. 203), pentru a-şi scoate ultimele obiecte de îmbrăcăminte înainte de a intra în baie. Dar sculptorul a av-vu grijă să trateze acest motiv cunoscut cu variaţii»" atitudine. Pe de altă parte, nudul este redat cu o supleţe ce subliniază senzualitatea: s-a vorbit de a-l gust rococo. Opera, sau originalul din care der-a ar putea data din secolul II (Paris, colecţie P? – rU" cuiară).

224. Negru mânând un cal

Acest relief attic de mari dimensiuni (calul e mărime naturală) este realizat pe două Pll1; marmură alăturate: el făcea parte din cadrul tectural mai \rast al unui monument despre un se ştie nimic. Un rândaş struneşte un ca t şi tern e şi nărăvaş având, în loc de barnasarnen cergă de şa, blana unei fiare. Ti ăsătur He rm îi e

Îi sunt foarte accentuate: faţa negroidă, părul creţ. noera e datată cu oarecare probabilitate la sfârşitul secolului IV şi începutul secolului III (Atena, Mu-feul Naţional). >? 5. Sclav ducând un pachet

În personaj grotesc, înveşmântat ou o pânză în juul şoldurilor, duce într-o mână o amforă, iar fel cealaltă o cană, în timp ce pe spate poartă un coş mare a cărui toartă şi-a trecut-o peste piept. Trăsăturile grosolane ale feţei,

statura îndesată şi bon-doacă şi pântecul mare îl fac să semene cu un personaj de comedie (Londra, British Museum).

226. Sclav grotesc

În această statuetă de lut provenind din Pergam şi datând din secolul II s-au I, modelorului i-a plăcut să sublinieze aspectele ridicole ale personajului: statură costelivă, picioare subţiri, stângăcia atitudinii, faţa stupidă cu trăsături fără graţie, veşmântul exotic (cămeşoi cusut cu mâneci scurte şi pantaloni scurţi ce nu se văd). Bărbatul este încoronat cu iederă (secolul II s-au I) (Muzeul Luvru).

227 şi 228. Cap şi tors de femeie groteşti

Atelierele din Smirna au produs numeroase piese de un reali & în exacerbat: feţe cu trăsături deformate, ca aceea din îi. 227, care exprimă durerea sau prostia; corpul, de un realism crud, ca în U. 228, cu sânii atârnând, cu pântecul umflat. Specialiştii se întreabă asupra motivelor care au dus la înmulţirea acestor imagini diforme: este vorba de simplul gust al pitorescului care duce la caricatură sau mai degrabă de curiozitatea medicală cărora îi place să reproducă, la nevoie exagerându-le, diformităţile naturale. Întrebarea n-a primit încă răspuns (Muzeul Luvru).

229 şi 230. Pergam: friza lui Telefos

Friza împodobea faţa interioară a zidului ce înconjura pe trei laturi mârâie altar al lui Zeus, deasu-Pra temeliei care-l susţinea. Subiectul era legenda în 1 Ielefo. s &ul lui Herâkles, care, născut la Tegeea – t Cac* ia sosise în Misia, provincia în care se va „Pergamul, pentru a ajunge rege: temă di-religioasă totodată. Plăcile descoperite utilate. dar lasă să apară totuşi carac-°Per. ei narativă şi anecdotică, împărţită în aPuse, fără separare materială

(aşa-pe ţ, „continuu’” care va triumfa mai târziu ţie car rlelcl i-oriate sau sarcofage), cu o compozi-taia (ii se liberă o bună parte din înălţimea tosî pentru a da impresia de spaţiu şi, în Cuintroducerea unor elemente de arhitectură (îi. 230). Atitudinile sunt mai puţin însusânt terul lleţite decât în marea friză ale căi ei surse de I14 aij, raţie sunt cu totul diferite. Telefia este totodată clasică şi novatoare prin spirit (Benlin, Staatlicbe Muséen).

231. Pergam: Gigantomahia

La baza zidului care forma soclul sub altarul \— Zeus şi colonada sa se afla o altă friză, de dirnen, l şieuni mai mari decât Telefia şi cu un relief mul* mai puternic. Ea desfăşura episoadele succesive ai e Gigantomiahiei, lupta zeilor cu uriaşii, giganţi; monştri născuţi de Pământ, care aveau corp de o ni şi picioare în formă de şarpe. Temă triadiţioniaia slăvind victoria Olimpienilor asupra adversarilor lor şi a ordinii asupra haosului. Meşterul care a con, ceput friza din Pergam avea un adevărat spirit baroc, a cărui imaginaţie împinge până la paroxism intensitatea formelor, violenţa gesturilor şi vioicrunea sentimentelor. În imagine apare duelul inegal dintre Atena şi adversarul său înaripat Alcyoneus! pe care ea l-a luat de păr şi care se prăvale în timp ce o Victorie, în dreapta, încoronează zeiţa m-umfătoane, iar Pământul – Gea, mama uriaşilor – se iveşte din sol pentru a adresa Atenei un zadarnic gest de rugă. Contrastul ou atmosfera calmă a Telefiei este izbitor (Berlin, St aatliche Muséen}.

232. Electra întâmpinându-l pe Oreste Grup statuar semnat de Menelaos (secolul I î.e.n.), reprezentativ pentru arta sculptorilor academici şi pastişori ca Pasiteles, Arcesilaos sau Stefanos. Modelele sunt împrumutate din tradiţia marilor maeştri, compoziţia este teatrală, rece şi

puţin naturală, execuţia abiilă, dar fără viaţă, întâlnirea dintre fratele şi sora mai mare are o notă de afectare: scena este jucată de actori şi nu trăită. Feţele sunt reci, forma este tratată cu o perfecţiune glacială. Coafurile seamănă cu nişte peruci şi drapai ele par a fi din ceară, în atelierele care realizează astfel de opere domneşte academismul (Roma, Muzeul Termelor).

233. Delos: cap din palestră

Un bronz plin de viaţă, care a păstrat ochii cun sticlă albă şi pietre colorate. Arta portretului menţinea toată vigoarea creatoare la sfârşitud acestui secol II. Capul a fost descoperit în palestra o granit (vezi şi g. 24, p. 435), de unde şi numele su care e desemnat (Atena, Muzeul Naţional).

234. Herakâes

Teracotă de mare valoare, clar inspirată de un, del al marii sculpturi, ca multe statuete, cefi sc. 2 din Smirna. Faţa patetică, cu fruntea brăzca-a cută profundă orizontală, este cea a unui erou care meditează? a încercările şi suferinţele destinului său, în spiritul luă Hercule Farnese (vez Ji îi U237). clar având mai multă fineţe şi spiritualitate. Opera provine din Smirna (Mu/eul L-uvru).

235. Micul jockey de la Arteinision

Un surprinzător monument, pe care tehnica modernă l-a salvat de două ori, mai întâi peseuindu-l din mare lângă capul Artemision, în nordul Eubeii, apoi, foarte recent, restaurând cu măiestrie corpul cal ului, din care lipsea mult. Avem acum sub ochi statuia ecvestră din bronz pe care un proprietar a consacrat-o. pentru a aminti victoria calului său la jocuri. Calul este surprins în galop, în momentul în care se avântă spre succes, împins de micul

său jocfcey. Acesta din urmă este un copil, căci textele ne informează că la curse erau trimişi băieţi de vârstă fragedă, fiind mai uşori. E vorba probabil de un sclav barbar dacă judecăm după faciesul negrecesc, pe care artistul l-a redat cu grijă. Este în orice caz un profesionist, căci poartă pinteni. Realism extrem şi gust de a surprinde instantaneul: acestea sunt cele două tendinţe ale artei elenistice. Opera e datată în a doua jumătate a secolului II (Atena, Muzeul Naţional).

236. Poseidon Jameson

Statuetă din bronz de o rea.lizare superioară. Zeul cumpănea tridentul în aer, în mâna dreaptă, în timp ce în stânga strângea probabil capetele unui năvod. Forţa poruncitoare a gestului, concentrarea feţei, formele atletice ale corpului arată de minune autoritatea stăpânului mării. Ne şi gândim la faimosul vers: „Quos ego…" al Jaii Vergiliu. Stilul te marcat de influenţa Gigantomahiei de la Periam (Muzeul Luvru).

237. Hercule Farnese riJÎ – vestită statuie trece drept copia unei capo-a lui Ldsip, fără ca atribuirea să fie sigură, seobservă gustul baroc în exagerarea forşi în concentrarea puţin teatrală a chipului, de încercările pe care le-a dus la bun sfir – uptele ce se ivesc neîncetat, Herakles se suKcJma în măciuca sa, pe care şi-a fixat-o sub uDSUO – ara TPI i «w… „w, mă, d –, hl lasă să-i atârne mâna dreapta cu paldine chisă f? i"? i sprijină stingă pe şolduri, atitu-ş-l naturală şi destinsă. Dări eroul nu este înfăţi-°dihnă Z & *: ° timp oprire, nu o adevărată j. arta o – noancercări se vor ivi. Ca întotdeauna! Kr «t. SGT» se exprimă prin imagini (Neapole, Muzeul

238. Boxer.

O superbă statuie de bronz reprezentând un pugi Hst

aşezat, după luptă, cu mumie şi pumnii încă înfăl's uraţi în fâşii groase de piele care serveau drept mănuşi de box. Faţa poartă urmele loviturilor: nas spart, pleoape umflate. Frumos studiu pe viu (Roma, Muzeul Termelor).

239. Gladiatoi-ul Borghese

Marmura este semnată de Agasias din Eles. Este copia unui bronz reprezentând un luptător, în nuditatea specifică eroilor, care înfruntă un adversar plasat mai s-us decât el, probabil un călăreţ. Din scutul ţinut în braţul stâng n-a mai rămas decât un fragment. Tratarea chipului şi a corpului denotă cunoaşterea profundă >a anatomiei („o precizie de ecorşeu11, cum s-a scris). Braţele şi picioarele ocupă spaţiul în două direcţii perpendiculare: nu există o singură perspectivă a operei, ci trebuie privită din mai multe unghiuri pentru a fi apreciată pe deplin. După grafia semnăturii (plasată pe trunchiul de copac, adăugat de copist) se crede că Agasias a trăit la sfârşitul secolului II s-au începutul secolului l (Muzeul Luvru).

240. Pe la: mozaic semnat de Gnosis

Printre mozaicurile din Pe la este fără îndoială cel mai frumos, wtât prin calitatea scenei centrale (o vânătoare de cerb) cât şi prin oca a chenarului lat (un foarte bogat vrei de acant, cu cârcei, ornamente florale şi palmete în care artistul dovedeşte o ingeniozitate şi xm simţ decorativ excepţionale). Totul e înconjurat de un şir de volute. Teserele nu sunt folosite; apare aici motivul valului răsfrânt din pietricele mici colorate albe şi negre într-un pat de ciment. Motivul central, „semnat mai jos, în dreapta („Gnosis a făcut 1), este realizat cu rigoare. Valoarea plastică a corpurilor atletice, tensiunea care se citeşte pe chipuri, arta cu oare este umplut tot JHW ţiul (hlamidele, pălăria plutind în aer) denotă măiestria şi dau

o idee despre ceea ce ar putea fi marea pictură de la începutul secoruthii al ItI-lea, după* capodoperele lui Apeles şi Protogenes.

241. Nunta Aldobrandini

Imagine de ansamblu a picturii murale al cărei de mentariu este prezentat în capitalul X. Să i „einar J de la stânga la dreapta, grupul mamei miresei. cele două sclave; apoi grupul central, forma cele două femei îmbrăţişate (Afrodită şi tuiar. Ţie) pe patul nupţial, însoţitoarea Afroditei în ga şi Hymeneu aşezat jos la dreapta; în sfi11, *". pul prietenelor miresei, în afara casei zeul Vatican).

242. Scenă pastorală

Detaliu dintr-o frescă decorativă descoperită într-o vi] a din Boscotrecase, din apropierea Pompeiului. Enaoi preferate peisajele făcute pentru a incinta ochiul şi sufletul, evocând o iară de vis; elementele componente, foarte diverse, erau copacii, munţii, păstorii, sanctuarele rustice şi statuile divinităţilor. Aici, sub ramurile unui copac, în mijlocul ofrandelor agăţate pe un soclu sau pe o coloană, un păstor îşi păzeşte caprele. Pe un fundal de in un te şi de verdeaţă, cu un x: id străpuns de ferestre şi crenelat, se înalţă, în dreapta, o construcţie rotunda, făjră deschizătură, cu acoperiş de ţiglă şi un zid de care sunt agăţate scuturi votive. Detalii rea/liste (ramurile copacului, caprele) redate sumar, într-tm ansamblu a cărui compoziţie este plină de artifiiciu. Temă bucolică concepută pentru orăşenii rafinaţi, care ştiu că natura este populată eu zei (secol ud l î.e.n.) (Neapole, Muzeul Naţional).

243. Cupa cu schelete

Două vase descoperite la Boscoreale, localitate de lângă Pompei, sunt decorate cu o friză de schelete, pe care

inscripţiile (formate din puncte marcate în câmp) le identifică fiind ale unor poeţi sau filosofi. Pe ujiiui din paiharfi se află Sofocle, poetul bucolic Moshios, stoicul Zenon şi Epicur. Pe celălalt, poetul Arhiloc cântând la liră (aici în dreapta), autorul de comedii Menandru (în mijloc) ţinând într-o mină o torţă, iar în ceaflaltă o mască de comedie (o altă mască se aifilă pe ţin scaune:!) şi, pe cealaltă faţă a paharului, Euripide. Este o petrecere de literaţi: „Chiar marii scriitori şi gânditoii sunt morţi; noi care i-am citit, să ţinem minte şi să bem!" Vesela somptuoasă servea la ospeţe. Ba reflectă gândirea comună a oamenilor caj'e o foloseau: este epicureu's – mul simplist al lui Horaţiu (Muzeul Luvru).

244. Bătălia lui Alexandru

Acest vestit mozaic împodobea pardoseala unei case Bogate, numită casa Faunului, la Pompei. Se recu6? ici cu Probabilitate copia, fără îndoială fidelă, a unei compoziţii datând de la în ce – cu elenistice, în tradiţia marii picturi ce a ălii în care se remarcaseră mai mulţi, greci din secolul IV: se pare că este tabloul tpia dat de regele Casandm lui Filoxenos din Ere-cel wl1 f-prezentind. poţi ivit mărturiilor lui Pliniu: Lupta lui – Alexandru cu Darius1. Să fie beiar e băfâlia de la Ipsos sau de cea de la Ar (înpt xaueamela? Nu s-a slab Hit încă precis şi. la abori aceii t hw™ contează mai puţin: scena tul cele. bolică în ce priveşte comportamen-i „°i regi. Unul atacă, în tânga, în fruntea călăreţilor; celălalt, înspăimântat, în carul său face un gest de disperare în timp ce vizitiul, biciuie caii pentru a-A scăpa pe suveraaiul său de atacul macedonenilor. Fortuna a hotărât deja şi reiese clar că nici batalioanele persane, nici ameninţarea suliţelor ridicate în sus de către duşmani nu vor fi în stare să-l oprească. Vioiciunea atitudinilor, exactitatea pitorească a

veşmintelor, racursiurile îndrăzneţe, efectele de virtuozitate picturală (persanul rănit, în prim plan, a cărui faţă se reflectă în oglinda concavă a scutului), totul denotă măiestria şi geniul creator al unui mare artist, pe care priceperea mozaicarului n-a mlesorat-o deloc copiind-o (Nea-pole, Muzeul Naţional). 245. Farul din Alexandria

În săpăturile efectuate în Afghanistan, la Begram, de către arheologi francezi, înaintea celui de-al doilea război mondiat, s-a descoperit, laolaltă cu diferite piese importare din lumea mediteraneană, un vas de sticlă decorat cu motive în relief foarte puternic, care evocă portul din Alexandria. Pe o. parte sunt reprezentate trei nave, pe cealaltă, farul. Ca şi pe monede, artistul a acordat atenţie bazei monumentului, cu marele turn pătrat ou ferestrele şi terasa sa, la colţurile căruia sunt plasaţi tritoni (aii căror tors a dispărut). Cele două etaje de sus sunt reduse la minimum: ele servesc de soclu statuie! lui Zeus Soter, în picioare şi supraveghind portul, în mâna stângă ţine un obiect lung şi greu de desl-uşit, probabil o torţă (Muzeul din Kabul).

246. Cap de atlet

Atelierele din Smirna au produs şi statuete de lut inspirate din modefele marii sculpturi. Cea înfăţişată în imagine trebuie să fi avut vreo 50 cm înălţime când era întreagă. Ea reprezintă un tânăr atlet învingător (pletele scurte sunt strânse într-o bentiţă, însemnul victoriei). Stilul evocă operele lui Scopos – vestitul sculptor din secolul & l IV4 ea – cu ochii profund adânciţi în orbite, ceea ce dă feţe; o expresie într-un fel patetică. Seamănă totodată cu Hera-kles culegând anărui! Hesperidelor, faimoasa statuie de bronz descoperită lângă insuliţa Anticitera. Acesacademism nu e lipsit de forţă. Pentru a

imita bine bronzul (pe care grecii→nu-l patinau, Ps-se du-i cu grijă strălucirea originală), statueta ins „— e „an. onba deschisă care acoperea cui

— /eul Luvru).

247. Vas cu războinici

Ceramica elenistică care prefera decorul pictat. Olarii foloseau de obicei, pentru a obţine aceste reliefuri, mulaje în care motivele erau imprimate separat cu ajutorul pon-soanelor, tehnică te-a fost apoi larg răspândită în Occident graţie ceramicii terra siyillata. Este cazul acestui ulcior de vin al cărui pântece este decorat cu războinici în diferite atitudini, înfăţişaţi în nuditatea specifică eroilor. Stilul acestora este specific tradiţiei clasice şi reproduce modele împrumutate din basoreliefurile din secolele al V-lea şi al IV-lea. De remarcat uşorul decalaj în înălţime (sensibil mai ales la linia solului) între personaje care trădează folosirea mai multor poansoane separate. Dispunerea de ansamblu a acestei frize nu e lipsită de eleganţă. Forma vasului a ne amploare. Ea imită vasele de metal: astfel, partea inferioară a toartei este decorată cu o mască de silen, cum se întâmpdă adesea pe cănile de bronz şi de argint. În sfârşit, întregul vas e acoperit de o glazură ale cărei culori galben, verde, precum şi reflexele evocă aspectul unui obiect de bronz care începe să capete patină (Muzeul Luvru).

248. Alexandru ţinând fulgerul

Pictorii decoratori care au executat frescele caselor bogate din Pompei s-au inspirat adeseori din operele celebre datorate marilor artişti elenistici. Astfel, un perete al casei Vettiilor îl înfăţişează pe Alexandru divinizat, care provine cu siguranţă dintr-un model datând chiar din vremea cuceritorului: este vorba probabil de un tablou al

vestitului pictor Apeles, păstrat în templul Artemidei din Efes, care-l înfăţişa pe Alexandru purtând fulgerul. De fapt, Alexandru apare aici aşezat, ca şi Zeus, pe un tron aurit cu braţele sculptate (în formă de sfinesi) şi un spătar jos. Ca şi Zeus. este înfăţişat n seminuditate, partea de jos a corpului fiind învăluită într-o mantie de purpură, în mâna dreaptă, ridicată, ţine un sceptru lung, iar în stânga, sprijinită de coapsă, fulgerul, simbol specific zeului suPem, acărui fiu Alexandru fusese proclamat de racolui lui Amon. Încălţat în sandale, regele ţine c-Cloarele asexate pe un scăunel, aurit şi el. Faţa, Pieptănătura leonină, o aminteşte pe cea a lui luăitat-dru din Cirene (il13) ce Aceeaşi privire pRov Sspre cer-Execuţia, datorată unui meşter 'neial, este desigur sumară. Dar fresca evocă amilâlită precizie aspectul de ansamblu al cărei marii picturi care contribuie la naşterea 2 l lui Alexandru (Pompei, casa Vettiilor). 9 – Peisaj urban r al ion vila i; ui Fannius Synistor din rg în apropierea Pompeiuiui. Datată sfert al stecolului I î.e.n., ea evocă un cartier bogat dintr-o cetate elenistică. Peisaj al Ur, ban apare încadrat între un, pilastru şi o coloană S'usţinând o arhitravă, <cadru arhitectura1! pictat în trompe-l'oeil, dar îngăduind să se imagineze cu pre, c'me – rolul primordial al culorii şi decorului în arhitectura greacă. Edificiile, care sunt înghesuite unele într-altele, în deschizătura astfel amenajată „dincolo de zid 1, dau o idee exactă despre aspectul unui oraş al epocii, cu clădiri înşirate pe panta acropolei ia vârful căreia se înalţă un sanctuar şi un mare portic: aşa se întâmplă, de exemplu, la Priene. sau la Pergam (vezi îi. 80 şi 95). În ciuda defectelor de perspectivă, ansamblul apare plăcut ochiului. De remarcat abundenţa teraselor acoperite, a logiilor şi balcoanelor. Cornişele şi uşile; sunt bogat împodobite.

Copaci, arbuşti, plante verzi contribuie ia destinderea celui care se plimbă. O statuie este ridicată pe o coloană. Un detaliu familiar: scara care duce la o uşă înaltă, în planul al doilea. Acest gen de imagini urbane, într-un fel puţin stilizate, va rămâne în uz în tradiţia picturală până la arta bi/an-tină care îl va folosi sistematic şi stereotip. Pictorii de icoane şi mozaicarii vor transmite această amintire artiştilor Italieni din Evul Mediu (Neve York, Muzeul Metropolitan).

250. Statuetă de Tanagra cu evantai

Teracotă din secolul al III-lea. Drapată elegant, dar fără stridenţă, în ampla sa mantie de plimbare, tânăra ţine în mâna dreaptă un evantai în formă de inimă. Valoare plastică dată de marile cute oblice ale drapajului contrastând ou liniile verticale ale rochiei, însufleţită de piciorul drept care ridică în sus tivul. Există mult rafinament în aceste calcule, care denotă în operele minore aceleaşi căutări ca şi în marea sculptură. Totuşi, teracotele prezintă pentru noi un dublu avantaj: ele sunt adesea mai bine conservate şi, în phus, au păstrat uneori, ca şi aici, urme apreciabile ale policromiei originale, în timp ce statuile de marmură, în general foarte mutilate, şi-au pierdut şi culorile care le însufleţeau. Aşadar, prin intermediul acestor mici capodopere ale coroplastllor ne putem imagina om: ai bine aspectul real al creaţiilor marilor artişti (Muzeul Luvfu).

251. Cântar os policrom

Olarul elenistic a folosit pentru – acest vas o t?! 11 pe care ceramica clasică o rezerva unei categoru obiecte bine delimitată, cea a lekytelor funerare tice cu fond alb. Forma vasului este imitată div-ot după modele metalice. Este un cantaros, vas de «< – cu două mari toarte opuse. se folosea

îndeoset» cultul lui Dionysos. Vasul întreg a fost introdas. tr-o baie care l-a acoperit cu o angobă alba, puţin rezistentă doeâjt firnisul negru folosit de din epoca clasică. Pe această angobă decorul policrom a fost aplicat cu pensula. Pe fiecare faţă, câte un singur personaj: pe o parte, un tânăr ţinând o torţă şi un obiect în formă de disc; pe cealaltă, O femeie ţinând o casetă şi o oglindă. Tânărul, cu capul gol, are o hlamidă aruncată pe umeri. Torţa aprinsă pe care o ţine în mâna dreaptă face probabil aluzie la cursa cu torţe, sau lampadodromia, care era practicată de efebi la Atena şi în alte cetăţi. Se pare că are o bandulieră de-a lungul pieptului. În acest caz, obiectul în formă de disc, pe care 11 ţine agăţat de mâna stângă, ar putea fi un mic scut. Într-adevăr, la lampadodromii se alerga uneori înarmat. Tânărul este probabil un învingător care, după sosire, îşi pune scutul şi-şi ia hlamida, dar păstrează încă torţa cu care a obţinut victoria. În ciuda stării deteriorate a obiectului, se distinge încă folosirea culorilor variate: roşu-ocru (pentru păr), grirbleu, verde (pentru palmetele de sub toarte). Sub buza vasului, o linie de ove (Muzeul Duv.ru).

252. Vas în stilul numit Gnatia

Ceramica, fabricată în Acu Ma, în partea Italiei meridionale mărginită de Marea Adriatică, a înflorit în ultimul sfert al secolului al IV-lea (vezi îi. 162 – 166). Ea se inspiră din tradiţia attică de la care împrumută calitatea remarcabilă a timişului negru (obţinut chiar din argilă, privi tr-un artificiu de ardere: vezi Civil, gr., p. 88 şi urm.). Dar decorul, în loc să fie rezervat mijlocului câmpului negru, e realizat pe fond negru cu pictură albă şi un mic număr de culori. Ornamentaţia rămâne sobră: doar baghete clare pe gâtul vasului, subliniate de un rând de

ove şi un şir de puncte. Pe zona figurativă, din nou ova şi puncte albe. Încadrând scena principală, o ramură mare elegantă şi suplă, cu spirale şi cârcci. În sfârşit, un singur personaj, realizat n culori deschise pe fond întunecat: o Victorie pe un car tras de două lebede, temă graţioasă şi aeria-na. pe care pictorul o deponderează şi mai mult reprezentând carul mai mic decât în realitate (Muzeul Luvru).

2 o3. Natură moartă cu peşti al rele din Pompei, decorurile murale numite din's *>le. a stil, specifice celei de-a doua jumătăţi a T î>e-n" sunt treptat înlocuite de mici.com

— Iţu realizate pe panouri dreptunghiulare ce se ţaţe 9; perete (uneori între voleuri deschise pictiir în trope-l'oeii) şi al căror subiect era o namaartă: fructe, animal domestic (pisică), vânat, care nlO mai ales – Aceste teme culinare, ha Chtăurează taWOMrAle ptetoruor olandezi şi ale anâl –, sunt viguros ţi-atate, cu o m-are măiestrie în redarea realităţii cotidiene. Un ihtiolog nr. recunoaşte fără efort diferitele specii de peşti r reprezentaţi aici, unii puşi în grămadă pe etajere" alţii agăţaţi pe perete. O sepie şi o scoică mare completează imaginea peştelui ce se va servi ia masă. Pictorului grec Peiraeos i se atribuia descoperirea acestui tip de compoziţii decorative care nu aveau alt scop clocit să placă ochiului şi să incinte sufletul. Ele i-au inspirat şi pe mozaicari (Neapole Muzeul Naţional). 254. Cană cu frunze de viţă

Vasul are o formă folosită cu predilecţie de olarii elenistici: aceea a burdufuiui sau askon (vezi îi. 166). Decorul în relief este alcătuit din ramuri de viţă: el se potriveşte foarte bine cu forma particulară a acestui ulcior

de vin. Glazura de un verde trălucitor şi galben cu care este acoperit vasul, de fapt un fel de faianţă, tehnică bine cunoscută încă de vechii egipteni. Toarta răsucită şi desenul elementelor relevă imitarea modelelor metalice, iar decorul în relief trimite la motivele realizate au repaus-se de pe paharele de argint descoperite în tezaurele de la Roseoreale, de la Berthouville sau Hildesheim. Reiese şi de aici că obiectele de ceramică mai puţin costisitoare le înlocuiesc pe cele de argintărie (Muzeul L>uvru).

255. Pan

Detadiu dintr-o frescă din Pompei, aparţinând perioadei numită a celui de-al doilea stil, adică primului sfert al secolului I e.n. Este o scenă rustică în cadrul căreia zeul Pan, cu fluierul său, e aşezat între Nimfe, dintre care una cântă la chitară. Compoziţia este simplă şi luminoasă. Pan este schiţat cu multă siguranţă de un meşter priceput care-i cunoaşte pe clasici. Totodată oferă un bun exemplu al tehnicii pictorilor elenistici, care se menţinuse în atelierele pompeiene: priceperea de a sugera volumele cu minimum de mijloace; reflexe luminoase plasate cu siguranţă pe pielea bronzată; expresie vie a privirii oblice. Conturul e realizat din l-inu mari, fără atenţie la detaliu, aşa cum se obişnuia în cazul unei fresce decorative. Există însă multă & \unitate în execuţie. Figura zeului este tinerească. doar coarnelle de ţap îl arată drept Pan. Dintr-o operă ca aceasta, tocmai datorită caracterului academic, iese în evidenţă înalta calitate a modelelor greceşti din care se inspiră (Neapole, Muze-l Naţional.

256. Cvadrigă

Spre sfârşitul secolului al – IV-lea sau începutul cede-al. III-lea, mormântul cu cupolă în care el" a na)

mormintat un principe trac, la Kazantâk (Bulg aua –! gustarea, înconjurai ut j, ... v c1 ave (la stânga), care aduce stăpânei sale un şer-s i. bleu, înaintează o cvadrigă de curse, văzută din \ofil» care este elementul cel mai reuşit al ansamblului. Cei doi cai din faţă rămân liniştiţi în jug, timp ce caii de pe margine, mai liberi, freamătă. Hamurile sunt împodobite cu falere şi pandantive. Ţin vizitiu cu biciul în mină ţine pe loc unul din caii nerăbdători. Coşul uşor al carului, împodobit cu împletituri vegetale, apare în perspectivă în spatele crupelor atelajului, în partea de sus a frizei, rozele alternează cu bucrane pe o arhitravă cu trei fascii, iinitând un epistil ionic, având în partea de sus un ornament în formă de inimă. Deasupra frizei cu personaje, o linie de ove sub dentiouli. Decorul pictat se inspiră, după cum se vede, dintr-un decor arhitecturail, ceea ce permite să se ymagineae efectul pe care-l produceau aceste motive în edificiile în care, aidoma sculpturilor, ele erau mereu însufleţite de culori vii.

257. Scenă de teatru în casa numită „a lui Cicero" de la Pompei s-au descoperit două mici panouri cu mozaic pavimental, realizate cu o tehnică foarte rafinată, semnate de mozaicarul Dioscurides din Samos. Grafia inscripţiei indică secolul al II-lea î.e.n., adică epoca celor mai frumoase mozaicuri din Delos. Subiectele sunt împrumutate, cum s-a arătat recent, din două comedii de Menandru (vezi îi. 209). Aici avem o scenă din piesa intitulată „Posedata" (Theophoroumene). În acţiune intervin muzicanţi care cântă în public în cinstea Cibelei, Mama Zeilor. În faţa zidului şi a uşii unei case, o cântăreaţă din flaut (instrument cu membrană numit autos) este însoţită de un copil >re suflă dintr-un corn, în timp ce în prim plan şi bărbaţi în veşmânt asiatic (ei poartă sub

tunica <—u mâneci scurte un fel de maiou) ritmează muzica, unul cu mici ţimbale, celălalt cu un mare tympa-non, executând am dans ritual. Decorul sugerează clar prosceniul teatrului şi artistul a reprezentat întocmai măştile comice purtate de – actori (Neapole. Muzeul Naţional). 2 a8 – Nunta Aldobrandini (detaliu)

Part

IOA centrală a marelui tablou, al cărui ansamblu's e Prezentat în îi. 241. Pentru comentariu amă – untrt, vezi p. r-2. Patul conjugal (o frumoasă în – natură moartă) ocupă centrul compoziţiei. 5 stlRSA, Afnfvelita, aşezată pe pat, o încurajează „atuieşte pe tânăra soţie, acoperită încă în vă

j r-mtă în dreapta, pe prag» lurile veşmântului de mâni căsătorici, aşteaptă, Hymeneu, divinitatea aicmomentul în care va plivind PF%diai & l soţ. – ««** merge sacaute pe Q

Ui în v.mv vet privind spre „" „" «nărui soţ. Ţii este gata să merge să-l caute petinar expresiva, alerge. Atitudineacreatiite sculptorului Lisip este inspirata d reci (Roma, Muzeul Vatican).

TABEL CRONOLOGIC

INDICE DOCUMENTAR.

BIBLIOGRAFIE

LISTA FIGURILOR DIN TEXT

LISTA ILUSTRAŢIILOR

H 11")

15»"»

În>4